

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Jolanta DAUSINIENĖ

Viešojo valdymo studijų programos studentė

PINIGINĖS SOCIALINĖS PARAMOS
VALDYMAS VIETOS SAVIVALDOJE:
KELMES RAJONO ATVEJIS

Magistro darbas

Šiauliai, 2015

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Jolanta DAUSINIENĖ

PINIGINĖS SOCIALINĖS PARAMOS
VALDYMAS VIETOS SAVIVALDOJE:
KELMĖS RAJONO ATVEJIS

Magistro darbas

Socialiniai mokslai, Viešasis valdymas (N700)

Darbo vadovas:

prof.dr. Teodoras TAMOŠIŪNAS

Teigiu, kad magistro darbas, kurį teikiu Viešojo administravimo studijų krypties magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas.

(Studento parašas)

Dausinienė, J. (2015). Piniginės socialinės paramos valdymas vietos savivaldoje: Kelmės rajono atvejis. Viešojo valdymo programos magistrantūros studijų baigiamasis darbas. Vadovas – prof. dr. Teodoras Tamošiūnas. Šiaulių universitetas, Viešojo administravimo katedra, Šiauliai, 2015. 119 p. (su priedais 149 p.)

SANTRAUKA

Piniginės socialinės paramos valdymas vietos savivaldoje: Kelmės rajono atvejis.

Magistro darbe nagrinėjamas piniginės socialinės paramos valdymas ir tobulinimo kryptys Kelmės rajone.

Pirmoje dalyje analizuojama socialinė apsauga viešojo administravimo koncepcijose. Nagrinėjami socialinės apsaugos valdymo ypatumai, atskleidžiant socialinės apsaugos modelius, jų įgyvendinimo aspektus. Pateikiama socialinės apsaugos sistema Lietuvoje – raida, valdymo ypatumai, socialinės paramos valdymo veiksniai. Analizuojami pagrindiniai piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams pertvarkos teisiniai aktai.

Antroje dalyje pateikiamas tyrimo apie piniginės socialinės paramos valdymą Kelmės rajone metodologinis pagrindimas – tyrimo metodika, tyrimo instrumentai, tyrimo imties charakteristikos.

Empirinėje dalyje nagrinėjami esminiai piniginės socialinės paramos pertvarkos rezultatai Lietuvoje, išskiriant socialinės paramos gavėjų mažėjimo bandomosiose savivaldybėse veiksnius. Analizuojami socialinės paramos valdymo Kelmės rajone politiniai – teisiniai, struktūriniai – teisiniai, žmogiškieji, technologiniai, socialiniai ekonominiai veiksniai. Konstatuojama, kad Kelmės savivaldybė yra pakankamai pasirengusi kokybiškai teikti rajono gyventojams piniginę socialinę paramą. Apibrėžti pagrindiniai veiksniai, turintys įtakos socialinės paramos valdymui rajone.

Parengta piniginės socialinės paramos teikimo Kelmės rajono nepasiturintiems gyventojams dabartinės situacijos SSGG analizė. Suformuluotos socialinės paramos valdymo tobulinimo kryptys, akcentuojant gero ir sumaniojo valdymo principų įgyvendinimą, kai kurių LR piniginės socialinės paramos įstatymo nuostatų koregavimą, atsižvelgiant į kaimiškų savivaldybių ypatumus, vietos bendruomenės aktyvumo didinimą ir kompetencijų tobulinimą socialinės paramos srityje. Siūloma parengti socialinės paramos administravimo kontrolės su apeliacine sprendimo apskundimo galimybe mechanizmą, paramos gavėjų buities ir gyvenimo sąlygų tikrinimo bei socialinei paramai skirtų sutaupytų lėšų tolimesnio panaudojimo tik rajono socialinėms reikmėms tvarkas. Rekomenduojama vykdyti piniginės socialinės paramos ir darbo rinkos rodiklių kaitos stebėseną, efektyvinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą, tobulinti savivaldybės žmogiškųjų, informacinių, finansinių išteklių panaudojimą, gyventojų socialinį švietimą, įgyvendinti gerosios praktikos pavyzdžius.

Reikšminiai žodžiai: piniginė socialinė parama, socialinė pašalpa, socialinė apsauga, socialinės paslaugos.

Dausinienė, J. (2015). Financial management of local governance of social assistance: Kelme district event. Master's thesis of Management Study Program. Master's head – Prof. Dr. Teodoras Tamošiūnas. Šiauliai University. Department of Public Administration, Šiauliai, 2015. 119 p. (with supplements 149 p.)

SUMMARY

Financial management of local governance of social assistance: Kelme district event.

The controlling of monetary social support and trends of improvement in Kelme district are being investigated in the Master's work.

In the first part social care in the conceptions of public administration is analysed.

The peculiarities of social care controlling are examined, explaining modals of social care and aspects of the realization. The system of social care in Lithuania is presented – the development, peculiarities of controlling, controlling factors of social care. The basic legal statements of reorganization of monetary social care to the needy residents are analysed.

In the second part a methodological substantiation of the research about controlling of monetary social care in Kelme district is adduced - the methodics of the research, the tools of the research, the characteristics of the research sample.

In the empirical part basic results of reorganisation of monetary social care in Lithuania are investigated, with the exception of decrease factors of receivers of social care in probationary municipalities.

Political – legal, structural – legal, human, technological, social – economic factors of social care controlling in Kelme district are analysed. It is stated that Kelme municipality is sufficiently prepared to render monetary social support of high quality to the district inhabitants. Principal factors having influence on controlling social care in the district are determined .

The analysis of present situation rendering monetary social support to needy residents in Kelme district is prepared. Trends of improvement of controlling social care are framed, emphasizing realisation of principles of good and ingenious caring out, proof reading of some law provisions of Lithuanian monetary social care, taking into consideration peculiarities of rural municipalities, increase of activity of local community and improvement of competences in the sphere of social support. It is suggested to prepare the mechanism of administration control of social care with a possibility of appealing a resolution, the order of checking receivers' mode of life and living conditions and further use of saved up means, allotted to social support only to district social needs. It is recommended to accomplish observation of indices change of monetary social care and job market, to make interinstitutional cooperation more effective, to perfect the use of municipality's human information and financial sources, residents' social education, to realise examples of good practice.

Key words: cash social assistance, social benefit, social security, social (care) services.

TURINYS

SAVOKOS.....	7
LENTELIŲ SĄRAŠAS.....	8
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	9
ĮVADAS.....	10
1.PINIGINĖS SOCIALINĖS PARAMOS VALDYMAS VIETOS SAVIVALDOJE.....	14
1.1.Socialinė apsauga viešojo administravimo koncepcijose.....	14
1.2.Socialinės apsaugos valdymo ypatumai.....	21
1.2.1.Socialinės apsaugos samprata.....	21
1.2.2.Socialinės apsaugos koncepcijos.....	25
1.2.3.Socialinės apsaugos sistemos valdymo organizavimas.....	28
1.3.Socialinės apsaugos sistema Lietuvoje.....	31
1.3.1.Socialinės apsaugos sistemos raidos aspektai.....	31
1.3.2.Socialinės apsaugos sistemos valdymo ypatumai.....	32
1.3.3.Socialinės paramos valdymo aspektai.....	35
1.4.Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams teisės aktų analizė.....	38
2.TYRIMO APIE PINIGINĖS SOCIALINĖS PARAMOS VALDYMĄ KELMĖS RAJONE METODOLOGINIS PAGRINDIMAS.....	44
2.1.Tyrimo metodikos pagrindimas.....	44
2.2.Tyrimo instrumento pagrindimas.....	46
2.3.Tyrimo imties charakteristika.....	48
3.PINIGINĖS SOCIALINĖS PARAMOS VALDYMO KELMĖS RAJONE SITUACIJA IR TOBULINIMO GALIMYBĖS.....	49
3.1.Piniginės socialinės paramos pertvarka Lietuvoje.....	49
3.2.Piniginės socialinės paramos valdymo situacijos Kelmės rajone analizė.....	58
3.2.1.Politiniai – teisiniai piniginės socialinės paramos teikimo aspektai.....	58
3.2.2.Struktūriniai – funkciniai piniginės socialinės paramos teikimo veiksniai.....	60
3.2.3.Žmogiškieji ištekliai, teikiant piniginę socialinę pašalpą Kelmės rajono savivaldybėje.....	65

3.2.4. Technologiniai veiksniai, veikiantys pinigines socialines paramos teikimą Kelmės rajono gyventojams.....	66
3.2.5. Socialiniai – ekonominiai veiksniai, įtakoiantys pinigines socialines paramos teikimą Kelmės rajono gyventojams.....	68
3.3. Informantų nuomonių apie pinigines socialines paramos valdymą Kelmės rajone raiška.....	76
3.4. Piniginės socialinės paramos valdymo Kelmės rajono savivaldybėje tobulinimo kryptys.....	94
3.4.1. Piniginės socialinės paramos valdymo Kelmės rajone SSGG analizė.....	94
3.4.2. Piniginės socialinės paramos valdymo Kelmės rajone tobulinimo sritys ir priemonės.....	98
3.4.3. Piniginės socialinės paramos valdymo Kelmės rajone tobulinimo kryptys.....	104
IŠVADOS.....	108
REKOMENDACIJOS.....	112
LITERATŪRA.....	116
PRIEDAI.....	120

SĄVOKOS

Piniginė socialinė parama nepasiturintiems gyventojams (toliau – **piniginė socialinė parama**) – pinigine ar nepinigine formomis teikiama parama nepasiturintiems gyventojams šio įstatymo nustatyta tvarka (Žin., 2011, Nr. 155 – 7353).

Piniginė socialinė parama – valstybės įteisintos periodinės piniginės išmokos (socialinė pašalpa) mažas pajamas gaunantioms šeimoms (vieniems gyvenantiems asmenims) ir būsto šildymo išlaidų, išlaidų šaltam vandeniui bei nuotėkoms ir išlaidų karštam vandeniui kompensacijos (Piniginės socialinės..., 2003: 1).

Socialinė pašalpa – nesiejama su įmokomis valstybės (savivaldybės) mokama pašalpa neturintiems nustatytų pajamų asmenims. Tai piniginė pašalpa, skiriama asmeniui, jei dėl tam tikrų priežasčių jo šeimos pajamos yra mažesnės už nustatytas valstybės remiamas pajamas (SATŽ, http://www.sec.lt/pages/zodynas/index_.html).

Nepasiturintys gyventojai – bendrai gyvenantys asmenys arba vienas gyvenantis asmuo, kurie, įvertinus jų turimą turtą ir pajamas, šio įstatymo nustatyta tvarka turi teisę gauti piniginę socialinę paramą.

Nepasiturinti šeima arba vienas gyvenantis asmuo – šeima arba vienas gyvenantis asmuo, kurie, įvertinus jų turimą turtą ir pajamas, šio įstatymo nustatyta tvarka turi teisę gauti piniginę socialinę paramą (Žin., 2011, Nr. 155 – 7353).

Vienas gyvenantis asmuo – vienas gyvenantis vyresnis kaip 18 metų nesusituokęs asmuo, taip pat susituokęs, tačiau teismo sprendimu gyvenantis skyrium asmuo, neturintis vaikų arba jų turintis, tačiau teismo sprendimu dėl sutuoktinių gyvenimo skyrium vaikai yra likę gyventi su kitu sutuoktiniu (Žin., 2011, Nr. 155 – 7353).

Šeima – sutuoktiniai arba bendrai gyvenantys neįregistravę santuokos pilnamečiai vyras ir moteris, taip pat susituokęs asmuo, su kuriuo teismo sprendimu dėl sutuoktinių gyvenimo skyrium yra likę gyventi jų vaikai arba vienas iš tėvų, jų vaikai iki 18 metų. Į šeimos sudėtį taip pat įskaitomi nedirbantys nesusituokę ir su kitu asmeniu bendrai negyvenantys asmenys nuo 18 iki 24 metų: besimokantys dieninėse bendrojo lavinimo mokyklose ir kitų formaliojo švietimo įstaigų dieniniuose skyriuose (mokiniai ar studentai), taip pat asmenys laikotarpiu nuo dieninių bendrojo lavinimo mokyklų baigimo dienos iki tų pačių metų rugsėjo 1 dienos. Į globėjų (rūpintojų) šeimų sudėtį įeinantys vaikai, kuriems įstatymo nustatyta tvarka yra nustatyta globa ar rūpyba, neįskaitomi (Žin., 2011, Nr. 155 – 7353).

Socialinė apsauga (socialinis saugumas, socialinė sauga) – iš mokesčių, įvairių įmokų finansuojamos programos bei priemonės, skirtos numatytiems tikslams įgyvendinti^[1]; socialinės politikos dalis. Pvz., socialinė parama, socialinis draudimas ir kt. (Žin., 2011, Nr. 155 – 7353).

Socialinės paslaugos - Pagrindinių valstybės socialinio pobūdžio programų (socialinės apsaugos, mokymo bei užimtumo) vykdymo būdas; Socialinės apsaugos tarnybų teikiamos ne medicinos srities paslaugos. LT pagalbos asmenims teikimas įvairiomis nepiniginėmis formomis, pinigais bei globa, siekiant grąžinti sugebėjimą pasirūpinti savimi ir integruotis į visuomenę. (www.socmin.lt)

Skurdo riba – ribinis pajamų dydis, kurio negaunantys asmenys yra laikomi skurstančiais (Rūta Vainienė knygoje "Ekonomikos terminų žodynas")

Būsto šildymo išlaidų kompensacija – tai dalinis gyvenamųjų patalpų šildymo, karšto vandens ir kitų išlaidų apmokėjimas mažas pajamas turintioms šeimoms (SATŽ, http://www.sec.lt/pages/zodynas/index_.html).

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1.1 lentelė Viešojo valdymo sąvokos daugiareikšmiškumas.....	16
1.2 lentelė Socialinės apsaugos srities pagrindinės apibrėžtys.....	23
1.3 lentelė Socialinės apsaugos tradicijų (modelių) skirtumai.....	25
1.4 lentelė Socialinės apsaugos teisės principai.....	27
1.5 lentelė Socialinės apsaugos sistema Lietuvoje.....	33
1.6 lentelė Piniginės socialinės paramos teikimo principai.....	38
2.1 lentelė Empirinio tyrimo metodai.....	45
2.2 lentelė Tyrimo klausimyno struktūra.....	46
2.3 lentelė Teiginiai apie piniginę socialinę paramą.....	47
2.4 lentelė Informantų bendrieji duomenys.....	48
3.1 lentelė Socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus ir jam turinčių įtakos veiksnių – bedarbių skaičiaus, valstybės remiamų pajamų santykio su vidutiniu darbo užmokesčiu – kaita.....	51
3.2 lentelė Skurdo rizikos ribos, valstybės remiamų lėšų ir socialinės pašalpos dydžių kaita.....	52
3.3 lentelė Socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus kaita bandomosiose savivaldybėse, 1000 gyventojų.....	54
3.4 lentelė Vietos savivaldos institucijų, dalyvaujančių piniginės socialinės paramos valdyme, funkcijos.....	60
3.5 lentelė Bendruomenės dalyvavimo piniginės socialinės paramos teikime privalumai ir trūkumai.....	63
3.6 lentelė Gyventojų skaičius Kelmės rajono savivaldybėje metų pradžioje/asmenys.....	69
3.7 lentelė Registruotas nedarbo lygis Šiaulių apskrityje.....	71
3.8 lentelė Socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus kaita Šiaulių apskrities savivaldybėse.....	73
3.9 lentelė Socialinės pašalpos rodikliai Kelmės rajone 2012 – 2014 m.....	73
3.10 lentelė Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo nuostatų svarbos paramos teikimo taiklumui didinti vertinimas.....	77
3.11 lentelė Piniginės socialinės paramos organizatorių populiariausi ir nepopuliariausi teiginiai...79	79
3.12 lentelė Piniginės socialinės paramos teikėjų populiariausi ir nepopuliariausi teiginiai.....	80
3.13 lentelė Susumuoti visų informantų populiariausi ir nepopuliariausi teiginiai.....	82
3.14 lentelė Prašymų socialinėms pašalpoms pagrindinės sumažėjimo priežastys.....	84
3.15 lentelė Pagrindiniai informacijos šaltiniai apie piniginės socialinės paramos teikimo	

pertvarką.....	86
3.16 lentelė Piniginės socialinės paramos principų įgyvendinimo Kelmės rajone vertinimas.....	88
3.17 lentelė Informantų nuostatos apie bendradarbiavimo ir bendravimo principo įgyvendinimą Kelmės rajone.....	89
3.18 lentelė Informantų nuostatos apie prieinamumo ir lygių galimybių principų įgyvendinimą Kelmės rajone.....	90
3.19 lentelė Informantų nuostatos apie socialinio teisingumo ir veiksmingumo bei visapusiškumo principų įgyvendinimą Kelmės rajone.....	91
3.20 lentelė Socialinės paramos gavėjų nuomonių dėl piniginės paramos teikimo pertvarkos raiška.....	93
3.21 lentelė Piniginės socialinės paramos valdymo Kelmės rajono savivaldybėje SSGG analizė....	95
3.22 lentelė Piniginės socialinės paramos valdymo Kelmės rajone tobulinimo kryptys.....	105

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1.1 pav. „Socialinės kokybės“ kvadrantas.....	18
3.1 pav. Socialinių pašalpų gavėjų ir registruotų bedarbių skaičiaus kaita Lietuvoje (tūkst.).....	50
3.2 pav. Socialinės pašalpos gavėjų ir visuomenei naudingo darbo atlikėjų skaičių kaita.....	55
3.3 pav. Valstybės ir savivaldybės institucijų ir įstaigų bendradarbiavimas, teikiant piniginę socialinę paramą.....	63
3.4 pav. Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui Kelmės rajone.....	69
3.5 pav. Materialinės investicijos Kelmės rajone.....	70
3.6 pav. Asignavimų pasiskirstymas pagal programas (tūkst. Eur).....	70
3.7 pav. Bedarbių procentas nuo darbingo amžiaus gyventojų Šiaulių apskrityje.....	71
3.8 pav. Socialinės pašalpos mokėjimo pokytis 2013 – 2014 m. Kelmės rajone, tūkst. Lt.....	74
3.9 pav. Socialinių pašalpų išmokos pagal Kelmės rajono seniūnijas 2013 – 2014 m.....	75

IVADAS

Tyrimo aktualumas ir naujumas. Socialinės paramos teikimo nepasiturintiems gyventojams raida rodo, kad paramos gavėjų skaičiaus kaita priklauso nuo ekonominio pakilimo ir nuosmukio. 1996 – 2012 m. išskiriamos kelios ekonominio ciklo fazės – 1998 – 1999 m. Rusijos krizė, ryškus 2004 – 2008 m. ekonominis pakilimas, gilus 2009 – 2012 m. ekonominis nuoslūgis. Su šiais ekonominiais veiksniais tiesiogiai susijusi ir socialinės paramos gavėjų skaičiaus dinamika: ekonominio pakilimo 2004 – 2008 m. laikotarpiu socialinių pašalpų gavėjų skaičius buvo sumažėjęs iki 37 tūkst., o didelio nuosmukio metu išaugo net 6 kartus, registruotų bedarbių skaičius taip pat padidėjo nuo 67 tūkst. 2007 m. iki 312 tūkst. 2010 m. Lietuvos statistikos departamento duomenimis 2010 m. Kelmės rajone išlaidos socialinei pašalpai buvo 10, 626 mln. Lt, ji skirta 2682 šeimoms. 2012 m. socialinės pašalpos išlaidos jau siekė 12, 894 mln. Lt 3789 šeimoms.

Viešojo valdymo tobulinimo 2012 – 2020 metų programoje (Žin., 2012, Nr. 22-1009) apibrėžti strateginiai viešojo valdymo tikslai – didinti valdymo procesų atvirumą ir skatinti visuomenę juose aktyviai dalyvauti, teikti geros kokybės viešąsias paslaugas, institucijose, įstaigose diegti šiuolaikinius veiklos valdymo metodus ir naujas technologijas, nuolat analizuoti valdymo veiksmingumą.

Siekiant teikiamos piniginės socialinės paramos efektyvumo bei valstybės lėšų racialesnio panaudojimo, nuo 2012 m. sausio 1 d. pradėta piniginės socialinės paramos sistemos pertvarka. Naujojo LR piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo (Žin., 2011, Nr. 155 – 7353) aiškinamajame rašte nurodytas pagrindinis pertvarkos tikslas, kuriuo siekiama, atsižvelgiant į socialinius – ekonominius pokyčius, tobulinti piniginės socialinės paramos teikimo taiklumą ir veiksmingumą, įtvirtinant racialesnį socialinės pašalpos teikimo ir kompensavimo už būsto šildymo, geriamojo ir karšto vandens išlaidas nepasiturintiems gyventojams principą, sustiprinant savivaldybių galias ir įtraukiant bendruomenes į socialinės paramos teikimą, racionaliau panaudojant piniginei socialinei paramai skirtas lėšas. Teisės aktu įtvirtinamos griežtesnės paramos skyrimo nuostatos, teisinis proporcingo socialinės pašalpos dydžio mažinimo darbingo amžiaus darbingiems, bet nedirbantiems asmenims (bendrai gyvenantiems asmenims) reguliavimas. Didinama integracijos į darbo rinką motyvacija, skiriant papildomą socialinę pašalpą įsidarbinus.

2012 – 2014 m. Akmenės, Panevėžio, Radviliškio, Raseinių ir Šilalės rajonų savivaldybės pradėjo dalyvauti bandomajame projekte, teikti piniginę socialinę paramą vykdydamos savarankiškąją savivaldybių funkciją. Per šį laikotarpį šiose savivaldybėse socialinės pašalpos

gavėjų skaičius sumažėjo 1,75 karto. Atsižvelgiant į minėtų savivaldybių gerą patirtį ir įgyvendinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012-2016 metų programą, nuo 2014 m. visos savivaldybės savarankiškai teikia nepasiturintiems gyventojams socialines pašalpas, o nuo 2015 m. – ir kompensacijas už būsto šildymo, geriamojo ir karšto vandens išlaidas.

Svarbu išsiaiškinti pinigines socialinės paramos pertvarkos poveikį Kelmės rajone, kokios savivaldybės ir valstybės priemonės užtikrintų, kad naujas ekonominis nuosmukis vėl neiššauktų žymaus socialinės paramos gavėjų didėjimo. Mokslinių šaltinių analizė leidžia teigti, kad pinigines socialinės paramos valdymas, įgyvendinant savarankiškąją savivaldybės funkciją Kelmės rajone, nenagrinėtas. Kelmės savivaldybės pareigūnų veiklos ataskaitose pateikiami tik atskiri paramos teikimo aspektai, pvz., paramos išlaidų, paramos gavėjų pokyčiai. Todėl autorės atlikto tyrimo išvados, rekomendacijos bus naudingos tolimesniam pinigines socialinės paramos valdymo Kelmės rajone tobulinimui, veiksmingumo didinimui.

Temos ištirtumas. Lietuvos ir užsienio mokslininkai analizavo socialinės paramos valdymą šiais aspektais: *socialinė apsauga viešojo administravimo koncepcijose* (Astrauskas, 2007, 2012; Bernotas, Guogis, 2006; Buškevičiūtė, 2014; Caragliu, Del Bo, Nijkamp, 2011; Domarkas, 2004, 2011; Gaulė, 2014; Gudelis, 2010; Guogis, 2005, 2010; Jucevičius, 2014; Kiurienė, 2014; Krupavičius, 2013; Lane, 2009; McNabb, 2009; Nakrošis, 2011; Patapas, 2010; Pierre, 2011; Pollitt, Bouckaert, 2003; Raipa, 2009, 2014; Sinkienė, Grumadaitė, 2014; Smalskys, 2010; Šaparnienė, 2010; Šaparnienė, Valukonytė, 2012); *socialinės apsaugos valdymo ypatumai* (Aidulaitė, 2010; Barrientos, Pellissery, 2012; Bitinas, 2011; Bitinas, Tartilas, Litvaitienė, 2011a; Bitinas, Usonis, 2013; Capellari, Jenkins 2009; Čok, Urban, Verbič, 2012; Davulis, 2012; Dromantienė, 2008; Dromantienė, Česnuitytė, 2011; Guogis, 2000, 2006, 2008, 2011, 2014; Lazutka, 2001; Maculevičius, 2004; Pieters, 1998); *socialinės apsaugos sistema Lietuvoje* (Bitinas, Tartilas, Litvaitienė, 2011; Davulis, 2005; Husock, 2013; Lazutka, 2001; Lazutka ir kt., 2008; Mackay, 2007; Medaiskis, 2014; Nelson, 2010; Schulte, 2001);

Darbe nagrinėti Europos Sąjungos, Lietuvos teisės aktai, strategijos, programos, ataskaitos: Europos socialinė chartija, 2002; Europos pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija, 2020, 2010; Lietuvos pažangos strategija, 2030, 2012; Lietuvos Konstitucinio Teismo nutarimai, 1997, 2002; Lietuvos socialinės paramos koncepcija, 1994; Lietuvos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos socialiniai pranešimai; Kelmės rajono savivaldybės 2013 – 2020 m. ilgalaikis strateginis plėtros planas, kiti rajono dokumentai.

Tyrimo problema konstruojama klausimais:

- Kokie veiksniai turi įtakos piniginės socialinės paramos valdymui Kelmės rajono savivaldybėje?
- Kokios piniginės socialinės paramos valdymo tobulinimo galimybės Kelmės rajono savivaldybėje?

Tyrimo objektas - piniginės socialinės paramos valdymas vietos savivaldoje.

Tyrimo dalykas - piniginės socialinės paramos valdymas Kelmės rajone.

Tyrimo tikslas – išnagrinėti piniginės socialinės paramos valdymo tobulinimo galimybes Kelmės rajone.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti piniginės socialinės paramos valdymo teorinius aspektus.
2. Išanalizuoti piniginės socialinės paramos valdymo vietos savivaldoje ypatumus.
3. Išnagrinėti piniginės socialinės paramos valdymo situaciją Kelmės rajone.
4. Apibrėžti piniginės socialinės paramos valdymo tobulinimo kryptis Kelmės rajone.

Ginamieji teiginiai:

1. *Remiantis darbe atliktų tyrimų analize, galima įvardinti keturis pagrindinius veiksnius, turinčius įtakos piniginės socialinės paramos valdymui Kelmės rajone:*

- socialinės paramos teikimo taiklumo, skaidrumo, viešumo, įgyvendinant sugriežtintus paramos skyrimo, nutraukimo, sustabdymo teisinius reikalavimus, didinimas;
- registruotų ir neregistruotų (nelegalių) bedarbių skaičius arba nedarbo lygis rajone;
- vidutinis darbo užmokestis rajone;
- valstybės remiamų pajamų dydis.

Atlikus empirinį tyrimą, galima apibrėžti septynias pagrindines piniginės socialinės paramos valdymo Kelmės rajone tobulinimo kryptis:

- įgyvendinti gero ir sumaniojo viešojo valdymo principus;
- siūlyti LR piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo nuostatų pakeitimus; parengti piniginės paramos administravimo Kelmės rajone kontrolės, sutaupytų socialinei paramai skirtų lėšų panaudojimo, paramos gavėjo gyvenimo sąlygų tikrinimo tvarkas;
- didinti vietos bendruomenės aktyvumą ir kompetencijas bei bendradarbiavimą su seniūnija, sudaryti sąlygas aktyviai socialinės paramos gavėjo pozicijai;
- tobulinti savivaldybės žmogiškųjų, informacinių, finansinių išteklių panaudojimą;
- didinti savivaldybės ir valstybės institucijų, įstaigų, organizacijų bendradarbiavimo efektyvumą;

- vykdyti piniginės socialinės paramos ir darbo rinkos rodiklių kaitos stebėseną;
- tobulinti gyventojų socialinį švietimą, įgyvendinti gerosios praktikos pavyzdžius.

Tyrimo metodika. Darbe naudojama kokybinė metodologinė prieiga, remiantis Balčiūno, Juozaitienės, Rudytės, Tijūnaitienės (2014); Bitino, Rupšienės, Žydzūnaitės (2008); Kardelio (2007) metodinėmis rekomendacijomis.

Probleminių klausimų sprendimui buvo naudoti metodai – dokumentų turinio analizė, pusiau struktūruotas interviu, kokybinė interviu turinio analizė, statistinių duomenų analizė, sisteminimas, apibendrinimas, grafinis vaizdavimas. Empirinio tyrimo tikslas buvo pusiau struktūruoto interviu išsiaiškinti Kelmės rajono savivaldybės specialistų, organizuojančių ir teikiančių piniginę socialinę paramą, bei paramos gavėjų nuomones apie minėtos paramos pertvarką ir jos poveikį rajone, paramos teikimo tobulinimo galimybes.

Empiriniame tyrime sudarytos keturios tikslinės informantų grupės – sprendimų dėl socialinės paramos priėmėjų grupė (ją atstovauja politikas, kuris kartu yra ir vicemeras), socialinės paramos skyrimo organizatorių grupė (ją atstovauja savivaldybės, seniūnijų pareigūnai), socialinės paramos teikėjų grupė (ją atstovauja išmokų ir socialinio darbo specialistai) bei paramos gavėjų grupė. Viso apklausoje dalyvavo 19 informantų. Jų pasirinkimui taikyta kriterinė atranka, laikantis darbo autorės nustatytų atrankos kriterijų. Interviu atliktas pagal etikos reikalavimus: informantai dalyvavo laisva valia, jiems buvo paaiškinti tyrimo tikslai, susitarta dėl jų anonimiškumo ir informacijos fiksavimo būdo, užtikrintas gautos informacijos konfidencialumas.

Tyrimo praktinė reikšmė. Nuo 2014 m. Kelmės rajono savivaldybė teikia socialinę pašalpą nepasiturintiems rajono gyventojams, o nuo 2015 m. – ir kompensacijas už būsto šildymo, geriamojo ir karšto vandens išlaidas, vykdydama savarankiškąją savivaldybės funkciją. Socialinės paramos teikimo taiklumas, skaidrumas didinamas, įgyvendinant sugriežtintus paramos skyrimo, nutraukimo, sustabdymo teisinius reikalavimus. Keliamas vietos bendruomenės aktyvumas ir kompetencija, įtraukiant ją į socialinės paramos teikimą. Būtinis rajono savivaldybės ir valstybės institucijų bendros pastangos, kad naujas ekonominis nuoslūgis vėl žymiai nepadidintų piniginės socialinės paramos išlaidų. Informantai, remdamiesi naująja patirtimi, išsakė eilę pasiūlymų situacijos gerinimui. Todėl autorės atlikto tyrimo išvados, rekomendacijos bus naudingos Kelmės rajono savivaldybės, kitų savivaldybių tarybų nariams ir administracijos darbuotojams tolimesniam piniginės socialinės paramos valdymo tobulinimui.

Tyrimo rezultatų sklaida. Magistro darbo rezultatai pristatyti Kelmės rajono savivaldybės mero, administracijos vadovų, skyriaus vadovo, Darbo biržos, Mokesčių inspekcijos atstovų, seniūnų, seniūnijų socialinių darbuotojų, skyriaus vyriausių specialistų išmokoms

pasitarime. Ruošiamas pristatymas pasidalinti gerą patirtimi su kitų rajonų savivaldybių, Kelmės rajono visuomeninių, jaunimo organizacijų, bendruomenių atstovus, seniūnaičius, pakviesti Kelmės rajone rinktus Seimo, savivaldybės tarybos narius.

1. PINIGINĖS SOCIALINĖS PARAMOS VALDYMAS VIETOS SAVIVALDOJE

1.1. Socialinė apsauga viešojo administravimo koncepcijose

XX – XXI a. sandūroje viešajame valdyme pasireiškia evoliucinių procesų kompleksiniai mechanizmai, naujų valdymo metodologijų paieška, veiklos instrumentų tobulinimas tam, kad užtikrintų viešojo valdymo institucijų nuolatinį atsinaujinimą, organizacinių pokyčių valdymą, numatytų galimas valdymo reformavimo ir modernizavimo strategines kryptis (Pollitt, Bouckaert, 2003; Domarkas, 2004, 2011; McNabb, 2009; Raipa, 2009, 2014; Nakrošis, 2011). Socioekonominių pokyčių valdymo pertvarka apima visų lygių viešojo sektoriaus struktūras, įtraukdama verslo, visuomenines organizacijas. Modernizuojama viešųjų institucijų veikla, kuriamos veiksmingesnės strategijos, programos. Suprantama, kad šie procesai susiduria su organizaciniais, politiniais, finansiniais, motyvaciniais trukdžiais, rizika. Rytų ir Vidurio Europos, tame tarpe ir Lietuva, neturėjo galimybių pasirinkti Vakarų šalims būdingą evoliucinį kelią į rinkos ekonomiką, todėl daug sparčiau vykdė valdymo pertvarkas, gal būt ne visada pagal vakarietišką supratimą. Tačiau esminis visų šių reformų tikslas yra viešojo valdymo ir viešojo sektoriaus veiklos efektyvinimas. Nuo viešųjų institucijų gebėjimo planuoti, įgyvendinti sprendimus priklauso kiekvienos valstybės ekonominė padėtis, socialinės apsaugos lygis, piliečių gyvenimo kokybė. Vienas svarbiausių viešojo valdymo organizavimo principų yra gyventojų dalyvavimas, bendruomenės aktyvumas pertvarkos procesuose, pvz., piliečių dalyvavimas socialinės apsaugos paslaugų kūrime gerina jų kokybę. Tai įmanoma tik derinant interesų grupių, valdžios institucijų ir visuomenininkų pozicijas, siekiant piliečių pasitenkinimo viešųjų institucijų veikla. Todėl būtinas naujų strategijų, programų, teisės aktų rengimas, atsižvelgiant į atliktų darbų gerąją praktiką.

2010 m. pradėta įgyvendinti nauja dešimties metų ES ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo strategija „Europa 2020“ (Europos komisijos komunikatas, 2010). Ja siekiama įveikti ekonominės krizės padarinius, šalinti ES augimo modelio trūkumus, sudaryti palankias sąlygas pažangiam, tvariam ir integraciniam augimui. Suformuluoti penkių sričių pagrindiniai tikslai iki 2020 m. pabaigos, du iš kurių tampriai siejasi su socialine apsauga – tai užimtumo didinimas (75 proc. 20 – 64 metų amžiaus žmonių turėtų turėti darbą) ir kova su skurdu ir socialine atskirtimi (siekiama bent 20 mln. sumažinti skurde gyvenančių ir socialiai atskirtų žmonių arba žmonių, kuriems tai gresia,

skaičių). Lietuvos įsipareigojimai atitinkamai yra 72,8 proc., 170 tūkst. Šių tikslų siekti padeda strategijos pavyzdinės iniciatyvos, pvz., Naujų įgūdžių ir darbo vietų kūrimo darbotvarkė, kovos su skurdu ir socialine atskirtimi planas.

Parengta Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ yra pagrindinis šalies planavimo dokumentas, kuriame apibrėžti valstybės vizija, raidos prioritetai ir jų įgyvendinimo kryptys iki 2030 m. (Žin., 2012, Nr. 61-3050). Ji suderinta su strategija „Europa 2020“. Išskirtos trys esminės pažangos sritys, kuriose numatomi pokyčiai: 1) *sumani visuomenė* (laiminga visuomenė, kuri yra kiekvieno piliečio idėjoms, naujovėms ir iššūkiams atvira, solidari, savivaldi ir politiškai brandi); 2) *sumani ekonomika* (lanksti ir gebanti konkuruoti pasaulyje, aukštą pridėtinę vertę kurianti ekonomika, grindžiama žiniomis, inovacijomis, verslumu ir socialiniu atsakingumu bei „žaliuoju“ augimu); 3) *sumanus valdymas* (atviras ir skatinantis dalyvauti, rezultatyvus, atitinkantis visuomenės poreikius ir užtikrinantis geros kokybės paslaugas valdymas, kompetentinga ir priimanti kryptingus strateginius sprendimus valdžia).

Šios ilgalaikės strategijos grindžiamos nauju požiūriu ir naujomis viešojo valdymo reformomis, naudojami ir įprasti valdyme terminai „tvarus“, „integracinis“, ir dar nauji valdymo kontekste terminai „sumani visuomenė“ ar „sumanus valdymas“.

Viešojo valdymo mokslinėje literatūroje vis dažniau vartojama dar mažai ištyrinėta sąvoka „sumanysis viešasis valdymas“ (angl. „*smart public governance*“). Ji pradėta naudoti, apibūdinant naujausių informacinių komunikacinių technologijų taikymo svarbą, ir e – valdžios vaidmenį viešajame sektoriuje. Sumanysis viešasis valdymas naudojamas ir kaip gero valdymo sinonimas (Buškevičiūtė, 2014). Sinkienės, Grumadaitės (2014) teigimu, sumanios technologijos, parengtos siekiant efektyviau reaguoti į paskutiniojo globaliojo ekonomikos nuosmukio pasekmes, suteikė pradinį impulsą įvairioms viešųjų objektų sumanaus valdymo koncepcijoms. Autorės kaip pavyzdį pateikia ES strategiją „Europa 2020“ ir Lietuvos pažangos strategiją „Lietuva 2030“. Gana plačiai naudojama sumaniojo miesto koncepcija (Caragliu, Del Bo, Nijkamp, 2011; Jucevičius, 2014; Šupšinskas, 2014), analizuojama sumanumo svarba regionų vystymosi procesuose (Sinkienė, Grumadaitė, 2014). Tačiau sumanaus e – valdymo, sumanaus miesto teorijos tik dalimi atskleidžia sumanaus viešojo valdymo koncepciją (Gaulė, 2014). Kyla klausimas, ar sumanysis viešasis valdymas laikytinas nauja viešojo valdymo koncepcija (Buškevičiūtė, 2014)?

Viešojo valdymo sampratos daugiareikšmiškumas yra siejamas su viešojo administravimo koncepcijų kaita, viešojo administravimo mokslo raida (Domarkas, 2004, 2011; Gudelis, 2010; Pauliukevičiūtė, Raipa, 2012; Pierre, 2011; Raipa, 2014; Smalskys, 2010). Kiurienė (2014) viešojo valdymo apibrėžtis klasifikuoja į 6 grupes (žr. 1.1 lent.). Autorė rekomenduoja viešąjį valdymą

apibūdinti trimis aspektais: 1) istoriniu – kaip naują viešojo administravimo raidos etapą po naujosios viešosios vadybos; 2) moksliniu – kaip socialumu ir visuomeniškumu pasižyminčiu valdymo modeliu, pvz., platesniu piliečių dalyvavimu sprendimų priėmimo, skaidrumo, atsakomybės vertybėmis; 3) teisiniu – kaip viešosios politikos formavimo ir įgyvendinimo procesu visumą, pvz., socialinės apsaugos politika.

1.1 lentelė

Viešojo valdymo sąvokos daugiareikšmiškumas

Viešojo valdymo sąvokos esmė	Autorius	Sąvokos turinys
Viešasis valdymas kaip taisyklės ir jų laikymasis	Lynn, Heinrich, Hill (2001, p. 7)	Valdymas – tai režimai, įstatymai, taisyklės, juridiniai sprendimai ir administracinės patikros, kurios apriboja, nubrėžia ir įgalina viešai remiamų tikslų ir paslaugų įgyvendinimą.
	Kjaer (2004, p. 10)	Valdymas – tai taisyklių nustatymas, taikymas ir jų vykdymo užtikrinimas.
Viešasis valdymas kaip procesų sistema, lemianti pokyčius ir skirtas įgyvendinti visuomenės tikslus	Gudelis (2010, p. 33)	Valdymas – tai procesų, kuriuose dalyvauja suinteresuotos grupės: valstybės ir savivaldybės institucijos, verslo įmonės, verslui atstovaujanti organizacijos, bendruomenės, nevyriausybinių organizacijų, žiniasklaida, pavieniai piliečiai, nuo kurių priklauso visuomenės būklės pokyčius lemiančios išdavos, visuma.
	Domarkas (2011, p. 10)	Viešasis valdymas (angl. governance) – apibrėžiama kaip vertybių, programų ir institucijų sistema, padedanti visuomenei tvarkyti savo ekonominius, socialinius ir politinius reikalus, naudojantis valstybės, pilietinės visuomenės ir privataus sektoriaus sąveika.
	Pauliukevičiūtė, Raipa (2012, p. 9–10)	Viešasis valdymas kaip priemonės, skirtos organizuoti, sutelkti žmoniškuosius, technologinius, finansinius ir informacinius išteklius, siekiant įgyvendinti įvairių socialinių grupių tikslus ir uždavinius.
Viešosios politikos formavimas ir jos įgyvendinimas (viešasis administravimas)	Patapas (2010, p. 182)	Viešasis valdymas – tai sudėtingas viešosios politikos ir viešojo administravimo procesų sąveikos rezultatas, kurį formuojant dalyvauja ne tik politikai ir biurokratai, bet ir patys piliečiai.
	Pauliukevičiūtė, Raipa (2012, p. 9)	Viešasis valdymas – plati valdžios ir valdymo institucijų veikla, jungianti politikos formavimą, sprendimų priėmimą ir jų įgyvendinimą realizuojant viešąsias programas ir projektus.
	Šerikova (2013, p. 23)	Viešasis valdymas – tai sudėtingas viešosios politikos ir viešojo administravimo procesų sąveikos rezultatas.
Viešasis valdymas kaip veikla, kurią atlieka įvairūs valdymo objektai	Astrauskas (2012, p. 60)	Viešasis valdymas – veikla, kurią atlieka valstybės valdymo subjektai (visų valdžios šakų) ir decentralizuoto valstybės valdymo subjektai, vietos savivaldybių valdymo, kiti savivaldos teisę gavę socialiniai junginiai ir asmenys.
Viešasis valdymas kaip visuomeninių santykių struktūrinė dalis	Raipa, Giedraitytė (2013, p. 43)	Viešasis valdymas yra visuomeninių, politinių, socialinių, ekonominių, teorinių santykių struktūrinė dalis ir privalo reaguoti į visuomenėje vykstančius globalius pokyčius, priimti ir analizuoti kylančius iššūkius ir spręsti su jais susijusias problemas.
Viešasis valdymas kaip susitarimų institucionalizacijos forma	Pierre (2011, p. 984–995)	Valdymas – kaip konstitucinių ir institucinių susitarimų svarbiausiems politikos pasirinkimams institucionalizacijos forma.

Šaltinis: Kiurienė, 2014, 169 p.

Guogis (2010) nurodo kelias priežastis, kodėl naujasis viešasis valdymas XXI a. pradžioje buvo būtinas po naujosios viešosios vadybos: 1) valstybės, savivaldos funkcijų mažinimas, jų perleidimas privačioms, visuomeninėms organizacijoms ne visada pasiteisino socialiniu – ekonominiu požiūriu; 2) programinis sutarčių sudarymas viešajame sektoriuje sukėlė daug netikrumo, didino psichologinę įtampą darbo rinkoje; 3) ekonominių vertybių ir privataus verslo suabsoliutinimas pasireiškė viešosios valdžios nesugebėjimu sukontroliuoti didelių išekvojimų, piktnaudžiavimų valdymo ir finansų srityse (viena iš pagrindinių 2008 – 2009 m. - pasaulinės ekonominės krizės); geriausias pavyzdys - Vilniaus mero pralaimėjimas 2007 m. savivaldos tarybų rinkimuose dėl įtarimų korupcija ir piktnaudžiavimu, o ne dėl vadybinių sugebėjimų; 4) reikėjo valdymo modelio su „žmogiškuoju veidu“, kuris žymiai padidintų piliečių pasitikėjimą viešąja valdžia, pagerintų socialinius ryšius, pilietinį dalyvavimą, veikimą bendradarbiaujant ir abipusę paramą bei įtaką.

Būtina pabrėžti, kad socialinės apsaugos srityje naujosios viešosios vadybos koncepcijos taikymas pateikė geros praktikos pavyzdžių, kuriuos būtina išsaugoti ir plėtoti (Guogis, 2005). Iki aštunto dešimtmečio pabaigos Vakarų valstybių socialinė politika ir socialinė apsauga buvo pasyvi socialinių išmokų ir pašalpų sistema, kurios dalyviai ilgą laiką gaudavo reikiamą pagalbą. Tokia padėtis tenkino ir visuomenę, ir gavėjus, nes išmokos buvo didelės ir kasmet augo. Skandinavijos modelis ilgą laiką buvo stiprios valstybinės socialinės apsaugos pavyzdžiu. Naujosios viešosios vadybos principų įgyvendinimui buvo būtina pašalpos gavėjus gražinti į darbo rinką – svarbu ne socialinės rizikos asmenų išlikimą palaikančios priemonės, o galutiniai – socialinės reintegracijos rezultatai, parodantys tikrąją socialinės apsaugos efektyvumą, pvz., kiek riboto neįgalumo asmenų pradeda dirbti socialinėse įmonėse, kiek ilgalaikių bedarbių vėl randa darbą ir pan. Galutinei reintegracija reikia daugiau pastangų ir finansų, t.y. daugiau socialinės apsaugos.

Naujų principų diegimo Lietuvoje kontekste „Sodros“ sistemoje pradėtas taikyti „vieno langelio“ principas, išmokų gavėjai dažniausiai aptarnaujami pagal geriausius privataus verslo organizavimo metodus. Pradėjo veikti privatūs pensijų fondai papildomam senatvės draudimui. 2004 m. pabaigoje juose draudėsi maždaug pusė visų dirbančių žmonių. Privačių pensijų fondų sistemą galima vertinti kaip dalinį „Sodros“ privatizavimą. Jei senajam administraciniam modeliui buvo būdingos stacionarinės paslaugos ir didelis stacionarines paslaugas gaunančiųjų skaičius, tai nuo 2000 m. prioritetas buvo teikiamas nestacionarioms socialinėms paslaugoms, pvz., dienos centrų ir paslaugų namuose forma. Jų plėtrą svariai įtakėjo LR viešojo administravimo įstatymas (1999), pagal kurį savivaldybių socialinės paramos skyriai padalyti į socialines paslaugas organizuojančius ir socialines paslaugas teikiančius padalinius. Socialinių paslaugų teikimo

centrams suteiktos naujos galimybės plėtoti socialines paslaugas programų, sutarčių ir nevyriausybinių bei privačių organizacijų samdymo socialinėms paslaugoms teikti būdu. Tai naujosios viešosios vadybos koncepcijos decentralizacijos, dekoncentracijos principų įgyvendinimo pavyzdys. Viešasis administravimas pasižymi penkiomis funkcijomis – paskirstymo, perskirstymo, reguliavimo, institucijų kūrimo ir paslaugų. O naujoji viešoji vadyba pabrėžia penktąją – paslaugų – funkciją, kai viešojo (socialinio) administravimo klientai vertinami kaip socialinių paslaugų „vartotojai“, o paslaugų suteikimo greitis ir kokybė tampa lemiamais kriterijais vertinant socialinės apsaugos veiksmingumą. Kaip dar vieną privalumą galima įvardinti ISO 9000 standartų taikymą, visuotinę kokybės vadybą (Guogis, 2005; 2010).

Naujasis viešasis valdymas remiasi demokratija, tarnavimu visuomenei, yra alternatyva naujajai viešajai vadybai, besiremiančiai ekonomikos teorija ir individualiais interesais. Siekiant panaikinti socialinę atskirtį, jis aktyvina įvairių bendruomenės junginių veiklą, sudaro galimybes pasireikšti savirealizacijai, savigarbai, savarankiškumui, kompetencijos kėlimui ir darbo paieškos motyvacijai. Pažangos kriterijumi, ypač valstybės globos būtinose srityse, pvz., sveikatos apsauga, socialinė apsauga, galėtų būti „Socialinės kokybės“ modelis (Bernotas, Guogis, 2006) (žr. 1.1 pav.).

MAKRO	
Socialinis – ekonominis saugumas	Socialinė sanglauda
Socialinė įterptis	Įgalinimas
MIKRO	

1.1 pav. „Socialinės kokybės“ kvadrantas

Parengta autoriaus pagal šaltinį: Bernotas, Guogis, 2006, 54 p.

Socialinis – ekonominis saugumas apibrėžia asmens pajamas, socialinė sanglauda – neformalius, asmeninius ir bendruomeninius socialinius ryšius, socialinė įterptis – priklausymo formalioms institucijoms, organizacijoms, įgalinimas – asmeninės ir kolektyvinės galimybės patiems priimti sprendimus, nelaukiant aplinkybių poveikio. Naujajame viešajame valdyje, kaip ir socialinės kokybės modelyje, vyrauja žmogiškieji veiksniai, tokie, kaip socialinis kapitalas, socialinis pasitikėjimas, skaidrumas ir atsakomybė, kompromisas. Pagrindiniais ir aktyviais viešojo valdymo sistemos dalyviais yra ne tik politikai ir administratoriai, bet ir piliečiai, kurie įteisintomis

dalyvavimo valdyme formomis veikia viešos valios formavimo ir jos įgyvendinimo procesus (Patapas, 2010). Naująjį viešąjį valdymą, sprendžiant socialines saugumo problemas, pvz., socialinės paramos, nedarbingumo ir nedarbo, vaiko teisių apsaugos įtakoja ir jo kokybę, apsprendžia vieno iš pagrindinių viešojo administravimo specialiųjų principų – decentralizavimo ir centralizavimo tendencijų valdyme santykį (Raipa, 2012). Socialinio saugumo modelio pavyzdžiu gali būti Šveicarijos geroji praktika, kurioje veikia decentralizuota socialinių problemų sprendimo sistema (Lane, 2009).

Krupavičius (2014) naujausia viešojo valdymo koncepcija išskiria gerą valdymą. Pirmasis šios koncepcijos sampratą pateikė Pasaulio bankas, suformuluodamas 4 gero valdymo principus – teisės viršenybė, atskaitomybė, informacijos apie valdžios veiksmus prieinamumas ir skaidrumas, efektyvus viešųjų paslaugų teikimas. Jungtinių Tautų organizacijos 1997 m. plėtros programoje pateikti 9 gero valdymo principai, pvz., jautrus atsakas į klientų pageidavimus, kompromisas, nešališkumas, strateginė vizija. Europos Komisijos baltojoje knygoje „Europos valdymas“ pateikti penki gero valdymo principai – atvirumas, dalyvavimas, atskaitomybė, veiksmingumas, darna (European Governance, 2001). Pastaruoju metu gero valdymo koncepcijoje prioritetiniu laikomas dalyvavimo principas, ir geras viešasis valdymas suvokiamas kaip dalyvavimu grįstas valdymas. Valstybės pareigūnai dažnai neadekvačiai sprendavo didėjančias socialines problemas, todėl į jų sprendimą vis dažniau įsitraukdavo privataus ir visuomeninio sektorių atstovai. Tai gi dalyvavimas, laikomas integralia gero valdymo sąvokos dalimi, yra susietas su vietos bendruomenės lygmens valdymu, aktyvesnėmis pilietiškumo formomis (Pivoras, Visockytė, 2011). Buškevičiūtė (2014), Gudelis (2010) apibūdina gero valdymo, naujojo viešojo valdymo koncepciją kaip normatyvinę, kurioje pateikti bendrieji principai, atspindintys, koku valdymu laikomas geras valdymas, tačiau aiškiai nenurodoma, kaip jie turėtų būti įgyvendinti.

Gero valdymo principų taikymą vietos savivaldoje nagrinėjo Šaparnienė (2010), Šaparnienė, Valukonytė (2012), išskirdamos net 12 principų. Remiantis autorių tyrimais, galima teigti, kad piniginės socialinės paramos, socialinių paslaugų teikimas remiasi tokiais principais, kaip reagavimas į gyventojų poreikius, atvirumas ir skaidrumas, etiškas elgesys, pareigūnų kompetencija, atskaitomybė.

Naujausia viešojo valdymo koncepcija – sumanysis viešasis valdymas mokslinėje literatūroje pasirodė pastarąjį dešimtmetį žinių visuomenės analizės kontekste. Buškevičiūtė (2014), cituodama Wilke (2007, 2009), Scholl ir Scholl (2014), Johnston ir Hansen (2011), Farrell ir Goodman (2013), teigia, kad sumanysis valdymas yra tam tikra principų, veiksmų ir gebėjimų sistema, padedanti susitvarkyti su kompleksiška ir nestabilia išorine aplinka; tai sumani ir atvira valdžia, diegianti

inovacijas. Taip pat akcentuojamas sumaniosios infrastruktūros veiksnys, apimantis naujų valdymo standartų kūrimą, viešųjų paslaugų teikimą išmaniųjų IKT pagalba, socialinį kapitalą, kompetenciją. Esminiu sumaniojo valdymo koncepcijos aspektu yra gebėjimas prisitaikyti prie kintančios aplinkos sąlygų ir tinkamai į ją reaguoti adekvačiais sprendimais. Joje vartojami ir gero valdymo principai, kas rodo, kad abi koncepcijos yra artimos. Buškevičiūtė (2014, 368p.), apibendrindama užsienio mokslininkų tyrimus, sumanųjį viešąjį valdymą apibrėžia kaip valdymo formą, „kuri įgalina socialinę sistemą (miestą, regioną, šalį) efektyviai veikti didelio kompleksiskumo dinaminėje aplinkoje, panaudojant šios sistemos ir jos aplinkoje esantį intelektualinį kapitalą, kad būtų pasiekta visuomenės gerovė“. Mokslininkė konstatuoja, kad sumaniojo valdymo požiūrį galima išskirti kaip atskirą viešojo valdymo koncepciją, kuri remiasi normatyviniais gero valdymo principais ir pateikia tam tikrus jos įgyvendinimo metodus ir priemones.

Gaulė (2014), remiantis viešojo valdymo iššūkiais ir pagrindinėmis pertvarkos kryptimis, pagrindžia sumanaus viešojo valdymo poreikio priežastis, pvz., daugiadimensinės problemos, apimančios daugiau nei vieną viešojo valdymo arba vienos valdžios institucijos kompetencijos sritį, viešasis valdymas tampa kompleksine ir daugiafunkcine valdymo sistema, kurioje suinteresuotųjų sąveikos grįstos tinklaveika. Pateikiamos keturios tarpusavyje susijusios sumanaus valdymo dimensijos: *strateginis judrumas* (valdžios iniciatyvūs veiksmai greitos socialinės ir ekonominės aplinkos kaitos sąlygomis, pvz., Lietuvos vyriausybės veiksmai, sprendžiant piniginės socialinės paramos gavėjų skaičiaus augimo (kartais) klausimus ekonominės krizės kontekste - šios paramos pilnas teikimo perdavimas savivaldybėms); *horizontalus valdymas* (bendradarbiavimu grįsti, koordinuoti, nauji tarpinstituciniai darbo būdai, formos); *bendradarbiavimas sąveikaujant* (viešosios politikos formavimas ir įgyvendinimas valdžios, verslo ir visuomenės atstovų tinklaveikoje), *įgalintas pilietiškumas* (bendradarbiavimu grįstas pilietiškumas, sukuriant naujus būdus piliečiams išreikšti savo poreikius ir sudarant sąlygas dalyvauti priimant sprendimus, valdant viešuosius finansus, teikiant viešąsias paslaugas). Mokslininkė pabrėžia, kad sumanaus valdymo koncepcijoje būtina visų dimensijų raiška, kuri bus skirtinga įvairiose valstybėse dėl socioekonominių sąlygų, valdžios gebėjimų, piliečių aktyvumo ir kompetencijos.

Lietuvoje, pasinaudojant gero valdymo ir sumanaus valdymo koncepcijomis, rengiami teisės aktai, programos. Galima paminėti jau anksčiau įvardintą Lietuvos pažangos strategiją „Lietuva 2030“ (Žin., 2012, Nr. 61-3050) ir jos įgyvendinimui parengtą 2014 – 2020 m. nacionalinės pažangos programą (Žinios, 2012, Nr. 144-7430), Viešojo valdymo tobulinimo 2012 - 2020 metų programą (Žin., 2012, Nr. 22-1009).

Apibendrinimas. Pagrindinis visų viešojo administravimo reformų tikslas yra viešojo valdymo ir viešojo sektoriaus veiklos efektyvinimas. 2010 m. pradėta įgyvendinti nauja dešimties metų ES ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo strategija „Europa 2020“ ir Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ atskleidžia naujų viešojo valdymo reformų įgyvendinimo kryptis.

Naujosios viešosios vadybos koncepcijos įgyvendinimas pasireiškia ekonominių vertybių ir privataus verslo suabsoliutinimu (kai kurių savivaldybės funkcijų perleidimas privačioms, visuomeninėms organizacijoms; programinis sutarčių sudarymas ir pan.). Tai ne visada pasiteisino socialiniu požiūriu. Reikėjo valdymo modelio su „žmogiškuoju veidu“, kuris padidintų piliečių pasitikėjimą viešąja valdžia, pagerintų socialinius ryšius. Tačiau būtina paminėti ir geruosius pavyzdžius. Tai tam tikros dalies pašalpos gavėjų grąžinimas į darbo rinką, privačių pensijų fondai, privačių, visuomeninių organizacijų įjungimas į socialinės paramos teikimą, ISO 9000 standartų taikymas, visuotinė kokybės vadyba.

Naujasis viešasis valdymas remiasi demokratija, tarnavimu visuomenei, yra alternatyva naujajai viešajai vadybai. Tai labai ryškiai atskleidžia geras valdymas, pvz., piniginės socialinės paramos, socialinių paslaugų teikimas remiasi tokiais principais, kaip reagavimas į gyventojų poreikius, atvirumas ir skaidrumas, etiškas elgesys, pareigūnų kompetencija, atskaitomybė.

Naujausios viešojo valdymo koncepcijos – sumanusis viešasis valdymas, kuris yra labai artimas geram valdymui, esminis aspektas yra gebėjimas prisitaikyti prie kintančios aplinkos sąlygų ir tinkamai į ją reaguoti adekvačiais sprendimais. Pagrindinis sumaniojo viešojo valdymo koncepcijos skirtumas – ji remiasi normatyviniais gero valdymo principais ir pateikia tam tikrus jos įgyvendinimo metodus ir priemones.

1.2. Socialinės apsaugos valdymo ypatumai

1.2.1. Socialinės apsaugos samprata

ES nėra vieningos socialinės apsaugos politikos, kiekviena valstybė narė kuria savo nacionalinę politiką. Todėl ir socialinės apsaugos srities apibrėžtys yra įvairios. Dažnai jos pateikiamos teisės aktuose (žr. 1.2 lent.). Kai kuriose valstybėse, tarp jų ir Lietuvoje, nėra teisinio socialinės apsaugos apibrėžimo, pateikiami tik sistemą sudarančių dalių teisinės sąvokos. Bitinas, Tartilas, Litvaitienė (2011a) tai aiškina tuo, kad sąvokos „socialinis draudimas“, „socialinė parama“ ar „kitos socialinės išmokos“ nėra tarpusavyje pakankamai susijusios, kad jas būtų galima sujungti į vieną kompleksinę apibrėžtį. Lietuvos pagrindiniuose socialinės apsaugos įstatymuose pateikti skirtingų sąvokų „valstybinis socialinis aprūpinimas“, valstybinis socialinis draudimas“, „socialinė

parama“ apibrėžimai (žr. 1.2 lent.). Pvz., patvirtinus Socialinės paramos koncepciją, Valstybinio socialinio aprūpinimo sistemos pagrindų įstatymas nebuvo koreguotas. todėl galioja du skirtingos teisinės galios teisės aktai, reglamentuojantys valstybinį socialinį aprūpinimą ir socialinę paramą. Juose vartojamos skirtingos ir neapibrėžtos sąvokos. Neaišku, ar galima tapatinti Valstybinio socialinio aprūpinimo sistemos pagrindų įstatyme vartojamas „socialinio aprūpinimo“ ir „socialinio aprūpinimo ir socialinės šalpos (paramos) iš valstybės lėšų“ sąvokas su Socialinės paramos koncepcijoje vartojamomis „socialinės apsaugos“ ir „socialinės paramos“ sąvokomis. Nėra įstatymo, kuriame būtų apibrėžta „socialinės apsaugos“ sąvoka, pagrindiniai socialinės apsaugos principai, socialinės apsaugos sistemos sudėtinės dalys, finansavimo ir valdymo mechanizmai (LR valstybės kontrolės..., 2011).

Daugumoje šalių naudojama tokia socialinės apsaugos samprata, kurioje socialinė apsauga suvokiama kaip priemonės nuo socialinių rizikų (Pieters, 1998; Lazutka, 2001; Bitinas, 2011; Bitinas, Usonis, 2013). Pvz., Bitinas (2011) socialinę apsaugą įvardija kaip asmenų apsaugą nuo įvairių socialinių rizikų, pvz., senatvės, kai žmogus negali užsidirbti pakankamai lėšų dėl amžiaus, nedarbo, kai asmuo ne savo noru neturi mokamo darbo ir negali jo rasti; Pieters (1998) tai įvardija kaip solidarumo tarp žmonių, netekusių ar iškilus grėsmei netekti darbo pajamų, priemonės. Tai įvairios pinigines pašalpos, išmokamos teisiškai įteisintais socialinės rizikos atvejais. Barrientos, Pellissery (2012), Bitinas ir kt. (2011a) pažymi dar vieną socialinės apsaugos sampratos tipą, kai ji suprantama kaip visapusiška kompleksinė apsaugos sistema, apimanti darbo rinkos priemonės, švietimą, profesinį mokymą, profilaktines sveikatos apsaugos priemonės, kolektyviai organizuojamas paslaugas. Taip socialinę apsaugą apibūdina Guogis (2008) teigdamas, kad tai valstybės nustatytų socialinių ir ekonominių priemonių visuma, teikianti pragyvenimui būtinas lėšas, reikiamą apsaugą. LR Konstitucinis teismas (1997) socialinę apsaugą įvardijo plačiai – asmens orumą atitinkančių sąlygų užtikrinimas. Socialinio aprūpinimo priemonės yra visuomenės solidarumo išraiška. Socialinė parama teikiama tiems jos reikalaujantiems asmenims, kurie neturi teisės gauti aprūpinimo iš socialinio draudimo fondo arba jo gauna per mažai.

Socialinės apsaugos sistemos, gerovės valstybės, socialinio dialogo, solidarumo ir pan. terminų turinys, vartojimo kontekstas kinta priklausomai nuo istorinio laikotarpio, socialinės apsaugos sistemos modelio. Pvz., samprata „gerovės valstybė“ šiandien suvokiama ne tik kaip nacionalinė vertybė, nes globalizacijos procesuose ji peržengė vienos valstybės ribas (Guogis, 2011).

Lazutka (2001) konstatuoja, kad socialinė apsauga vykdoma remiantis trimis pagrindiniais principais: 1) nuopelnų principas užtikrina socialinę apsaugą, kurios dydis priklauso

nuo asmens išankstinių įmokų, atspindi jo dalyvavimo darbo rinkoje efektyvumą pajamų kontekste; 2) kategorijos principas nusako asmens priklausomybę tai ar kitai asmenų grupei; 3) pagal stokos ir skurdo principą remiami tik ties asmenys, kurių gaunamos pajamos nepakankamos pagrindinėms pragyvenimo reikmėms tenkinti. Pagal šiuos principus ir visą socialinę apsaugą galima suskirstyti į tris tipus – įmokines išmokas ir paslaugas – socialinį draudimą; neįmokinę socialinę paramą, kuri teikiama patikrinus pragyvenimo šaltinius; neįmokines kategorines išmokas, teikiamas netikrinant gavėjo pragyvenimo pajamų. Autorius apibūdina socialinę apsaugą kaip tam tikras politikos priemones, kuriomis siekiama apsaugoti visuomenės narius įvairiose galimų pavojų situacijose.

1.2 lentelė

Socialinės apsaugos srities pagrindinės apibrėžtys

Autorius, šaltinis	Apibrėžtis
LR valstybinio socialinio aprūpinimo sistemos pagrindų įstatymas, 1990	Valstybinis socialinis aprūpinimas – tai valstybės nustatytų socialinių ekonominių priemonių sistema, teikianti gyvenimui reikalingų lėšų ir paslaugų Respublikos gyventojams, kurie negali dėl įstatymų numatytų priežasčių apsirūpinti iš darbo ir kitokių pajamų arba yra nepakankamai aprūpinti.
Socialinės paramos koncepcija, 1994	Socialinė parama - tai socialinės ekonominės, teisinės ir organizacinės priemonės, kuriomis siekiama sudaryti būtiniausias gyvenimo sąlygas asmenims (šeimoms), kurių darbo, socialinio draudimo ir kitokios pajamos dėl objektyvių, nuo jų nepriklausančių priežasčių yra nepakankamos, kad jie (jos) galėtų pasirūpinti savimi. Socialinė parama negali užtikrinti ilgalaikio ekonominio ir socialinio saugumo, ji tik padeda žmogui išgyventi ekstremaliomis sąlygomis. Socialinė parama turi būti tokia, kad asmuo (šeima) norėtų dirbti bei taupyti.
Socialinės paramos koncepcija, 1994	Socialinė globa - tai visuma socialinių paslaugų, kuriomis siekiama užtikrinti asmenims nuolatinę, visapusišką arba specialią priežiūrą, ryšius su visuomene. Socialinė globa galima globojamojo namuose ir institucijose.
LR Socialinių paslaugų įstatymas, 2006	Socialinės paslaugos yra paslaugos, kuriomis suteikiama pagalba asmeniui (šeimai) dėl amžiaus, neįgalumo, socialinių problemų iš dalies ar visiškai neturinčiam, neįgijusiam arba praradusiam gebėjimus ar galimybes savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimoms) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime.
Bitinas, Usonis, 2013	Socialinė apsauga yra politikos priemonės, kuriomis siekiama apsaugoti asmenis, atsiradus socialinėms rizikoms: darbo pajamų praradimas (dėl senatvės, negalios, ligos, nedarbo ar kt.), išlaikymo praradimas (dėl maitintojo mirties), atsiradus specialioms poreikiams (vaikų išlaikymui, sveikatos priežiūrai ir reabilitacijai ar kt.), nepajėgumas užsitikrinti minimalų gyvenimo lygį (kuris apimtų ir asmens dalyvavimą socialiniame bei kultūriniame gyvenime).
Bitinas, Usonis, 2013	Socialinės apsaugos sistemos esmė – lėšas perskirstyti tarp darbingų ir nedarbingų asmenų bei gaunančiųjų mažas pajamas, apsaugoti asmenis nuo socialinių rizikų bei garantuoti pajamas minimaliems poreikiams patenkinti.
Pieters, 1998	Socialinė apsauga – tai visuma priemonių, kuriomis kuriamas solidarumas tarp žmonių, netekusių ar iškilus grėsmei netekti darbo pajamų arba patyrusių didelių išlaidų.
Lazutka, 2001	Socialinė apsauga – tai politikos priemonės, kuriomis siekiama apsaugoti asmenis, esant įvairioms gyvenimo situacijoms ir sąlygoms, kuriose išskyla asmens pragyvenimo pavojus.
Guogis, Bernotas, Ūselis, 2000	Socialinė apsauga – valstybės ir (arba) privačių subjektų, jeigu pastarųjų veikla yra valstybės reglamentuota, teikiama materialinė parama (piniginė ir daiktinė) arba socialinės paslaugos socialinę riziką patyrusiems asmenims.
LR Konstitucinio Teismo nutarimas, 1997	Socialinės apsaugos sistema turi padėti išlaikyti asmens orumą atitinkančias gyvenimo sąlygas, o prireikus ir suteikti asmeniui būtiną socialinę pagalbą.
Guogis, 2000	Valstybės socialinė politika – tai piniginių išmokų ir paslaugų paskirstymas atsižvelgiant į gaunamų pajamų dydį ar jų praradimą arba nemokamą socialinių paslaugų teikimą

	nepakankamai aprūpintiems piliečiams.
Guogis, 2008	Socialinės apsaugos sistema – tai valstybės nustatytų socialinių ekonominių priemonių visuma, teikianti gyvenimui reikalingų lėšų ir paslaugų tiems šalies gyventojams, kurie dėl įstatymų numatytų priežasčių negali apsirūpinti iš darbo pajamų.
LR Valstybinio socialinio draudimo įstatymas, 2005	Valstybinis socialinis draudimas - socialinės apsaugos sistemos dalis, kurios priemonėmis visiškai ar iš dalies kompensuojamos apdraustiesiems asmenims ir įstatymų nustatytais atvejais jų šeimų nariams dėl draudiminių įvykių prarastos darbo pajamos arba apmokamos papildomos išlaidos.

Šaltinis: sudaryta pagal lentelėje pateiktų autorių apibrėžtis

Guogis (2008), analizuodamas Lietuvos socialinės apsaugos sampratą, pažymi, kad tarptautinėje socialinės apsaugos teisėje naudojamos socialinio draudimo ir socialinės paramos apibrėžtys gali skirtis nuo nacionalinės teisės sąvokų. ES teisėje socialinė parama yra atskiriama nuo socialinio draudimo. Jei pastarojo išmokų dydžiai tiesiogiai susiję su įmokomis (nemoki – negauni), tai socialinę paramą apibrėžia faktoriai – finansavimas iš valstybės biudžeto, asmens materialinės būklės įvertinimas, paramos dydis nesiejamas su įmoku, mokesčių mokėjimu. Būtina pabrėžti, kad tiek užsienio, tiek Lietuvos atveju socialinės apsaugos negalima visiškai tapatinti su socialine politika. Ypač tai būdinga daugeliui Lietuvos politinių partijų, kurios savo programose šiuos reiškinius apjungia. Socialinė politika yra platesnė sąvoka, apjungianti sveikatos apsaugą, švietimą, socialinį draudimą, socialines paslaugas ir kai kuriais atvejais ir teisę.

XX a. pabaigoje daugelyje valstybių tam tikri socialinės apsaugos elementai buvo privatizuoti, valdomi viešojo ir privataus sektoriaus partnerystės būdu. Privatūs pensijų fondai mažina valstybinio socialinio draudimo našta. Daugelis mokslininkų, specialistų kelia klausimą, ar šią privačią veiklą galima laikyti socialine apsauga. Guogis (2008) pateikia Eurostato, kai kurių Skandinavijos šalių, Tarptautinės darbo organizacijos nuomonę, jog privati socialinė apsauga negali būti priskirta socialinės apsaugos sferai. Nors šie solidūs atstovai lyg ir pasisako prieš privačią veiklą, Guogis siūlo atsižvelgti į šiandienos realią situaciją ir socialinę apsaugą traktuoti kaip valstybės ir privačių organizacijų, kurių veikla teisiškai reglamentuota, teikiamą materialinę paramą arba socialines paslaugas socialinę riziką patyrusiems asmenims.

Apibendrinimas. ES neturi vieningos socialinės apsaugos politikos, kiekviena valstybė narė kuria savo nacionalinę politiką. Tačiau įvairių šalių skirtinga patirtis rodo, kad pagrindinė socialinės apsaugos sistemos funkcija yra persikirstyti lėšas tarp darbingų ir nedarbingų bei mažas pajamas gaunančių asmenų, apsaugant juos nuo socialinių rizikų ir garantuojant pajamas minimalių poreikių patenkinimui.

1.2.2. Socialinės apsaugos koncepcijos

Socialinės apsaugos sistemos. Socialinės apsaugos sąvoka pirmą kartą paminėta 1935 m. JAV Socialinės apsaugos akte. Ja norėta apibrėžti, kokios rizikos patenka į socialinę apsaugą ir kokios garantijos nuo socialinių rizikų.

Plačiąją prasme socialinės apsaugos sistemos skirstomos į dvi tradicijas ir vadinamos jų pradininkų vardais. Pagrindinis Bismarko (19 a. Vokietijos kancleris) tradicijos elementas – priversti skirtingų socialinių sluoksnių asmenis taupyti savo būsimai senatvei. Bismarko socialinės apsaugos sistemos bruožai – valstybė yra socialinės sistemos garantas; socialinis draudimas yra privalomas ir jo įmokos dydžiai diferencijuojami pagal skirtingas socialines grupes; užtikrinamos minimalios pensijos visiems gyventojams. Pagrindinė Beveridžo (Didžiosios Britanijos lordas, 1942 m. suformulavęs universalių gerovės valstybės paslaugų gaires) idėja – valstybės ir asmens bendradarbiavimas. Šios apsaugos sistemos bruožai – valstybės dalyvavimas neturi užgožti asmens iniciatyvos jiems patiems rūpintis savo draudimu; socialinio draudimo išmokos nėra siejamos su asmens įmokomis ir yra vienodo dydžio; sistema finansuojama mokesčių pagrindu (žr. 1.3 lent.) (Bitinas, 2011).

XX a. antroje pusėje ir XXI a. į šias tradicijas atskiros valstybės įdiegė daug naujų elementų, todėl šių grynų tradicijų nebėra. Lietuvoje veikia Bismarko tipo sistema, kuri dėl nepakankamo šalies ekonominio išsivystymo užtikrina nedideles išmokas (Tartilas, 2005).

1.3 lentelė

Socialinės apsaugos tradicijų (modelių) skirtumai

Lyginimo aspektai	Skirtumų turinys	
	Beveridžo tradicija	Bismarko tradicija
Koncepcinis	Individualus pobūdis, asmens interesai aukščiau už valstybės interesus	Valstybė – socialinės integracijos garantas
Poreikių tenkinimas	Tenkinami baziniai poreikiai	Asmeniui tapus nedarbingam, užtikrinamas tinkamo gyvenimo lygio palaikymas
Finansavimas	Garantuoja visiems asmenims vienodas minimalias bazines pajamas	Asmeniui tapus nedarbingam, garantuojamas pajamų dydis priklauso nuo buvusio atlyginimo, t. y. pajamos priklauso nuo paties asmens aktyvumo darbo rinkoje
Išmokų skyrimas	Išmokos skiriamos pagal pilietybę	Išmokos priklauso nuo to, ar asmuo moka socialinio draudimo įmokas
Valstybės vaidmuo	Socialinis draudimas yra privati sritis, tai yra asmenų pasirinkimo teisė	Valstybė imperatyviai nustato socialinio draudimo pareigą; savanoriškai asmuo gali rinktis tik papildomą socialinį draudimą (jei tai yra numatyta teisės aktuose)

Šaltinis: adaptuota pagal Bitiną, Litvaitienę, Tartilą, 2011a.

Analizuojant socialinės apsaugos sistemas, dažniausiai išskiriamos trys koncepcijos arba gerovės valstybės tipai (Guogis, 2006; Bitinas, 2011). Liberaliosios (marginaliosios) koncepcijos bruožų pagrindinė idėja yra ta, kad patys darbuotojai gali pasirūpinti savo ir savo šeimos socialine apsauga; valstybė minimaliai dalyvauja socialinės apsaugos sistemoje ir rūpinasi tik labiausiai socialiai pažeidžiamaisiais, skiria minimalią paramą ir ją kontroliuoja; skatinama privačių paslaugų teikėjų veikla ir viešojo bei privataus sektoriaus bendradarbiavimas; socialinio draudimo sistemos nariai patys sprendžia, kokio dydžio įmokas bus mokamos į pensijų sistemą. Labiausiai šiam modeliui artimos liberalios ekonomikos šalys – Kanada, JAV, Didžioji Britanija (Davulis, 2012). Konservatyvusis (korporacinis) gerovės valstybės tipas, įgyvendinamas Austrijoje, Belgijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, reiškia, kad socialinės apsaugos sistemos nariai turi pačias didžiausias garantijas, nes valstybė tai garantuoja teisės aktais; socialinė apsauga derinama su ekonomine plėtra, padeda didinti darbo našumą ir socialinį saugumą; privalomas socialinis draudimas, todėl asmenys neskatinami taupyti senatvei; šeima gali pretenduoti į socialinę paramą tik tuo atveju, jeigu jos nariai moka socialines draudimo įmokas (Guogis, 2000). Socialdemokratinė socialinė apsaugos sistemos (institucinė), kuri įgyvendinama Skandinavijos valstybėse, pagrindinis elementas – socialinė gerovė laikoma piliečio teise, užtikrinant lygias galimybes; valstybė dominuoja – prisiima atsakomybę už asmens socialinę gerovę, mokėdama socialines išmokas, vykdydama visiško užimtumo politiką; išmokos finansuojamos iš bendrųjų mokesčių.

Socialinės apsaugos principai. Socialinių apsaugos principų taikymas apibrėžia socialinės apsaugos sistemos modelį. Bitinas (2011) išskiria 11 socialinės apsaugos teisės principų (žr. 1.4 lent.). Bet kuriame socialinės apsaugos modelyje, autoriaus nuomone, yra būtini 3 principai – socialinis solidarumas, socialinis teisingumas ir valstybės socialinių garantijų užtikrinimas. Socialinis solidarumas yra socialinės politikos pagrindas, be socialinių interesų bendrumo, bendros atsakomybės ir tarpusavio paramos, viso to suvokimo ir tolerancijos neįmanoma jokia visuotinė socialinė apsauga. Solidarus socialinio draudimo įmokų mokėjimas suponuoja asmens teisę gauti senatvės pensiją, kurios dydis turi priklausyti nuo sumokėtų draudimo įmokų (Maculevičius, 2004). LR Konstitucinis Teismas yra išaiškinęs, kad solidarumo principas reiškia dirbančiųjų ir draudžiamąsias pajamas gaunančių asmenų prisidėjimą prie socialinio draudimo lėšų kaupimo, tuo sudarydami galimybes gauti išmokas sulaukusiems pensinio amžiaus (LR KT..., 2007). Pagrindiniame Lietuvos įstatyme – Konstitucijos 39, 48, 52 str. įvardinta valstybės prievolė laiduoti piliečių teisę gauti senatvės ir invalidumo pensijas, socialinę paramą, vaikų globą ir pan. Tuo pripažįstamas socialinės apsaugos konstitucinis statusas, o valstybei – socialinis pobūdis. Šių

nuostatų įgyvendinimui valstybė privalo užtikrinti pakankamas šios konstitucinės teisės įgyvendinimo ir apsaugos priemones.

1.4 lentelė

Socialinės apsaugos teisės principai

Eil. nr.	Principo pavadinimas	Principo turinys
1	Socialinis solidarumas	Skirtingų socialinės apsaugos sistemos kartų, grupių tarpusavio priklausomybė, bendri įsipareigojimai, materialinė ir moralinė tarpusavio parama siekiant bendrų tikslų
2	Socialinis teisingumas	Socialinės apsaugos objektų, norminių teisės aktų nuostatų, koncepcijų, apibrėžiančių tam tikrus socialinio teisingumo elementus (pvz., lygybė, nuopelnai, poreikių tenkinimas) visuma
3	Valstybės socialinių garantijų užtikrinimas	Asmeniui privalo būti užtikrinta minimali apsauga nuo socialinių rizikų, valstybė privalo tai garantuoti
4	Lygios galimybės	Vienodus kriterijus atitinkantiems asmenims (ir vyrams, ir moterims) turi būti taikomos vienodos sąlygos
5	Nediskriminavimas	Negalima diskriminacija dėl socialinės padėties
6	Universalumas (visuotinumumas)	Negali būti nepagrįstų privilegijų atskiroms socialinėms grupėms
7	Koordinavimas	ES valstybių narių socialinės apsaugos sistemos gali būti koordinuojamos, remiantis visoje ES erdvėje pripažintais principais
8	Asmens poreikių atspindėjimas	Socialinė apsaugos sistema skirta asmens apsaugai nuo socialinių rizikų užtikrinti ir socialiniams poreikiams tenkinti
9	Pensinio aprūpinimo depolitizavimas	Socialinės apsaugos sprendimai turi būti grindžiami ekonominiais principais, o ne vien politiniais sumetimais
10	Socialinių išmokų indeksavimas	Socialinės išmokos turi būti indeksuojamos pagal valstybėje narėje nustatytą aiškų, visiems suprantamą mechanizmą
11	Teisėtų lūkesčių įgyvendinimas	Valstybė privalo vykdyti prisiimtus socialinės apsaugos įsipareigojimus, nepažeidžiant žmonių lūkesčių

Šaltinis: adaptuota pagal Bitiną (2011)

Guogis (2011), Aidukaitė (2010) pažangiausiu gerovės valstybės modeliu laiko Šiaurės šalių universalųjį modelį, kuriame labai svarbus yra socialinis teisingumas ir kurį labai sunkiai įgyvendina visa buvusi Rytų Europa. Pvz., autoriaus teigimu, Lietuvoje socialiai teisingai nebuvo atlikta beveik nė viena didesnė reforma: privačių pensijų fondų sukūrimo atveju nukentėjo „Sodros“ pensininkai, padovanojus dalį lėšų privatiems fondams; po to įmokų dalis į privačius fondus sumažinti nuo 5,5 proc. iki 2 proc.

Guogis (2011), remdamasis Russell (2006), įvardija dešimt susisiejančių principų, atspindinčių pažangią socialinę politiką (žr. 1 priedą). Jų įgyvendinimas ir būtų siekiamas normatyvinis efektyvios socialinės politikos modelis.

Nors ES nėra perėmusi socialinės politikos funkcijų, o valstybės narės kuria savuosius nacionalinės gerovės socialinius modelius, vis dažniau vartojamas terminas „ES socialinis modelis“. Jis grindžiamas 4 esminėmis vertybėmis: 1) ekonominiu konkurencingumu laisvojoje rinkoje, 2)

socialine sanglauda ir solidarumu, siekiant mažinti nelygybę, 3) socialiniu dialogu visais lygiais, 4) subsidiarumo principo taikymu.

Geru paskutinės vertybės įgyvendinimo Lietuvoje pavyzdžiu yra piniginės socialinės paramos teikimo perdavimas vietos savivaldybėms. Pagrindiniai modelio prioritetai yra užimtumo politika, visapusiškas požiūris į socialinius klausimus, tvari ir visapusiška socialinės apsaugos sistema, pilietinės visuomenės dalyvavimas (Dromantienė, 2008; Dromantienė, Česnaitytė, 2011).

Apibendrinimas. Socialinių apsaugos principų įgyvendinimas apibūdina socialinės apsaugos sistemos modelį. Bet kuriame socialinės apsaugos modelyje yra trys pagrindiniai principai – socialinis solidarumas, socialinis teisingumas ir valstybės socialinių garantijų užtikrinimas.

Analizuojant socialinės apsaugos sistemas, dažniausiai išskiriamos trys koncepcijos arba gerovės valstybės tipai. Liberaliosios (marginaliosios) koncepcijos pagrindinė idėja yra ta, kad patys darbuotojai gali pasirūpinti savo ir savo šeimos socialine apsauga, o valstybė tik minimaliai dalyvauja socialinės apsaugos sistemoje. Konservatyvusis (korporacinis) - valstybė užtikrina socialinės apsaugos sistemos nariams pačias didžiausias garantijas, nes valstybė tai garantuoja teisės aktais; privalomas socialinis draudimas, todėl asmenys neskatinami taupyti senatvei. Socialdemokratinės socialinės apsaugos sistemoje socialinė gerovė laikoma piliečio teise, užtikrinant lygias galimybes; valstybė dominuoja – prisiima atsakomybę už asmens socialinę gerovę, mokėdama socialines išmokas, vykdydama visiško užimtumo politiką.

1.2.3. Socialinės apsaugos sistemos valdymo organizavimas

Viešasis valdymas suprantamas kaip viešoji politika ir jos įgyvendinimas (Astrauskas, 2012). Lietuvos nacionalinio saugumo pagrindų įstatyme (Žin., 1997, Nr. 2-16) nurodoma, jog valstybės socialinė politika turi skatinti socialiai savarankiškos, solidarios, kartu ir stabilios, pilietinės visuomenės formavimąsi, vykdyti visų piliečių gerovės politiką. Europos Tarybos iniciatyva parengtas valstybinio aprūpinimo, atitinkančio visuotinumą ir saugumo kriterijus, 3A standartas, reiškiantis: 1) pakankumą (angl. – *adequacy*) – minimalus siūlomas standartas turi būti pakankamai aukštas ir aprėpti didelę poreikių turinčių gyventojų dalį; 2) prieinamumą (angl. – *accessibility*) – galimybes naudotis paprastomis, suprantamomis socialinėmis teisėmis; 3) įperkumą (angl. – *affordability*) – asmenų ir namų ūkių prekių, paslaugų įsigijimo galimybė ir jų teikimo išlaidos turi būti politikos prioritetas (Tiažkijus, 2010). Autorius siūlo minimo standarto kriterijais laikyti tokias valstybės socialinės politikos priemones: 1) valstybinio – socialinio ir sveikatos draudimo fondų išmokos, 2) socialinė parama, priklausanti nuo individualaus poreikio ir

finansuojama iš mokesčių mokėtojų lėšų, 3) netiesioginės lengvatos (pvz., parama besimokantiems, mokesčių lengvatos).

Bitinas (2011), cituodamas Kessler (2009), pateikia tris pagrindinius teorinius socialinės apsaugos valdymo modelius. Pirmojo tikslas – kova su skurdu, t.y. nustatoma skurdo ribą atitinkanti pinigų suma ir skiriamos išmokos priklausomai nuo asmens turimų pajamų. Antrojo modelio tikslas – išsaugoti asmens buvusį gyvenimo lygį, todėl šioje sistemoje pinigai perskirstomi pagal proporcingumo principą – kas turi daugiau, tas daugiau ir gauna, t. y. tamprus ryšys tarp atlygio, mokamų įmokų ir gaunamų išmokų. Trečiojo modelio tikslas – skatinti piliečių gerovę, kai pajamos perskirstomos pagal lygybės principą, kiekvienam garantuojant tam tikrą gyvenimo lygį, t.y. mokamos visiems vienodo dydžio išmokos. Realiai kiekviena valstybė, konstruodama savo socialinės apsaugos sistemą, panaudoja sau tinkamus veiksnius iš visų teorinių modelių. Pagal Europos komisijos rekomendacijas socialinę apsaugą turėtų sudaryti trys pagrindinės dalys: socialinis draudimas, socialinė parama ir integracija į darbo rinką (European Commission, 2012).

Pasaulio banko organizacija įvardija šiuos socialinės apsaugos sistemos organizavimo lygmenis (Bitinas, 2011): garantuoti minimalią socialinę apsaugą, finansuojamą mokesčių pagrindu, užtikrinant nacionalinį solidarumą, tai šeimos politika, socialinės atskirties politika, bazinės pensijos; antrasis lygmuo – privaloma socialinė apsauga, susijusi su asmens darbo santykiais ir finansuojama socialinio draudimo įmokomis; tai senatvės pensijos, nedarbo draudimas; trečiasis lygmuo – papildoma socialinė apsauga, apimanti kaupiamąsias pensijas.

Kontinentinės Europos socialinės apsaugos sistemų organizavimo pagrindiniai bruožai yra universalumas – prieinama visiems gyventojams, apima visas socialinio draudimo rizikas, vieningumas – vieninga ir vienoda visiems gyventojams, solidarumas ir socialinių partnerių lygiateisiškumu paremtas socialinio draudimo sistemos valdymas. Lietuvos socialinės politikos, socialinės apsaugos valdymo modelis savo kriterijais atitinka konservatyvųjų gerovės valstybės tipą (Guogis, 2008, 2014; Guogis, Bitinas, 2009) – socialinių išmokų sistema priklauso nuo asmens rezultatų darbo rinkoje. Lietuvos socialinės apsaugos sistemos pagrindinius organizavimo principus ir orientaciją į Bismarko socialinės apsaugos tradiciją pagrindė 2002 m. lapkričio 25 d. LR Konstitucinis teismas (Žin. 2002. Nr. 113–5057). Tačiau pastarųjų metų tendencijos rodo, kad Lietuva iš korporatyviojo konservatyvaus modelio pozicijų palaipsniui traukiasi ir pereina į liberalųjį modelį (Guogis, 2014).

XXI a. pradžioje socialinės apsaugos valdyme paplito taip vadinama „flexicurity“ idėja – bendros veiklos modelis (Bitinas, Usonis, 2013). Terminas „flexicurity“ kilo iš Danijos, kur socialdemokratų Vyriausybė 1993 m. vykdė darbo rinkos politikos reformas, ir reiškia dviejų darbo

rinką reguliuojančių flexibility (lankstumas) ir security (saugumas) metodų sandūrą. Valstybė turi užtikrinti žmogaus užimtumo saugumą (o ne konkrečios darbo vietos), sudaryti sąlygas darbuotojams nesunkiai pereiti iš vienos darbo vietos į kitą. Šiam naujam suvokimui būtinas kompleksinis įvairių socialinių partnerių dialogas, kuriuo siekiama socialinės taikos ir gerovės tarp darbo santykio šalių. Po Europos viršūnių susitikimo Lisabonoje ši geroji Danijos praktika tapo pagrindine Europos Komisijos iniciatyva modernizuoti darbo rinkas. 2006 m. Europos Komisija publikavo Žaliąją Knygą „Darbo teisės modernizavimas įgyvendinant 21-ojo amžiaus uždavinius“. „Flexicurity“ bendruosius principus pripažino ir pagrindinės darbdavių organizacijos: Europos pramonės ir darbdavių konfederacijų sąjunga, Europos įmonių, kuriose dalyvauja valstybė centras (CEEP), Europos smulkių ir vidutinių įmonių asociacijų sąjunga (UEAPME) ir kt. Apibendrinant galima teigti, kad „Flexicurity“ yra politinė strategija, kuria kompleksiskai siekiama didinti darbo rinkos, darbo organizavimo, darbo santykių lankstumą ir užimtumo saugumą bei gerinti socialinę apsaugą socialiai pažeidžiamoms asmenų grupėms darbo rinkoje ir už jos ribų.

Apibendrinimas. Galima išskirti tris pagrindinius teorinius socialinės apsaugos valdymo modelius: kova su skurdu, asmens buvusio gyvenimo lygio išsaugojimas bei piliečių gerovės skatinimas, perskirstant pajamas pagal lygybės principą. Realiai kiekviena valstybė, konstruodama savo socialinės apsaugos sistemą, panaudoja sau tinkamus veiksnius iš visų teorinių modelių. Pagal Europos komisijos rekomendacijas socialinę apsaugą turėtų sudaryti trys pagrindinės dalys: socialinis draudimas, socialinė parama ir integracija į darbo rinką.

Pasaulio banko organizacija įvardija šiuos socialinės apsaugos sistemos organizavimo lygmenis: garantuoti minimalią socialinę apsaugą, finansuojamą mokesčių pagrindu; privaloma socialinė apsauga; papildoma socialinė apsauga, apimanti kaupiamąsias pensijas.

2002 m. LR Konstitucinis teismas pagrindė Lietuvos socialinės apsaugos sistemos pagrindinius organizavimo principus ir orientaciją į Bismarko socialinės apsaugos tradiciją. Tačiau pastarųjų metų tendencijos rodo, kad Lietuva iš korporatyviojo konservatyvaus modelio pozicijų palaipsniui traukiasi ir pereina į liberalųjį modelį.

XXI a. pradžioje socialinės apsaugos valdyme paplito taip vadinama „flexicurity“ idėja – bendros veiklos modelis. „Flexicurity“ yra politinė strategija, kuria kompleksiskai siekiama didinti darbo rinkos, darbo organizavimo, darbo santykių lankstumą ir užimtumo saugumą bei gerinti socialinę apsaugą socialiai pažeidžiamoms asmenų grupėms darbo rinkoje ir už jos ribų.

1.3. Socialinės apsaugos sistema Lietuvoje

1.3.1. Socialinės apsaugos sistemos raidos aspektai

Atkūrus Lietuvoje nepriklausomybę, 1990 – 1991 m. priimti pagrindiniai sovietinę socialinę apsaugą pertvarkantys teisės aktai, įtvirtinę ilgalaikius Lietuvos socialinės apsaugos sistemos struktūrinius principus. Socialinio aprūpinimo sistema rengta Bismarko socialinio modelio pagrindu, atskirtos socialinio draudimo ir socialinės paramos sritys. 1990 m. spalio mėn. priimtas LR valstybinio socialinio aprūpinimo sistemos pagrindų įstatymas (Žin., 1990, Nr. 32-761). Preambulėje konstatuojama, kad Lietuvos valstybinio socialinio aprūpinimo sistema yra visuomenės socialinio aprūpinimo pagrindas. Ją sudaro: a) privalomas (valstybinis) socialinis draudimas; b) socialinis aprūpinimas ir socialinė šalpa (parama) iš valstybės lėšų. Valstybinis socialinis draudimas veikia kaip savarankiška finansų ir kredito sistemos grandis, kurios pagrindas yra socialinio draudimo biudžetas. Socialinė šalpa teikiama iš savivaldybių biudžetų. Nurodoma, kad šalia valstybinės sistemos gali egzistuoti įvairios visuomenės ir privačios socialinio aprūpinimo sistemos.

1994 m. LR Vyriausybė patvirtino Socialinės paramos koncepciją, kurios būtinumą lėmė nesusiformavusi socialinės paramos infrastruktūra ir netobulas administravimas, kompetentingų socialinių darbuotojų ir valdymo specialistų stoka, menkas bendradarbiavimas su visuomeninėmis organizacijomis ir bendruomenėmis, prastas socialinis švietimas (Žin., 1994, Nr. 36 – 653).

1996 m. įsigaliojo LR Socialinių paslaugų įstatymas, kurį 2006 m. pakeitė nauja įstatymo redakcija (Žin., 2006, Nr. 17-589). Pastarojo poįstatyminiai aktai iš esmės pakeitė socialinių paslaugų organizavimo ir valdymo pagrindus, teikimo, skyrimo, gavimo sąlygas, kontrolę, priežiūrą, finansavimą. Įstatyme pirmąkart suformuluoti socialinių paslaugų valdymo, skyrimo ir teikimo principai. Socialinės paslaugos siekia užtikrinti žmonių būtinus poreikius, gebėjimus savarankiškai veikti, todėl jos yra svarbesnės pagalbos gavėjui nei pinigine socialine parama (Išoraitė, 2007; Husock, 2013).

2002 m. LR Vyriausybės nutarimu patvirtinta Socialinių paslaugų teikimo reformos koncepcija (Žin., 2002, Nr. 15-564). Šios socialinių paslaugų teikimo reformos tikslas – „sudaryti teisingas, administracines, finansines sąlygas veiksmingiau planuoti, teikti ir organizuoti socialines paslaugas taip, kad būtų užtikrinti būtinieji asmens poreikiai ir pats asmuo skatinamas aktyviai pagelbėti pats sau“ (Socialinių paslaugų teikimo..., 2 p.).

2002 m. patvirtinta Valstybinių socialinės globos įstaigų reorganizavimo strategija (Žin., 2002, Nr. 71-2991). Jos tikslas – šias įstaigas integruoti į socialinių paslaugų sistemą, užtikrinti socialinių paslaugų tikslingumą, pagerinti jose gyvenančių asmenų gyvenimo sąlygas.

2006 m. Socialinių paslaugų kataloge (Žin., 2006, Nr. 43-1570) apibrėžiamas socialinių paslaugų turinys pagal atskiras socialinių paslaugų rūšis, socialinių paslaugų įstaigų tipus.

2004 m. įsigaliojo LR Piniginės paramos įstatymas mažas pajamas gaunančioms šeimoms ar vieniems gyvenantiems asmenims, bet nebuvo numatytos asmenų įsidarbinimą skatinančios priemonės (Žin., 2006, Nr. 130 – 4889). Todėl susidarė sąlygos gauti paramą ir tiems, kuriems iš tikrųjų jos nereikėjo. Atsirado galimybė gyventi vien iš pašalpų, neieškant darbo, dėl ko ženkliai išaugo socialinės paramos gavėjų skaičius ir išlaidos socialinei paramai. Siekiant socialiai teisingesnio piniginės paramos teikimo modelio, nuo 2012 m. sausio 1 d. pradėta įgyvendinti dar viena socialinės paramos sistemos reforma (apie tai vėlesniuose skyriuose).

Nuo 2013 m. pradėta socialinės globos ir slaugos paslaugų reforma. 21 savivaldybėje sukurtos mobilios specialistų komandos, teikiančios integralias socialinės globos ir slaugos paslaugas sunkiems ilgalaikės slaugos reikalaujantiems pacientams jo namuose.

Lietuva ratifikavo svarbiausius tarptautinius socialinės politikos ir socialinės apsaugos dokumentus, pvz., Europos socialinę chartiją ratifikuota 2001, Europos socialinės apsaugos kodeksas pasirašytas 2005 m. (Davulis, 2012).

1.3.2. Socialinės apsaugos sistemos valdymo ypatumai

Jei kai kuriose Vakarų Europos šalyse socialinė apsauga apima ir sveikatos apsaugą, darbo rinką, tai Lietuvoje socialinė apsauga sistema turi tris dalis – socialinį draudimą, socialinę paramą ir specialiąsias socialines išmokas (žr. 1.5 lent.), kurių kiekviena reglamentuojamos specialiais teisės aktais.

Socialinio draudimo valdymas. LR Valstybinio draudimo įstatyme (Žin., 1991, Nr. 17-447) pateikta socialinio draudimo valdymo sistema, kurią sudaro Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (SADM), Valstybinio socialinio draudimo fondo taryba, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba ir jos teritoriniai skyriai. Socialinio draudimo sistemos dalyviai taip pat yra draudėjai ir apdraustieji, Valstybinė mokesčių inspekcija, Lietuvos darbo birža, Valstybinė ligonių kasa, pensijų kaupimo bendrovės. Pagrindinės SADM funkcijos yra koordinuoti socialinio draudimo ir jo strateginių krypčių plėtrą, rengti teisės aktų projektus, kontroliuoti Fondo valdybos veiklą. Valstybinio socialinio draudimo fondo taryba yra lygiateisio trišalio bendradarbiavimo

pagrindu sudaryta kolegiali institucija, nagrinėjanti ir priimanti sprendimus socialinio draudimo politikos įgyvendinimo klausimais. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba yra viešojo administravimo (biudžetinė) įstaiga, organizuojanti socialinį draudimą ir vykdanči operatyvų Fondo lėšų tvarkymą, apskaitą, užtikrindama priskaičiuotų socialinio draudimo įmokų sumų, baudų, delspinigių surinkimą ir išieškojimą į Fondą, teisingą duomenų apie apdrauštuosius asmenis tvarkymą bei įstatymuose nustatytų socialinio draudimo išmokų paskyrimą ir mokėjimą gavėjams. Fondo valdybos teritoriniai skyriai yra Fondo valdybos steigiamos teritorinės (biudžetinės) įstaigos, kurių pagrindinis uždavinys – operatyvus Fondo lėšų tvarkymas, užtikrinant priskaičiuotų socialinio draudimo įmokų surinkimą ir išieškojimą į Fondą laiku ir teisingą socialinio draudimo išmokų paskyrimą ir mokėjimą gavėjams. Valstybinė mokesčių inspekcija vykdo su socialinio draudimo įmokų apskaičiavimo kontrole, ginčų nagrinėjimu susijusias funkcijas. Lietuvos darbo disponuoja nustatyta tvarka iš Fondo gautomis lėšomis, skirsto jas teritorinėms darbo biržoms darbo rinkos politikos priemonėms finansuoti ir vykdo jų panaudojimo kontrolę. Valstybinė ligonių kasa prie Sveikatos apsaugos ministerijos nustatyta tvarka disponuoja iš Fondo gautomis lėšomis, vykdo Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžetą, prižiūri teritorinių ligonių kasų veiklą.

1.5 lentelė

Socialinės apsaugos sistema Lietuvoje

Socialinė apsauga				Specialios socialinės išmokos
Socialinis draudimas	Socialinė parama			
	Piniginė socialinė parama	Socialinės paslaugos		
		Bendrosios	Specialiosios	
Pensijų sistema	Šalpos išmokos: pensijos, kompensacijos	Informavimas, konsultavimas	Socialinė priežiūra: pagalba į namus, socialinių įgūdžių ugdymas, laikina nakvynė	Prezidento pensija (renta) LR I ir II laipsnio pensijos
Ligos ir motinystės draudimas	Laidojimo pašalpa.	Tarpininkavimas, atstovavimas		Karių ir pareigūnų pensijos Teisėjų pensijos Mokslininkų pensijos Nukentėjusių asmenų pensijos
Sveikatos draudimas	Transporto lengvatos vaikams, seniems, neįgaliesiems	Sociokultūrinės		Sportininkų renta Signatarų renta Kompensacinės išmokos teatrų ir koncertinių įstaigų kūrybiniams darbuotojams.
Nedarbo draudimas	Išmokos vaikams (šeimos pašalpos)	Transporto	Socialinė globa: dienos, trumpalaikė, ilgalaikė	
Draudimas nuo nelaimingų atsitikimų darbe, profesinių ligų	Būsto išlaikymo išlaidų ir kitos kompensacijos	Maitinimo, aprūpinimo drabužiais ir kt.		
	Socialinė pašalpa			

Šaltinis: adaptuota pagal LR socialinės apsaugos teisės aktus

Socialinių paslaugų valdymas. Socialinių paslaugų valdymas, kuris remiasi 8 principais (žr. 2 priedą), apima socialinių paslaugų planavimą, organizavimą, kompetencijos pasiskirstymą ir socialinių paslaugų kokybės vertinimą, priežiūrą bei kontrolę valstybės ir vietos savivaldos lygmenimis. Pagrindiniai socialinių paslaugų valdymo subjektai yra šie: 1) SADM, kuri įgyvendina, rengia teisės aktų projektus, analizuoja ir vertina socialinių paslaugų būklę šalyje bei teikia siūlymus savivaldybėms dėl socialinių paslaugų planavimo, organizavimo valstybės socialinių paslaugų politiką; 2) Socialinių paslaugų priežiūros departamentas prie SADM, kuris vertina, prižiūri ir kontroliuoja socialinių paslaugų kokybę; 3) savivaldybės, kurios atsako už socialinių paslaugų teikimo savo teritorijos gyventojams užtikrinimą, jas planuodama ir organizuodama bei kontroliuodama jų kokybę.

Socialinių paslaugų teikėjai – tai socialinių paslaugų įstaigos (akcinės bendrovės, viešosios, biudžetinės, individualios), organizacijos (asociacija, labdaros ir paramos fondas, religinė bendruomenė arba bendrija (centras), šeimyna). Lietuvoje vis labiau populiarėja šeimos, galinčios priklausti iki 7 beglobių vaikų.

Bendrašias socialines paslaugas, socialinę priežiūrą teikia tos socialinių paslaugų įstaigos, kurių veiklos sritis yra socialinių paslaugų teikimas ir kurių teikiamos socialinės paslaugos atitinka teisės aktų reglamentuotus bendrosioms socialinėms paslaugoms, socialinei priežiūrai keliamus reikalavimus. Socialinę globą teikia tos socialinės globos įstaigos, kurių veiklos sritis yra socialinių paslaugų teikimas, o jų teikiama socialinė globa atitinka socialinės globos normas, jos turi licenciją teikti socialinę globą. Socialinį darbą dirba socialinių paslaugų įstaigose dirbantys socialiniai darbuotojai, socialinių darbuotojų padėjėjai. Įmonei, įstaigai, šeimynai gali būti išduodamos licencijos socialinei globai socialinės globos įstaigoje arba asmens namuose teikti. Socialinių įmonių įstatymas nustato juridinių asmenų, kuriems suteiktas socialinės įmonės statusas, su šiuo statusu susijusias teises ir pareigas, šio statuso įgijimo ir netekimo pagrindus ir tvarką, apibrėžia socialinėse įmonėse įdarbinamų asmenų tikslines grupes, nustato darbo santykių šiose įmonėse ypatumus, reglamentuoja valstybės pagalbą socialinėms įmonėms. Socialinių įmonių tikslas – įdarbinant nurodytoms tikslinėms grupėms priklausančius asmenis, praradusius profesinį ir bendrąjį darbingumą, ekonomiškai neaktyvius, negalinčius lygiomis sąlygomis konkuruoti darbo rinkoje, skatinti šių asmenų grįžimą į darbo rinką, jų socialinę integraciją bei mažinti socialinę atskirtį. Socialinei įmonei gali būti skiriama norminiuose teisės aktuose numatyta valstybės pagalba (darbo užmokesčio ir valstybinio socialinio draudimo įmokų dalinė kompensacija, subsidija darbo vietoms įsteigti ir pan.) (Bitinas, Tartilas, Litvaitienė, 2011a).

1.3.3. Socialinės paramos valdymo aspektai

ES neturi vieningos socialinės apsaugos politikos, todėl viena jos dalis – socialinė parama traktuojama įvairiai. Daugumoje šalių jai priskiriamos tik išmokos neturintiems gyventojams (European Commission, 2012). Lietuvoje socialinę paramą sudaro ir piniginės socialinė parama, ir socialinės paslaugos. Socialinės paramos tikslas yra padėti žmonėms, neturintiems finansinių išteklių (arba jų turintiems nepakankamai), socialinės paramos išmokos skirtos užtikrinti asmens minimalųjį gyvenimo standartą ir yra finansuojamos iš valstybės biudžeto (mokesčiais) (Mackay (2007).

Piniginė socialinė parama paprastai formuojama pagal du principus: 1) stokos principą, kai pagalba suteikiama asmeniui, kuris neturi pajamų gyvenimui, nepajėgia savimi pasirūpinti, nereikalaujant išankstinių nuopelnų, aktyvumo darbo rinkoje, tačiau atliekant pajamų ir turto patikrinimus; 2) kategorijos principą, kai pagalba teikiama tam tikroms asmenų kategorijoms, nereikalaujant išankstinių nuopelnų darbo rinkoje ir netikrinant gyvenimo sąlygų (pvz., vienkartinės išmokos nėščiai moteriai ir gimus vaikui, išmokos vaikui. Lazutka, 2001).

Schulte (2001) suformulavo idealios (geros praktikos) socialinės paramos principus, kuriuos galima suskirstyti į kelias grupes. Bendrieji principai įtvirtina paramos teikimo universalumą (parama teikiama kiekvienam asmeniui, kuriam jos reikia), užbaigtumą (parama, esant poreikiui, turi būti teikiama neribotą laikotarpį, pratęsiama nepriklausomai nuo poreikio priežasčių), teisę per teismą išsireikalauti būtiną išmoką (jei jos neskiria paramos tiekėjas) ir teisę į papildomą paramą, kai asmuo atsiduria itin sunkiose gyvenimo sąlygose. Skiriama socialinė parama turi motyvuoti asmenį padėti sau, aktyvinti savo veiklą darbo rinkoje, sudarant tam palankias sąlygas. Iš 12 principų 6 skirti socialinės paramos valdymui: decentralizuoto administravimo ir subsidiarumo principai užtikrina pagalbos skyrimo sprendimų priėmimo teisę vietos savivaldos, bendruomenės atstovams, geriausiai žinantiems besikreipiančių asmenų gyvenimo sąlygas; optimalaus administravimo principo įgyvendinimas suteikia asmenims visą reikalingą informaciją apie jų teises ir pareigas, supaprastina teikimo procedūras, padaro jas veiksmingomis. Socialinės paramos finansavimo principai (centralizuotas finansavimas, centralizuotas nacionalinis įteisinimas, integracija į kitas socialinės apsaugos sistemas) įgalina išmokų mokėjimą iš valstybės biudžeto, nes ji prisiima pilną atsakomybę už asmens orumą nežeminančio gyvenimo būdo įtvirtinimą (finansavimas iš vietos biudžetų skatintų socialinę nelygybę tarp atskirų regionų, asmens poreikių tenkinimas priklausytų nuo jo gyvenamosios vietos); teisinis paramos reguliavimas turi būti centralizuotas; asmuo turi teisę gauti ir kitas jam priklausančias išmokas (Nelson, 2010).

Lietuvos Socialinės paramos koncepcijoje (Žin., 1994, Nr. 36 – 653) formuluojami šie socialinės paramos teikimo principai, kurie atitinka aukščiau nagrinėtus idealios paramos principus :

- parama teikiama vadovaujantis socialiniais ir ekonominiais normatyvais (standartais), užtikrinančiais kiekvieno asmens socialinę saugą;
- teikiama parama turi kuo tiksliau atitikti remiamo asmens poreikius nepriklausomai nuo jo politinių, religinių pažiūrų, tautybės ir socialinės padėties;
- remiamiems asmenims turi būti sudarytos socialinės integracijos sąlygos, kad jie taptų visiškai arba iš dalies savarankiški;
- parama gyvenamojoje vietoje pranašesnė už centralizuotą, pirmenybė teikiama šeimai, o ne institucijų paramai;
- asmeniui užtikrinama teisė pasirinkti socialinės paramos būdą atsižvelgiant į esamas galimybes.

Koncepcijoje išskiriamos valstybinė (remiamasi LR Konstitucijos nuostata, kad tėvų pareiga yra išlaikyti nepilnamečius vaikus, o vaikų pareiga – globoti tėvus senatvėje) bei solidarumo principu dėl senatvės pensijų ir nevalstybinė (savanoriškai teikiama) socialinė parama. Įvardijami socialinės paramos teikimo būdai (socialinės paramos sistema) – socialinės paslaugos ir socialinė globa; pašalpos ir piniginės išmokos; šalpa daiktais.

Įgyvendinant stokos principą, atliekamas besikreipiančiųjų dėl socialinės paramos, remiamų asmenų, šeimų pajamų ir turto testavimas. Tai žymiai padidina pagalbos teikimo taiklumą, tačiau išlieka rizika dėl didelės šešėlinės darbo rinkos, nes joje gautos pajamos nežinomos ir todėl neįtraukiamos į testavimą. (Capellari, Jenkins 2009; Čok, Urban, Verbič, 2012; Medaiskis, 2014). Testavimas atliekamas, teikiant socialinę ir vienkartinę pašalpas, įvairias kompensacijas (būsto nuomos, šildymo, karšto ir šalto vandens, kieto kuro išlaidos), lengvatas (vaikų išlaikymas ikimokyklinėse įstaigose, nemokamas vaikų maitinimas mokykloje, aprūpinimas gyvenamosiomis patalpomis). (Lazutka ir kt., 2008).

Socialinės paramos valdymo sistema remiasi atsakomybės pasidalijimu tarp visuomenės, bendruomenės ir asmens (šeimai). Į šią sistemą įeina centrinės bei vietos valdžios institucijos, nevalstybinės organizacijos, šeima ir neformalusis sektorius (giminės, draugai, kaimynai). Centrinės valdžios institucijos – LR Seimas, LR Vyriausybė formuoja socialinės paramos politiką. Už socialinės paramos sistemos funkcionavimą atsakinga yra Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Ji centralizuotai nustato visoje Lietuvoje privalomus socialinės paramos standartus, pajamų ir turto testavimo tvarką, analizuoja politikos įgyvendinimo situaciją, rengia teisės aktų projektus, programas.

Savivaldybės atsako už socialinės paramos teikimą savo teritorijoje. Jos privalo užtikrinti įstatymų nustatytą minimalią socialinę paramą, organizuodamos privalomųjų paslaugų teikimą bei mokėdamos pašalpas, taip pat steigdamos bendruomenėse reikiamas tarnybas. Papildomą socialinę paramą savivaldybės teikia savo nuožiūra, atsižvelgdamos į poreikius ir savo galimybes. Savivaldybių socialinės paramos tarnybų darbuotojai rūpinasi socialinės infrastruktūros plėtojimu bendruomenėje, asmenų bei privačių organizacijų įtraukimu į socialinės paramos teikimą, koordinuoja jų veiklą. Kaupiama ir analizuojama informacija apie asmenis, kuriems reikia paramos, tvarkoma remtinų asmenų įskaita. Savivaldybės gali iš savo biudžeto lėšomis nustatyti papildomas lengvatas paramos reikalingiems asmenims. Šias funkcijas paprastai atlieka savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyrius.

Socialinę paramą teikia ir nevalstybinės organizacijos. Jų teikiama parama reikalauja mažesnių išlaidų, nes nevalstybinės organizacijos papildomai naudojami savanoriški neapmokami darbai bei labdaros būdu surinktais pinigais. Socialinės paramos veiksmingumas užtikrinamas valstybinio ir nevalstybinio sektorių sąveika. Savivaldybės santykiai su nevalstybinėmis organizacijomis grindžiami sutartimis ir dalyvavimu bendrose socialinių problemų sprendimo programose. Savivaldybės konkurso tvarka sudaro su nevalstybinėmis organizacijomis socialinių paslaugų teikimo sutartis, kuriose nurodomi šalių įsipareigojimai ir atsakomybė. Nevalstybinių organizacijų veiklą šiuo atveju savivaldybės finansuoja bei kontroliuoja, ir ši veikla iš esmės sudaro valstybinės socialinės politikos dalį.

Įgyvendinant subsidiarumo ir administravimo decentralizacijos principus, nuo 2014 m. sausio 1 d. išplėtos savivaldybių teisės ir atsakomybės, įgyvendinant piniginės socialinės paramos teikimo nepasiturintiems gyventojams savarankiškąją savivaldybių funkciją (Socialinis pranešimas, 2013 – 2014 m.). Į paramos teikimo procesą įtrauktos vietos bendruomenės, nevyriausybinių organizacijos, seniūnai, seniūnaičiai, geriausiai žinantys savo teritorijoje gyvenančių pavienių asmenų, šeimų gyvenimo sąlygas ir kam labiausiai ji reikalinga.

Bitinas ir kt. (2011a) pabrėžia, kad skirtumas tarp socialinio draudimo ir socialinės paramos yra aiškus – kiekvienas apsidraudęs žmogus, patekęs į socialinės rizikos situaciją, be jokio papildomo jo lėšų patikrinimo turi teisę gauti socialinio draudimo išmoką. Socialinę paramą besikreipiantis gauna tik po jo gyvenimo sąlygų, jei jos atitinka paramai keliamus reikalavimus, patikrinimo. Autorius prognozuoja, kad riba tarp socialinio draudimo ir socialinės paramos vis labiau nyks, nes šiais laikais pripažįstama kiekvieno žmogaus teisė į socialinę paramą, o socialinio draudimo išmokos vis dažniau skiriamos tik įvertinus turimas lėšas. Todėl tikslinga sujungti šias abi

pagalbos rūšis į vieną socialinės apsaugos sąvoką, ir išmokas, kurių neįmanoma aiškiai priskirti nei socialinei paramai, nei socialiniam draudimui, vadinti „mišriosiomis išmokomis“.

Apibendrinimas. Lietuvoje socialinė apsauga sistema turi tris dalis – socialinį draudimą, socialinę paramą ir specialiąsias socialines išmokas, kurių kiekviena reglamentuojamos specialiais teisės aktais. Lietuvoje socialinę paramą sudaro piniginė socialinė parama ir socialinės paslaugos. Socialinės paramos valdymo sistema remiasi atsakomybės pasidalijimu tarp visuomenės, bendruomenės ir asmens (šeimos). Savivaldybės atsako už socialinės paramos teikimą savo teritorijoje. Jos privalo užtikrinti įstatymų nustatytą minimalią socialinę paramą, organizuodamos privalomųjų paslaugų teikimą bei mokėdamos pašalpas, taip pat steigdamos bendruomenėse reikiamas tarnybas.

Piniginė socialinė parama, paprastai, formuojama pagal stokos ir kategorijos principus. Įgyvendinant subsidiarumo ir administravimo decentralizacijos principus, nuo 2014 m. sausio 1 d. išplėstos savivaldybių teisės ir atsakomybės, įgyvendinant piniginės socialinės paramos teikimo nepasiturintiems gyventojams savarankiškąją savivaldybių funkciją.

1.4. Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams teisės aktų analizė

Piniginę socialinę paramą nepasiturintiems gyventojams reglamentuoja LR Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas, priimtas 2003 m. (Žin., 2003, Nr. 73-3352; Žin., 2011, Nr. 155 – 7353; TAR, 2014-12-12, Nr. 19552) bei kiti šio įstatymo pakeitimo įstatymai. Aktuose nustatyti piniginės socialinės paramos teikimo principai, finansavimo šaltiniai, rūšys, dydžiai, teikimo sąlygos, paramos gavėjų ir teikėjų teisės bei pareigos.

2003 liepos 1d. priimtas įstatymas turėjo kitokį pavadinimą – LR Piniginės socialinės paramos mažas pajamas gaunančioms šeimoms (vieniems gyvenantiems asmenims) įstatymas. Jis buvo pakeistas į dabartinį pavadinimą 2011 gruodžio 1d. Naujojoje įstatymo redakcijoje pirmą kartą buvo pateikti ir piniginės socialinės paramos teikimo principai (žr. 1.6 lent.).

1.6 lentelė

Piniginės socialinės paramos teikimo principai

Eil. nr.	Principo pavadinimas	Principo turinys
1	Bendradarbiavimas ir dalyvavimas	Piniginės socialinės paramos teikimas remiasi asmenų, kurie kreipiasi dėl piniginės socialinės paramos, bendruomenės, bendrojo naudojimo objektų valdytojų, nevyriausybinių organizacijų, savivaldybės, valstybės institucijų ir įstaigų bendradarbiavimu ir tarpusavio pagalba
2	Prieinamumas	Piniginė socialinė parama teikiama taip, kad būtų užtikrintas piniginės socialinės paramos prieinamumas nepasiturintiems gyventojams kuo arčiau jų gyvenamosios vietos

3	Socialinis teisingumas ir veiksmingumas	Piniginė socialinė parama teikiama siekiant sudaryti sąlygas gauti paramą tada, kada jos labiausiai reikia, didinti motyvaciją integruotis į darbo rinką ir išvengti skurdo spąstų bei racionaliai naudojant turimus išteklius
4	Visapusiškumas	Piniginė socialinė parama teikiama derinant ją su socialinėmis paslaugomis, vaiko teisių apsauga, užimtumu, sveikatos priežiūra, švietimu ir ugdymu
5	Lygios galimybės	Piniginė socialinė parama teikiama užtikrinant nepasiturinčių gyventojų lygybę, nepaisant jų lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos

Šaltinis: Žin., 2011, Nr. 155-7353, 4 p.

2003 – 2011 m. piniginė socialinė parama buvo teikiama vienoda pajamų ir turto įvertinimu pagrįsta sistema (Socialinis pranešimas, 2011 – 2012). Nepasiturintiems gyventojams mokama socialinė pašalpa užtikrina minimalias lėšas pagrindiniams fiziologiniams poreikiams, pvz., išlaidos maistui, aprangai, bei teikiamos būsto šildymo, karšto ir geriamojo vandens išlaidų kompensacijos. Teisę gauti piniginę paramą turi vieni gyvenantys asmenys ir šeimos, kurie dėl objektyvių priežasčių negali užsidirbti pragyvenimui būtinų lėšų ir yra išnaudoję visas kitų pajamų gavimo galimybes. Buvo tikrinamos ne tik gaunamos pajamos, bet ir vertinamas turto dydis – turimo turto vertė negali viršyti jų gyvenamajai vietai nustatytos vidutinės turto vertės. Kiekvieno tipo nekilnojamojo turto ploto vieneto normatyvinę vertę nustato ir savo interneto svetainėje skelbia valstybės įmonė „Registru centras“ pagal kiekvienų metų sausio 1 d. vidutinės nekilnojamojo turto rinkos vertes Lietuvos miestuose, savivaldybių centruose, kitose rajonų teritorijose. Savivaldybės turėjo teisę įsipareigojimų nevykdantiems paramos gavėjams socialinę paramą teikti nepinigine forma, tikrinti jų gyvenimo sąlygas, turimą turtą, užimtumą. Siekiant suaktyvinti daugiabučių namų renovaciją, numatyta valstybės parama, apmokant kreditą ir palūkanas nepasiturintiems gyventojams.

Svarbesni aukščiau minimo įstatymo aspektai: piniginė socialinė pašalpa mokama neribotą laiką ir jos dydis nebuvo keičiamas; pašalpa sudaro 90 proc. skirtumo tarp valstybės remiamų pajamų ir vidutinių pajamų per mėnesį, tiek bendrai gyvenantiems asmenims, tiek vienam gyvenančiam asmeniui; kilnojamojo turto, piniginių lėšų, vertybinių popierių ir pajų vertės normatyvas yra 30 valstybės remiamų pajamų dydžių kiekvienam sutuoktiniui arba kartu gyvenančiam bendro ūkio siejamam nesusituokusiam asmeniui, arba vieninteliam iš tėvų (vienam gyvenančiam asmeniui) per metus; asmenys, nuomojantys būstą, neturi teisės į kompensacijas; pusės metų privaloma registracija teritorinėje darbo biržoje prieš gaunant pašalpą.

LR Valstybės kontrolė 2011 m. gegužės mėn. atliko Lietuvos socialinės paramos sistemos auditą 2008 – 2010 m. laikotarpiu tikslu įvertinti, ar teisinis reglamentavimas sudaro prielaidas sistemai efektyviai veikti (LR valstybės kontrolės..., 2011). Nustatyta, kad socialinės paramos

teisinis reglamentavimas yra nepakankamas: neapibrėžta socialinės paramos sistema, socialinių išmokų tikslinė paskirtis, teisės aktuose vartojamos skirtingos, neapibrėžtos sąvokos. Tai sudaro galimybes skirtingoms tų pačių objektų interpretacijai. Pvz., patvirtinus Socialinės paramos koncepciją (Žin., 1994, Nr. 36 -653) nebuvo pakeistas Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio aprūpinimo sistemos pagrindų įstatymas (Žin., 1990, Nr. 32-761). Šiuose galiojančiuose teisės aktuose vartojamos sąvokos „valstybinio socialinio aprūpinimo sistema“, „socialinis aprūpinimas“, „socialinės apsaugos sistema“, „socialinė šalpa (parama)“ nėra aiškiai apibrėžtos. Priimant specialiuosius įstatymus dėl tam tikrų socialinių išmokų neaišku, ko siekiama viena ar kita išmoka šalies mastu (gerinti demografinę situaciją, garantuoti kai kurių gyventojų grupių aprūpinimą laikinai netekus pajamų ar pan.) ir kokiai sistemai ar jos daliai išmokos priskirtinos. Didelė socialinės paramos dalis (2008 m. – 84 proc., 2009 – 75 proc. 2010 m. – 54 proc.) išmokėta asmenims, šeimoms, neįvertinus jų pajamų ir turto, kas sudaro terpę piktnaudžiavimui socialine parama.

Teisinis reglamentavimas nesudaro prielaidų užtikrinti lėšų, reikalingų minimaliems poreikiams tenkinti asmenims (šeimoms), kurių pajamos dėl objektyvių priežasčių yra nepakankamos, kad jie (jos) galėtų pasirūpinti savimi, pvz., socialinės pašalpos dydis mažesnis negu apskaičiuotas dydis minimaliems poreikiams tenkinti; nustatyta minimali 6 mėn. įsiregistravimo darbo biržoje trukmė riboja galimybę gauti socialinę pašalpą ir būsto šildymo išlaidų, išlaidų šaltam vandeniui ir išlaidų karštam vandeniui kompensacijas; socialinės pašalpos dydis mažinamas ta dalimi, kokią sudaro asmens (šėimos) gautos pajamos, tačiau nėra aiškių kriterijų, kodėl vienos asmens gautos pajamos įskaičiuojamos, o kitos – neįskaičiuojamos į asmens (šėimos) pajamas. Socialinė parama neskatina dirbti tais atvejais, kai asmens (šėimos) gaunamų socialinės paramos išmokų (socialinės pašalpos, vaiko išmokos, socialinės paramos mokiniams) suma nežymiai mažesnė ar tokio paties dydžio kaip darbinės veiklos pajamos. Teisės aktai sudaro prielaidas neribotą laiką mokėti nustatyto dydžio socialinę pašalpą nedirbančiam darbingam darbingo amžiaus asmeniui, nes socialinės pašalpos dydis nediferencijuojamas pagal tai, kiek laiko asmuo yra įsiregistravęs darbo biržoje ir gauna socialinę pašalpą.

2011 m. gruodžio mėn. priimtas LR piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo pataisos (Žin., 2011, Nr. 155 – 7353), kuriomis, įvertinus šalies socialinius ir ekonominius pokyčius, ypač žymų socialinės pašalpos ir kompensacijų už būsto šildymo, karšto ir geriamojo vandens išlaidas gavėjų skaičiaus didėjimą, siekiama didinti darbingo amžiaus darbingų asmenų motyvaciją integruotis į darbo rinką, mažinti ilgalaikę priklausomybę nuo socialinės paramos, skurdo spąstų riziką, piktnaudžiavimo parama galimybes ir užtikrinti, kad piniginė socialinė parama

būtų teikiama tiek, kuriems jos labiausiai reikia. Nuo 2012 m. sausio 1 d. pinigine socialine parama teikiama dviem modeliais:

- kaip savarankiškoji savivaldybių funkcija 5 bandomosiose (pilotinėse) savivaldybėse - Akmenės, Panevėžio, Radviliškio, Raseinių ir Šilalės rajonuose (eksperimentinis modelis);
- kaip valstybinė funkcija likusiose 55 savivaldybėse (senasis modelis).

Žymiai daugiau teisių ir atsakomybių, skiriant socialinę paramą, suteikiama eksperimente dalyvaujantiems rajonams, pvz., galimybė įtraukti vietos bendruomenes į paramos teikimo procesą, sutaupytas lėšas panaudoti savivaldybės kitoms socialinėms reikmėms. Šios savivaldybės iki 2015 m. šiems tikslams finansuojamos iš savivaldybių biudžetų lėšų (jos pervedamos iš valstybės biudžeto visam 3 metų laikotarpiui 2011 m. socialinės paramos išmokų lygiu).

Siekiant padidinti socialinės pašalpos gavėjų motyvaciją dirbti, numatytas gavėjų įsidarbinimo skatinimas – įsidarbinus vaiką, vaikus auginančiam bedarbiui, už kiekvieną su jo darbo santykiais susijusį mėnesį dar 6 mėn. papildomai mokama socialinė pašalpa, lygi pusei gautos pašalpos iki įsidarbinimo.

Mažinamos ir piktnaudžiavimo ilgalaike socialine parama galimybės, nes numatytas proporcingas pašalpos dydžio mažinimas vaikus auginančioms šeimoms tuo atveju, kai bent vienas iš šeimos narių yra darbingo amžiaus, bet nedirbantis asmuo: 1) gaunantiems pašalpą nuo 3 m. iki 4 m. – 20 proc.; 2) nuo 4 m. iki 5 m. – 30 proc.; 3) daugiau nei 5 m. – 40 proc.; 4) vienam gyvenančiam asmeniui ir vaikų neauginančiai šeimai šiuo atveju pašalpa bendra įstatyme nustatyta tvarka neskiriama.

Piniginės socialinės paramos veiksmingumo ir taiklumo siekiama, įvertinant šeimos bendrą išlaidų pasiskirstymą ir atsižvelgiant į šeimos narių skaičių:

1) pirmam bendrai gyvenančiam asmeniui – 100 procentų skirtumo tarp valstybės remiamų pajamų dydžio vienam iš bendrai gyvenančių asmenų ir vidutinių bendrai gyvenančių asmenų pajamų vienam iš bendrai gyvenančių asmenų per mėnesį;

2) antram bendrai gyvenančiam asmeniui – 80 procentų skirtumo tarp valstybės remiamų pajamų dydžio vienam iš bendrai gyvenančių asmenų ir vidutinių bendrai gyvenančių asmenų pajamų vienam iš bendrai gyvenančių asmenų per mėnesį;

3) trečiam ir paskesniems bendrai gyvenantiems asmenims – 70 procentų skirtumo tarp valstybės remiamų pajamų dydžio vienam iš bendrai gyvenančių asmenų ir vidutinių bendrai gyvenančių asmenų pajamų vienam iš bendrai gyvenančių asmenų per mėnesį.

Atitinkamai koreguojami ir kompensuojami naudingo būsto ploto, karšto ir geriamojo vandens normatyvų dydžiai.

Socialinės pašalpos dydis vienam gyvenančiam asmeniui, turinčiam teisę ją gauti, sudaro 100 procentų skirtumo tarp valstybės remiamų pajamų vienam gyvenančiam asmeniui ir vidutinių vieno gyvenančio asmens pajamų per mėnesį. Įteisintos lankstesnės sąlygos socialinės pašalpos gavimui – atsisakyta 6 mėn. privalomos registracijos darbo biržoje, sudarant galimybę ją gauti iš karto. Neturintiems nuosavo būsto, nepasiturintiems ir nuomojantiems būstą, pvz., jaunoms šeimoms, numatyta teisė į būsto šildymo, karšto ir geriamojo vandens išlaidų kompensacijas. Darbingo amžiaus darbingi pašalpų gavėjai privalo atlikti visuomenei naudingą veiklą; atsisakę netenka galimybės gauti paramą.

2013 – 2014 m., atsižvelgiant į vis dar esančias galimybes piktnaudžiauti socialine parama, priimtos LR piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo eilės straipsnių pataisos (Žin., 2013, Nr. 57 – 2861; Socialinis pranešimas, 2012 – 2013). Svarbiausia žinia – nuo 2014 m. sausio 1 d. likusioms 55 savivaldybėms perduotas socialinės pašalpos teikimas, vykdant savarankiškąją savivaldybių funkciją. Įvertinus bandomųjų savivaldybių rezultatus, nuo 2015 m. sausio 1 d. visoje šalyje taikomas vienodas piniginės socialinės paramos – ir pašalpų, ir kompensacijų – teikimo modelis.

Skatinant piniginės socialinės paramos gavėjų integraciją į darbo rinką, numatyta papildoma 50 proc. gautos pašalpos dydžio socialinė pašalpa asmenims, kurie ne trumpiau kaip 12 mėn. buvo įsiregistravę teritorinėje darbo biržoje, nevertinant laikotarpio, kurį jie dalyvavo aktyviose darbo rinkos politikos priemonėse, dirbo viešuosius darbus; atsisakyta sąlygos papildomą pašalpą mokėti tik vaikus auginantiems bendrai gyvenantiems asmenims; sugriežtintas piniginės socialinės paramos teikimas darbingo amžiaus darbingiems darbo biržoje registruotiems asmenims, kurie atsisako jiems siūlomo darbo ar pažeidžia darbo biržos reikalavimus.

Siekiant mažinti ilgalaikę priklausomybę nuo piniginės socialinės paramos, iki 12 mėn. (buvo 36 mėn.) sutrumpintas socialinės pašalpos gavimo laikotarpis, nuo kurio ši pašalpa pradedama mažinti darbingo amžiaus darbingiems, bet nedirbantiems asmenims (jų šeimoms), išskyrus socialinę pašalpą vaikams.

Išplėstos savivaldybių administracijų galimybės savo nuožiūra priimti sprendimus dėl piniginės socialinės paramos teikimo. Įvertinusi gyvenimo sąlygas, savivaldybės administracija turi teisę skirti socialinę pašalpą, kai asmenys atitinka įstatyme nustatytus reikalavimus, tačiau jų pajamos ne daugiau kaip 20 procentų viršija VRP dydį; skirti būsto šildymo išlaidų kompensaciją asmenims, jeigu jie yra deklaravę gyvenamąją vietą būste, kuris nėra įregistruotas kaip gyvenamosios patalpos ar atskira gyvenamoji patalpa, kai bendraturčių nuosavybės teisės dalys nėra nustatytos; nemažinti socialinės pašalpos dydžio, jeigu Lietuvos teritorinė darbo birža ar kitos valstybės valstybinė

įdarbinimo tarnyba socialinės pašalpos teikimo laikotarpiu nepasiūlė darbo arba nepasiūlė dalyvauti aktyviose darbo rinkos politikos priemonėse; priimti sprendimą nutraukti piniginės socialinės paramos teikimą savarankiškai dirbantiems asmenims, kurie per nustatytą paramos teikimo laikotarpį iš vykdomos veiklos nurodo mažesnes kaip MMA vidutines pajamas per mėnesį, ir šiuo atveju socialinę pašalpą skirti tik vaikams; neteikti kompensacijų ar nutraukti jų teikimą, jeigu bendrai gyvenantys asmenys arba vienas gyvenantis asmuo deklaruoja gyvenamąją vietą būste arba jį išsinuomoja, bet jame faktiškai negyvena ir kt.

Pakeisti turto vertės normatyvų nustatymo principai: nustatyti atskiri turto vertės normatyvai kilnojamajam turtui ir piniginėms lėšoms; į šį normatyvą atsižvelgiama, vertinant paramos teikimo laikotarpiu asmens įgyto ar perleisto turto vertę.

Dalis pataisų nukreiptos suaktyvinti daugiabučių namų renovacijos procesus: griežtinamos būsto šildymo išlaidų kompensacijų teikimo sąlygos asmenims, atsisakiusiems dalyvauti svarstant ir priimant sprendimą dėl valstybės ir (ar) savivaldybės remiamo daugiabučio namo atnaujinimo (modernizavimo) projekto įgyvendinimo; daugiabučio namo butų savininkams, kurie kreipiasi dėl šių kompensacijų, ateinantį šildymo sezoną kompensuojama būsto šildymo išlaidų dalis mažinama 50 proc., o nuo kito šildymo sezono būsto šildymo išlaidų kompensacija neskiriama tol, kol bus įgyvendintas daugiabučio namo atnaujinimo (modernizavimo) projektas, bet ne ilgiau kaip 3 metų šildymo sezonus.

Piniginė socialinė parama ir kreditas bei palūkanos, kai daugiabučio namo butų savininkai įgyvendina namo renovacijos projektą, apmokami iš valstybės biudžeto specialiosios tikslinės dotacijos savivaldybių biudžetams. Jei savivaldybė pasinaudoja savo teise ir skiria piniginę socialinę paramą tais atvejais, kai pašalpos ir kompensacijų gavėjai neatitinka įstatymo reikalavimų, jos finansavimui galima naudoti iki 4 proc. socialinei pašalpai ir kompensacijoms skirtų lėšų. Savivaldybė gali socialinę paramą skirti ir kitais atvejais, pvz., vienkartinė pašalpa, apmokama skola už būstą, kompensuojamos išlaidos už didesnę karšto ir geriamojo vandens kiekį nei įstatyme nustatytas normatyvas. Tais atvejais parama finansuojama iš savivaldybės biudžeto lėšų.

Apibendrinimas. Įvertinus socioekonominius pokyčius, žymų ir kasmetinį socialinės paramos gavėjų skaičiaus augimą, atsižvelgiant į LR Valstybės kontrolės socialinės paramos sistemos audito rezultatus ir rekomendacijas, nuo 2012 m. sausio 1 d. atliekama pinigine socialinės paramos reforma siekiama didinti paramos taiklumą, skaidrumą, viešumą, aktyvinti bendruomenės dalyvavimą paramos teikime, tarpinstitucinį bendradarbiavimą. Siekiama mažinti nelegalaus darbo lygį, didinti nepasiturinčių integraciją į darbo rinką, mažinti ilgalaikę priklausomybę nuo piniginės socialinės paramos bei piktnaudžiavimą ja. Kurį laiką paramos gavėjai buvo neefektyviai šilumos

energiją vartojančių daugiabučių namų renovacijos trukdžiu, nes reikėjo jų pritarimo. Įstatymo pataisos suaktyvino ir šį procesą. Svarbu, kad labiau išplėstos savivaldybių galimybės savo nuožiūra priimti sprendimus dėl piniginės socialinės paramos teikimo, dėl sutaupyto socialinei paramai skirtų lėšų panaudojimo kitoms savivaldybių socialinėms reikmėms.

2. TYRIMO APIE PINIGINĖS SOCIALINĖS PARAMOS VALDYMĄ KELMĖS SAVIVALDYBĖJE METODOLOGINIS PAGRINDIMAS

2.1. Tyrimo metodikos pagrindimas

Siekiant išnagrinėti piniginės socialinės paramos valdymo Kelmės savivaldybėje aspektus, analizuoti Lietuvos ir užsienio autorių moksliniai šaltiniai, Europos Sąjungos, Lietuvos teisės aktai, strategijos, programos, Kelmės rajono strateginiai dokumentai ir kiti teisės aktai. Empirinėje dalyje panaudoti kokybiniai duomenų rinkimo ir analizės metodai: dokumentų analizė, pusiau struktūruotas interviu, kokybinė interviu turinio analizė. Naudojama kokybinė metodologinė prieiga.

Tyrimo metodika pagrįsta:

- Lietuvos, užsienio mokslininkų įžvalgomis apie socialinės paramos valdymą šiais aspektais: *socialinė apsauga viešojo administravimo koncepcijose* (Astrauskas, 2007, 2012; Bernotas, Guogis, 2006; Buškevičiūtė, 2014; Caragliu, Del Bo, Nijkamp, 2011; Domarkas, 2004, 2011; Gaulė, 2014; Gudelis, 2010; Guogis, 2005, 2010; Jucevičius, 2014; Kiurienė, 2014; Krupavičius, 2013; Lane, 2009; McNabb (2009); Nakrošis (2011); Patapas, 2010; Pierre, 2011; Pollitt, Bouckaert 2003; Raipa, 2009, 2014; Sinkienė, Grumadaitė, 2014; Smalskys, 2010; Šaparnienė, 2010; Šaparnienė, Valukonytė, 2012); *socialinės apsaugos valdymo ypatumai* (Aidulaitė, 2010; Barrientos, Pellissery, 2012; Bitinas, 2011; Bitinas, Tartilas, Litvaitienė, 2011a; Bitinas, Usonis, 2013; Capellari, Jenkins 2009; Čok, Urban, Verbič, 2012; Davulis, 2012; Dromantienė, 2008; Dromantienė, Česnuitytė, 2011; Guogis, 2000, 2006, 2008, 2011, 2014; Lazutka, 2001; Maculevičius, 2004; Pieters, 1998); *socialinės apsaugos sistema Lietuvoje* (Bitinas, Tartilas, Litvaitienė, 2011a; Davulis, 2005; Husock, 2013; Lazutka, 2001; Lazutka ir kt., 2008; Mackay, 2007; Medaiskis, 2014; Nelson, 2010; Schulte, 2001);
- Europos Sąjungos, Lietuvos teisės aktais, strategijomis, programomis, ataskaitomis: Europos socialinė chartija, 2002; Europos socialinės apsaugos kodeksu, 2005; Europos pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija 2020, 2010; Lietuvos pažangos strategija 2030, 2012; Lietuvos Konstitucinio Teismo nutarimais, 1997, 2002; Lietuvos socialinės paramos koncepcija, 1994; LR

piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymu ir kitais įstatymais; Lietuvos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos socialiniais pranešimais; Kelmės rajono savivaldybės 2013 – 2020 m. ilgalaikiu strateginiu plėtros planu; Kelmės rajono savivaldybės tarybos 2013 – 2014 m. sprendimais, administracijos direktoriaus įsakymais, Socialinės paramos skyriaus 2010 – 2014 m. veiklos ataskaitomis.

Kokybine metodologine prieiga: Balčiūno, Juozaitienės, Rudytės, Tijūnaitienės (2014); Bitino, Rupšienės, Žydžiūnaitės (2008); Kardelio (2007) metodinėmis rekomendacijomis.

2.1 lentelėje pateikti empirinio tyrimo metodai, panaudoti sprendžiant probleminius klausimus:

2.1 lentelė

Empirinio tyrimo metodai

Probleminiai klausimai	Tyrimo metodai
1. Kokie veiksniai turi įtakos piniginės socialinės paramos valdymui Kelmės rajono savivaldybėje?	Dokumentų turinio analizė, pusiau struktūruotas interviu, kokybinė interviu turinio analizė, statistinių duomenų analizė, sisteminimas, apibendrinimas, grafinis vaizdavimas
2. Kokios piniginės socialinės paramos valdymo tobulinimo galimybės Kelmės rajono savivaldybėje?	

Dokumentų turinio analizė. Analizuoti dokumentai, kuriuose pateikiami piniginės socialinės paramos pertvarkos ypatumai: studijos, SADM socialiniai pranešimai, bandomųjų savivaldybių veiklos ataskaitos ir planai, Kelmės rajono 2013 – 2020 m. strateginis plėtros planas ir 2015 – 2017 m. strateginis veiklos planas, LR piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas ir su juo susiję Kelmės rajono tarybos ir administracijos teisės aktai, Socialinės paramos skyriaus veiklos planai ir ataskaitos.

Pusiau struktūruotas interviu. Klausimynų konstravimas aprašytas 2.2 sk. Interviu metu buvo užduodami papildomi patikslinantys klausimai. Surinktos informantų nuomonės dėl teisinių nuostatų ir jų įgyvendinimo bei galimo tobulinimo Kelmės rajone.

Kokybinė interviu turinio analizė. Informantų buvo prašoma įvertinti atitinkamus piniginės socialinės pašalpos valdymo teisinius – socialinius aspektus, pagrįsti savo vertinimus ir pasiūlyti priemones valdymo tobulinimui. Trijose tikslinėse grupėse – sprendimų priėmėjų, paramos organizavimo ir paramos teikimo – buvo nevienodas informantų skaičius. Todėl kai kuriais atvejais rezultatai buvo lyginami dešimties balų sistemoje. Keliais atvejais interviu turinio analizė buvo atliekama išskiriant kategorijas (piniginės socialinės paramos teikimo principus, paramos gavėjų nuomonių esminius aspektus) ir subkategorijas, patvirtintas informantų originaliais pasisakymais. Tekste visi informantų pasisakymai pateikti originalūs, žymimi pasviruoju šriftu ir kabutėse, kalba netaisyta.

2.2. Tyrimo instrumento pagrindimas

Pusiau struktūruoto interviu tikslas – išsiaiškinti Kelmės rajono savivaldybės specialistų, organizuojančių ir teikiančių piniginę socialinę pašalpą, bei paramos gavėjų nuomones apie minėtos paramos pertvarką ir jos poveikį rajone, paramos teikimo tobulinimo galimybes.

Interviu klausimyną savivaldybės darbuotojams (žr. 4 priedą) sudaro kelios dalys (žr. 2.2 lent.):

- demografinė;
- LR piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo pagrindinių pertvarkos nuostatų vertinimas (1, 2, 5 klausimai);
- piniginės socialinės paramos teikimo pertvarkos poveikio vertinimas (3 klausimas);
- informacijos apie piniginės socialinės paramos teikimo pasikeitimus sklaida (4 klausimas).

2.2 lentelė

Tyrimo klausimyno struktūra

Dalys	Tikslas
Demografinė dalis	Išsiaiškinti informantų pareigas, darbo stažą, skirstant socialinę paramą, išsilavinimą
LR piniginės socialinės paramos įstatymo nuostatų vertinimas (1, 2, 5 klausimai)	<p>1 klausimas: Įvertinkite piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo nuostatų svarbą paramos teikimo taiklumui didinti 3 balų sistemoje, kurioje nuostata: 1 – nesvarbi, 2 – nei svarbi, nei nesvarbi, 3 – svarbi;</p> <p>Tikslas – išsiaiškinti informantų nuomones dėl svarbiausių piniginės socialinės pašalpos pertvarkos įstatymo nuostatų taikymo</p> <p>2 klausimas: Įvertinkite teiginius apie piniginę socialinę paramą 3 balų sistemoje, kurioje reiškia, kad su teiginiu: 1 – nesutinku, 2 – nei sutinku, nei nesutinku, 3 – sutinku;</p> <p>Tikslas – išsiaiškinti, kaip informantai vertina teiginius, atitinkančius ir neatitinkančius įstatymo nuostatas</p> <p>5 klausimas: Įvertinkite, kokių lygiu įgyvendinami piniginės socialinės paramos teikimo principai Kelmės rajone 3 balų skalėje: 1 – žemas lygis, 2 – vidutinis lygis, 3 – aukštas lygis;</p> <p>Tikslas – išsiaiškinti informantų nuostatas dėl piniginės socialinės paramos principų įgyvendinimo rajone</p>
LR piniginės socialinės paramos pertvarkos poveikio vertinimas (3 klausimas)	<p>3 klausimas: Nurodykite/pažymėkite iki trijų pagrindinių priežasčių, dėl kurių sumažėjo prašymų socialinei pašalpai gauti;</p> <p>Tikslas – išsiaiškinti piniginės socialinės paramos pertvarkos poveikį rajone</p>
Informacijos apie piniginę socialinės paramos pertvarką sklaida (4 klausimas)	<p>4 klausimas: Nurodykite tris pagrindinius informacijos šaltinius, iš kurių sužinojote svarbiausią informaciją apie socialinės paramos skyrimo pertvarką, ir tris pagrindinius informacijos šaltinius, iš kurių, Jūsų nuomone, visi visuomenės nariai turėtų sužinoti svarbiausią informaciją apie socialinės paramos skyrimo pertvarką;</p> <p>Tikslas – išsiaiškinti pagrindinius informacijos šaltinius, iš kurių informantai gavo ir gauna, o paramos gavėjai galėtų gauti informaciją apie piniginės socialinės paramos pertvarkos ypatumus</p>

Interviu klausimyno 1 ir 5 klausimai sudaryti, panaudojant LR pinigines socialines paramos nepasiturintiems gyventojams istatymo nuostatas (pagrindines pertvarkos nuostatos, 1 klausimas; paramos teikimo principai, 5 klausimas).

2 – 3 klausimai sukonstruoti, panaudojant suformuluotus teiginius iš Lietuvos socialinių tyrimų centro atlikto tyrimo pagal SADM užsakymą (Piniginės socialinės paramos..., 2013, 72 p.). Jame, siekiant nustatyti vyraujančias tikslinių grupių nuomones apie socialinę paramą, buvo pateikti teiginiai vienas kitam ideologiškai prieštaraujantys – LR pinigines socialines paramos nepasiturintiems gyventojams istatymo nuostatas atitinkantys teiginiai ir teiginiai, kurie su jais polemizuoja (žr. 2.3 lent.). Klausimyne abiejų tipų teiginiai sumaišyti, norint tiksliau išsiaiškinti informantų nuomonę.

2.3 lentelė

Teiginiai apie pinigine socialine parama

Istatymo nuostatas atitinkantys teiginiai	Istatymo nuostatomis prieštaraujantys teiginiai
Piniginės socialinės paramos skyrimo pertvarkos dėka atsiradusi galimybė iš socialinių pašalpų sutaupyta lėšas naudoti savivaldybės reikmėms, sudaro prielaidas mažinti paramos gavėjų piktnaudžiavimą pinigine socialine parama	Piniginės socialinės paramos skyrimo pertvarkos dėka atsiradusi galimybė iš socialinių pašalpų sutaupyta lėšas naudoti savivaldybės reikmėms, padidina vietos gyventojų skurdą
Socialinės pašalpos mažinimas, neįsidarbinus per atitinkamą laikotarpį, didina socialinę atskirtį	Socialinės pašalpos mažinimas, neįsidarbinus per atitinkamą laikotarpį, mažina veltėdžiavimą
Vietos bendruomenių organizacijų atstovų įsitraukimas į pinigines socialines paramos skirstymą daro pinigines socialines paramos skirstymą taiklesniu	Vietos bendruomenių organizacijų atstovai neturi pakankamai kompetencijų dalyvauti skirstant pinigine socialine parama
Kova su piktnaudžiavimu pinigine socialine parama yra svarbiausias savivaldybės veiklos šioje srityje tikslas	Taikant griežtas kovos su piktnaudžiavimu pinigine socialine parama priemones, kyla grėsmė pažeisti asmens privatumą
Savivaldybės valdžios įsitraukimas į pinigines socialines paramos organizavimą padeda didinti paramos taiklumą	Savivaldybės valdžia nėra įsigilinsi į pinigines socialines paramos tikslus
Piniginės socialinės paramos sugriežtinimas skatina gyventojus aktyviau ieškoti darbo	Piniginės socialinės paramos sugriežtinimas padidina gyventojų skurdą
Visuomenei naudingos veiklos skyrimas už socialines pašalpas yra tinkamas būdas socialiniam teisingumui atstatyti	Skiriant visuomenei naudingą veiklą už socialines pašalpas yra nepriimtinas priverstinis darbas
Vietos bendruomenių organizacijų atstovų įtraukimas į pinigines socialines paramos skirstymą daro pinigines socialines paramos skirstymą skaidresnį	Vietos bendruomenių organizacijų atstovų įtraukimas į pinigines socialines paramos skirstymą didina socialinę įtampą bendruomenėje
Savivaldybės ir valstybės (Valstybinė mokesčių inspekcija, Darbo birža, Darbo inspekcija ir kt.) institucijos efektyviai bendradarbiauja, skiriant pinigine socialine parama	Savivaldybės ir valstybės (pvz., Valstybinė mokesčių inspekcija, Darbo birža, Darbo inspekcija ir kt.) institucijų bendradarbiavimas, skiriant socialine parama, yra tik formalus
Papildomos socialinės pašalpos skyrimas dar 0,5 m. po asmens įsidarbinimo skatina žmones ieškoti darbo	Papildomos socialinės pašalpos skyrimas dar 0,5 m. po asmens įsidarbinimo sudaro darbdaviams prielaidas mažinti atlyginimus
Teisės į pinigine socialine parama sąsaja su įvairiomis kitomis asmens prievolėmis, tiesiogiai nesusijusiomis su parama (pvz., tam, kad gautų pinigine socialine parama,	Teisės į socialine pašalpą sąsaja su įvairiomis kitomis asmens prievolėmis, tiesiogiai nesusijusiomis su parama (pvz., tam, kad gautų pinigine socialine parama, asmuo

asmuo turi būti atsiskaitęs už šiukšlių išvežimą, dalyvauti renovuojant būstą ir kt.), padeda didinti paramos taiklumą	turi būti atsiskaitęs už šiukšlių išvežimą, dalyvauti renovuojant būstą ir kt.) sudaro galimybes pažeisti asmens teises
Gilinimasis į paramos prašančio asmens gyvenimo sąlygas, lankant jį namuose, leidžia sumažinti neteisėtos pinigines socialinės paramos skyrimo riziką	Gilinimasis į asmens gyvenimo sąlygas, lankant jį namuose, padidina savivaldybės išlaidas pinigines socialinės paramos administravimui

Šaltinis: Piniginės socialinės reformos..., 2013, 72p.

4 klausimas suformuluotas taip pat panaudojant minėto tyrimo teiginius (Piniginės socialinės paramos..., 2013, 83 p.).

Visi klausimai papildyti antrąja dalimi – „Pagrįskite savo vertinimą ir pateikite siūlymus situacijos gerinimui“. Interviu eigoje buvo užduodami ir papildomi klausimai, norint patikslinti atsakymus į pagrindinius klausimus.

Socialinės paramos gavėjų buvo klausama jų nuomonės dėl paramos laipsniško mažinimo, jų buities ir gyvenimo sąlygų tikrinimo reikalingumo, visuomenei naudingo darbo atlikimo būtinumo, požiūrio pasikeitimo į socialinę paramą, naujosios paramos skyrimo tvarkos privalumų ir trūkumų (žr. 5 priedą).

2.3. Tyrimo imties charakteristika

Kokybinių tyrimų metodologijoje populiariausia yra M. Patton tyrimo imčių sudarymo klasifikacija, kurioje yra 16 rūšių (Bitinas ir kt., 2008). Siūloma rinktis tokį imties sudarymo būdą, kuris yra informatyviausias tyrimo kontekste. Tyrime imties dydį ir informantų pasirinkimą apsprendžia tyrimo tikslai, todėl dažniausiai taikoma tikslinė respondentų pasirinkimo atranka. Kardelis (2007) tai įvardija tikslinės grupės formavimo strategija, kuri yra viena iš netikimybinių tiriamųjų grupių parinkimo būdų – tyrėjas į grupę įtraukia tipiškiausius tiriamojo požymio atžvilgiu asmenis. Pusiau struktūruotame interviu informantų pasirinkimui taikoma kriterinė atranka, laikantis tyrėjo nustatytų kriterijų. Toks būdas labai efektyvus, surenkama kokybiška informacija (Bitinas ir kt., 2008).

2.4 lentelė

Informantų bendrieji duomenys

Kodas	Pareigos	Darbo stažas	Išsilavinimas
Sprendimų dėl socialinės pašalpos priėmėjai			
I1	Vicemerai	12	Aukštasis universitetinis
Socialinės pašalpos skyrimo organizatoriai			
I2	Socialinės paramos skyriaus vedėja	15	Aukštasis universitetinis
I3	Administracijos direktoriaus pavaduotojas	4	Aukštasis universitetinis
I4	Šaukėnų seniūno pavaduotoja	11	Aukštasis universitetinis
I5	Kelmės apylinkių seniūnijos seniūnas	4	Aukštasis universitetinis

I6	Kelmės miesto seniūnijos seniūnas	5	Aukštasis universitetinis
I7	Tytuvėnų apylinkių seniūnas	3	Aukštasis universitetinis
Socialinės pašalpos teikėjai			
I8	Socialinės paramos skyriaus vyr. spec. išmokoms	13	Aukštasis universitetinis
I9	Socialinės paramos skyriaus vyr. spec. išmokoms	15	Aukštasis universitetinis
I10	Socialinės paramos skyriaus vyr. spec. išmokoms	8	Aukštasis universitetinis
I11	Kražių seniūnijos spec. išmokoms	23	Aukštasis neuniversitetinis
I12	Liolių seniūnijos spec. socialiniam darbui	11	Aukštasis universitetinis
I13	Šaukėnų seniūnijos spec. socialiniam darbui	21	Aukštasis universitetinis
I14	Tytuvėnų seniūnijos spec. Socialiniam darbui	9	Aukštasis universitetinis
Socialinės paramos gavėjai			
R1	Tytuvėnų miesto seniūnija		
R2	Liolių seniūnija		
R3	Kukečių seniūnija		
R4	Užvenčio seniūnija		
R5	Vaiguvos seniūnija		

Empiriniame tyrime sudarytos keturios tikslinės informantų grupės – sprendimų dėl socialinės paramos priėmėjų grupė (ją atstovauja politikas, kuris kartu yra ir vicemeras), socialinės paramos skyrimo organizatorių grupė (ją atstovauja savivaldybės, seniūnijų pareigūnai), socialinės paramos teikėjų grupė (ją atstovauja išmokų ir socialinio darbo specialistai) ir paramos gavėjų grupė. Iš viso apklausoje dalyvavo 19 informantų (žr. 2.4 lent.).

Tyrimo nustatyti trys informantų atrankos kriterijai: 1) su socialinės paramos skyrimu susijusios pareigos; 2) ne mažesnis kaip 3 m. darbo, susijusio su socialinės paramos skyrimu, stažas; 3) aukštasis universitetinis arba neuniversitetinis išsilavinimas. Socialinės paramos teikimo informantai, paramos gavėjai - respondantai parinkti iš centrinės ir atokesnių rajono seniūnijų.

Interviu atliktas pagal etikos reikalavimus. Informantai dalyvavo laisva valia, jiems buvo paaiškinti tyrimo tikslai, susitarta dėl jų anonimiškumo ir informacijos fiksavimo būdo, užtikrintas gautos informacijos konfidencialumas.

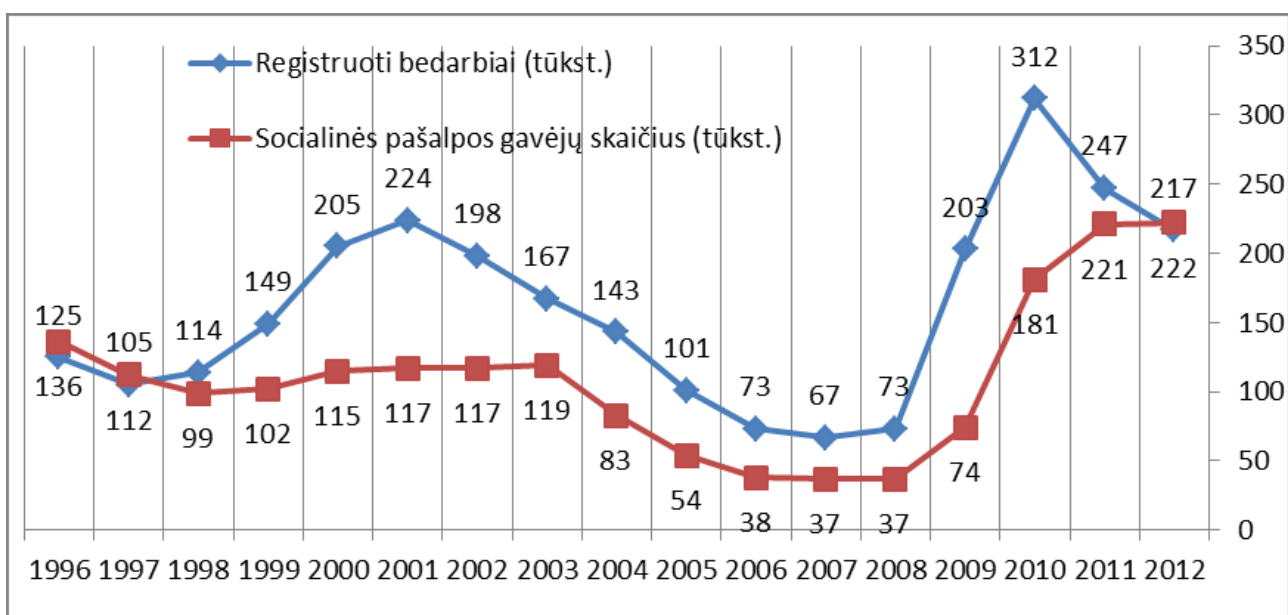
3. PINIGINĖS SOCIALINĖS PARAMOS VALDYMO KELMĖS RAJONE SITUACIJA IR TOBULINIMO GALIMYBĖS

3.1. Piniginės socialinės paramos pertvarka Lietuvoje

Piniginės socialinės paramos reformos aspektai detalai analizuojami Lietuvos socialinių tyrimų centro studijoje (Piniginės socialinės reformos..., 2013). Joje siekiama nustatyti pertvarkos tinkamumą, efektyvumą, rezultatyvumą ir naudingumą, įvertinti šios paramos teikimo vykdant savarankiškąją savivaldybių funkciją įgyvendinimo perspektyvas. Piniginės socialinės paramos sistemos įgyvendinimo ypatumai nagrinėti 5 bandomosiose/pilotinėse savivaldybėse (S5) (Akmenės

r., Panevėžio r., Radviliškio r., Raseinių r. ir Šilalės r.), kurios nuo 2012 m. šią paramą teikia kaip savarankišką savivaldybės funkciją. Šie rajonai palyginami su kitomis savivaldybėmis, kuriose galiojo dar senasis modelis – piniginę socialinę paramą vykdė kaip valstybės deleguotą funkciją: su 11 savivaldybių (S11), kurios yra panašaus dydžio pagal gyventojų skaičių su S5; su visomis savivaldybėmis (S55), išskyrus S5.

Studijos autoriai konstatuoja, kad sunku socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus pokyčius sieti su paramos teikimo modeliu – ar pašalpa mokama kaip valstybė deleguota, ar kaip savarankiška funkcija. Iki 2012 m. pertvarkos visos savivaldybės socialinę pašalpą teikė kaip valstybės deleguotą funkciją, tačiau pašalpos gavėjų skaičius kito plačiu intervalu (žr. 3.1 pav.). 1996 – 2012 m. galima išskirti keletą ekonominio ciklo fazių – taip vadinama Rusijos krizė (1998 – 1999 m.), ryškus ekonominis pakilimas 2004 – 2008 m., gilus ekonominis nuoslūgis 2009 – 2012 m. Tais laikotarpiais labai kito nedarbo lygis, darbo užmokesčio ir valstybės remiamų pajamų dydžiai (žr. 3.1 lent.).



3.1 pav. Socialinių pašalpų gavėjų ir registruotų bedarbių skaičiaus kaita Lietuvoje (tūkst.)

Šaltinis: Piniginės socialinės paramos..., 2013, 6 p.

Su šių parametų kaita akivaizdžiai susijusi ir socialinių pašalpų gavėjų skaičiaus dinamika. Pvz., svaraus ekonominio pakilimo 2004 – 2008 m. laikotarpiu socialinių pašalpų gavėjų skaičius buvo sumažėjęs iki 37 tūkst., o didelio nuosmukio metu – išaugo net 6 kartus, registruotų bedarbių skaičius taip pat padidėjo nuo 67 tūkst. 2007 m. iki 312 tūkst. 2010 m. (4,6 karto).

Socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus ir jam turinčių įtakos veiksnių – bedarbių skaičiaus, valstybės remiamų pajamų santykio su vidutiniu darbo užmokesčiu – kaita

Metai	Valstybės remiamos pajamos, Lt	Vid. mėn. darbo užmokestis (bruto), Lt	Registruoti bedarbiai, tūkst..	VRP/VDU, proc.	Socialinės pašalpos gavėjų skaičius, tūkst..
2012	350	2124	217	16	222
2011	350	2046	247	17	221
2010	350	1988	312	18	181
2009	350	2056	203	17	74
2008	285	2152	73	13	37
2007	205	1802	67	11	37
2006	165	1496	73	11	38
2005	135	1276	101	11	54
2004	135	1149	143	12	83
2003	135	1073	167	13	119
2002	135	1014	198	13	117
2001	135	982	224	14	117
2000	135	971	205	14	115
1999	135	987	149	14	102
1998	135	930	114	15	99
1997	125	778	105	16	112
1996	100	618	125	16	136

Šaltinis: Piniginės socialinės paramos..., 2013, 4 p.

Pašalpos gavėjų skaičius mažėjo 1996 – 1998 m. ir 2004 – 2008 m., tuo metu mažėjo ir nedarbo lygis (atitinkamai nuo 125 iki nuo 114 tūkst. ir 143 iki 73 tūkst.), didėjo atlyginimai (atitinkamai nuo 618 iki 930 Lt ir nuo 1149 iki 2152 Lt), bet nesikeitė arba mažėjo valstybės remiamų pajamų ir vidutinių atlygių santykis. 2009 – 2011 m. labai augo socialinės paramos gavėjų skaičius, 2009 m. sparčiai išaugus bedarbių skaičiui (nuo 73 tūkst. 2008 m. iki 203 tūkst. 2009 m., 2,8 karto). 2010 m. bedarbių skaičius dar padidėjo iki 312 tūkst. – 1,5 karto, o gavėjų skaičius – 1,2 karto. Tai įrodo, kad nuo 2009 m. nedarbo lygio smarkus augimas, atlyginimų mažėjimas, VRP pakėlimas nuo 285 Lt 2008 m. iki 350 Lt lėmė spartų socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus padidėjimą.

Šiame tyrime autoriai taip pat daro išvadą, kad žiniasklaidos priemonėse dažnai įvardijama priežastis, jog lietuviai neva per 20 m. išsiugdė poreikį gyventi iš pašalpų, nepasiteisina. Tokių socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus svyravimų negalima paaiškinti ir socialinės paramos modeliu, nes visą šį laikotarpį, taip pat ir 2006 – 2008 m., kai pašalpų buvo išmokama 6 kartus mažiau nei 2011 m., veikė valstybės deleguotos (o ne savarankiškos) funkcijos vykdymo modelis.

Valstybės remiamos pajamos yra vienas socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus kaitos veiksnys, tačiau šis parametras, autorių nuomone, nėra atitinkamuose laikotarpiuose per didelis. Lietuvoje skurdo įvardijimui naudojama skurdo rizikos ribos sąvoka. Skurdo rizikos riba – sąlyginis pajamų dydis, už kurį mažesnes disponuojamąsias pajamas gaunantys namų ūkiai priskiriami prie

skurstančiųjų. Ji kinta kiekvienais metais ir yra skirtinga įvairios sudėties namų ūkiams. 3.2 lent. pateikta skurdo rizikos riba (SRR) vienam gyvenančiam asmeniui, kuri išaugo nuo 335 Lt 2005 m. iki 811 Lt 2013 m., bei namų ūkiui, susidedančiam iš dviejų suaugusių asmenų ir dviejų vaikų iki 14 m., kuri padidėjo nuo 746 Lt 2005 m. iki 1703 Lt 2013 m.

3.2 lentelė

Skurdo rizikos ribos, valstybės remiamų lėšų ir socialinės pašalpos dydžių kaita

Dimensija/ metai	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
SRR vienam gyvenančiam asmeniui, Lt	335	437	566	720	831	701	691	749	811
SRR namų ūkiui, susidedančiam iš dviejų suaugusių asmenų ir dviejų vaikų iki 14 metų, Lt	746	918	1188	1512	1746	1472	1452	1572	1703
Valstybės remiamos pajamos arba SP vienišam asmeniui, Lt	135	165	205	285	350	350	350	350	350
SP/SRR vienam asmeniui, proc.	40	38	36	40	42	50	51	47	43
SP 2 suaugusių asmenų ir 2 vaikų šeimai, Lt	540	660	820	1140	1400	1400	1400	1120	1260
SP/SRR 4 asmenų šeimai, proc.	72	72	69	75	80	95	96	71	74

Pastaba: SRR – skurdo rizikos riba; SP – socialinė pašalpa

Šaltinis: sudaryta pagal Piniginės socialinės paramos..., 2013 ir Statistikos departamento duomenis

Socialinės pašalpos ir skurdo rizikos ribos santykis 4 asmenų šeimai (2 suaugę asmenys ir du vaikai iki 14 m.) didžiausias buvo 2010 – 2011 m. ir sudarė 95 – 96 proc. 2013 m. pašalpa šiai šeimai sudarė 74 proc. skurdo rizikos lygio. O vienam gyvenančiam asmeniui 2013 m. socialinė pašalpa tesudarė tik 43 proc. skurdo rizikos ribos. Ekonominio nuosmukio metu, sumažėjus gyventojų pajamoms, skurdo rizikos riba taip pat sumažėjo iki 1452 Lt keturių asmenų šeimai ir iki 691 Lt vienam gyvenančiam asmeniui.

Pagal tyrimo rezultatus, galima teigti, kad registruotų bedarbių ir socialinės pašalpos gavėjų skaičių ilgalaikės tendencijos aiškiau išsiskyrė tik 2011-2012 m., kai sparčiai mažėjant bedarbių skaičiui socialinės pašalpos gavėjų skaičius 2011 m. padidėjo, o 2012 m. išliko toks pats. Socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus kitimo palyginimas su valstybės remiamų pajamų dydžio (tiksliau, jo santykio su vidutine alga) kitimu per 18 pastarųjų metų rodo, kad buvo prieštaringų tendencijų laikotarpiu. Logiška, jeigu didėjant VRP auga pašalpos gavėjų skaičius, nes darant prielaidą, kad kiti veiksniai pastovūs, didesnės VRP reiškia, kad daugiau namų ūkių su savo pajamomis vienam nariui lieka žemiau VRP ir gali pretenduoti į socialinę pašalpą. Tyrimo autoriai paaiškina, kodėl

socialinės pašalpos gavėjų skaičius neaugo net ir santykinai didėjant VRP 2005 - 2008 m. Tuo metu sparčiai mažėjo bedarbių skaičius. Vėliau iki 2010 m. santykinai augo ir VRP (nes mažėjo darbo užmokestis), ir socialinės pašalpos gavėjų skaičius. Jo augimą spartino ir bedarbių skaičiaus šuolis. Tačiau, analizuojant vien tik nedarbo veiksnį, nuo 2010 m. pastebima tendencija: sumažėjus VRP santykiui su darbo užmokesčiu, sumažėjo bedarbių skaičius, o socialinės pašalpos gavėjų skaičius 2010-2011 m. toliau augo, 2012 m. liko 2011 m. lygyje. 2012 m. buvo tretieji vidutinės algos augimo metai. Valstybės remiamos pajamos nedidindamos, todėl jų santykis su vidutine alga sumažėjo. Taip pat trečius metus mažėjo nedarbas ir nuo 2010 m. bedarbių skaičius sumažėjo apie 30 proc. T.y. visi objektyvūs veiksniai veikė pašalpos gavėjų skaičiaus mažinimo linkme. Ir vis tik tai jis, lyginant su 2011 m., padidėjo nuo 2011 iki 2012 tūkstančių. Autorių nuomone, tai galėjo lemti LR Piniginės socialinės paramos įstatymo pataisa, kai nuo 2012 m. darbingiems, bet nedirbantiems asmenims kreipiantis socialinės pašalpos panaikintas reikalavimas būti registruotiems darbo biržoje bent 6 mėn. bei diskusijos nuo 2012 m. taikyti naują socialinės pašalpos teikimo modelį, deleguojant jį savivaldybėms kaip savarankiškąją funkciją (Piniginės socialinės paramos..., 2013).

Bandomųjų savivaldybių rezultatai. 3.3 lent. pateikti savivaldybių, kuriose nuo 2012 m. piniginės pašalpos teikimas vykdoma kaip savarankiškoji funkcija, socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus - 1000 gyventojų kaita. Didžiausias suminis pašalpos gavėjų kiekis šiose penkiose savivaldybėse buvo 2011 m., t.y. prieš naujojo modelio įsigaliojimą, - 551, o 2014 m. - tik 315 gavėjų 1000 gyventojų. Padidinus socialinės pašalpos teikimo taiklumą, per 2012 - 2014 m. laikotarpį pilotinėse savivaldybėse pašalpos gavėjų skaičių pavyko sumažinti 1,75 karto. Jei 2011 m. S5 pašalpų gavėjų skaičiaus vidurkis buvo 110, tai nuo 2012 m. vidurkis laipsniškai mažėjo: 2012 m. - 102 (sumažėjo 8 proc.), 2013 m. - 79 (sumažėjo 28 proc.), 2014 m. - 63 (sumažėjo 43 proc.). Socialinės pašalpos gavėjų vidurkis Lietuvoje 2011 m. buvo 73, o 2014 m. - 48 (sumažėjo 35 proc.). Tokiu būdu socialinės pašalpos gavėjų vidurkis S5 savivaldybėse dar yra 24 proc. didesnis nei šalies vidurkis. Tačiau būtina pažymėti, kad Lietuvos vidurkį stipriai veikia didžiųjų miestų savivaldybės, kuriose pašalpų gavėjų skaičius yra mažesnis nei vidutiniškas (pvz., 2014 m. Vilniuje - 22, Klaipėdoje - 23, Šiauliuose - 33, Kaune - 34, nors Panevėžyje - 63). Be to, Akmenės ir Šilalės rajonuose iki 2012 m. socialinės pašalpos gavėjų skaičiai buvo vieni didžiausių Lietuvoje, pvz., 2011 m. Akmenės r. buvo 2 vietoje tarp 60 savivaldybių, Šilalės r. - 13 vietoje.

Palyginimui pateikta ir situacija Kelmės r. savivaldybėje, kuri detalčiau bus nagrinėjama 3.2 skyriuje.

Socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus kaita bandomosiose savivaldybėse 1000 gyventojų

Savivaldybė/ metai	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Akmenės r.	43	72	121	138	108	95	80
Panevėžio r.	14	30	84	104	99	80	62
Radviliškio r.	16	35	77	104	107	87	70
Raseinių r.	25	43	80	91	81	70	57
Šilalės r.	33	56	100	114	114	61	46
Lietuvos	11	22	55	73	74	64	48
<i>Kelmės r.</i>	<i>34</i>	<i>54</i>	<i>101</i>	<i>134</i>	<i>149</i>	<i>136</i>	<i>76</i>

Šaltinis: sudaryta pagal SADM duomenis

Akmenės r. 2008 m. daugiausia socialinės pašalpos gavėjų buvo Akmenės r. 2011 m. jų skaičius padidėjo iki 138 (3,2 karto). Pradėjus įgyvendinti naują socialinės paramos teikimo modelį, pašalpų gavėjų skaičius 2014 m. sumažėjo iki 80 (1,7 karto).

2013 m. Akmenės rajono savivaldybės biudžeto išlaidos socialinėms pašalpoms siekė 4 822,9 tūkst. Lt, o vienam savivaldybės gyventojui teko 219,8 Lt socialinių pašalpų. Išlaidos socialinėms pašalpoms, lyginant 2009 ir 2013 m. duomenis, savivaldybėje sumažėjo 4,2 proc., kai šalyje, Šiaulių apskrityje ir visose apskrities savivaldybėse šios išlaidos padidėjo (šalyje padidėjo 2,7 karto, apskrityje – 2,0 kartus). Išlaidos socialinėms pašalpoms, tenkančios vienam savivaldybės gyventojui, 2013 m. savivaldybėje buvo didesnės nei šalyje (171,8 Lt), Šiaulių apskrityje (202,3 Lt) ir daugumoje apskrities savivaldybių (išskyrus Joniškio, Kelmės ir Pakruojo rajonų savivaldybes).

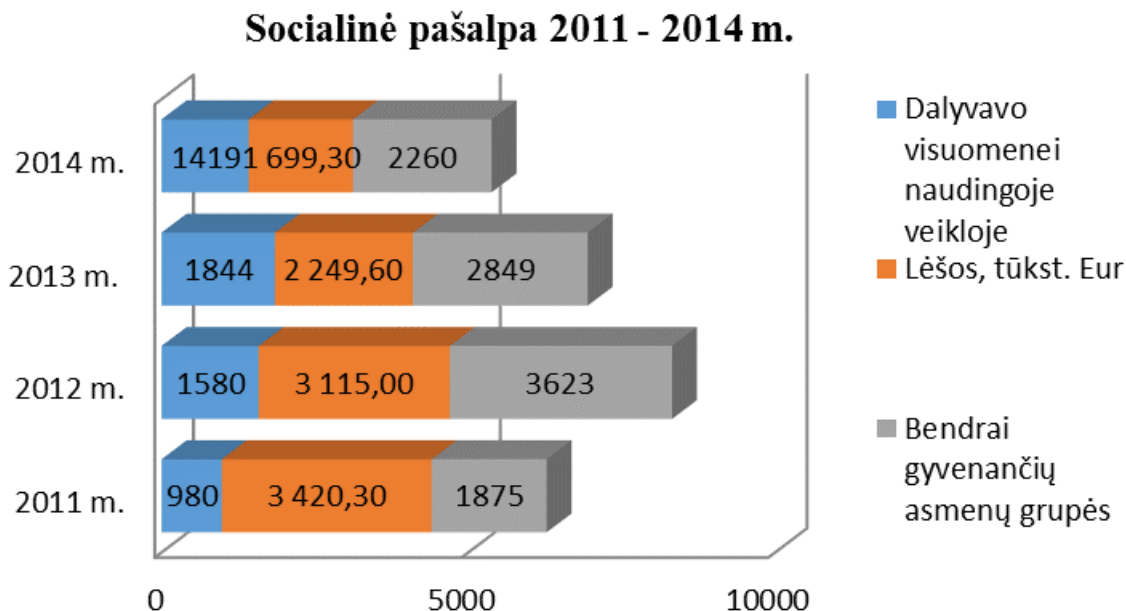
Panevėžio r. 2008 m. pašalpų gavėjų buvo mažiausiai iš visų pilotinių savivaldybių – 14, tačiau jau 2011 m. skaičius buvo 104. Savarankiškas socialinės pašalpos teikimas gavėjų skaičių sumažino iki 62 (1,7 karto).

Šilalės r. Geriausių rezultatų, įgyvendinant naują pinigines socialinės paramos teikimo modelį pasiekė ši savivaldybė – jei 2012 m. gavėjų buvo 114, tai 2014 m. – tik 46 (sumažėjo 2,5 karto) ir pasiekė Lietuvos vidurkį.

Radviliškio r. savivaldybėje dar 2012 m. fiksuotas socialinės pašalpos gavėjų augimas, tačiau per 2013 – 2014 m. jų sumažėjo 1,5 karto.

2014 m. rajono savivaldybėje dėl socialinės pašalpos kreipėsi 2 260 bendrai gyvenančių asmenų grupių (jose 5 314 asmenų), joms išmokėta 1 699 tūkst. Eur. (5 867 tūkst. Lt.) (Radviliškio rajono socialinių..., 2015). Socialinė pašalpa nepinigine forma skirta už 165 tūkst. Eur. (570 tūkst. Lt), sumažinta socialinė pašalpa skirta 980 bendrai gyvenančių asmenų grupių (jose 2 119 asmenų), papildoma socialinė pašalpa paskirta 55 bendrai gyvenančių asmenų grupėms (jose 155 asmenys). Kiekvieną einamųjų metų mėnesį seniūnijose socialinę pinigine paramą gaunantys, darbingi

nedirbantys asmenys pasitelkiami visuomenei naudingai veiklai (žr. 3.2 pav.). Rajono savivaldybėje už piniginę socialinę paramą 2014 m. visuomenei naudingoje veikloje dalyvavo 1 419 piniginės socialinės paramos gavėjų.



3.2 pav. Socialinės pašalpos gavėjų ir visuomenei naudingo darbo atlikėjų skaičių kaita.

Šaltinis: Radviliškio rajono socialinių..., 2015

Raseinių r. Tai savivaldybė, kurioje stebėtas mažiausias pašalpos gavėjų skaičius 2011 m., kuris 2014 m. sumažėjo 1,6 karto.

Kitų rezultatų apžvalga. Jau pirmaisiais piniginės socialinės paramos teikimo pertvarkos metais fiksuoti teigiami rezultatai. SADM duomenimis, šalyje išlaidos piniginei socialinei paramai teikti asmenims, auginantiems vaikus, nepasiturintiems gyventojams 2013 m. sudarė 1005,1 mln. Lt ir, palyginti su 2012 m., sumažėjo 11,7 proc. (nuo 1 138,5 mln. Lt iki 1005,1 mln. Lt), išlaidos šiai paramai administruoti 2013 m. sudarė 28,6 mln. Lt ir, palyginti su 2012 m., išaugo 24,3 proc. (nuo 23,0 mln. Lt iki 28,6 mln. Lt) (Socialinis pranešimas, 2013 – 2014). Didžiąją išlaidų socialinei paramai dalį (66,8 proc.) 2013 m. sudarė išlaidos socialinėms pašalpoms, būsto šildymo ir vandens išlaidų kompensacijoms, kreditui, paimtam daugiabučiam namui atnaujinti (modernizuoti), ir palūkanoms apmokėti už asmenis, turinčius teisę į būsto šildymo išlaidų kompensaciją, kurios teikiamos įvertinus šeimų pajamas ir turtą. Išmokos asmenims, auginantiems ir (ar) globojantiems vaikus, sudarė 20,2 proc. visų piniginei socialinei paramai skirtų lėšų. Išlaidos piniginei socialinei

paramai nepasiturintiems gyventojams 2013 m., palyginti su 2012 metais, sumažėjo 14,2 proc. (nuo 883,1 iki 757,6 mln. Lt). Vidutiniškai per vieną 2013 m. mėn. socialinę pašalpą gavo 190,0 tūkst. asmenų (6,5 proc. visų Lietuvos gyventojų). Palyginti su 2012 m., vidutiniškai per mėn. socialinę pašalpą gavusių asmenų skaičius sumažėjo 14,4 proc. (nuo 221,9 iki 190,0 tūkst. asmenų), o išlaidos socialinei pašalpai mokėti sumažėjo 15,2 proc. (nuo 599,5 iki 508,2 mln. Lt). Vidutinis socialinės pašalpos dydis per mėnesį vienam gyventojui per 2013 m., palyginti su 2012 m., sumažėjo 1 proc. (nuo 225 iki 223 Lt).

Per vieną 2014 m. I ketvirčio mėnesį socialinę pašalpą gavo 168,5 tūkst. asmenų (5,7 proc. visų Lietuvos gyventojų). Palyginti su 2013 m. I ketvirčiu, per mėnesį socialinę pašalpą gavusių asmenų skaičius sumažėjo 22,6 proc. (nuo 217,6 iki 168,5 tūkst. asmenų), išlaidos socialinei pašalpai mokėti sumažėjo 24,1 proc. (nuo 145,7 iki 110,6 mln. Lt). Vidutinis socialinės pašalpos dydis per mėnesį vienam gyventojui per 2014 metų I ketvirtį, palyginti su 2013 metų I ketvirčiu, sumažėjo 2 proc. (nuo 223 iki 219 Lt).

Būsto šildymo išlaidų ir išlaidų vandeniui kompensacijoms teikti per 2013 m. išleista 10,2 proc. mažiau lėšų nei per 2012 m. – išlaidos sumažėjo nuo 169,5 mln. Lt iki 152,3 mln. Lt.

Nuo 2014 m. likusios 55 savivaldybės pradėjo teikti socialinę pašalpą, vykdydamos savarankiškąją funkciją. SADM duomenimis, vidutiniškai per mėnesį socialinę pašalpą gavusių asmenų skaičius, lyginant su 2013 m., sumažėjo 26,2 proc. Vidutiniškai per vieną 2014 metų mėnesį socialinę pašalpą gavo 140,3 tūkst. asmenų (4,8 proc. visų Lietuvos gyventojų). Palyginti su 2013 metais, išlaidos socialinei pašalpai mokėti sumažėjo 29,4 proc. (nuo 508,2 iki 358,8 mln. litų).

Gyventojai buvo informuojami, kad nuo 2015 m. 01 01 d., analogiškai socialinės pašalpos teikimui, visos savivaldybės savarankiškai teiks ir būsto šildymo, karšto ir geriamojo vandens išlaidų kompensacijas. Tokiu būdu visa piniginė socialinė parama – pašalpos ir kompensacijos – nuo šių metų teikiama pagal vieningą modelį, vykdant savarankiškąją funkciją, finansuojama iš savivaldybių biudžetų lėšų, tam skiriant 226,7 mln. eurų (782,9 mln. litų). Tai sumažino ir kompensacijas gaunančių skaičių. Vidutiniškai per vieną 2014 metų šildymo sezono mėnesį būsto šildymo išlaidų kompensacijas gavo 192,9 tūkst. asmenų (6,6 proc. visų Lietuvos gyventojų). Per vieną 2014 metų mėnesį, palyginti su 2013 metais, vidutiniškai per mėnesį gavusių būsto šildymo išlaidų kompensacijas asmenų skaičius sumažėjo 5,9 proc. (nuo 204,9 iki 192,9 tūkst. asmenų). Būsto šildymo išlaidų ir išlaidų vandeniui kompensacijoms teikti per 2014 metus išleista 29,3 proc. mažiau lėšų nei per 2013 metus – išlaidos sumažėjo nuo 152,3 mln. litų iki 107,7 mln. litų.

SADM tinklapyje skelbiama, kad pasirinktas naujasis piniginės socialinės paramos skyrimo modelis pasiteisina. Savivaldybės 2013 m. sudarė socialinės paramos komisijas, kurios tikrina

potencialių ir gaunančių pašalpas buities ir gyvenimo sąlygas, bendradarbiauja su valstybės institucijomis dėl kitų reikalingų duomenų gavimo. Į pašalpų teikimą įtraukti bendruomenių atstovai. Savivaldybės yra suinteresuotos socialinės pašalpos teikimo taiklumo didinimu, nes socialinei paramai nepanaudotos lėšos skiriamos jų pačių socialiniams poreikiams tenkinti. Atvejais, kai išmokos naudojamas ne pagal jų tikslinę paskirtį, savivaldybės, teikdamos piniginę socialinę paramą asmenims, patyrusiems socialinę riziką, privalo derinti socialinės pašalpos teikimo formas – nepinigine forma ir pinigais – savivaldybės tarybos nustatyta tvarka.

Apibendrinimas. Remiantis studijoje atliktų tyrimų analize, galima įvardinti pagrindinius veiksnius, turinčius įtakos socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus kaitai *savivaldybėje*, yra:

- registruotų ir neregistruotų (nelegalių) bedarbių skaičius arba nedarbo lygis rajone;
- vidutinis darbo užmokestis rajone;
- valstybės remiamų pajamų dydis;
- valstybės remiamų pajamų ir vidutinio darbo užmokesčio rajone santykis;
- socialinės paramos teikimo taiklumas, skaidrumas, viešumas.

Iš šių 5 veiksnių – rodiklių savivaldybės negali įtakoti tik valstybės remiamų pajamų dydžio, kurį nustato vyriausybė, ir iš dalies valstybės remiamų pajamų ir vidutinio darbo užmokesčio savivaldybės teritorijoje santykio. Įsigaliojus LR Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo pataisoms, nuo 2014 m. visos savivaldybės pačios sprendžia, kam teikti socialinę pašalpą, o nuo 2015 m. – ir kam teikti būsto šildymo, karšto ir geriamojo vandens išlaidų kompensacijas. Todėl savivaldybės turi reikiamai galių didinti piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams taiklumą, skaidrumą ir veiksmingumą.

Bandomųjų 5 savivaldybių, kuriose nuo 2012 m. piniginė socialinė pašalpa teikiama kaip savarankiškoji funkcija, rezultatai rodo, kad 2012 – 2014 m. pašalpų gavėjų skaičių jose pavyko sumažinti 1,75 karto. Galima išskirti 6 socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus bandomosiose savivaldybėse mažėjimo veiksnius:

1. Taiklesnis socialinės pašalpos skyrimas, skaidrumas ir viešumas;
2. Sugriežtinti socialinės paramos skyrimo reikalavimai;
3. Bendruomenės, gerai žinančios vietos socialinę aplinką, įtraukimas ir aktyvus jos dalyvavimas teikiant piniginę socialinę paramą;
4. Efektyvesnis savivaldybės ir valstybės institucijų, įstaigų bendradarbiavimas;
5. Socialinės pašalpos gavėjų įsidarbinimo motyvacijos didinimas (skiriama papildoma socialinė pašalpa ilgalaikiams bedarbiams);

6. Didėjantis pašalpos gavėjų sąmoningumas, bendruomenės narių socialinio teisingumo siekis.

3.2. Piniginės socialinės paramos valdymo situacijos Kelmės rajone analizė

3.2.1. Politiniai – teisiniai piniginės socialinės paramos teikimo aspektai

15 – aji LR Vyriausybei priėmus politinį sprendimą pradėti piniginės socialinės paramos teikimo nepasiturintiems Lietuvos gyventojams pertvarką, nuo 2012 m. sausio 1 d. taikyti du paramos teikimo modeliai – kaip valstybinė (valstybės perduota) funkcija ir kaip savarankiškoji funkcija penkiose bandomosiose (pilotinėse) savivaldybėse (Akmenės r., Panevėžio r., Radviliškio r., Raseinių r. ir Šilalės r.). Nuo 2014 m. sausio 1 d. socialinės pašalpos teikimas kaip savarankiškoji funkcija perduota visoms savivaldybėms. 2013 m. atlikus socialinės paramos teikimo, vykdamas savarankiškąją savivaldybių funkciją, vertinimą (Piniginės socialinės paramos..., 2013), nuo 2015 m. sausio 1 d. visoje šalyje taikomas vienas paramos teikimo modelis, t.y. savivaldybės teikia ir socialines pašalpas, ir būsto šildymo, karšto ir geriamojo vandens išlaidų kompensacijas, finansuojamas iš valstybės biudžeto specialiosios tikslinės dotacijos savivaldybių biudžetams. Skiriama lėšų suma yra lygi 2011 – 2013 m. laikotarpiu piniginei socialinei paramai skaičiuoti ir mokėti faktiškai panaudotai vidutinei metinei sumai.

Pagrindiniai LR teisės aktai, apibrėžiantys piniginę socialinę paramą Lietuvos savivaldybių gyventojams, yra LR Vietos savivaldos (Žin., 1994, Nr. 55-1049) ir LR Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams (Žin., 2003, Nr. 73-3352) įstatymai. Jais remiantis savivaldybės tvirtina pinigines socialines paramas – socialinių pašalpų ir kompensacijų teikimo rajono gyventojams tvarkos aprašus, rengia kitus reikiamus teisės aktus, pvz., naujai tvirtina Socialinės paramos skyrių nuostatus, Socialinės paramos klausimams spręsti komisijas seniūnijose.

Pagrindinis Kelmės rajono savivaldybės teisės aktas yra rajono 2013 – 2020 m. strateginis plėtros planas, kuriame rajono vizija siejama su konkurencinga ekonomika, kokybiška ir patogia gyvenamąja aplinka, saugia ir aktyvia visuomene bei efektyvia rajono savivalda (Kelmės rajono savivaldybės..., 2013). Jame apibrėžti vizijos, vertinimo kriterijai kiekvieno vizijos elemento stebėsenai vykdyti. Žinant faktines matavimo rodiklių reikšmes, galima įvertinti Kelmės r. vizijos iki 2020 m. pažangą. Kiekvienam vizijos matavimo rodikliui yra parengta rodiklio matavimo metodika, duomenų šaltiniai, savivaldybės atsakingas padalinys.

Socialinės paramos gavėjų skaičiaus kaitą lemia nedarbo lygis, vidutinis darbo užmokestis ir valstybės remiamos pajamos bei jų kaita (Piniginės socialinės paramos..., 2013). Savivaldybės socialinė politika gali veikti gyventojų užimtumą, didinti jų pajamas, kurios yra pagrindinė socialinės pašalpos skyrimo sąlyga, todėl strateginiame plėtros plane numatytos priemonės jam didinti. Atlikus socialinės – ekonominės – ekologinės Kelmės r. būklės vertinimą, 2013 – 2020 m. strateginiame plėtros plane pateikta SSGG analizė. Joje kaip silpnybės įvardinti žemas tiesioginių užsienio investicijų bei materialijų investicijų lygis, gyventojų užimtumo trūkumas, neišvystyti verslo ir pramogų sektoriai, santykinai didelis socialinės paramos gavėjų skaičius, kuris mažina savivaldybės konkurencingumą pritraukiant verslą. Apibrėžta eilė galimybių, kuriomis pasinaudojant didėtų gyventojų užimtumą, pvz., gyventojų verslumo ugdymas, naujų verslo finansavimo formų, instrumentų panaudojimas, plėtojant smulkaus ir vidutinio verslo sektorių; investuotojų pritraukimas, siekiant didesnio darbo užmokesčio ir našumo bei žemesnio nedarbo lygio; efektyvesnis ES lėšų įsisavinimas. Strateginiame plėtros plane numatyta eilė priemonių šių problemų sprendimui – turizmo infrastruktūros vystymas, palankių sąlygų verslumui sukūrimas, patrauklaus rajono įvaizdžio formavimas, viešosios infrastruktūros plėtra. Kaip viena iš socialinės paramos priemonių numatytas piniginės paramos skyrimo Kelmės rajono gyventojams tvarkos parengimas.

Socialinę pašalpą Kelmės r. savivaldybė teikia, vykdydama savarankiškąją savivaldybės funkciją, finansuojamą iš savivaldybės biudžeto lėšų (Kelmės r. savivaldybės taryba, 2013). *Socialinės pašalpos teikimo rajono gyventojams tvarkos aprašas* reglamentuoja piniginės socialinės pašalpos skyrimo ir mokėjimo tvarką, paramą teikiančių ir gaunančių asmenų teises ir pareigas (dokumento analizė pateikta toliau). Pašalpų gavėjai privalo dalyvauti savivaldybės administracijos organizuojamoje visuomenei naudingoje veikloje. Socialinė pašalpa gali būti teikiama ir nepinigine forma – socialinėmis kortelėmis, skirtomis pirkti parduotuvėse; maitinimo talonais, skirtais maitintis labdaros valgyklose; apmokant kai kurias išlaidas, pvz., vaikų maitinimą mokyklose ir išlaikymą darželiuose, būsto nuomos, elektros, komunalines ir kitas būsto išlaidas. Savivaldybės administracija gali nustatyti laikotarpį neteikti piniginės socialinės paramos ar nutraukti jos teikimą, jei pašalpos gavėjas nevykdo tvarkos apraše nustatytų reikalavimų.

3.2.2. Struktūriniai – funkciniai piniginės socialinės paramos teikimo veiksniai

Pagrindiniame įstatyme, nustatančiame piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams teikimą, įvardintos pagrindinės institucijos, dalyvaujančios minėtos paramos valdyme (Žin., 2003, Nr. 73 – 3352). Jas galima suskirstyti į 3 grupes:

- vietos savivaldos įstaigos (savivaldybės taryba, administracija – socialinės paramos skyrius ir seniūnijos, savivaldybės įstaigos);
- valstybinės institucijos (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Lietuvos darbo birža, Valstybinė mokesčių inspekcija, Valstybinė darbo inspekcija, Registrų centras, Sveikatos priežiūros įstaigos, Vyriausiasis policijos komisariatas);
- visuomeninės organizacijos (vietos bendruomenės, religinės bendrijos, kiti suinteresuoti asmenys).

Jų funkcijas piniginės socialinės paramos teikime apibrėžia LR Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas (Žin., 2003, Nr. 73-3352), LR Vietos savivaldos įstatymas (Žin., 1994, Nr. 55 – 1049), kiti teisės aktai, reglamentuojantys atitinkamų institucijų veiklą (žr. 3.4 lent.).

3.4 lentelė

Vietos savivaldos institucijų, dalyvaujančių piniginės socialinės paramos valdyme, funkcijos

Institucija	Funkcijos	Funkcijas reglamentuojantys teisės aktai
Savivaldybės taryba	Priima sprendimus dėl kompensacijų mokėjimo, papildomos socialinės paramos, socialinių pašalpų tam tikroms vartotojų grupėms ir nustato kompensacijų skyrimo iš savivaldybės biudžeto tvarką	LR Vietos savivaldos įstatymas, 16 str. 38 p.
	Tvirtina lėšų piniginei socialinei paramai nustatymo metodiką; Priima sprendimus dėl lėšų piniginei socialinei paramai įgyvendinti skyrimo; Tvirtina piniginės socialinės paramos teikimo tvarkos aprašą	LR Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas, 30 str. 1 p.
Savivaldybės administracija (socialinės paramos skyrius)	Atsako už įstatymų, Vyriausybės ir savivaldybės tarybos sprendimų įgyvendinimą savivaldybės teritorijoje jos kompetencijai priskirtais klausimais; Savivaldybės administracija yra savivaldybės įstaiga, kurią sudaro struktūriniai padaliniai, į struktūrinius padalinius neįeinantys valstybės tarnautojai ir savivaldybės administracijos filialai – seniūnijos (savivaldybės administracijos struktūriniai teritoriniai padaliniai), kurie savivaldybės teritorijoje organizuoja ir kontroliuoja savivaldybės institucijų sprendimų įgyvendinimą arba pati juos įgyvendina;	LR Vietos savivaldos įstatymas, 29 str. 1 p., 30 str. 1-2 p.

	<p>Skiria ir moka piniginę socialinę paramą ir apmoka šio įstatymo 8 straipsnio 8 dalyje numatytą kreditą ir palūkanas savivaldybės gyventojams;</p> <p>Kontroliuoja pinigines socialinės paramos teikimą; pasitelkia piniginę socialinę paramą gaunančius asmenis visuomenei naudingai veiklai atlikti Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka;</p> <p>Teikia duomenis apie nepasiturinčius gyventojus, jiems teikiamą ar nepaskirtą piniginę socialinę paramą, nurodydama jos neskyrimo priežastis Socialinės paramos šeimai informacinėje sistemoje (SPIS).</p>	LR Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas, 30 str. 2 p.
	Socialinės paramos skyriaus pareigos ir teisės teikiant socialinę pašalpą	Socialinės pašalpos teikimo Kelmės rajono savivaldybės gyventojams tvarkos aprašas, 6 sk.
Savivaldybės administracija (seniūnija)	Seniūnijos veiklą reglamentuoja savivaldybės administracijos direktoriaus patvirtinti seniūnijos veiklos nuostatai. Seniūnijos veikla finansuojama iš savivaldybės biudžeto. Kiekvienais metais, tvirtindama savivaldybės biudžetą, savivaldybės taryba tvirtina seniūnijų veiklos programas ir skiria joms įgyvendinti reikalingas lėšas. Savivaldybės taryba nustato seniūnijų veiklos programų sudarymo tvarką ir asignavimų paskirstymo kriterijus. Seniūnijos ir seniūno funkcijoms įgyvendinti reikalingos lėšos gali būti skiriamos ir iš kitų savivaldybės biudžeto asignavimų.	LR Vietos savivaldos įstatymas, 30 str. 1 p.,
	Dalyvauja rengiant ir įgyvendinant gyventojų užimtumo programas seniūnijos aptarnaujamoje teritorijoje; Organizuoja viešuosius darbus ir visuomenei naudingą veiklą;	LR Vietos savivaldos įstatymas, 30 str. 11 p., 16 p.
	Prireikus įvertina atskirų šeimų (asmenų) gyvenimo sąlygas bei poreikius ir pateikia savivaldybės administracijai siūlymus dėl socialinės paramos toms šeimoms (asmenims) reikalingumo ir paramos būdų; Nustatyta tvarka gali organizuoti socialinės paramos teikimą ir pašalpų mokėjimą.	LR Vietos savivaldos įstatymas, 30 str. 2 p., 18 p.
	Seniūnijų teisės sprendžiant socialinės pašalpos klausimus	Socialinės pašalpos teikimo Kelmės rajono savivaldybės gyventojams tvarkos aprašas, 8 sk.

Šaltinis: sudaryta pagal lentelėje nurodytus teisės aktus

Išimtinė Kelmės rajono savivaldybės tarybos kompetencija yra pinigines socialinės paramos teikimo tvarkos aprašo tvirtinimas (Kelmės r. savivaldybės taryba..., 2013). Tai vienas pagrindinių dokumentų, kuriame detalai išdėstytos socialinės paramos kreipimosi, apskaičiavimo, teikimo, skyrimo ir išmokėjimo procedūros, pagrindai, dėl kurių didinama, mažinama socialinė parama ar sustabdoma, nutraukiamas jos mokėjimas, socialinę pašalpą gaunančių asmenų, socialinės paramos skyriaus ir seniūnijų, teikiant socialinę paramą, pareigos ir teisės. Jame nurodomi principai, kuriais vadovaujantis teikiama minėta parama. Kilus pagrįstų įtarimų dėl prašyme socialinei paramai gauti pateiktų duomenų, savivaldybė gali pareikalauti deklaruoti gyvenančių asmenų turtą, tikrinti bendrai gyvenančių asmenų gyvenimo sąlygas, turimą turtą, užimtumą, surašyti buities ir gyvenimo sąlygų patikrinimo aktą, kurio pagrindu pinigine socialine parama gali būti skiriama, neskiriama ar

nutraukiamas jos mokėjimas. Darbingus nedarbingus asmenis, nedalyvaujančius aktyvios darbo rinkos priemonėse, galima nustatyta tvarka pasitelkti visuomenei naudingai veiklai atlikti. Jos trukmę, kuri yra proporcinga socialinės pašalpos dydžiui, nustato Socialinės paramos skyriaus ir seniūnijos specialistai, o atlikimo laiką – seniūnas kaip šios veiklos organizatorius. Norint gauti socialinę paramą, būtina vykdyti ir kitas gyventojams nustatytas prievolės: mokėti vietinės rinkliavos mokesčius už komunalinių atliekų tvarkymą, neturėti skolų už socialinio būsto nuomą ir suvartotą elektrą, reikiamai prižiūrėti auginamus vaikus.

Kelmės savivaldybės administracija priima įsakymus dėl šios savivaldybei perduotos ir savarankiškos tapusios funkcijos vykdymo (Kelmės r. savivaldybės administratorius..., 2013, 2014). Tarybos nariai gana aktyviai dalyvauja šiuose procesuose, yra susipažinę su naująja piniginės socialinės paramos teikimo tvarka. Nepanaudotos šiems tikslams skirtos lėšos naudojamos kitoms socialinėms reikmėms. Lietuvos socialinių tyrimų centro duomenimis (Piniginės socialinės paramos..., 2013) duomenimis, 71 proc. respondentų pritaria, kad vietos valdžios aktyvus dalyvavimas didina paramos taiklumą.

LR Piniginės socialinės paramos įstatyme nurodyta savivaldybės teisė, o ne reikalavimas, į socialinės paramos teikimo komisijas kviešti visuomeninių organizacijų atstovus, atskirus suinteresuotus bendruomenių narius. Tokias visuomeniniais pagrindais veikiančias komisijas socialinės paramos klausimams spręsti sudaro seniūnai, jas tvirtina savivaldybės administracijos direktorius (Kelmės r. savivaldybės direktorius..., 2013). Kelmės r. sudaryta 11 komisijų, t.y. kiekvienoje seniūnijoje. Visose komisijose dalyvauja kartu su savivaldybės pareigūnais vietos bendruomenių atstovai. Pvz., Liolių seniūnijos socialinės paramos komisijoje dalyvauja Maironių, Liolių, Laugalio, Gailių seniūnaičiai, kurie kartu yra ir bendruomenių pirmininkai, Liolių parapijos klebonas, iš 10 komisijos narių 5 yra bendruomenių atstovai; Užvenčio seniūnijos komisijoje yra net 7 bendruomenių atstovai iš 12 narių. Kiekvienas narys pasirašo konfidencialumo ir nešališkumo pasižadėjimą dėl žinomos informacijos neplatavimo trečiosioms šalims. Pagal gautus pašalpos prašymus tikrinamos asmenų buities ir gyvenimo sąlygas (žr. 6 priedą). Komisija, vadovaudamasi buities ir gyvenimo sąlygų patikrinimo aktais bei kita turima informacija, svarsto klausimus dėl socialinės pašalpos skyrimo, neskyrimo, sustabdymo, nutraukimo ir teikia Socialinės paramos skyriui rekomendacijas. Organizuojant piniginę socialinę paramą, didėja seniūnijų vaidmuo bei darbuotojų darbo krūviai (Krankalis, Damskytė, 2012).

Toks piniginės socialinės pašalpos teikimo mechanizmas didina socialinių pašalpų, kompensacijų už būsto šildymo, geriamojo vandens ir karšto vandens išlaidas taiklumą, mažina piktnaudžiavimą parama. 3.5 lent. pateikiami šio teikimo modelio privalumai ir trūkumai.

Pažymėtina, kad daugiausia teigiamų aspektų išsako bendruomenių atstovai, seniūnaičiai, neigiamų – savivaldybės darbuotojai. Seniūnų ir seniūnaičių nuomone, kaimo vietovėse didėja ir bendruomenių narių aktyvumas, teikiant informaciją apie pašalpų gavėjus. Miestuose gyventojai mažiau bendrauja, mažiau žino vieni apie kitus, dažniau keičiasi kaimynai, todėl aktyvumas socialinės paramos teikime lieka toks pat (Piniginės socialinės paramos..., 2013).

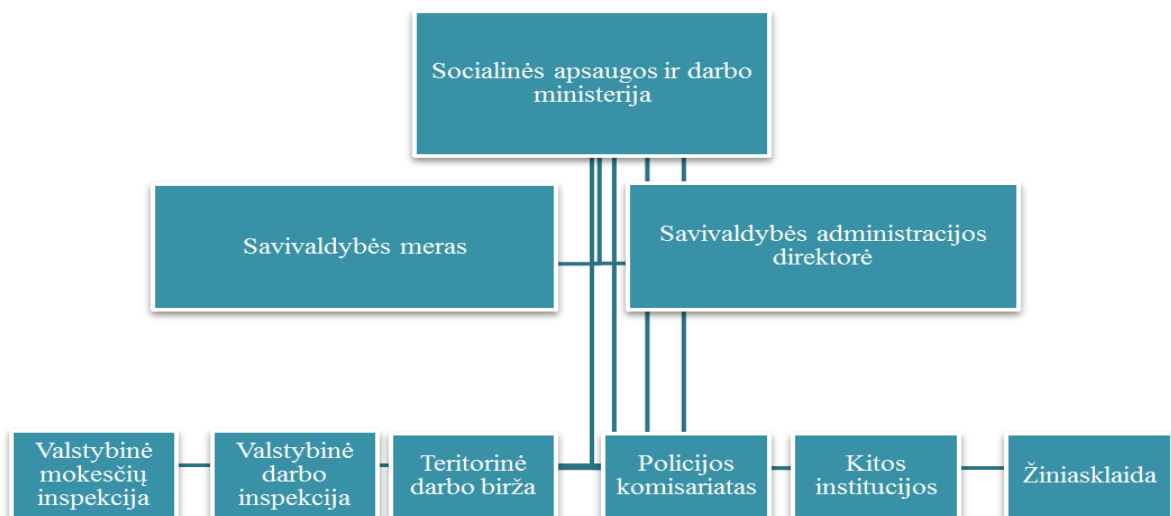
3.5 lentelė

Bendruomenės dalyvavimo piniginės socialinės paramos teikime privalumai ir trūkumai

Privalumai	Trūkumai
Didina socialinės paramos teikimo taiklumą, skaidrumą, viešumą; Realiai įvertina bendruomenės narių poreikį socialinei paramai; Dalyvavimas skatina bendruomeniškumą, pilietiškumą, savikontrolę; Suteikiama bendruomenei daugiau teisių ir atsakomybės; Mažina piktnaudžiavimo pinigine socialine parama galimybes; Didina darbingo amžiaus darbingų asmenų motyvaciją integruotis į darbo rinką	Nepakankama kompetencija – motyvacija, žinios, gebėjimai, vertybės; Galėtų būti tik patarėjais, gerai žinančiais konkrečios šeimos ar asmens situaciją, o ne dalyvauti sprendimų priėmime; Gali didinti socialinę įtampą bendruomenėje – sukelti asmeniškumus, nepagrįstą kritiką, dėl subjektyvumo mažinamas paramos prieinamumas; Didėja informacijos apie asmenį konfidencialumo užtikrinimo rizika

Šaltinis: sudaryta pagal Piniginės socialinės reformos..., 2013; Krankalį, Damskytę, 2012

Piniginės socialinės paramos įstatymas numato prievolę valstybės ir savivaldybės institucijoms ir įstaigoms bendradarbiauti, teikiant pinigine socialinę paramą (žr. 3.3 pav.).



3.3 pav. Valstybės ir savivaldybės institucijų ir įstaigų bendradarbiavimas, teikiant piniginę socialinę paramą

Šaltinis: Kelmės r. Socialinės paramos skyriaus 2014 metų veiklos ataskaita, 14p.

2012 m. Kelmės rajono savivaldybės administracija ir Valstybinės darbo inspekcijos prie SADM Šiaulių teritorinis skyrius pasirašė bendradarbiavimo sutartį, pagal kurią yra tikrinami nelegaliai dirbusieji ir dirbantieji, siekiant išsiaiškinti, ar jie, gaudami nelegalias pajamas, gavo ir gauna piniginę pašalpą. Valstybinė darbo inspekcija apie pažeidimus informuoja Socialinės paramos skyrių. Vykdomas įstatymo reikalavimas nedelsiant grąžinti neteisėtai gautus pinigus. Tokioms šeimoms socialinė pašalpa skiriama tik vaikams, o šildymo išlaidų kompensacijos mokėjimas nutraukiamas trims mėnesiams. Savivaldybės administracija, seniūnijos yra įpareigtos operatyviai teikti informaciją darbo inspekcijai apie galimai nelegaliai (neteisėtai) dirbančius asmenis. Būtina viešinti per televiziją, spaudą informaciją apie nelegaliai dirbančius asmenis ir jų darbdavius. Teigiamą rezultatą gali duoti seniūnų, seniūnijų socialinių darbuotojų nuoširdus pokalbis su pašalpos gavėjais, yra galimybė anonimiškai pranešti apie galimai nelegaliai dirbantį kaimyną, pažįstamą.

VMI gali teikti informaciją apie asmenis, kurie patikrinimo metu vykdė veiklą, neturėdami verslo liudijimų ar neįregistravę individualios veiklos, dirbo nelegaliai. Svarstyтина galimybė, kad bendrai gyvenantys asmenys arba vienas gyvenantis asmuo, norėdamas gauti piniginę socialinę paramą, deklaruotų turtą (įskaitant gaunamas pajamas) LR gyventojų turto deklaravimo įstatymo nustatyta tvarka. Paramos gavėjui įsigijus brangų turtą, asmuo turėtų būti įpareigojamas deklaruoti turtą (įskaitant gaunamas pajamas) Gyventojų turto deklaravimo įstatymo nustatyta tvarka. Tikėtina, kad kai kurie paramos gavėjai, paprašius turto ir pajamų deklaracijos, atsisakys tai daryti, tuo pačiu atsisakys ir paramos.

Įsigaliojus LR Piniginės socialinės paramos įstatymo pataisoms, nuo 2012 m., užsiregistravę teritorinėje darbo biržoje nepasiturintys gyventojai, iš karto įgyja teisę kreiptis dėl piniginės socialinės paramos (nebereikia laukti 6 mėn.). Įsigaliojus šiai nuostatai, 2012 – 2013 m. sparčiai didėjo teritorinėje darbo biržoje užsiregistravusių ir neturinčių išsilavinimo, darbo patirties bei asmenų, persiregistravusių darbo biržoje savo noru, skaičius. Kiekvieną mėnesį iš Šiaulių teritorinės darbo biržos Kelmės skyriaus gaunami sąrašai asmenų, kurie išsiregistravo iš darbo biržos, sumažina galimų permokų skaičių. Abiejų institucijų pastangomis išaiškinami asmenys, kurie yra registruoti teritorinėje darbo biržoje ir tuo pačiu išvyksta į užsienį.

Tęsiamas geranoriškas Kelmės rajono policijos komisariato darbuotojų bendradarbiavimas su rajono seniūnais, kurie organizuoja paramos gavėjams visuomenei naudingus darbus (žr. 7 priedą). Tarp atliekančiųjų pasitaiko išgėrusių, triukšmadarių. Esant tokiems pažeidimams, neskiriama tam tikrą laikotarpį piniginės socialinės parama. Policijos komisariatas informuoja apie asmenis, baustus už administracinės teisės pažeidimus, pvz., naminės degtinės gaminimas, realizavimas. Teritorinė muitinė teikia informaciją apie asmenis, nubaustus už kontrabandos, akcizais apmokestinamų prekių neteisėtą gabenimą ir realizavimą. Sveikatos priežiūros įstaigos socialinę paramą gaunantiems gyventojams išduoda pažymas dėl įvairių sveikatos sutrikimų. Tai leidžia gavėjams oficialiai atsisakyti dalyvauti visuomenei naudinguose darbuose, darbo biržos priemonėse. Sveikatos priežiūros specialistai kviečiami ir į socialinės paramos teikimo komisijas seniūnijose.

3.2.3. Žmogiškieji piniginės socialinės paramos teikimo ištekliai

Socialinės paramos skyrius yra Kelmės rajono savivaldybės administracijos padalinys, vykdamas Vietos savivaldos įstatymu numatytas valstybines (perduotas savivaldybėms), savarankiškąsias savivaldybės funkcijas socialinės paramos srityje. Socialinė parama remiasi poreikio, kurį lemia nedarbas, žemas darbo užmokestis, didėjantis pagyvenusių asmenų skaičius, principu. Skyriaus tikslas – užtikrinti piniginės socialinės paramos, valstybinių šalpos, išmokų vaikams ir kitų socialinių išmokų, socialinės paramos mokiniams, socialinių paslaugų, socialinio darbo, asmens specialiųjų poreikių lygio nustatymo ir kitos socialinės paramos organizavimą (3 priedas).

Socialinės paramos skyrius, įgyvendindamas pavestus uždavinius, atlieka 57 įvairias socialinės paramos funkcijas. Jame dirba 11 specialistų: vedėja (veiklos sritis – socialinės paramos ir socialinių paslaugų funkcijų vykdymas), 1 vyr. specialistė (veiklos sritis – socialinės paramos ir socialinių paslaugų funkcijų vykdymas), 7 vyr. specialistai išmokoms (veiklos sritis – socialinės paramos funkcijų vykdymas), vyr. buhalterė ir buhalterė.

1990 gruodžio 28 d. Kelmės rajono Taryba priėmė sprendimą „Dėl rajono Valdybos globos ir rūpybos skyriaus įsteigimo“ ir nuo 1991 01 01 įsteigtas globos ir rūpybos skyrius. Skyriuje iš pradžių dirbo 2 darbuotojai – vedėja ir vyr. buhalterė. Skyriuje buvo mokamos pašalpos, rūpinamasi vienišais asmenimis, seneliais. Didėjant darbo krūviui, didėjo darbuotojų skaičius. 1999 m. skyriuje dirbo 13 darbuotojų. 2001 m. sausio 5 d. Kelmės rajono savivaldybės Tarybos sprendimu buvo įsteigta BĮ „Socialinių paslaugų tarnyba“, kurioje pradėtos teikti socialinės paslaugos.

Socialinės paramos skyriui vadovauja vedėjas, kurį skiria ir atleidžia savivaldybės administracijos direktorius Valstybės tarnybos įstatymo nustatyta tvarka. Skyriaus darbuotojus teisės aktų nustatyta tvarka skiria į pareigas ir atleidžia savivaldybės administracijos direktorius. Skyriaus vedėjo ir specialistų funkcijas, atsakomybę reglamentuoja patvirtinti pareigybių aprašai. Skyriaus vedėjas yra atskaitingas administracijos direktoriui, skyriaus specialistai atskaitingi skyriaus vedėjui. Skyriaus darbuotojai pagal kompetenciją atsako už savivaldybės tarybos sprendimų, mero potvarkių, administracijos direktoriaus įsakymų tinkamą vykdymą, tikslingą valstybės ir savivaldybės biudžeto lėšų naudojimą. Padalinys administruoja socialinių išmokų, šildymo kompensacijų mokėjimą, formuoja ir administruoja socialinių paslaugų teikimo strategiją bei socialinių paslaugų teikimą. Savivaldybės teritorijoje teikiamos stacionarios ir nestacionarios paslaugos. Kelmės rajono savivaldybės gyventojams įvairios socialinės paslaugos skiriamos socialinės paramos skyriaus vedėjo sprendimu. Socialinės paramos skyrius organizuoja ir kontroliuoja tarybos sprendimų įgyvendinimą arba pats juos įgyvendina administracijos direktoriaus arba direktoriaus pavaduotojo nurodymu, išduoda įvairias pažymas ir kitus reikalingus dokumentus bei pažymas apie gaunamas pajamas, planuoja socialinių išmokų poreikį, organizuoja įvairių komisijų darbą, teikia informaciją ir konsultuoja įvairiais klausimais susijusiais su socialinio darbo veikla, rengia projektus ir programas.

Socialinės paramos skyriaus specialistai turi aukštąjį išsilavinimą, nuolat kelia savo klasifikaciją. Dalyvauja SADM organizuojamuose seminaruose. Pagal parengtą mokymų planą pasirenka sau priimtina, tobulintina temą, dalyvauja mokymuose, kurie dažniausiai organizuojami Druskininkuose. Keturi specialistai vyko į seminarą, kuris vyko Molėtuose. Penki specialistai dalyvavo Tarptautinės migracijos organizacijos (TMO) Vilniaus biuro kartu su Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga įgyvendinamame Europos fondo trečiųjų šalių piliečių integracijai finansuojame projekte „Pagalba vaikui ir jo šeimai: specialistų tarpkultūrinės kompetencijos didinimas II“. Seminare Telšiuose „Kultūrinės įvairovės aspektai teikiant pagalbą šeimoms“ gerąja patirtimi dalintasi su Pakruojo, Šiaulių, Akmenės, Radviliškio rajonų Socialinės paramos skyriaus specialistais.

3.2.4. Technologiniai piniginės socialinės paramos teikimo veiksniai

Informacinės visuomenės plėtra turi tiesioginę įtaką kiekvieno rajono konkurencingumui ir gyventojų gyvenimo kokybei. Sėkmingai informacinės visuomenės plėtrai būtinos sąlygos – gerai išvystyta informacinių ir elektroninių ryšių technologijų infrastruktūra, elektroninis turinys ir jo

naudojimas bei gyventojų naudojimo kompetencija. Tačiau viena didžiausių problemų išlieka skaitmeninė atskirtis tam tikrose socialinėse visuomenės grupėse (vyresnio amžiaus žmonės, neįgalieji, kaimiškųjų vietovių gyventojai ir mažas pajamas turintys asmenys). Todėl šiuo metu svarbu panaudoti Europos Sąjungos (toliau – ES) struktūrinės paramos lėšas, plėtojant ne tik IRT infrastruktūrą, elektroninį turinį, bet ir valstybės bei savivaldybių teikiamų viešųjų paslaugų perkėlimą į elektroninę terpę, didinant minėtų visuomenės grupių elektroninę kompetenciją (Kelmės r. savivaldybės..., 2014).

Kelmės r. savivaldybė naudoja SADM parengtą Socialinės paramos šeimai informacinę sistemą (SPIS), organizuodama socialinę paramą ir analizuodama socialinės paramos teikimo rezultatus, sudaro galimybes savivaldybės administracijos darbuotojams dalyvauti ministerijos rengiamuose seminaruose, užtikrinti teisingą duomenų pateikimą bei asmens duomenų tvarkymą. SPIS paskirtis – vienodai registruoti ir kaupti informaciją apie visą savivaldybėse teikiamą socialinę paramą (socialinės pašalpos ir kompensacijos nepasiturintiems gyventojams, išmokos vaikams, socialinė parama mokiniams, socialinė parama mirties atveju, šalpos išmokos ir kompensacijos, neįgalųjų specialiesiems poreikiams tenkinti skirtos priemonės bei specialiųjų poreikių lygio neįgaliesiems nustatymas, socialinės paslaugos, parama nukentėjusiems asmenims), pateikti ją Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai (toliau vadinama – ministerija), analizuoti šią informaciją pagal savivaldybes, paramos rūšis bei paramos gavėjus. Užregistravus socialinės paramos prašymą savivaldybėje, SPIS centrinė duomenų bazė pagal socialinės paramos rūšis, nustatomas pagal socialinės paramos klasifikatorių, formuoja reikalingų duomenų užklausas, kurios persiunčiamos į atitinkamas informacines sistemas ir registrus. Atsakingų savivaldybės asmenų priimtas sprendimas registruojamas savivaldybės SPIS duomenų bazėje. Šie asmenys privalo pasirašyti pasižadėjimus, kad užtikrins asmens duomenų konfidencialumą ir nepažeis Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo.

SPIS programa „Socialinės paramos apskaitos sistema PARAMA“ skirta LR miestų ir rajonų savivaldybių socialinės paramos institucijoms. Ja apdorojama visa reikalinga informacija apie gyventojams būtiną ir skiriamą socialinę paramą (duomenų įvedimas, kaupimas, saugojimas, apdorojimas). Nuo 2014 m. SPIS leidžia užsisakyti net 26 socialinės paramos paslaugas internetu, pvz., skirti išmoką vaikui, socialinę pašalpą, nustatyti teisę į būsto šildymo išlaidų, išlaidų šaltam vandeniui ir išlaidų karštam vandeniui kompensacijas ir pan. Elektroninė sistema *eSPIS* veikia visą parą. Tai nauda ir gyventojams – sumažintos gyventojų išlaidos prašymo pateikimui, sutrumpintas prašymo pateikimo laikas, prieinamesnė socialinė parama, skaidresnis socialinės paramos teikimas,

ir savivaldybei – informacinės visuomenės plėtra, sutrumpinamas vieno gyventojų aptarnavimo laikas, padidintas socialinės paramos prieinamumas, sumažinamos gyventojų aptarnavimo išlaidos.

Kelmės rajono savivaldybė turi gerai parengtą internetinę svetainę, kurioje būsimi ir esami paramos gavėjai gali rasti jiems reikiamą informaciją. Skiltyje „Socialinės paramos skyrius“ pateiktos veiklos rūšys ir detali informacija apie jas. Pvz., veikloje „Socialinė pašalpa“ nurodyta, kas turi teisę į socialinę pašalpą ir kokiomis sąlygomis; kokiais atvejais socialinė pašalpa neteikiama; būtini dokumentai paramai gauti; priėmimo laikas ir kontaktiniai telefonai, pateikti 2008 – 2015 m. socialinių paslaugų planai, kita aktuali informacija.

Socialinės paramos skyriaus specialistai naudojami šiuolaikinėmis informacinėmis technologijomis, turi visas reikiamas ryšių priemones, kompiuterizuotas darbo vietas ir gali klientams suteikti visas reikiamas jiems paslaugas.

3.2.5. Socialiniai - ekonominiai piniginių socialinės paramos teikimo veiksniai

Pirmoje darbo dalyje apibrėžti 5 pagrindiniai veiksniai, veikiantys socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus kaitą savivaldybėje:

- registruotų ir neregistruotų (nelegalių) bedarbių skaičius arba nedarbo lygis rajone;
- vidutinis darbo užmokestis rajone;
- valstybės remiamų pajamų dydis;
- valstybės remiamų pajamų ir vidutinio darbo užmokesčio rajone santykis;
- socialinės paramos teikimo taiklumas, skaidrumas, viešumas.

Kelmės rajono savivaldybė negali turėti įtakos tik valstybės remiamų pajamų dydžiui, kurį nustato LR vyriausybė, ir iš dalies valstybės remiamų pajamų ir vidutinio darbo užmokesčio savivaldybės teritorijoje santykiui. Nuo 2014 m. Kelmės r. savivaldybė pati sprendžia, kam teikti piniginių socialinę pašalpą, o nuo 2015 m. – ir kam teikti būsto šildymo, karšto ir geriamojo vandens išlaidų kompensacijas. Tai teigiamai veikia piniginių socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams taiklumą, skaidrumą ir veiksmingumą.

Pagerinti rajono gyventojų gyvenimo kokybę ir taip sumažinti dėl socialinės paramos besikreipiančiųjų skaičių, Kelmės savivaldybė 2013 – 2020 m. laikotarpiui parengė 7 programas (ekonominės aplinkos ir investicijų; infrastruktūros ir gyvenamosios aplinkos; kultūros ir sporto; socialinių paslaugų; sveikos visuomenės; švietimo veiklos ir savivaldybės valdymo), numatė jų pažangos stebėsenos faktines rodiklių reikšmes, matavimo metodikas, atsakingus už tikslų įgyvendinimą.

Kelmės r. 2014 m. pradžioje gyveno 30 305, 2013 m. – 31 151 gyventojų, t. y. 846 gyventojais mažiau. Lietuvoje tuo metu gyveno 2 930 860 tūkst. gyventojų, t. y. 25,13 tūkst. mažiau nei 2013 m. pabaigoje. Per pastaruosius tris metus gyventojų skaičius Kelmės rajone sumažėjo 2, 211 tūkst., Lietuvos gyventojų skaičius – 94,167 tūkst. 2014 m. pradžioje Kelmės rajone gyveno beveik 8 tūkst. 60 m. ir vyresnių asmenų, t.y. beveik ketvirtadalis rajono gyventojų yra senyvo pensijinio amžiaus. Medianinis gyventojų amžius metų pradžioje buvo 45 m., t.y. pusė rajono gyventojų – iki 45 metų, kita pusė – daugiau kaip 45 metai. Respublikoje medianinis gyventojų amžius – 42 metai. 2013 m. pradžioje gyventojų tankis Kelmės rajone buvo 18,2 žm., šalyje – 45,5 žm. viename kvadratiname kilometre. 2014 m. didžiausi miestai – Kelmė (8 828 gyv.), Tytuvėnai (2 139). Pastaraisiais metais tik labai nedaug keitėsi mieste ir kaime gyvenančių gyventojų skaičiaus santykis. 2009–2014 m. mieste vidutiniškai gyveno 36,1 proc. visų Kelmės rajono savivaldybės gyventojų (Kelmės rajono savivaldybės..., 2015).

Gyventojų skaičiaus Kelmės r. kaita 2011 – 2014 m. pateikta 3.6 lent. Per šį laikotarpį rajone sumažėjo 14 proc., darbingo amžiaus vyrų – 6 proc., moterų – 7 proc.

3.6 lentelė

Gyventojų skaičius Kelmės rajono savivaldybėje metų pradžioje/asmenys

Grupė	Lytis	2011	2012	2013	2014
Gyventojai (0–15 metų amžiaus)	Vyrai	2707	2564	2435	2329
	Moterys	2541	2391	2280	2178
Darbingo amžiaus gyventojai	Vyrai	9976	9706	9577	9394
	Moterys	9052	8772	8639	8487
Pensinio amžiaus gyventojai	Vyrai	2694	2725	2680	2649
	Moterys	5596	5564	5426	5268

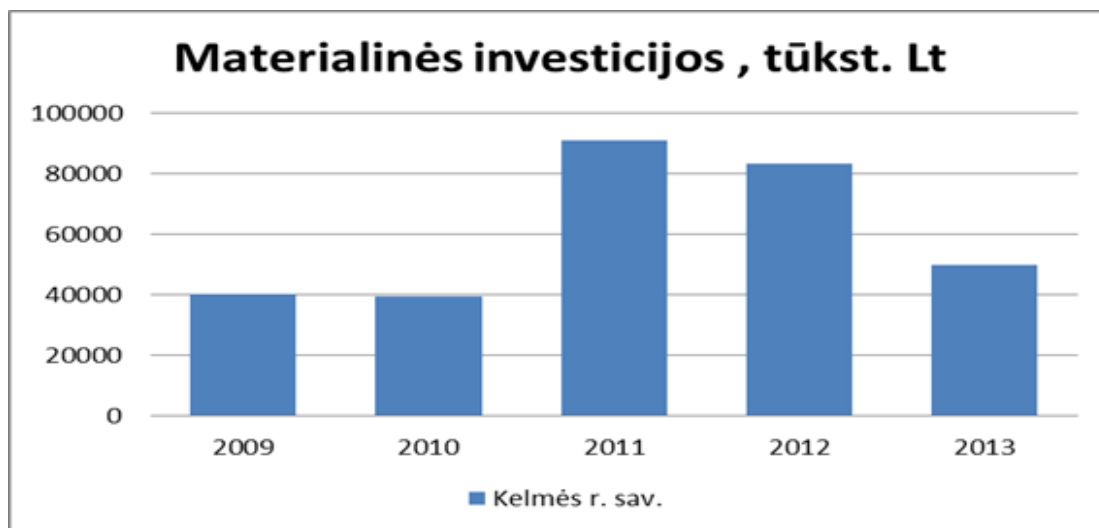
.Šaltinis: Kelmės rajono 2015 – 2017 m. strateginis veiklos planas, 12 p.

Pagrindiniai ekonominiai rodikliai, įtakojantys piniginės socialinės paramos gavėjų skaičių, yra nedarbo lygis ir vidutinis darbo užmokestis. Kelmės r. 2013 – 2020 m. strateginiame plane numatyta eilė priemonių nedarbo sumažinimui ir vidutinio užmokesčio padidinimui (žr. šio skyriaus ankstesnę tekstą).



3.4 pav. Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui Kelmės rajone

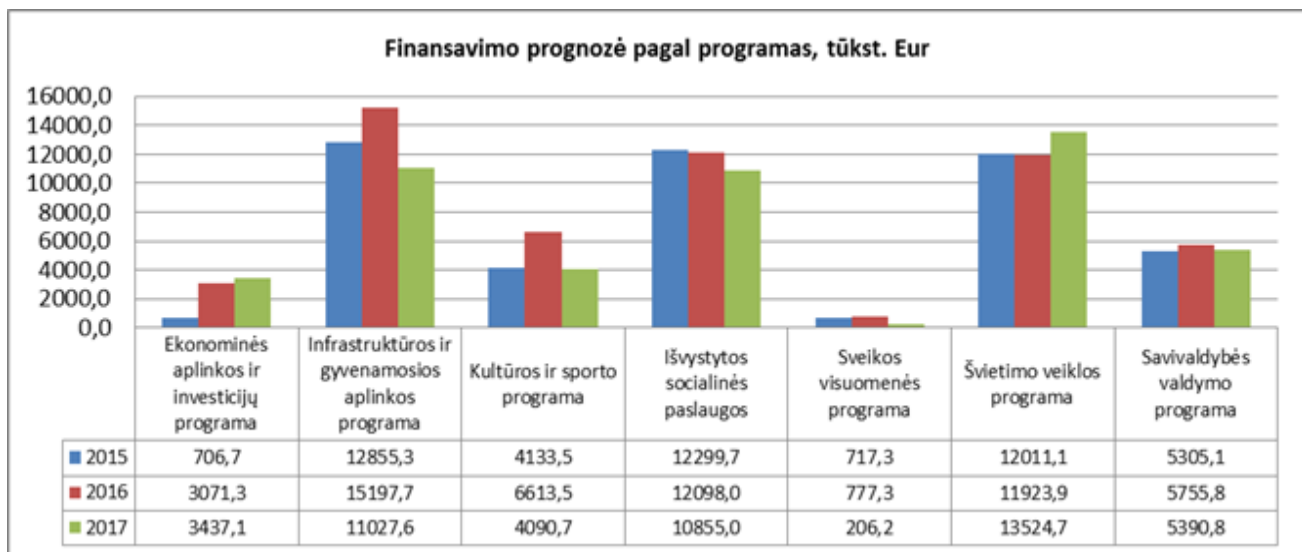
Šaltinis: Kelmės rajono 2015 – 2017 m. strateginis veiklos planas, 17 p.



3.5 pav. Materialinės investicijos Kelmės rajone

Šaltinis: Kelmės rajono 2015 – 2017 m. strateginis veiklos planas, 18 p.

Vienas svarbiausių rodiklių yra investicijų pritraukimas, sudarant Lietuvos ir užsienio investuotojams tam palankias sąlygas. Tuo siekiama rajone didesnio darbo užmokesčio ir darbo našumo, žemesnio nedarbo lygio. 2008 – 2012 m. tiesioginės užsienio investicijos vienam Kelmės rajono gyventojų beveik nekito ir svyravo 280 – 315 Lt ribose (žr. 3.4 pav.). 2012 m. kiek padidėjo iki 360 Lt gyventojui. 2013 m. žymiam sumažėjimui galimai įtakos turėjo ES struktūrinių fondų 2007–2013 programos pabaiga.



3.6 pav. Asignavimų pasiskirstymas pagal programas (tūkst.. Eur)

Šaltinis: Kelmės rajono 2015 – 2017 m. strateginis veiklos planas, 27 p.

Materialinės investicijos ženkliai padidėjo 2011 – 2012 m., palyginus su 2009 – 2010 m., tačiau 2013 m. jų sumažėjimas taip pat siejamas su ES paramos pabaiga (žr. 3.5 pav.). Pagrindinių rajono gyvenimo kokybės gerinimo 7 programų finansavimo prognozė pateikta 3.6 pav. Daugiausia lėšų planuojama skirti infrastruktūros ir gyvenamosios aplinkos sąlygų gerinimui, sudarant sąlygas investicijoms. Naujai vystoma turizmo infrastruktūra, sutvarkant ir pritaikant viešiesiems poreikiams paveldo objektus, didinant turistų skaičių, teikiant jiems naujas aktyvias paslaugas, plėtojant viešbučių tinklą. Ypatingas dėmesys skiriamas subalansuotai susisiekimo infrastruktūrai, didinant bendrų kelių ir gatvių su asfaltuota, pagerinta grunto ir žvyro dangomis ilgį.

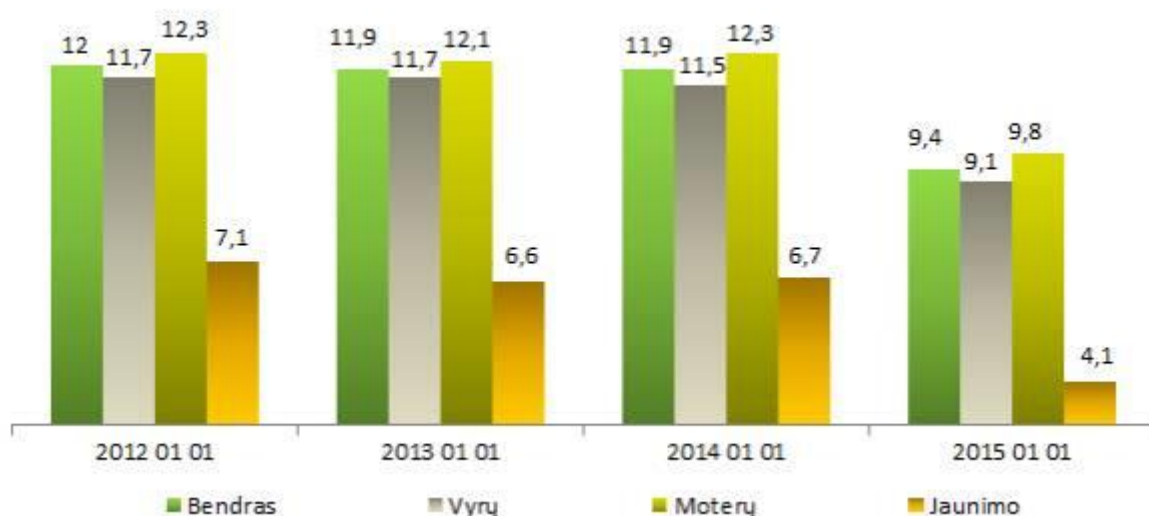
Registruoto nedarbo lygis, kuris fiksuotas kiekvienų metų sausio 1 d., Šiaulių apskrityje 2012 – 2015 m. laikotarpiu pateiktas 3.7 lent. ir 3.7 pav.

3.7 lentelė

Registruotas nedarbo lygis Šiaulių apskrityje

Savivaldybė / metai	2012 01 01	2013 01 01	2014 01 01	2015 01 01	Vidutinis lygis
Akmenės r.	17,0	17,3	17,7	15,1	15,7
Joniškio r.	14,6	14,3	15,3	12,5	13,5
Kelmės r.	16,3	17,8	18,2	14,1	16,6
Pakruojo r.	11,4	12,6	12,5	10,2	10,9
Radviliškio r.	13,1	112,8	12,6	11,4	12,1
Šiaulių r.	10,9	10,5	11,6	8,4	10,5
Šiaulių m.	9,4	8,7	8,0	5,9	7,9

Šaltinis: Lietuvos darbo biržos duomenys



3.7 pav. Bedarbių procentas nuo darbingo amžiaus gyventojų Šiaulių apskrityje
Šaltinis: Lietuvos darbo biržos duomenys

Vidutinis didžiausias nedarbo lygis fiksuotas Kelmės r. savivaldybėje 16,6 proc., kuris yra 1,5 karto aukštesnis už Šiaulių apskrities vidurkį. Aukščiausias nedarbo lygis šiame rajone buvo 2014 01 01 – 18,2 proc., mažiausias per nagrinėjamą laikotarpį – 2015 01 01 – 14,1 proc. 2015 sausio 1 d. nedarbas buvo sumažėjęs 1,3 karto. Galima daryti prielaidą, kad vienas iš nedarbo mažėjo veiksnių yra sumažėjęs socialinės pašalpos gavėjų, kurie dėl Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo pataisų, padidėjus pašalpų skyrimo taiklumui ir viešumui, rečiau besiregistruoja darbo biržoje, skaičius.

Socialinės pašalpos gavėjų skaičių kaita 1000 gyventojų Šiaulių apskrityje ir Lietuvoje 2008 – 2014 m. laikotarpiu pateikta 3.8 lent. Jei bandomosiose savivaldybėse – Akmenės r. ir Radviliškio r. – piniginės socialinės paramos gavėjų skaičiai tolygiai mažėja nuo 2012 m., tai likusiose savivaldybėse žymūs pasikeitimai stebimi nuo 2014 m., kai jau visuose rajonuose piniginė socialinė pašalpa teikiama kaip savarankiškoji funkcija: Kelmės rajone pašalpų gavėjų skaičius sumažėjo labai ženkliai – nuo 136 tūkst. gyventojų iki 76 tūkst. – 1,8 karto (respublikoje – 1,3 karto; Joniškio r. – 1,3; Pakruojo r. – 1,4; Šiaulių r. – 1,3; Šiaulių m. – 1,4). Jei 2008 – 2011 m. daugiausia pašalpos gavėjų buvo Akmenės savivaldybėje, o 2012 – 2013 m. didžiausi paramos gavėjų skaičiai fiksuoti jau Kelmės savivaldybėje. 2013 m. pašalpos gavėjų skaičius 2,1 karto viršijo respublikos vidurkį, o 2014 m. – tik 1,6 karto.

**Socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus kaita Šiaulių apskrities savivaldybėse
1000 gyventojų**

Savivaldybė/ metai	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Akmenės r.	43	72	121	138	108	95	80
Joniškio r.	14	30	84	104	99	80	62
Kelmės r.	34	54	101	134	149	136	76
Pakruojo r.	15	33	69	90	104	101	72
Radviliškio r.	16	35	77	104	107	87	70
Šiaulių r.	13	25	62	87	93	88	66
Šiaulių m.	5	15	48	62	65	48	33
Lietuvos	11	22	55	73	74	64	48

Šaltinis: parengta pagal SADM duomenis

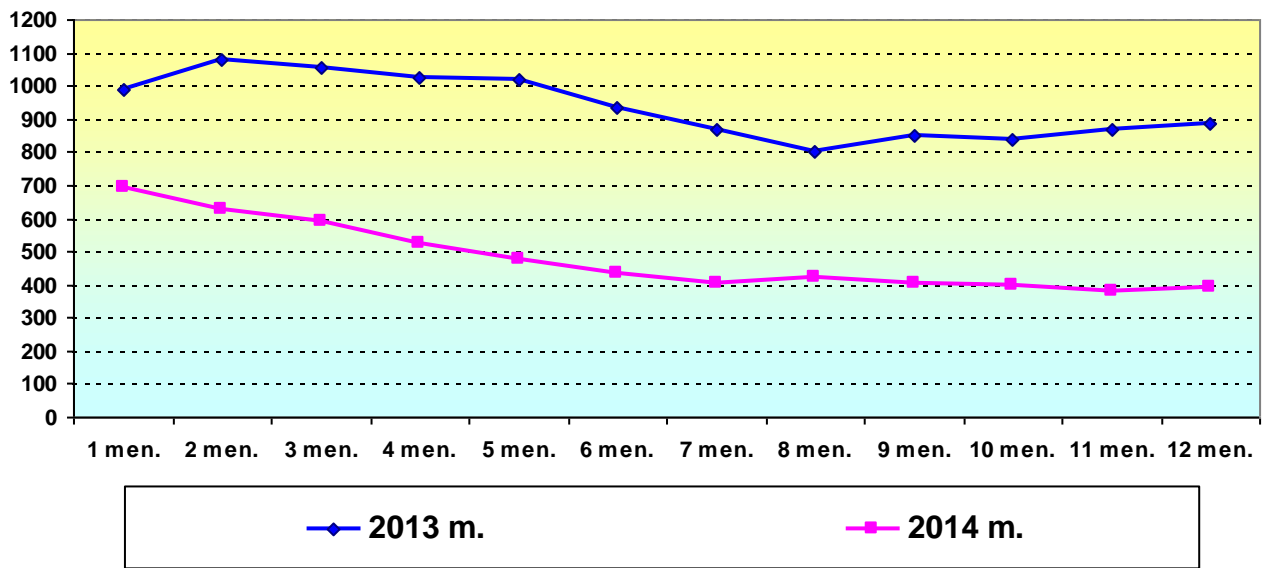
Socialinės pašalpos rodikliai Kelmės rajone 2012 – 2014 m.

Rodikliai	2012 m.	2013 m.	2014 m.
Šeimų, kurioms skirta socialinė pašalpa, skaičius, vnt.	3 789	3 533	2 089
Šeimoms išmokėta pašalpų suma, Lt	12 894 018	11 209 666	5 754 402
Šeimoms išmokėtų pašalpų suma nuo visų socialinių išmokų, proc.	42	39	25
Asmenų, atlikusių visuomenei naudingus darbus seniūnijose, skaičius, vnt.	2 122	1 605	1 102
Šeimų, kurioms socialinė pašalpa išmokėta nepinigine forma, skaičius, vnt.	39	136	231
Nepinigine forma išmokėtų pašalpų šeimoms suma, Lt	46 185	187 252	325 417
Šeimų, kurioms socialinė pašalpa teikiama socialinėmis paslaugomis, skaičius, vnt.	125	130	128

Šaltinis: sudaryta pagal Kelmės r. Socialinės paramos skyriaus 2012 – 2014 metų veiklos ataskaitas

2014 m. dėl socialinės pašalpos skyrimo į Kelmės savivaldybę kreipėsi 2 089 šeimos ir joms buvo išmokėta 5 754 402 Lt, tai sudaro 25 proc. visų išmokamų socialinių išmokų. Palyginti su 2013 m., socialinės pašalpos išmokėjimas 2014 metais sumažėjo 47,7 proc. – išmokėta 5 245 795 Lt mažiau (žr. 3.8 pav., 3.9 pav.). Šeimų, gavusių socialinę pašalpą, skaičius sumažėjo nuo 3 461 iki 2 089. Vadovaujantis patvirtintu tarybos tvarkos aprašu, kiekviena šeima ar vienas gyvenantis asmuo, pateikęs prašymą socialinei pašalpai gauti, buvo lankomi namuose, tikrinamos jų gyvenimo sąlygos surašant buities ir gyvenimo sąlygų patikrinimo aktus. Per 2014 m. surašytas 5221 patikrinimo aktas. Visi pateikę prašymus buvo kviečiami į seniūnijų socialinės paramos klausimams spręsti komisijos posėdžius, kuriuose buvo analizuojamos pateikusių prašymus socialinės problemos, svarstomos įsidarbinimo galimybės, pateikiamos rekomendacijos skirti

paramą.

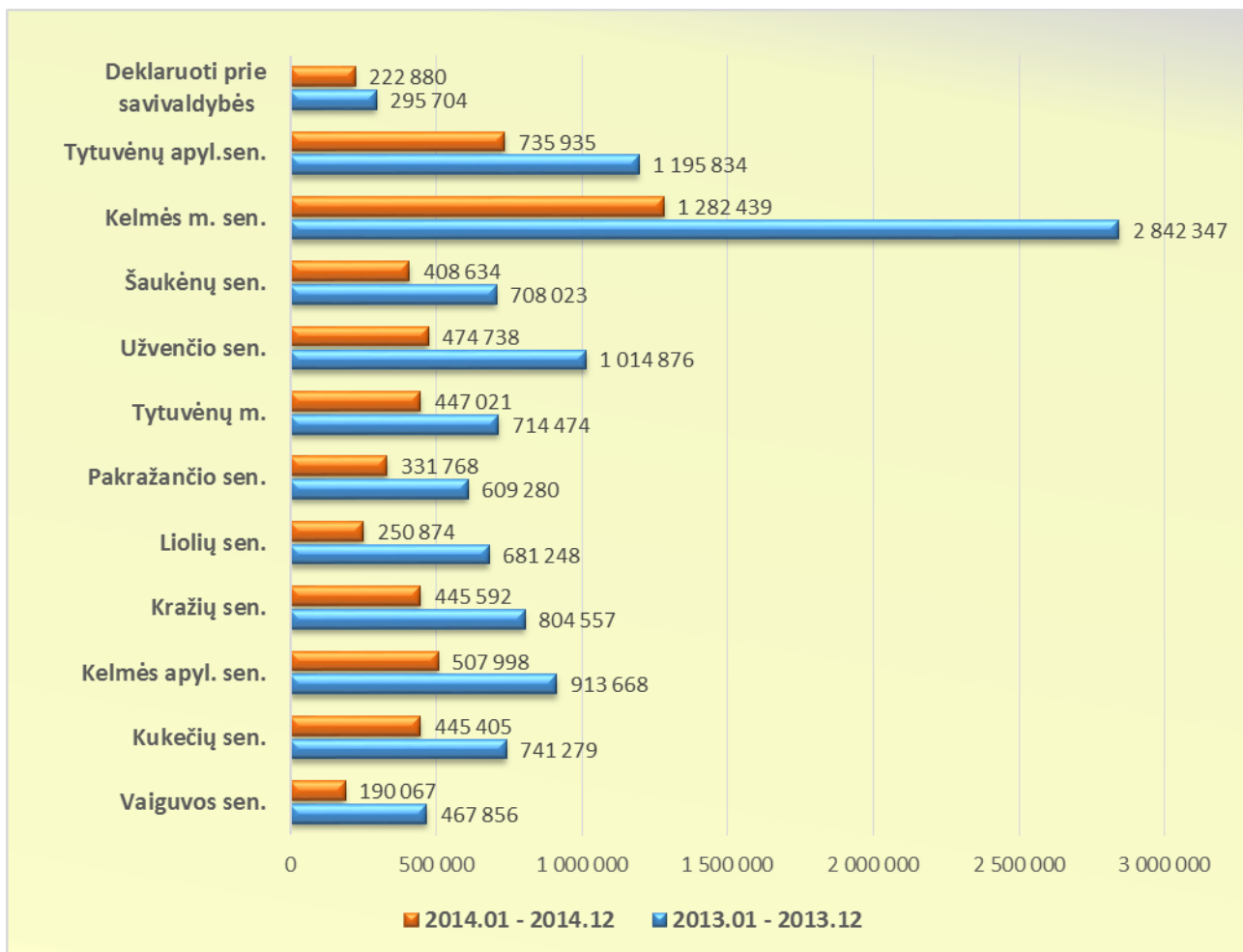


3.8 pav. Socialinės pašalpos mokėjimo pokytis 2013 – 2014 m. Kelmės rajone, tūkst. Lt.
Šaltinis: Kelmės r. savivaldybės Socialinės paramos skyriaus 2015 m. ataskaita

Vadovaujantis Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymu, Kelmės rajono savivaldybės tarybos 2012 m. birželio 28 d. sprendimu Nr. T-214 „Dėl telkimo visuomenei naudingai veiklai atlikti tvarkos aprašo patvirtinimo“, darbingi nedirbantys socialinės paramos gavėjai, nedalyvaujantys įgyvendinant aktyvias darbo rinkos politikos priemones, buvo pasitelkti atlikti visuomenei naudingus darbus seniūnijose (3.9 lent.). 2014 m. 1 102 asmenys, gaunantys socialinę pašalpą, atliko visuomenei naudingus darbus, dalis pašalpų gavėjų nedirbo visuomenei naudingų darbų dėl pateisinamų priežasčių: augino namuose ikimokyklinio amžiaus vaikus; yra neįgalūs; dėl ligos, slaugė artimą giminaitį. Jeigu bent vienas iš bendrai gyvenančių asmenų neatliko visuomenei naudingos veiklos, socialinė pašalpa skiriama tik vaikui ar vaikams pasirenkant ar derinant jos teikimo formą (pinigais ir (ar) nepinigine forma), o kompensacijos neteikiamos ar nutraukiamas jų teikimas, iki pareigos bus įvykdytos. Vienam gyvenančiam asmeniui neatlikus visuomenei naudingos veiklos, piniginė socialinė parama nebuvo teikiama, iki pareiga bus įvykdyta.

Pagal Kelmės rajono savivaldybės tarybos 2012 m. balandžio 26 d. sprendimą Nr. T-146 „Dėl Piniginės paramos (išmokų) teikimo asmenims, patyrusiems socialinę riziką, tvarkos aprašo patvirtinimo“ socialinės rizikos šeimoms, kuriose šeimos nariai piktnaudžiauja alkoholiu ir gaunamą valstybės paramą panaudoja ne šeimos interesams, piniginė socialinė parama teikiama socialinėmis paslaugomis. 2014 m. 128 šeimoms socialinės pašalpos, išmokos vaikui, parama

mokinio reikmenims, šalpos išmokos ir kitos socialinės išmokos buvo mokamos per biudžetinę įstaigą Socialinių paslaugų tarnybą. Daugiausia tokių šeimų yra Užvenčio sen. – 21, Kelmės m. – 15, Kražių sen. – 15, Tytuvėnų apyl. sen. – 13. Socialinių paslaugų tarnybos socialiniai darbuotojai darbui su socialinės rizikos šeimomis padėjo šioms šeimoms nusipirkti maisto ir pramoninių prekių, susimokėti už elektros energiją, šias šeimoms skatino gaunamas išmokas naudoti vaikų reikmėms, ugdė socialinius įgūdžius.



3.9 pav. Socialinių pašalpų išmokos pagal Kelmės rajono seniūnijas 2013 – 2014 m.

Šaltinis: Kelmės r. savivaldybės Socialinės paramos skyriaus 2015 m. ataskaita

Vadovaujantis Kelmės r. savivaldybės tarybos 2012 m. balandžio 26 d. sprendimu Nr. T-146 „Dėl piniginės paramos (išmokų) teikimo asmenims, patyrusiems socialinę riziką, tvarkos aprašo patvirtinimo“, darbingiems socialinės pašalpos gavėjams, neatlikusiems visuomenei naudingų darbų arba gaunamą pašalpą naudojusiems ne pagal paskirtį, socialinė parama buvo teikiama nepinigine forma. Ankstesniais metais nepinigine forma buvo galima prekes ir paslaugas

įsigyti tik „Maximos“ parduotuvėse, nuo 2014 m. gavėjų patogumui buvo sudarytos naujos papildomos sutartys su UAB „Gulbelė“ (parduotuvė Užventyje), J. Kurganovo parduotuve (parduotuvės Kelmėje ir Grinių kaime), UAB „Andus“ (parduotuvė Tytuvėnuose). 2014 m. socialinė pašalpa nepinigine forma buvo išmokėta 231 šeimai (325 417 Lt), o 2013 m. 136 šeimoms buvo išmokėta 187 252 Lt. Nuo 2014 m. sausio 1 d. įsigaliojus naujam Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo pakeitimui, jeigu vienas gyvenantis asmuo nevykdo nustatytų pareigų, socialinės pašalpos ir kompensacijos neteikiamos ar nutraukiamas jų teikimas, iki pareigos bus įvykdytos.

Apibendrinimas. Kelmės rajono savivaldybė yra pakankamai pasirengusi kokybiškai teikti rajono gyventojams piniginę socialinę paramą: patvirtinti būtiniausi teisės aktai socialinei pašalpai teikti – Socialinės pašalpos teikimo rajono gyventojams tvarkos aprašas, Komisijos socialinės paramos klausimams spręsti nuostatai ir sudėtytys seniūnijose (8 priedas), naujieji Socialinės paramos skyriaus nuostatai; bendradarbiaujama su Valstybine darbo inspekcija, Valstybine mokesčių inspekcija, Lietuvos darbo birža, rajono policijos komisariatu, sveikatos priežiūros įstaigomis; pašalpą teikia kvalifikuoti Socialinės paramos skyriaus specialistai išmokoms ir seniūnijų socialiniai darbuotojai; naudojamos naujausiomis informacinėmis ir elektroninių ryšių technologijoms, tokiomis, kaip SPIS programa „Socialinės paramos apskaitos sistema „Parama“, reikiama informacija teikiama Kelmės r. savivaldybės internetinėje svetainėje. Savivaldybė vadovaujasi 2013 – 2020 m. rajono strateginiu plėtros planu, kuriame numatytos priemonės socialinės pašalpos gavėjų skaičiui mažinti – gyventojų užimtumo ir vidutinio darbo užmokesčio didinimas, gyvenimo sąlygų gerinimas pažeidžiamiausioms rajono gyventojų grupėms.

3.3 Informantų nuomonių apie pinigines socialinės paramos valdymą Kelmės rajone raiška

Interviu tikslas – išsiaiškinti Kelmės rajono savivaldybės specialistų, organizuojančių ir teikiančių piniginę socialinę paramą, nuomonę apie minėtos paramos pertvarką ir jos poveikį rajone, paramos teikimo tobulinimo galimybes.

Informantų nuomonių dėl piniginių socialinės paramos įstatymo nuostatų analizė. Šiuo klausimu siekiama išsiaiškinti, kaip LR pinigines socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo (Žin., 2011, Nr. 155 – 7353; TAR, 2014-12-12, Nr. 19552) pataisų svarbą paramos teikimo taiklumui didinti vertina savivaldybės atstovai, betarpiškai susiję su paramos organizavimu, teikimu. Vertinimui buvo pateiktos 9 įstatymo formuluotės. Rezultatai pateikti 3.10 lentelėje.

Kiekvienas teiginys įvertintas 3 balų sistemoje. 3 tikslinėse grupėse buvo nevienodas informantų skaičius, todėl suminiai teiginių vertinimo balai gauti taip pat nevienodi, pvz., paramos organizatorių grupėje buvo 6 apklaustieji, todėl maksimalus įvertinimo balas – 18, o paramos teikėjų grupėje – 7, todėl maksimalus galimas balas – 21. Teiginių įvertinimo palyginimui visų grupių maksimalūs balai buvo prilyginti 10 balų, t.y. teiginiai vertinti 10 balų sistemoje.

3.10 lentelė

Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo nuostatų svarbos paramos teikimo taiklumui didinti vertinimas

Įstatymo nuostata	Vertinimo balai			
	P	O	T	Vid.
1. Socialinė pašalpa pradedama mažinti nuo antro bendrai gyvenančio asmens: pirmasis šeimos narys gauna visą pašalpos dydį, o antras – 80 proc., trečias ir paskesni – 70 proc.	10	10	8,6	9,5
2. Socialinės pašalpos gavėjui įsidarbinus, jis ne ilgiau kaip 6 mėn. gauna 50 proc. buvusio pašalpos vidutinio dydžio	10	8,9	9,0	9,3
2. Darbingiems darbingo amžiaus asmenims socialinė pašalpa pradedama mažinti, praėjus 12 mėn. nuo pašalpos mokėjimo pradžios	10	8,9	8,6	9,2
4. Atsisakyta 6 mėn. registracijos laikotarpio teritorinėje darbo biržoje, sudarant galimybę gauti socialinę pašalpą iš karto	3,3	8,9	7,2	6,5
5. Naujai persiregistravus darbo biržoje, socialinė pašalpa gali būti skiriama tik po 3 mėn.	10	9,4	8,6	9,3
6. Esant abejonėms dėl asmens teisės į piniginę socialinę paramą, gali būti tikrinamos asmens gyvenimo sąlygos ir surašomas buities tyrimo aktas	10	10	10	10
7.Savivaldybės administracija, teikdama piniginę socialinę paramą, turi teisę darbingus nedirbančius asmenis pasitelkti atlikti visuomenei naudingą veiklą	10	8,3	9,0	9,1
8.Skiriant piniginę socialinę paramą, gali būti pasitelkiami bendruomeninių, nevyriausybinių organizacijų atstovai, bendruomenės nariai, seniūnaičiai ir kiti asmenys	10	10	8,6	9,5
9.Piniginės socialinės paramos teikimas remiasi savivaldybės bei valstybės institucijų (pvz., Valstybinė mokesčių inspekcija, Darbo birža, Darbo inspekcija) bendradarbiavimu	10	8,9	8,6	9,3

Paaškinimas: P – politikai, sprendimų priėmėjai, O – socialinės paramos organizatoriai, T – socialinės paramos teikėjai.

Vertinimų analizė parodė, kad visos tikslinės grupės vertina tas pačias įstatymų pataisas beveik vienodai. Gal kiek mažiau balų skiria paramos teikėjai, kurie geriausiai žino situaciją.

Vieningai visi informantai patvirtino, kad turi būti tikrinamos socialinę pašalpą gaunančių ar norinčių gauti gyvenimo sąlygos, surašomas oficialus dokumentas – buities tyrimo aktas. Tai „*labai sumažina galimybes neteisėtai gauti pašalpą*“ (I3), „*parodo žmogaus tikrą veidą, ar jis nori pašalpos teisėtai, ar ne*“ (I4), „*kai netikėtai ateina komisija, žmogus nespėja visko paslėpti, ko neturėtų matyti komisija*“ (I9), „*kartu eina vietiniai, todėl sunku meluoti*“ (I7). Tačiau kai kada

„bendruomenių atstovams trūksta kompetencijos“ (I12), „pradedama lieti emocijas, ginčai“ (I11). Tai vyksta dėl to, kad „nelabai aiški gyvenimo sąlygų tikrinimo tvarka, ar tikrinimo metu pažeidžiamas privatumas“ (I13), todėl reikėtų parengti buitines sąlygų tikrinimo oficialias taisykles, atmintinę, aprašyti privalomą komisijos elgesį nestandartinėse situacijose.

Daugiausia susirūpinimo išsakyta dėl 6 mėn. registracijos laikotarpio teritorinėje darbo biržoje atsisakymo. Pagal galiojusią iki 2012 m. sausio 1 d. tvarką, bedarbiai, prieš gaudami socialinę pašalpą, privalėjo 0,5 m. būti užsiregistravę darbo biržoje. Nuo 2012 m. šis reikalavimas panaikintas, tai išplėtė bedarbių teisę į socialinę pašalpą. Informantų nuomonės šiuo klausimu buvo vieningos: „Nepagrįstai atsisakyta 6 mėn. Registracijos laikotarpio teritorinėje darbo biržoje mažina motyvaciją savarankiškai intensyviai vykdyti darbo paiešką“ (I11); „Mano manymu dėl atsisakymo 6 mėn. registracijos laikotarpio teritorinėje darbo biržoje sudarant galimybę gauti socialinę pašalpą iš karto nėra tikslinga, nes iš karto suranda daug priežasčių neieškoti darbo, nedalyvauti siūlomuose viešuosiuose darbuose, programose“ (I11); „Žmonės nusiramina ir nebeieško darbo, nebenori persikvalifikuoti“ (I4). Gal būt gali būti viešas šios nuostatos aptarimas savivaldybių asociacijoje kartu su socialinės pašalpos gavėjais.

Tam tikrų diskusijų kyla dėl socialinės pašalpos mažinimo darbingiems darbingo amžiaus žmonėms po metų nuo pašalpos mokėjimo pradžios. Informantų nuomone, mažinimas turėtų priklausyti nuo darbingo amžiaus. Jei iki 50 m. tai pateisinama, „nes pagaliau žmonės turi atprasti nuo gyvenimo iš pašalpų ir turi ieškoti įvairių darbo galimybių“ (I14), tai „nereikėtų mažinti darbingo amžiaus darbingiems asmenims praėjus 12 mėn., kurių amžius virš 50 – 60 m., nes įsidarbinti tokio amžiaus asmenims labai mažos galimybės, ypač kaimo vietovėse“ (I8).

Informantai pritaria įstatymo formuluotei dėl visuomenei naudingos veiklos atlikimo darbingiems nedirbantiems pašalpos gavėjams, nes „parodo, ar žmogus dirba nelegaliai, tada jis ieško priežasčių, kaip visuomenei naudingų darbų nedirbti“ (I9), „...ar jis iš viso nori kada nors dirbti, ar tik gyventi iš pašalpų“ (I10), „gal kitiems dar ir gėda šluoti gatvę, bet seniūnija pasiūlo labai įvairių pagalbinių darbų“ (I12).

Naujai persiregistravusiems darbo biržoje, pašalpa gali būti skiriama tik po 3 mėn. Paramos organizatorių nuomone, tai lyg ir mažina pasitikėjimą savivaldybe, pvz., „staiga tapus bedarbiu, bendruomenių, NVO, seniūnaičių komisija įvertina situaciją, kad pašalpa tikrai reikalinga, o pašalpa skiriama tik po 3 mėn., juos reikia išgyventi“ (I3), „per 3 mėn. kaime susirasti darbo neįmanoma, tik nelegalaus“ (I11). Ši formuluotė taip pat diskusinė.

Socialinės pašalpos gavėjui įsidarbinus, jam dar pusę metų mokama 50 proc. buvusios pašalpos. Paramos organizatorių nuomone, tai palengvina perėjimo į darbo rinką etapą, nes „...žmogus spėja apsiprasti naujoje aplinkoje“ (I7).

Reikėtų detalizuoti atsakomybes nuostatoje „Piniginės socialinės paramos teikimas remiasi savivaldybės bei valstybės institucijų (pvz., Valstybinė mokesčių inspekcija, Darbo birža, Darbo inspekcija) bendradarbiavimu“. I2 teigimu, „valstybės institucijos nepadedą savivaldybei skiriant pinigine socialine paramą. Bendradarbiavimas yra formalus“, I13 siūlo: „Darbo birža bendradarbiauja nepakankamai. Reikėtų trumpinti atžymų darbo biržoje laikotarpį, kad gyventojai, gaunantys pašalpas, neturėtų galimybės išvykti 2-3 mėnesiam dirbti į užsienį nelegaliai“.

Apibendrinimas. Visos trys tikslinės informantų grupės tas pačias pinigines socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo nuostatas vertina beveik vienodai. Nors puikiai įvertinta nuostata dėl pašalpos gavėjo gyvenimo sąlygų tikrinimo, tačiau kai kada tikrinimo metu kyla nesusipratimai. Todėl būtina oficialiai apibrėžti komisijos veiksmus nestandartinėse situacijose. Kai kurios įstatymų pataisos (3, 4, 5, 9, žr. 3.10 lent.) tam tikrais aspektais yra diskutuotinos, todėl reikalinga vieša diskusija savivaldybių asociacijoje kartu su socialinės pašalpos gavėjais (jų atstovais).

Informantų nuomonių raiška dėl teiginių apie pinigine socialine paramą. 2 klausime buvo pateikti 24 teiginiai. 12 teiginių atitiko LR Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo nuostatas, kiti 12 teiginių joms prieštaravo, pvz., „piniginės socialinės paramos sugriežtinimas skatina gyventojus aktyviau ieškoti darbo“ ir „piniginės socialinės paramos sugriežtinimas padidina gyventojų skurdą“ (žr. 2.3 lent.). Klausimyne jie yra sumaišyti, kad tiksliau būtų išsiaiškintas informantų požiūris į vykstančią socialinės paramos pertvarką. Teiginių įvertinimo palyginimui teiginiai vertinti 10 balų sistemoje.

3.11 – 3.12 lentelėse pateikti maksimaliai ir minimaliai įvertinti pinigines socialinės paramos organizatorių ir teikėjų pasirinkti teiginiai.

3.11 lentelė

Piniginės socialinės paramos organizatorių populiariausi ir nepopuliariausi teiginiai

Teiginiai	Vertinimo balas
Populiariausi (priimtini) teiginiai	
Piniginės socialinės paramos skyrimo pertvarkos dėka atsiradusi galimybė iš socialinių pašalpų sutaupyti lėšas naudoti savivaldybės reikmėms sudaro prielaidas mažinti paramos gavėjų piktnaudžiavimą pinigine socialine parama	10
Vietos bendruomenių organizacijų atstovų įtraukimas į pinigines socialinės paramos skirstymą daro pinigines socialinės paramos skirstymą skaidresnį	10

Vietos bendruomenių organizacijų atstovų įsitraukimas į piniginės socialinės paramos skirstymą daro piniginės socialinės paramos skirstymą taiklesnį	10
Savivaldybės valdžios įsitraukimas į piniginės socialinės paramos organizavimą padeda didinti paramos taiklumą	10
Gilinimasis į paramos prašančio asmens gyvenimo sąlygas, lankant jį namuose, leidžia sumažinti neteisėtos piniginės socialinės paramos skyrimo riziką	10
Papildomos socialinės pašalpos skyrimas dar 0,5 m. po asmens įsidarbinimo skatina žmones ieškoti darbo	9,4
Nepopuliariausi (nepriimtini) teiginiai	
Savivaldybės valdžia nėra įsigilinusi į piniginės socialinės paramos tikslus	3,3
Piniginės socialinės paramos sugriežtinimas padidina gyventojų skurdą	3,3
Vietos bendruomenių organizacijų atstovų įtraukimas į piniginės socialinės paramos skirstymą didina socialinę įtampą bendruomenėje	3,9
Piniginės socialinės paramos skyrimo pertvarkos dėka atsiradusi galimybė iš socialinių pašalpų sutaupyti lėšas naudoti savivaldybės reikmėms, padidina vietos gyventojų skurdą	4,4
Vietos bendruomenių organizacijų atstovai neturi pakankamai kompetencijų dalyvauti skirstant piniginę socialinę paramą	4,4
Visuomenei naudingos veiklos skyrimas už socialines pašalpas yra nepriimtinas priverstinis darbas	5,0

Šaltinis: parengta autorės

3.12 lentelė

Piniginės socialinės paramos teikėjų populiariausi ir nepopuliariausi teiginiai

Teiginiai	Vertinimo balas
Populiariausi teiginiai	
Visuomenei naudingos veiklos skyrimas už socialines pašalpas yra tinkamas būdas socialiniam teisingumui atstatyti	10
Gilinimasis į paramos prašančio asmens gyvenimo sąlygas, lankant jį namuose, leidžia sumažinti neteisėtos piniginės socialinės paramos skyrimo riziką	10
Piniginės socialinės paramos skyrimo pertvarkos dėka atsiradusi galimybė iš socialinių pašalpų sutaupyti lėšas naudoti savivaldybės reikmėms sudaro prielaidas mažinti paramos gavėjų piktnaudžiavimą pinigine socialine parama	9,5
Kova su piktnaudžiavimu pinigine socialine parama yra svarbiausias savivaldybės veiklos šioje srityje tikslas	9,5
Piniginės socialinės paramos sugriežtinimas skatina gyventojus aktyviau ieškoti darbo	9,0
Socialinės pašalpos mažinimas, neįsidarbinus per atitinkamą laikotarpį, mažina veltėdžiavimą	9,0
Nepopuliariausi teiginiai	
Visuomenei naudingos veiklos skyrimas už socialines pašalpas yra nepriimtinas priverstinis darbas	3,8
Papildomos socialinės pašalpos skyrimas dar 0,5 m. po asmens įsidarbinimo sudaro darbdaviams prielaidas mažinti atlyginimus	4,3
Piniginės socialinės paramos skyrimo pertvarkos dėka atsiradusi galimybė iš socialinių pašalpų sutaupyti lėšas naudoti savivaldybės reikmėms padidina vietos gyventojų skurdą	5,2
Taikant griežtas kovos su piktnaudžiavimu pinigine socialine parama priemones, kyla grėsmė pažeisti asmens privatumą	5,2
Piniginės socialinės paramos sugriežtinimas padidina gyventojų skurdą	5,2
Gilinimasis į asmens gyvenimo sąlygas, lankant jį namuose, padidina savivaldybės išlaidas piniginės socialinės paramos administravimui	5,7

Šaltinis: parengta autorės

Lyginant socialinės paramos organizatorių ir teikėjų populiariausius teiginius, matyti, kad tik du teiginiai iš šešių – „piniginės socialinės paramos skyrimo pertvarkos dėka atsiradusi galimybė iš socialinių pašalpų sutaupytas lėšas naudoti savivaldybės reikmėms sudaro prielaidas mažinti paramos gavėjų piktnaudžiavimą pinigine socialine parama“ ir „gilinimasis į paramos prašančio asmens gyvenimo sąlygas, lankant jį namuose, leidžia sumažinti neteisėtos piniginės socialinės paramos skyrimo riziką“ – sutampa. „*Manau, kad lankyti tikrinant gyvenimo sąlygas pinigine socialinę pašalpą gaunančius – prašančius asmenis reikėtų vieną kartą per metus ir papildomai (pasirinktinai pagal anoniminius pranešimus, iškilus abejonėms*“ (I4). Organizatoriai atkreipė dėmesį į dar kelis dalykus: 1) vietos bendruomenės dalyvavimą skirstant paramą, 2) papildomos socialinės pašalpos skyrimas dar pusei metų po asmens įsidarbinimo motyvuoja darbo paieškas. Teikėjai kovą su piktnaudžiavimu socialine parama įžiūri kaip vieną svarbiausių savivaldybės tikslų, pabrėžia pertvarkos naudą aktyvesnei darbo paieškai, pažymi visuomenei naudingos veiklos atlikimą už paramą kaip būdą socialiniam teisingumui atstatyti, tačiau visiškai nepasisako dėl vietos bendruomenės atstovų dalyvavimo paramos skirstyme. „*Visuomenei naudingos veiklos skyrimas už socialines pašalpas yra tinkamas būdas socialiniam teisingumui pasiekti. Reikėtų sugriežtinti atliekančiųjų visuomenei naudingus darbus kontrolę*“ (I12). „*Vietos bendruomenių dalyvavimas paramos skirstyme labai suaktyvino bendruomenę, paramos prašytojai pradėjo suprasti jos jėgą. Taikant griežtesnes kovos su piktnaudžiavimu pinigine soc. parama priemones, skatina gyventojus aktyviau ieškoti darbo, parama skiriama tik tikrai atsidūrusiems sunkioje materialinėje padėtyje gyventojams*“ (I3). „*Daug yra ilgalaikių bedarbių, kuriems ir pašalpos mažinimas įsidarbinimui neturi įtakos. Nedirbo jie 10 metų, nedirbs ir toliau. Pasitelkimas visuomenei naudingą veiklą atlikti – tai vienintelis būdas nepamiršti, kas yra darbas*“ (I13). Il pažymi, kad „*reikėtų atsakingesnio ir objektyvesnio komisijos narių darbo*“.

Nei viena iš tikslinių grupių nepažymėjo svarbių teiginių dėl savivaldybės ir valstybės (Valstybinė mokesčių inspekcija, Darbo birža, Darbo inspekcija ir kt.) tarpinstitucinio bendradarbiavimo efektyvumo bei teisės į pinigine socialinę paramą ryšio su įvairiomis kitomis asmens prievolėmis, tiesiogiai nesusijusiomis su parama (pvz., tam, kad gautų pinigine socialinę paramą, asmuo turi būti atsiskaitęs už šiukšlių išvežimą, dalyvauti renovuojant būstą ir kt.), teikimo taiklumui didinti. Abi grupės skyrė iki 8 balų šiems veiksniams. Reikia pažymėti, kad ir sprendimų priėmėjų tikslinę grupę atstovaujantis politikas šiems aspektams skyrė 6,7 balo. Apie bendradarbiavimo efektyvinimo būtinumą teigia informantai: „*skatinti ieškoti darbo, aktyvinti bendradarbiavimą su Darbo birža*“ (I1), „*Savivaldybės ir valstybės institucijos, vietos bendruomenės tik kartu efektyviai bendradarbiaudamos gali skaidriau įvertinti paramos skyrimą*“

(I3), „... su darbo birža, kaip valstybės institucija, bendradarbiavimas yra tik formalus“ (I11). Dėl piniginės socialinės paramos sąsajų su kitomis prievolėmis nuomonės išsiskiria: „Teisės į socialinę pašalpą sąsaja su kitomis asmens prievolėmis yra būtina, kaip viena iš efektyviausių priemonių socialiniam ugdymui vykdyti. Asmenys, nevykdantys prievolių, patys pažeidžia kitų asmenų teises“ (I14) ir „Teisės į socialinę pašalpą sąsaja su kitomis prievolėmis teisiškai yra nepagrįsta, todėl pastaruoju metu ši nuostata nebetaikoma“ (I8).

Paramos teikėjų grupė pasirinko vieną teiginį ir iš įstatymo nuostatomis prieštaraujančių teiginių – „socialinės pašalpos mažinimas, neįsidarbinus per atitinkamą laikotarpį, mažina veltėdžiavimą“. Piniginės socialinės paramos organizatorių ir teikėjų nepopuliariausių teiginių pasirinkime sutampa 3 teiginiai, visi pasirinkti iš įstatymo nuostatomis prieštaraujančių teiginių.

Susumavus visų informantų teiginių vertinimus, yra du teiginiai visų tikslinių grupių populiariausių teiginių pasirinkimuose:

- piniginės socialinės paramos skyrimo pertvarkos dėka atsiradusi galimybė iš socialinių pašalpų sutaupytas lėšas naudoti savivaldybės reikmėms sudaro prielaidas mažinti paramos gavėjų piktnaudžiavimą pinigine socialine parama;
- gilinimasis į paramos prašančio asmens gyvenimo sąlygas, lankant jį namuose, leidžia sumažinti neteisėtos piniginės socialinės paramos skyrimo riziką.

Pirmasis teiginys parodo savivaldybės požiūrį į piniginės socialinės paramos pertvarką, į naujas jai perduotas teises t.y. atsiradus realiai paramos gavėjų kontrolei, sumažinti jų skaičių ir gauti papildomų lėšų socialinėms reikmėms. O gavėjų kontrolė apibrėžiama antrame teiginyje – savivaldybės sudarytos komisijos lanko gavėjus namuose, griežtai tikrina gaunamas pajamas, turimą turtą ir kitas gyvenimo sąlygas. Kiti populiariausieji informantų pasirinkimai pateikti 3.13 lent. Jie pažymi išaugusį vietos bendruomenių organizacijų vaidmenį piniginės socialinės paramos skirstyme.

3.13 lentelė

Susumuoti visų informantų populiariausi ir nepopuliariausi teiginiai

Teiginys	Vertinimo balas
Populiariausi teiginiai	
Gilinimasis į asmens gyvenimo sąlygas, lankant jį namuose, padidina savivaldybės išlaidas piniginės socialinės paramos administravimui	10
Socialinės pašalpos mažinimas, neįsidarbinus per atitinkamą laikotarpį, mažina veltėdžiavimą	9,3
Piniginės socialinės paramos skyrimo pertvarkos dėka atsiradusi galimybė iš socialinių pašalpų sutaupyti lėšas naudoti savivaldybės reikmėms sudaro prielaidas mažinti paramos gavėjų	9,3

piktnaudžiavimą pinigine socialine parama	
Vietos bendruomenių organizacijų atstovų įtraukimas į pinigines socialinės paramos skirstymą daro pinigines socialinės paramos skirstymą skaidresnį	9,3
Vietos bendruomenių organizacijų atstovų įsitraukimas į pinigines socialinės paramos skirstymą daro pinigines socialinės paramos skirstymą taiklesnį	9,3
Savivaldybės valdžios įsitraukimas į pinigines socialinės paramos organizavimą padeda didinti paramos taiklumą	9,3
Nepopuliariausi teiginiai	
Piniginės socialinės paramos sugriežtinimas padidina gyventojų skurdą	4,3
Visuomenei naudingos veiklos skyrimas už socialines pašalpas yra nepriimtinas priverstinis darbas	4,3
Piniginės socialinės paramos skyrimo pertvarkos dėka atsiradusi galimybė iš socialinių pašalpų sutaupyta lėšas naudoti savivaldybės reikmėms padidina vietos gyventojų skurdą	4,5
Savivaldybės valdžia nėra įsigilinusi į pinigines socialinės paramos tikslus	5,2
Papildomos socialinės pašalpos skyrimas dar 0,5 m. po asmens įsidarbinimo sudaro darbdaviams prielaidas mažinti atlyginimus	5,2
Vietos bendruomenių organizacijų atstovų įtraukimas į pinigines socialinės paramos skirstymą didina socialinę įtampą bendruomenėje	5,5

Šaltinis: parengta autorės

Apibendrinimas. Savivaldybės įvairios grandys – politikai, administracija, seniūnijų specialistai yra įsigilinę į pinigines socialinės paramos tikslus, teigiamai vertina vietos bendruomenių atstovų kompetenciją, supranta visuomenei naudingos veiklos būtinumą už socialines pašalpas kaip socialinio teisingumo atstatymą. Analizė rodo, kad būtina tobulinti savivaldybės ir valstybės institucijų bendradarbiavimą, giliau aiškinti administracijos ir seniūnijų darbuotojams teisės į pinigine socialinę paramą sąsajas su tiesiogiai su parama nesusijusių prievolių būtinumą.

Prašymų socialinei pašalpai sumažėjimo priežastys. Prasidėjus pinigines socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams pertvarkai 2012 m., bandomosiose savivaldybėse kasmet mažėja pašalpos gavėjų skaičius. Kelmės rajone socialinė pašalpa savarankiškai teikiama nuo 2014 m. Per juos paramos gavėjų skaičius sumažėjo 1,8 karto. Todėl svarbu išsiaiškinti šio staigaus mažėjimo priežastis. Informantams buvo pasiūlyta 12 galimų pašalpų gavėjų mažėjimo priežasčių - teiginių ir paprašyta nurodyti iki trijų priežasčių. Rezultatai pateikti 3.14 lentelėje. Tarp pasiūlytų teiginių septyni atitiko pinigines socialinės paramos įstatymo nuostatas, penki – ne. Informantai galėjo nurodyti ir kitas priežastis.

Prašymų socialinėms pašalpoms pagrindinės sumažėjimo priežastys

Priežastys	Pasirinkimai, vnt.			
	P	O	T	Suma
1. Piniginės socialinės paramos skyrimo pertvarkos dėka atsiradusi galimybė iš socialinių pašalpų sutaupyta lėšas naudoti savivaldybės reikmėms sudaro prielaidas mažinti paramos gavėjų piktnaudžiavimą pinigine socialine parama	1	2	4	7
2. Vietos bendruomenių organizacijų atstovai neturi pakankamai kompetencijų dalyvauti skirstant pinigine socialine parama				
3. Socialinės pašalpos mažinimas, neįsidarbinus per atitinkamą laikotarpį, didina socialinę atskirtį				
4. Teisės į socialinę pašalpą sąsaja su įvairiomis kitomis asmens prievolėmis, tiesiogiai nesusijusiomis su parama (pvz., tam, kad gautų pinigine socialine parama, asmuo turi būti atsiskaitęs už šiukšlių išvežimą, dalyvauti renovuojant būstą ir kt.), sudaro galimybes pažeisti asmens teises		1		1
5. Vietos bendruomenių organizacijų atstovų įtraukimas į piniginės socialinės paramos skirstymą daro piniginės socialinės paramos skirstymą skaidresnį		5	5	10
6. Kova su piktnaudžiavimu pinigine socialine parama yra svarbiausias savivaldybės veiklos šioje srityje tikslas	1	3	4	8
7. Piniginės socialinės paramos sugriežtinimas skatina gyventojus aktyviau ieškoti darbo		2	5	7
8. Piniginės socialinės paramos skyrimo pertvarkos dėka atsiradusi galimybė iš socialinių pašalpų sutaupyta lėšas naudoti savivaldybės reikmėms padidina vietos gyventojų skurdą				
9. Taikant griežtas kovos su piktnaudžiavimu pinigine socialine parama priemones, kyla grėsmė pažeisti asmens privatumą				
10. Visuomenei naudingos veiklos skyrimas už socialines pašalpas yra nepriimtinas priverstinis darbas				
11. Vietos bendruomenių organizacijų atstovų įsitraukimas į piniginės socialinės paramos skirstymą daro piniginės socialinės paramos skirstymą taiklesnį	1	3	3	7
12. Savivaldybės ir valstybės (Valstybinė mokesčių inspekcija, Darbo birža, Darbo inspekcija ir kt.) institucijos efektyviai bendradarbiauja, skiriant pinigine socialine parama		2		2

Šaltinis: sudaryta autorės

Visi informantai pasirinko tik įstatymo nuostatas atitinkančius teiginius. Iš viso nurodytos 4 pagrindinės priežastys, dėl kurių Kelmės rajone mažėja socialinės pašalpos poreikis:

1. Kova su piktnaudžiavimu pinigine socialine parama valstybės ir savivaldybės lygmenyse, pasireiškianti efektyvesniu tarpinstituciniu bendradarbiavimu;
2. Vietos bendruomenių organizacijų atstovų dalyvavimas piniginės socialinės paramos skirstymo komisijose;
3. Aktyvesnė darbo paieška;
4. Būtinumas vykdyti kitas su socialine pašalpa nesusijusias prievoles.

80 proc. informantų pasirinkimų tenka pirmoms dviem priežastims (po 40 proc. kiekvienai). Tai naujos pilietiškumo ugdymo pamokos. Geriausiai šiuos pasirinkimus iliustruoja: „*Kova su piktnaudžiavimu pinigine socialine parama, bendradarbiavimas su bendruomenėmis yra svarbiausias dalykas, dėl ko sumažėjo prašymų socialinei pašalpai gauti*“ (I11); „*Sudarytos komisijos seniūnijose teikia rekomendacijas dėl paramos skyrimo, taip darydamos pašalpų skyrimą efektyvesnę*“ (I3), „... *nebesikreipia nelegalius darbus dirbantys, nes bijo komisijos, atsakingiau vertinamas įgytas ir parduotas turtas*“ (I12). I1 pažymi, kad „*sumažėjo pirmiausiai todėl, kad buvo piktnaudžiaujama skirstymo formalumu ir pažintimis. Gerinti reikėtų pačių komisijų objektyvumą bei tikslinti įstatymo nuostatas, apibrėžiant visų įmanomų situacijų apibrėžimą tvarkose*“. I13 teigia, kad „*žmonės įvairiausiai būdais stengiasi gauti piniginę socialinę paramą, (pavyzdys – važiuoja į užsienį ieškoti nelegalaus darbo, tačiau prašo įrodyti, kad jie važiuoja pasisvečiuoti pas vaikus, gimines). Įrodyti piktnaudžiavimą labai sunku*“. Tačiau bendruomenių dalyvavimas paramos skirstyme situaciją keičia: „*bendruomenių atstovai pažįsta to krašto žmones. Taip atsiranda „saugikliai”, kurie leidžia pagrįstai neskirti pašalpos asmenims, kuriems ji nepriklauso. Labai patogu nedirbti ir gauti pinigėlius arba papildomai gauti, jei tik apskritai nepateikiami duomenys*“ (I4), „*vietiniai geriau pažįsta savo aplinkos gyventojus, todėl dalis buvusių pašalpų gavėjų net nebesikreipia dėl pašalpos, žinodami, kad bus kviečiami į posėdį ir nepavyks nuslėpti informacijos nuo bendruomenės atstovų*“ (I8). Iš pašalpų gyvenantys žmonės aktyviau pradėjo ieškoti darbo galimybių, nes „*suprato, kad pašalpų amžius baigiasi*“ (I11), „...*pirmi aktyvesni darbo ras, o man nebeliks, todėl ir aš ieškosiu*“ (I13). Dabar visi yra informuoti ir žino, kad „...*gaunantis pašalpą, negali turėti įsiskolinimų už patarnavimus, rodytis viešoje vietoje neblaivus (o neretai, ir prašymą piniginei socialinei pašalpai gauti, ateidavo pateikti neblaivūs)*“ (I13).

Apibendrinimas. Informantai nurodė 4 pagrindines priežastis, dėl kurių Kelmės rajone žymiai sumažėjo socialinės pašalpos gavėjų skaičius. Dviem priežastims – savivaldybės ir valstybės institucijų bendradarbiavimas kovoje su piktnaudžiavimu socialine parama bei vietos bendruomenių dalyvavimas paramos skirstyme – tenka 80 proc. visų pasirinkimų. Aktyvus vietos bendruomenės vaidmuo išaiškinant asmenis, kuriems nepriklauso socialinė pašalpa, liudija apie naujas pilietiškumo pamokas.

Informantų nuomonių raiška apie pagrindinius piniginės socialinės paramos pertvarkos informacinius šaltinius. Nuo 2015 m. Kelmės rajono savivaldybė savarankiškai skirsto ne tik socialines pašalpas, bet savarankiškai teikia ir būsto šildymo, karšto bei geriamojo vandens išlaidų kompensacijas. Aktualus tampa visos piniginės socialinės paramos teikimo savivaldybės gyventojams socialinis švietimas, darbuotojų kvalifikacijos kėlimas. Todėl informantų, kaip

patyrusių specialistų, paprašyta pateikti 3 pagrindinius šaltinius, iš kurių jie sužinojo apie pertvarką, ir pasiūlyti tris šaltinius visuomenės nariams, iš kurių, jų nuomone, jie galėtų sužinoti svarbiausią informaciją apie tai. Interviu rezultatai pateikti 3.15 lentelėje. Interviu metu pasirinkimui pasiūlyta 12 informacijos šaltinių, informantai galėjo pateikti ir kitus variantus.

3.15 lentelė

Pagrindiniai informacijos šaltiniai apie pinigines socialinės paramos teikimo pertvarką

Informacijos šaltinis	Šaltiniai, iš kurių Jūs sužinojote apie pertvarką	Šaltiniai, iš kurių visuomenė turėtų sužinoti informaciją apie pertvarką
1. Nacionalinis radijas	1	8
2. Komerčinė radijas		3
3. Nacionalinė televizija	2	13
4. Komerčinė televizija	2	3
5. Internetinės žiniasklaidos portalai	3	4
6. Didieji šalies dienraščiai (Lietuvos rytas, Lietuvos žinios, Respublika)	1	7
7. Vietinė spauda		9
8. Vietinė televizija		1
9. Specializuoti internetiniai portalai (SADM, savivaldybių ir pan.)	6	2
10. Specializuoti seminarai	10	
11. Savarankiška teisės aktų ir jų komentarų analizė	13	1
12. Lietuvos savivaldybių asociacija	4	

Šaltinis: sudaryta autorės

Apklaustieji įvardijo 9 informacijos šaltinius, iš kurių jie gilinosi į socialinės pašalpos teikimo ypatybes. Visos tikslinės grupės nurodė 3 pagrindinius šaltinius – specializuotus internetinius SADM, savivaldybių, savivaldybių asociacijos tinklapius, specialius seminarus, kuriuos dažniausiai rengė SADM specialistai, ir savarankišką teisės aktų bei jų komentarų analizę. Socialinės pašalpos teikėjai dar pažymėjo internetinės žiniasklaidos portalus, didžiuosius dienraščius. Kelios paramos teikėjos seniūnijose nurodė, kad informacijos sėmėsi iš internetinės žiniasklaidos tinklapių, komercinės televizijos, SADM tinklapio ir savarankiškai nagrinėdamos su pertvarka susijusius teisės aktus. Jos teigė, kas yra „*didelis poreikis specializuotų seminarų, siekiant užtikrinti savalaikį ir kokybišką pinigines socialinės paramos teikimą*“ (I13, I14), nes „*mes sužinojome iš socialinės paramos skyriaus ir teisės aktų*“ (I11). I2 pastebėjo, kad „*darbuotojai, dirbantys pinigines socialinės pašalpos skyriame, informaciją turėtų gauti iš EBPPO, seminaruose SADM*“.

Specialistai rajono gyventojams pasiūlė 8 šaltinius, kuriuose jie gali ir galėtų sužinoti apie socialinės paramos skyrimą, kompensacijų už būsto šildymo, karšto bei geriamojo vandens išlaidų išmokėjimą. Dažniausiai paminėti nacionalinė televizija (31 proc.), vietinė spauda (26 proc.), nacionalinis radijas (19 proc.), didieji dienraščiai (12 proc.). Komentaruose išsakytos nuomonės, kad „seniūnijų kaimų gyventojams priimtinausias būdas gauti informaciją – vietinė spauda“ (I12), „apie socialinės paramos pertvarką visuomenės nariai sužinojo iš seniūnijos soc. darbuotojų, televizijos ir radijo“ (I11), „trumpa ir konkreti informacija pateikiama lankstinukuose“ (I4). I3 ir I13 nuomone, „informacijos apie pašalpų skyrimo teisinį reguliavimą ir jų pakeitimus, pakanka... gyventojai informuoti apie paramos skyrimą“. Tačiau Kelmės rajono tarybos narys (I1) pastebi, kad informacijos niekada nebūna per daug, ypač kaimuose, todėl „žmonėms daugiau turėtų padėti seniūnijos, pvz., išnaudodamos skelbimų lentas, parduotuves, buitinių paslaugų įstaigas, mokyklas, kitas paprastas ir prieinamas gyventojams priemones“. I2 pasigenda „didesnio seniūnijų ir visuomeninių organizacijų bendradarbiavimo... reikia plačiau ir efektyviau išnaudoti savivaldybės tinklapi... patyrusių Socialinės paramos skyriaus darbuotojų konsultacijas seniūnijose, iš anksto skelbiant jų datas ir laiką, taip suaktyvinant socialinį švietimą“.

Apibendrinimas. Nuo 2015 m. Kelmės rajono savivaldybė savarankiškai skirsto socialines pašalpas, teikia būsto šildymo, karšto bei geriamojo vandens išlaidų kompensacijas. Todėl aktualus paramą organizuojančių ir teikiančių specialistų kvalifikacijos kėlimas bei gyventojų socialinis švietimas. Pažymėtas specializuotų seminarų, informacijos iš EBPPO darbuotojams poreikis. Socialinio švietimo aktyvinimui siūloma efektyviau panaudoti savivaldybės tinklapi, viešas Socialinės paramos skyriaus darbuotojų konsultacijas seniūnijose, o taip pat paprastas ir prieinamas kaimo gyventojams priemones, pvz., teikiant informaciją parduotuvių, buitinių paslaugų įstaigų, autobusų stočių ir kitų viešųjų traukos vietų skelbimų lentose ir pan.

Informantų nuomonė apie pinigines socialinės paramos teikimo principų įgyvendinimą Kelmės rajone. Piniginės socialinės paramos teikimo principai apibūdina socialinės paramos modelį, o jų įgyvendinimas parodo, kaip veikia modelis. Informantų paprašyta įvertinti paramos teikimo principų įgyvendinimo lygį, pagrįsti vertinimą ir pasiūlyti priemones situacijos gerinimui (žr. 3.16 lent.).

Piniginės socialinės paramos principų įgyvendinimo Kelmės rajone vertinimas

Principai	Principų esmė	Vertinimas			
		P	O	T	Bendras
Bendradarbiavimo ir dalyvavimo	Piniginės socialinės paramos teikimas remiasi asmenų, kurie kreipiasi dėl piniginės socialinės paramos, bendruomenės, bendrojo naudojimo objektų valdytojų, nevyriausybinių organizacijų, savivaldybės, valstybės institucijų ir įstaigų bendradarbiavimu ir tarpusavio pagalba.	V	V	V	V
Prieinamumo	Piniginė socialinė parama teikiama taip, kad būtų užtikrintas piniginės socialinės paramos prieinamumas nepasiturintiems gyventojams kuo arčiau jų gyvenamosios vietos.	A	A	A	A
Socialinio teisingumo ir veiksmingumo	Piniginė socialinė parama teikiama siekiant sudaryti sąlygas gauti paramą tada, kada jos labiausiai reikia, didinti motyvaciją integruotis į darbo rinką ir išvengti skurdo spąstų bei racionaliai naudojant turimus išteklius.	V	V	A	V
Visapusiškumo	Piniginė socialinė parama teikiama derinant ją su socialinėmis paslaugomis, vaiko teisių apsauga, užimtumu, sveikatos priežiūra, švietimu ir ugdymu, kitomis paslaugomis	V	V	V	V
Lygių galimybių	Piniginė socialinė parama teikiama užtikrinant nepasiturinčių gyventojų lygybę, nepaisant jų lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos.	A	A	A	A

Paaikškinimas: P – politikai, sprendimų priėmėjai, O – socialinės paramos organizatoriai, T – socialinės paramos teikėjai, A – aukštas vertinimas, V – vidutinis vertinimas.

Visos informantų grupės socialinės paramos teikimo principų įgyvendinimą vertino vieningai – dviejų principų – prieinamumo ir lygių galimybių įgyvendinimą įvertino aukštai, kitus tris – vidutiniškai, išskyrus tai, kad paramos teikėjai (socialiniai darbuotojai seniūnijose) aukštai vertino ir socialinio teisingumo ir veiksmingumo principo taikymą rajone.

Nagrinėjant informantų nuostatas apie bendradarbiavimo ir bendravimo principo įgyvendinimą rajone, galima išskirti 5 subkategorijas (žr. 3.17 lent.). Pažymimas institucijų tarpusavio bendradarbiavimas, individualus socialinės paramos gavėjų bendradarbiavimas su bendruomenės organizacijomis ir bendravimas seniūnijų socialiniais darbuotojais, aktyvios paramos gavėjo pozicijos formavimas.

Informantų nuostatos apie bendradarbiavimo ir bendravimo principo įgyvendinimą Kelmės rajone

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Bendradarbiavimas ir dalyvavimas	Savivaldybės ir valstybės institucijų bendradarbiavimas	„Trūksta geranoriško ir visapusiško bendradarbiavimo tarp organizacijų, institucijų, įstaigų“ (I14); „Būtinai glaudesnis bendradarbiavimas su darbo biržos specialistais, kad būtų didinama socialiai remtinų asmenų motyvacija integruotis į darbo rinką. Nemotyvuoti darbuvi asmenys daug metų registruoti darbo biržoje, jiems nesiūlomas joks darbas“ (I12); „Valstybės įstaigos gana formaliai žiūri į paramos teikimą, nes jiems tai yra papildoma veikla, funkcijos“ (I3); „...reikia koreguoti įstatymą ir numatyti konkrečias atsakomybes bei atsiskaitymą“ (I1);
	Žmogaus aktyvumo ir atsakomybės už save stiprinimas	„Labai svarbu ir žmogaus supratimas, kad gyventi vien iš pašalpų jau nebegalima“ (I11); „Žmogus pats turėtų būti aktyvus“ (I14); „...galimybių yra, tik reikia noro ir pagaliau atsakomybės už save ir savo šeimą“ (I12)
	Visuomeninių organizacijų ir socialiai remtinų žmonių bendradarbiavimas	„Negalima paramos gavėjų palikti vienus be pagalbos, visuomeninės organizacijos tuo galėtų užsiimti plačiau“ (I6); „Jau dabar paramos gavėjai kreipiasi pagalbos į aktyvią bendruomenę dėl neaiškumų...“ (I13); „... reikia juos įtraukti į aktyvesnę visuomeninę veiklą, nepalikti užsidariusiais savo namuose“ (I4)
	Bendruomenės, socialinės paramos gavėjų verslumo palaikymas, skatinimas	„Reikia sudominti verslu pačią bendruomenę, sudaryti tam paprastesnes sąlygas, ypač buhalterijoje, su mokesčiais“ (I7); „Dabar veikia kaimuose įvairios ES programos, skiria lėšas verslo vykdymui“ (I3); „Reikia daugiau mokymų, kaip parengti projektus, tam gali padėti visuomenininkai“ (I14)
	Socialinio darbuotojo ir paramos gavėjo bendravimas	„Jei darbo krūvis būtų mažesnis, būtų galima daugiau bendrauti su pašalpų gavėjais..., juk reikia kiekvieną situaciją išsiaiškinti individualiai“ (I12, I14); „Seniūnijų darbuotojai ir socialinių pašalpų skyrimo komisija nėra piktybiškai nusiteikę asmenys. Bandome motyvuoti socialinių pašalpų gavėjus aktyvesnei veiklai“ (I4).

Analizuojant aukštai įvertintų prieinamumo ir lygių galimybių principų įgyvendinimą galima išskirti atitinkamai 4 ir 3 subkategorijas (žr. 3.18 lent.). Pažymimas teikiančių socialinę paramą darbuotojų profesionalumas ir geranoriškumas, paramos gavėjų individualus konsultavimas ir informavimas, nepiniginės socialinės paramos teikimas patogiose vietose. Tačiau pabrėžiamas didėjantis darbo krūvis, sutaupytų lėšų tolimesnio panaudojimo kontrolė, nes šie veiksniai gali pažeisti lygių galimybių principą.

Informantų nuostatos apie prieinamumo ir lygių galimybių principų įgyvendinimą Kelmės rajone

Kategorijos	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Prieinamumo	Piniginės socialinės paramos specialistų profesionalumas, geranoriškumas	„Sudarytos visos sąlygos gauti paramą, jei asmenys yra įvykdę keliamus reikalavimus“ (I2); „Kiekvienoje seniūnijoje yra sudarytos komisijos socialiniams klausimams spręsti, todėl prieinamumas gauti piniginę socialinę paramą užtikrinamas kuo arčiau gyvenamosios vietos“ (I8); „Būsimų paramos gavėjų gyvenimo sąlygos tikrinamos jiems parankiu laiku, derinamas apsilankymo laikas, paaiškinama, kas bus tikrinama“ (I5); „Reikia be socialinių pašalpų, galvoto ir apie socialinio būsto plėtrą“ (I3)
	Konsultavimas ir informavimas	„Klientus konsultuojame visais rūpimais klausimais ir seniūnijose, ir soc. paramos skyriuje“ (I3); „Informacija apie paramos teikimo pasikeitimus yra savivaldybės tinklapyje, seniūnijoje“ (I2); „Niekada neatsisakome padėti paramos gavėjams, kai kada net ir po darbo“ (I11)
	Nepiniginės socialinės paramos teikimas patogiose vietose	„Produktus gali įsigyti įvairiose parduotuvėse, yra sudaryta daug sutarčių su prekybos įstaigomis“ (I3); „Kai kada ir mes padedame apsipirkti, jei žmogus tuo metu serga ar negali dėl kitų priežasčių“ (I12); „Negauname nusiskundimų dėl reikalingų prekių įsigijimo, anksčiau būdavo, bet iš karto reaguodavome“ (I14)
	Centralizuotas finansavimas	„Lėšos pagal poreikį skiriamos iš valstybės biudžeto, todėl visada užtikrinamos vienodos galimybės gauti paramą, ji yra visada prieinama“ (I1); „Išmokos išmokamos laiku, lėšų joms netrūksta, visi gauna paramą, kam jos reikia“ (I3)
Lygių galimybių	Didėjantis darbo krūvis	„Piniginė socialinė parama prieinama visiems, kam jos labiausiai reikia, nepriklausomai nuo orientacijos, amžiaus, lyties, tikėjimo, tautybės“ (I8); „Dėl didelio krūvio ne visuomet pateikiame tai, ko nori pašalpos gavėjas, nors ir labai stengiamės“ (I11); „Siūlome dažniau peržiūrėti darbuotojų krūvius, atlyginimo priedus“ (I13)
	Centralizuotas finansavimas	„Gerai, kad pašalpos dydis nepriklauso nuo rajono padėties, nes pašalpos Vilniuje būtų gerokai didesnės už Kelmės“ (I11); „Pašalpos dydį nustato vyriausybė, todėl jis nepriklauso nuo Kelmės rajono biudžeto“ (I3)
	Teisingas sutaupytų socialinės paramos lėšų tolimesnis panaudojimas	„Sutaupyta lėšas reikėtų panaudoti tik kitai socialinei paramai, nes jos reikia rajono gyventojams, pvz., vaikų pašalpoms, maitinimui, rizikos šeimoms“ (I11); „Kiek žinau, mūsų neklausia dėl likusių lėšų panaudojimo, sprendžia valdžia“ (I14)

Nagrinėjant socialinio teisingumo ir veiksmingumo bei visapusiškumo principų įgyvendinimą, kuris įvertintas kaip vidutiniškas, išskirtos atitinkamai 6 ir 3 subkategorijos (žr. 3.19 lent.). Pažymimas sąlygų sudarymas paramos gavėjams aktyviai darbo paieškai, rekomenduojama tobulinti kai kurias piniginės socialinės paramos teikimo įstatymo nuostatas, socialinio švietimo svarba. Išskiriamas ir didėjantis paramos gavėjų sąmoningumas, besikeičianti elgsena.

Informantų nuostatos apie socialinio teisingumo ir veiksmingumo bei visapusiškumo principų įgyvendinimą Kelmės rajone

Kategorijos	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Socialinio teisingumo ir veiksmingumo	Minimalių gyvenimo poreikių užtikrinimas	„Svarbiausia užtikrinti minimalius pragyvenimo poreikius“ (I1); „Turime užtikrinti pašalpą tiems, kurios iš tikrųjų jos reikia, tam dabar labai padeda bendruomenės atstovai komisijose“ (I3); „Nauji įstatymo pakeitimai labai padidina paramos taiklumą ir skaidrumą“ (I2); „Bendruomenės atstovai praneša, kam socialinė pašalpa iš tikrųjų reikalinga“ (I4)
	Sąlygų sudarymas aktyviai darbo paieškai	„Savivaldybė vykdo strateginiame plane numatytas priemones užimtumui didinti, sąlygas naujoms darbo vietoms“ (I1); „Žmonės pradeda suprasti, kad pašalpa neamžina, todėl aktyviau ieško darbo“ (I11); „Bloga situacija kaimuose, nėra darbo, todėl čia pirmiausia reikia gerinti situaciją“ (I7)
	Teisės aktų nuostatų atitikimas realiai situacijai visuomenėje	„Kad visiems būtų užtikrintas teisingumas, reikėtų koreguoti įstatymą“ (I3); „Jei nutrauks pašalpos teikimą asmenims virš 50 m., darbo jie tikrai negaus, darbdaviai rinksis jaunesnius“ (I8)
	Visų turimų išteklių panaudojimas žmogaus įtraukimui į aktyvų gyvenimą bendruomenėje	„Panaudoti visas jėgas socialiai remtinų žmonių įtraukimui į aktyvesnį bendruomenės gyvenimą, į vietos projektus“ (I1); „Reikia socialinių programų aktyviai paramos gavėjo pozicijai formuoti..., kad žmogus nepaliktų vienas su savo bėdomis“ (I3); „Reikia aktyvesnių bendruomenės veiksmų, kad gavėjai ne būtų vien žiūrovais“ (I4), „...naujų seniūnijos iniciatyvų“ (I11)
	Didėjantis paramos gavėjų sąmoningumas, besikeičianti elgsena	„Gyvenvietėse nesimato svirduliuojančių asmenų, kurie socialinę pašalpą naudodavo ne pagal paskirtį. Teigiamai pasikeitė gyventojų požiūris į asmenis, gaunančius socialinę pašalpą“ (I4); „Seniūnijoje keli asmenys visiškai nebevertoja alkoholio, pasikeitė jų požiūris į gyvenimą ir vertybes“ (I14)
	Veiksmingumo rezultatas turėtų būti mažėjantis bedarbių skaičius	„Reikia analizuoti, kokią įtaką pašalpų ir kompensacijų išlaidų sumažėjimas daro nedarbo lygiui“ (I2); „Reikėtų parengti programą, kurioje būtų nagrinėjama piniginės socialinės paramos pertvarkos poveikis rajonui.. ar suveikia daromos priemonės“ (I3)
Visapusiškumo	Piniginės socialinės paramos teikimas kartu su darbo paieška	„Socialinės pašalpos gavėjai, ypač kurie yra ilgalaikiai, turi ir daugiau problemų, dažnai jiems reikia ir socialinių paslaugų“ (I11); „Dažnai žmonės kreipiasi pas mus ir dėl darbo susiradimo, nors tam yra darbo birža..., neužtenka vien skirti pašalpą ir tuo apsiriboti, reikalinga visapusiška pagalba“ (I7, I13); „Mes, socialiniai darbuotojai, esame ir konsultantai, ir psichologai, nes reikia nuraminti ir padrąsinti“ (I14).
	Bendradarbiavimas su kitomis savivaldybės įstaigomis	„Skiriant paramą rizikos šeimai, bendradarbiaujama su Socialinių paslaugų, vaiko teisių tarnybomis“ (I13); „... aiškinamasi situaciją mokyklose dėl socialiai remtinų vaikų“ (I3); „Stengiamasi sužinoti visus paramos gavėjų poreikius, pagal galimybes juos tenkinti“ (I2); „Komisijos mato realiai, ko dar be pašalpos ar kompensacijų reikia žmogui, posėdžių metu apie tai informuoja“ (I6);

	Socialinis švietimas	„Socialinė informacija taip pat yra paslauga, todėl ją reikia užtikrinti kuo prieinamesnę, suprantamesnę, aiškesnę kaimo žmogui“ (I3); „Žmonėms daugiau turėtų padėti seniūnijos, pvz., išnaudodamos skelbimų lentas, parduotuves, buitinių paslaugų įstaigas, mokyklas, kitas paprastas ir prieinamas gyventojams priemones“ (I1)
--	----------------------	--

Apibendrinimas. Informantai labai gerai įvertinimo piniginės socialinės paramos teikimo prieinamumo ir lygių galimybių principų įgyvendinimą Kelmės rajone, vidutiniškai – bendradarbiavimo ir bendravimo, socialinio teisingumo ir veiksmingumo, visapusiškumo principų taikymą. Pažymėti teigiami socialinės paramos pertvarkos rezultatai – individualus paramos gavėjų bendravimas su bendruomenės organizacijomis ir seniūnijų socialiniais darbuotojais, socialinės paramos specialistų profesionalumas ir geranoriškumas, didėjantis socialinės pašalpos gavėjų sąmoningumas ir besikeičiantis elgesys, socialinio švietimo prasmės ir naudos suvokimas.

Socialinės paramos gavėjų nuomonė apie piniginės socialinės paramos teikimą Kelmės rajone. 3.22 lent. pateikta paramos gavėjų interviu turinio kokybinė analizė. Suformuluotos kategorijos (pagal interviu klausimus), subkategorijos, atskirai išskirti (pagal kategorijas) socialinės paramos teikimo nepasiturintiems gyventojams pertvarkos privalumus ir trūkumus patvirtinantys teiginiai.

Kategorijoje „Gyvenimo sąlygų tikrinimas“ suformuluotos 3 subkategorijos. Respondentai pažymėjo galimus asmens privatumo pažeidimus, turto vertinimo metodikos trūkumus (reikėtų atsižvelgti, kad turtas įsigytas prieš paramos gavimą, kad dalis turto gali būti tėvų, giminaičių), komisijoje socialinės paramos klausimams spręsti dalyvaujančių vietos bendruomenės narių kompetencijos stoką, asmeniškumai (teisinės spragos, subjektyvumas, išankstinė nuomonė, klaidinga informacija), tačiau pabrėžė komisijos vaidmenį paramos teikimo taiklumui didinti.

Socialinės paramos gavėjų nuomonių dėl piniginės paramos teikimo pertvarkos raiška

Kategorijos	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai	
		Pertvarkos privalumai	Pertvarkos trūkumai
Gyvenimo sąlygų tikrinimas	Žmogaus privatumas	„Vertinu gerai... jokių prieštaravimų neturiu“ (R2, R3, R4)	„Vertinu neigiamai, nes manau, pirmiausia pažeidžiamas žmogaus privatumas“ (R1)
	Komisijos veikla	„Komisijoje yra išmanančių žmonių, jie ir lemia sprendimus.“ (R2); „Dabar labiau įsigilinama, kam skirti pašalpa“ (R4); „Padidinus tikrinimo kontrolę, išaiškėjo, kad kai kurie teikė neteisingus duomenis.“ (R4)	„Komisijoje bendruomenės atstovai gali turėti išankstinę nuomonę... klaidingą informaciją apie asmenis, gali būti subjektyvūs. ... kai kurie komisijos nariai turi nepakankamai teisinių žinių ir ne visada žino pilnai įstatymus, todėl priima klaidingus sprendimus.“ (R1); „...abejoju, ar tai veiksminga priemonė nuspręsti ar žmogui, kuris kreipiasi, reikalinga parama.“ (I4)
	Turto vertinimas	„Manau tai daryti būtina, kadangi socialinės pašalpos skiriamos nepasiturintiems, o ne simuliuojantiems.“ (R5)	„Pasigerinti būtų žmogus galėjo tuomet, kai turėjo darbą, kai gerai uždirbo, bet viskas gali pasikeisti – netenka darbo, o buitis lieka. Tai ką siūlo savivaldybės komisija – išsiparduoti?“ (R4); „...reikėtų atsižvelgti į aplinkybes vertinant turtą, galbūt jis ne pašalpos gavėjo, o tėvų ar dar kt.“ (R5)
Visuomenei naudingo darbo atlikimas	Nauda bendruomenei	„Vertinu gerai..., asmenys, kurie neranda darbo, gali dirbti bet kokį naudingą darbą“ (R2, R3); „Į tai žiūriu palankiai. Žinoma, jei žmogus gauna socialinę pašalpą ir yra darbingas, bet nedirbantis, jis turi atlikti visuomenei naudingus darbus.“ (R4); „Manau, net ir tuos, kurie turi medicininę pažymą (priklausomai nuo aplinkybių), turėtų atidirbti, kad ir lengvesnį darbėlį, minimaliai pagal sveikatos galimybes“ (R5).	„Vertinu neigiamai, kadangi esu matęs, kai asmuo, atidirbinėja už pašalpą, o šalia jį prižiūri seniūnijos darbuotojas, kuris gauna už savo darbą atlygį ir jam skaičiuojamas darbo stažas, sodra ir kt., o tuo tarpu asmeniui, gaunančiam pašalpą ir atidirbančiam už ją – nieko neskaičiuojama. Manau, tai galimai žmogaus pažeminimas.“ (R1)
Priklausomybės nuo paramos mažinimas	Pragyvenimo lygis		„Iš pašalpos žmogaus egzistavimas neįmanomas, ką jau kalbėti, kai ji dar ir mažinama“ (R1); „Darbo gal ir būtų, bet jis toli nuo namų, autobusas važiuoja netinkamu laiku.“ (R3)
	Darbo paieška	„Patenkamam, nes darbo paieška nesusijusi su pinigine socialine parama.“ (R2); „Patenkamam, kadangi ne visi asmenys turi galimybę įsidarbinti per metus ar trumpesnį laikotarpį“ (R3)	„Tai neteisinga, nes kas nesusidūrė su darbo paieška, sunku suprasti, kaip nelengva šiuo laikmečiu rasti darbą... vyresnio amžiaus žmonių nenori darbdaviai“ (R1; R4); „...priklausomai nuo situacijos. Pvz., vienišos darbingos mamos neturi galimybės susirasti darbą, nes nėra kas prižiūri vaikus, tokių darbdaviai nenori.“ (R5);
Požiūrio į pertvarką kaita	Žmogaus sąmoningumas	„Taip. Ir net ieškoti geresnio darbo su pelningesniu darbo užmokesčiu, kad nereikėtų prašyti socialinių pašalpų, galbūt, net išvykti uždarbiauti į užsienį.“ (R4)	„Ne, nepasikeitė. Jei žmogus nori gyventi normalų gyvenimą, jis visada norės turėti darbą, o ne egzistuoti iš varganos pašalpos. Ir naujoji ar senoji tvarka neturi tam reikšmės. Viskas priklauso nuo paties žmogaus sąmoningumo.“ (R1); „Ne. Aš darbo ieškojau ir negaudama pinigines socialinės paramos“ (R2); „... kas nenori arba gyveno iš pašalpų, tas ras kaip apeiti bet kurią sistemą ar tvarką.“ (R5)

Kategorijoje „Priklausomybės nuo paramos mažinimas“ suformuluotos dvi subkategorijos. Daugiausiai respondentai skyrė dėmesio darbo paieškos galimybėms. Socialinės pašalpos mažinimas palaiptisniui vertinamas patenkinami, tačiau pabrėžiama, kad sunku susirasti darbo kaimo vietovėse, vaiką auginančioms mamos, studentams neakivaizdininkams, nes reikia dažnai išvykti į sesijas. Teigiamai vertinama prievolė atlikti visuomenei naudingą darbą, siūloma net medicininės pažymas turintiems asmenims skirti veiklą pagal sveikatos galimybes. Nepasikeitė daugumos apklausoje dalyvavusiųjų požiūris į socialinę pertvarką, įsigaliojus naujoms LR piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo nuostatoms. Pabrėžiamas žmogaus sąmoningumas, noras įsidarbinti, o ne gyventi tik iš pašalpų, darbo paieška nepriklausomai nuo paramos gavimo.

Apibendrinimas. Respondentai įvardijo šiuos naujosios piniginės socialinės paramos teikimo tvarkos privalumus: didesnė paramos teikimo kontrolė, taiklumas; sumažėjo piktnaudžiavimas parama dėl vietos bendruomenės informavimo apie nelegaliai dirbančius asmenis, apie išvykstančius uždariauti į užsienį. Natūralu, kad daugiau paramos gavėjai kalbėjo apie tvarkos trūkumus: dalyvavimas komisijoje socialinės paramos klausimams spręsti įvardintas kaip galimai žmogaus pažeminimas, per dažna prievolė kas tris mėnesius dalyvauti komisijoje, per trumpas 12 mėn. laikotarpis (per kuriuos teikiama parama, o po to ji palaiptisniui mažinama) darbo paieškai, maža darbo pasiūla.

3.4. Piniginės socialinės paramos valdymo Kelmės rajono savivaldybėje tobulinimo kryptys

3.4.1. Piniginės socialinės paramos valdymo Kelmės rajone SSGG analizė

Kelmės rajono savivaldybė yra pasirengusi kokybiškai teikti rajono gyventojams piniginę socialinę paramą: patvirtinti būtiniausi teisės aktai socialinei pašalpai teikti, bendradarbiaujama su valstybinėmis institucijomis ir įstaigomis, kvalifikuoti socialinės paramos organizavimo ir teikimo specialistai, naudojamosi naujausiomis informacinėmis ir elektroninių ryšių technologijoms, reikiama informacija teikiama Kelmės r. savivaldybės internetinėje svetainėje. Savivaldybė vadovaujasi 2013 – 2020 m. rajono strateginiu plėtros planu, pradėtos vykdyti jame numatytos priemonės socialinės pašalpos gavėjų skaičiui mažinti, pvz., gyventojų užimtumo ir vidutinio darbo užmokesčio didinimas. Tačiau informantai pateikė eilę pasiūlymų socialinės pašalpos teikimo situacijai gerinti.

Piniginė socialinė parama nepasiturintiems gyventojams Lietuvoje teikiama, derinant centralizacijos ir decentralizacijos principus. Paramos vykdymui lėšos skiriamos centralizuotai iš valstybės biudžeto, o paramą organizuoja, teikia savivaldybės, vykdydamos savarankišką savivaldybių funkciją. Savivaldybėms skiriama lėšų suma yra lygi 2011 – 2013 m. laikotarpiu piniginei socialinei paramai skaičiuoti ir mokėti faktiškai panaudotai vidutinei metinei sumai. Pasikeitus valstybės finansiniams įsipareigojimams dėl socialinės paramos teikimo, ekonomikos nuosmukio, socialinės ekonominės raidos pokyčių atvejais (pvz., padidėja energijos, kuro kainos), savivaldybės patikslina lėšų poreikį paramos finansavimui. Jei nepakanka lėšų, skiriama papildoma suma iš valstybės biudžeto (2011, Nr. 155 – 7353; TAR, 2014-12-12, Nr. 19552).

Apibendrinus piniginės socialinės paramos valdymo Kelmės rajono savivaldybėje analizės rezultatus, informantų nuostatas dėl socialinės paramos organizavimo ir teikimo, parengta SSGG analizė (žr. 3.21 lent.).

3.21 lentelė

Piniginės socialinės paramos valdymo Kelmės rajono savivaldybėje SSGG analizė

STIPRYBĖS

Centralizuotas finansavimas

Piniginės socialinės paramos finansavimas iš valstybės biudžeto užtikrina:

- prieinamumo principo įgyvendinimą – užtikrina vienodas paramos teikimo ir prieinamumo galimybes; finansinės lėšos skiriamos pagal savivaldybės poreikį;
- socialinio teisingumo, lygių galimybių principų įgyvendinimą – visiems, kuriems būtina socialinė parama, ji bus suteikta, nepriklausomai nuo Kelmės rajono biudžeto galimybių.

Piktnaudžiavimo socialine parama mažinimo teisinės nuostatos

Socialinės pašalpos teikimo Kelmės rajono savivaldybės gyventojams tvarkos apraše nurodytos griežtos piktnaudžiavimo pinigine pašalpa mažinimo priemonės, apibūdinti konkretūs pašalpos teikimo, skyrimo, išmokėjimo, sustabdymo, mažinimo arba didinimo, nutraukimo, mokėjimo atnaujinimo reikalavimai;

Išplėstos savivaldybės galimybės spręsti kai kuriuos piniginės paramos skyrimo klausimus savo nuožiūra, pvz., esant abejonėms dėl asmens teisės į paramą, gali būti tikrinamos asmens gyvenimo sąlygos ir surašomas buities tyrimo aktas; turi teisę darbingus nedirbančius asmenis pasitelkti atlikti visuomenei naudingą veiklą; teisės į socialinę pašalpą sąsaja su įvairiomis kitomis asmens prievolėmis, tiesiogiai nesusijusiomis su parama (pvz., pašalpa neteikiama, jei asmuo nesumokėjęs komunalinių atliekų tvarkymo, socialinio būsto nuomos ir suvartotos elektros energijos, žemės nuomos mokesčių), padeda didinti jos teikimo skaidrumą ir taiklumą;

Dėl socialinės pašalpos mokėjimo sugriežtinimo didėja paramos gavėjų darbo paieškos motyvacija. O įsidarbinus 6 mėnesius skiriama ir papildoma socialinė pašalpa, lygi pusei buvusios piniginės paramos.

Bendruomenių vaidmens piniginės socialinės paramos valdyme didėjimas

Vietos bendruomenių organizacijų atstovų dalyvavimas socialinės paramos skyrime daro šį procesą skaidresnį ir

taiklesnį;

Bendruomenių, visuomeninių organizacijų atstovai, Komisijų socialinės paramos klausimams spręsti dalyviai, gerai žinodami savo socialinę aplinką, padeda surasti žmones, kuriems reikalinga socialinė parama, konsultuoja juos paramos gavimo klausimais, teikia kitą su parama susijusią informaciją, pvz., apie teikiamas socialines paslaugas, globą, sveikatos draudimą ir pan.

Efektyvesnis piniginės socialinės paramos administravimas

Decentralizuotas piniginės socialinės paramos teikimo administravimas yra efektyvesnis, nes

- išplečiamos savivaldybės paramos teikimo teisės, taryba gali priimti sprendimus dėl paramos teikimo Kelmės rajono gyventojams;
- efektyviau panaudojamos socialinės paramos teikimo teisinės galimybės, sukuriant naują paramos teikimo instituciją – Kelmės rajono Komisiją socialinės paramos klausimams spręsti, į kurią įtraukiami gerai socialinę aplinką žinantys vietos bendruomenės, visuomeninių organizacijų atstovai;
- didėja bendruomenių, seniūnijų, socialinių darbuotojų aktyvumas ir vaidmuo socialinės paramos skyrime;
- efektyvesniu tampa savivaldybės ir valstybės institucijų tarpusavio bendradarbiavimas;
- socialinės paramos teikime dalyvauja daugiau suinteresuotų pusių, veikėjų, dėl ko jos teikimas yra skaidresnis ir taiklesnis;
- rezultatyvesnis individualus darbas su būsimais ir esamais socialinės paramos gavėjais;
- aktyvesnis Kelmės rajono savivaldybės tarybos ir administracijos įsijungimas į piniginės socialinės paramos teikimą.

SILPNYBĖS

Nereglamentuotas socialinei paramai skirtų lėšų ekonomijos panaudojimas

Aktyvus Kelmės rajono savivaldybės tarybos narių ir administracijos vadovų įsijungimas į piniginės socialinės paramos teikimą gali reikšti, kad prioritetu yra lėšų ekonomija, bet ne paramos nepasiturintiems gyventojams suteikimas ir socialinės atskirties sumažinimas. Taip gali trukdyti įgyvendinti prieinamumo principą, nes ne visi, kuriems reikia, gaus socialinę paramą;

Nereglamentuotas socialinei paramai skirtų sutaupytų lėšų panaudojimas kitoms savivaldybės socialinėms reikmėms (jos gali būti panaudotos ir ne socialiniams poreikiams).

Tobulintinas piniginės socialinės paramos administravimas

Nepakankama visuomeniniais pagrindais veikiančios Komisijos socialinės paramos klausimams spręsti kompetencija;

Nepakankamai efektyvus savivaldybės ir valstybės institucijų bendradarbiavimas;

Galimas valstybės skirtų lėšų piniginės socialinės paramos išmokoms trūkumas dėl išaugusio pašalpos gavėjų skaičiaus ar padidėjusių išlaidų kompensacijoms.

Nereglamentuotas piniginės socialinės paramos administravimo kontrolės mechanizmas.

Nenumatyta piniginės socialinės paramos pertvarkos poveikio užimtumo pokyčiams stebėseną.

GRĖSMĖS

Kelmės rajono gyventojų poreikiai piniginei socialinei paramai priklauso nuo valstybės ir rajono ekonominių (pvz., užimtumo, vidutinio darbo užmokesčio, ekonomikos cikliškumo, kuro kainų rinkose, vietinių įmonių bankrotų), demografinių (pvz., gyventojų amžiaus struktūros, vaikų skaičiaus šeimose) veiksnių, valstybės institucijų priimtų

sprendimų (pvz., naujų mokestinių prievolių gyventojams ir įmonėms, teisinių nuostatų įmonių veiklos sąlygoms).

GALIMYBĖS

Aktyvios socialinės paramos gavėjo pozicijos formavimas

Sudaryti sąlygas socialinės paramos gavėjui tapti aktyviu darbo paieškoje, neapsiribojant vien socialinės pašalpos, kompensacijų skyrimu, bet teikiant jam ir kitas įvairias konsultavimo, motyvavimo ir pan. paslaugas, įtraukiant į bendruomenės veiklą;

Šiam tikslui pasiekti rekomenduojama darbingiems socialinės paramos gavėjams parengti specialias individualias sugrįžimo į darbo rinką programas, metodinius nurodymus, kurių kūrime dalyvautų savivaldybės piniginės paramos specialistai, socialiniai darbuotojai ir darbo biržos atstovai.

Vietos bendruomenės aktyvumo ir kompetencijos didinimas

Į piniginės socialinės paramos teikimą įtraukti kuo didesnę vietos bendruomenės dalį, aktyvinant socialinį švietimą, sukuriant naujas informacines galimybes paramos skaidrumui ir taiklumui didinti, tuo prisidedant prie pilietinės visuomenės kūrimo.

Tarpinstitucinio bendradarbiavimo efektyvinimas

Efektyvinti savivaldybės ir valstybės institucijų tarpusavio bendradarbiavimą. Netaiklios, neskaidrios piniginės socialinės pašalpos pagrindinės priežastys yra nelegalus darbas ir gyvenamosios vietos deklaravimo tvarkos pažeidimai (pvz., pas kompensacijas gaunančiuosius gyvena būste nedeklaruoti asmenys ir naudojami būstui teikiamu šildymu bei vandeniu), todėl tai turi išaiškinti atitinkamos kompetentingos institucijos, savivaldybei jas apie tai informuojant.

Sutaupytų socialinės paramos lėšų panaudojimo kitoms socialinėms reikmėms reglamentavimas

Efektyvesnė socialinės paramos teikimo kontrolė sudaro galimybes siekti lėšų ekonomijos, jas panaudojant kitiems socialiniams poreikiams. Tam, kad savivaldybė šių lėšų nepanaudotų su socialine parama nesusijusioms reikmėms, būtini atitinkami ilgalaikiai tarybos sprendimai arba atitinkamos LR piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo pataisos.

Socialinės paramos administravimo kontrolės mechanizmo parengimas

Socialinės paramos klausimams spręsti komisijos nuostatuose nenumatyta komisijos veiklos kontrolė. Neapibrėžta ir Socialinės paramos skyriaus piniginės socialinės paramos sprendimų skirti, neskirti, nutraukti paramą kontrolė. Skyriaus nuostatuose numatyta atsakomybė ir atskaitomybė už visą veiklą. Todėl rekomenduotina parengti nešališką piniginės socialinės paramos teikimo kontrolės mechanizmą, numatant apeliacines sprendimų apskundimo galimybes.

Informacinių komunikacinių technologijų panaudojimo efektyvinimas

Efektyvinti socialinės apsaugos informacinių komunikacinių technologijų, pirmiausia „Parama“ ir „SPIS“ sistemų, panaudojimą, didinant sprendimų priėmimo skaidrumą, išnaudojant laiko sąnaudų taupymo galimybes.

Gerosios praktikos sklaida

Skatinti piniginės socialinės paramos teikimo gerosios praktikos sklaidą visais valdymo lygiais, inicijuoti diskutuotinų socialinės pašalpos teikimo aspektų svarstymą Lietuvos savivaldybių asociacijoje.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės.

Centralizuotas socialinės paramos finansavimas užtikrina socialinio teisingumo, prieinamumo, lygių galimybių principų įgyvendinimą. Taip valstybė vykdo savo konstitucinę prievolę laiduoti gyventojams socialinę paramą. Didesnės rajono savivaldybei suteiktos galios socialinės paramos teikime efektyvina jos administravimą, įtraukiant bendruomenės, visuomeninių organizacijų atstovus, didinant seniūnijų vaidmenį, gerinant individualų darbą su paramos gavėjais. Kelmės rajono gyventojų poreikiai socialinei paramai priklauso nuo valstybės ir rajono socialinių, ekonominių, demografinių veiksnių. Todėl labai svarbu užtikrinti, kad naujas ekonominis nuosmukis nenubrauktų pasiektų teigiamų paramos pertvarkos rezultatų. Būtinoms savalaikės priemonės, reguliariai stebint ir analizuojant reformos poveikį integracijai į darbo rinką – sąlygų aktyvios socialinės paramos gavėjo pozicijos formavimui sudarymas, vietos bendruomenės socialinės, lyderystės kompetencijų didinimas, tarpinstitucinio bendradarbiavimo efektyvinimas, socialinės paramos administravimo kontrolės mechanizmo parengimas, gerosios praktikos sklaida.

3.4.2. Piniginės socialinės paramos valdymo Kelmės rajone tobulinimo sritys ir priemonės

Paramos gavėjų priklausomybės nuo socialinės paramos mažinimas. Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams teikimo įstatymo projekto aiškinamajame rašte pateikti pertvarkos uždaviniai, iš kurių galima išskirti du esminius – piktnaudžiavimo socialine parama mažinimo teisinės priemonės, t.y. reikalavimų gauti socialinę pašalpą ir numatytas kompensacijas sugriežtinimas ir proporcingo socialinės pašalpos dydžio mažinimo darbingo amžiaus darbingiems, bet nedirbantiems asmenims (jų šeimoms) teisinis reguliavimas, t.y. priklausomybės nuo socialinės paramos mažinimas. Šiame įstatyme pateikta eilė piktnaudžiavimą socialine pašalpa mažinančių priemonių. Tai paramos nutraukimas 3 mėn. dėl pašalpos gavėjo sulaikymo neblaiviu viešojoje vietoje ar kilus konfliktui buityje, 6 mėn. – dėl nelegalių pajamų gavimo ar neteisėtos veiklos, dėl nelegalios prekybos kontrabandinėmis cigaretėmis, alkoholiu, benzinu ar dyzeliniu kuru, 12 mėn. – įsigijus nuosavybės teise privalomą registruoti turtą, kurio vertė didesnė kaip piniginių lėšų normatyvas, ar jį perleidus kitam asmeniui, pašalpa nemokama, jei asmuo nedalyvauja visuomenei naudingoje veikloje.

Tačiau, informantų nuomone, kai kurias įstatymo nuostatas reikėtų diskutuoti plačiame socialinę pašalpą teikiančių specialistų rate, dalyvaujant paramos gavėjų atstovams, pvz., Lietuvos savivaldybių asociacijoje, dalykiniuose svarstymuose su pilotinių savivaldybių socialinės paramos atstovais. Naujai persiregistravusiems darbo biržoje, pašalpa gali būti skiriama tik po 3 mėn., nors komisija socialinės paramos klausimams spręsti pasisakė už socialinės pašalpos būtinumą jau dabar.

Tai, paramos organizatorių nuomone, lyg ir mažina pasitikėjimą savivaldybe. Galimos diskusijos ir dėl socialinės pašalpos mažinimo darbingiems darbingo amžiaus žmonėms po metų nuo pašalpos mokėjimo pradžios. Informantų nuomone, mažinimas galėtų priklausyti nuo darbingo amžiaus, nes po 50 m. labai sumažėja įsidarbinimo galimybės, ypač kaimo vietovėse. Diskutuotina ir teisės į socialinę pašalpą sąsaja su kitomis prievolėmis (pašalpa neteikiama, jei bendrai gyvenantys asmenys ar vienas gyvenantis asmuo nemoka vietinės rinkliavos mokesčių už komunalinių atliekų tvarkymą, turi skolų už socialinio būsto nuomą, suvartotą elektros energiją, nesumokėtas žemės nuomos mokesčius). Daugiausia informantų pasisakė dėl 6 mėn. registracijos laikotarpio teritorinėje darbo biržoje panaikinimo. Pagal galiojusią iki 2012 m. sausio 1 d. tvarką, bedarbiai, prieš gaudami socialinę pašalpą, privalėjo pusę metų būti užsiregistravę darbo biržoje. Nuo 2012 m. šio reikalavimo atsisakyta, o tai išplėtė bedarbių teisę į socialinę pašalpą.

Lazutka ir kt. (Piniginės socialinės paramos..., 2013), analizuodami ES valstybių praktiką teikiant socialinę paramą nepasiturintiems gyventojams, pabrėžia, kad per griežti reikalavimai gali mažinti motyvaciją dirbti. Visų valstybių teisės aktai vieningai reglamentuoja, kad socialinės pašalpos gavėjai patys turi aktyviai ieškoti darbo, dalyvauti darbo biržos, savivaldybės integracijos į darbo rinką programose. Jei darbo biržos klientams - bedarbiams siūlomas darbas pagal jų kvalifikaciją, tai socialinės pašalpos gavėjai formaliai turėtų imtis bet kokio darbo. Tokia nuostata aukštesnės kvalifikacijos asmeniui tik mažina motyvaciją dirbti. Pašalpos dydis taip pat veikia paskatas darbui, todėl paramos suma būna kelis kartus mažesnė už minimalų atlyginimą, pvz., Lietuvoje socialinė pašalpa vienam gyvenančiam asmeniui yra 102 Eur/350 Lt, o minimali alga – 300 Eur/1035 Lt (pašalpa sudaro 34 proc. algos). Nors nutraukus, sumažinus paramą suaugusiems asmenims, ji skiriama vaikams, tačiau dėl bendrų šeimos pajamų sumažėjimo pablogėja ir jų gyvenimo sąlygos. Yra asmenų nepasirengusių, visiškai nemotyvuotų darbo rinkai, neatitinkančių aukštų reikalavimų socialinei pašalpai. Todėl kiekvieną socialinės pašalpos nutraukimo ar dydžio sumažinimo atvejį reikėtų analizuoti individualiai, nepalikti tokių asmenų be būtiniausios priežiūros.

Vietos bendruomenės aktyvumas ir kompetencija. Viešojo valdymo tobulinimo 2012 – 2020 m. programos vieni iš pagrindinių tikslų yra didinti viešojo valdymo procesų atvirumą ir skatinti visuomenę aktyviai juose dalyvauti bei gerinti viešojo valdymo institucijų veiklos valdymą (Žin., 2012, Nr. 22-1009). Dokumente teigiama, kad visuomenė turi visas teises dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose savivaldybės lygiu, tačiau tai atlikti jai trukdo pilietinės atsakomybės, iniciatyvumo, kompetencijos, žinių ir informacijos stoka, pabrėžiamas visuomenės švietimo, konsultavimosi su bendruomene šiais aspektais būtinumas. Siekiama didinti seniūno veiklos

efektyvumą, atskaitomybę bendruomenei, pvz., rengiant viešas konsultacijas su vietos gyventojais dėl seniūnijos veiklos planavimo.

Piniginės socialinės pašalpos teikimo, vykdant savarankiškąją savivaldybės funkciją, Kelmės rajone vienu metų patirtis tai patvirtina. Informantai, vertindami bendruomenės, visuomeninių organizacijų atstovų darbą komisijose socialinės paramos klausimams spręsti, išsako nusiskundimus dėl jų kompetencijos, kai kada pasireiškiančio subjektyvumo, asmeniškumo, emocijų. Visuomenininkų veiklą komisijose apsunkina ir tai, kad detalai nereglamentuota pašalpos gavėjų gyvenimo sąlygų tikrinimo tvarka, pvz., dažnai tikrinimo metu būsto šeimininkai apeliuoja į privatumo teisių pažeidimą. Todėl reikėtų parengti buities sąlygų tikrinimo oficialią tvarką, aprašyti privalomą komisijos elgesį nestandartinėse situacijose.

Senosiose ES valstybėse tam tikrą vaidmenį socialinės paramos teikime atlieka visuomeninės organizacijos. Tai paramos gavėjų interesų gynimas, vykdant pašalpų politikos ir administravimo stebėseną, teikiant konsultacijas. Rengiamos probleminio jaunimo advokatavimo programos, kuriose bendruomenė tampa jų patikėtiniais problemų sprendime. Valstybės lygiu galimos nemotyvuotų asmenų darbo rinkai darbo mentorių mokymo programos, metodikos, skirtos bendruomeninėms organizacijoms. Pagal jas galėtų būti tokiems pašalpų gavėjams teikiamos konsultacijos, tarpininkavimo paslaugos (Piniginės socialinės paramos..., 2013).

Bendruomenės kompetenciją didina valstybės ir savivaldybės institucijų skelbiamos informacijos skaidrumas, apimtis, turinys socialinės paramos srityje. Paramos gavėjai skundžiasi informacijos trūkumu, todėl turėtų būti išsiaiškinta, kokios informacijos jie pageidauja. Pateikta informacija turi būti apibendrinta ir atitinkamai susisteminta bendruomenei priimtinausia ir suprantamiausia forma. Būtina užtikrinti savivaldybės institucijų viešas konsultacijas su vietos bendruomenėmis.

Seniūnų įtraukimas į komisijas socialinės paramos klausimams spręsti (komisijų pirmininkais) žymiai padidino jų vaidmenį piniginės socialinės paramos administravime. Tačiau būtina didinti seniūno, kaip karjeros valstybės tarnautojo, vaidmenį visos vietos bendruomenės aktyvumo ir kompetencijų tobulinime. Dabartinis seniūno veiklos reglamentavimas nenumato seniūno ir bendruomenės tiesioginio bendravimo formų, kas neužtikrina seniūno veiklos skaidrumo ir didesnės atsakomybės bendruomenei (Žin., 2012, Nr. 22-1009).

Socialinis švietimas. Nuo 2015 m. Kelmės rajono savivaldybė savarankiškai administruoja socialines pašalpas ir būsto šildymo, karšto bei geriamojo vandens išlaidų kompensacijas. Todėl aktualiu yra rajono gyventojų socialinis švietimas apie piniginės socialinės paramos pertvarkos ypatumus, naujausia informacija apie išmokas ir kompensacijas. Informantai rekomendavo potencialiems ir esamiems paramos gavėjams oficialius šaltinius, kuriuose jie gali rasti norimą

informaciją. Dažniausiai paminėti nacionalinė televizija (31 proc.), vietinė spauda (26 proc.), nacionalinis radijas (19 proc.), didieji dienraščiai (12 proc.). Tačiau dalis gavėjų, ypač kaimo vietovėse, neturi galimybių operatyviai tai sužinoti. Jiems galėtų padėti seniūnijos, panaudodamos viešųjų susibūrimų vietas informavimui, lankstinukų dalijimui, pvz., seniūnijos skelbimų lentas, parduotuves, buitinių paslaugų įstaigas, mokyklas, kitas paprastas ir prieinamas gyventojams priemones, efektyviau išnaudoti savivaldybės tinklą, patyrusių socialinės paramos skyriaus darbuotojų reguliarias viešąsias konsultacijas seniūnijose.

Socialinės paramos specialistų profesionalumas. Vienas svarbiausių sėkmingos piniginės socialinės paramos administravimo veiksnių yra paramą organizuojančių ir teikiančių savivaldybės specialistų kompetencija, profesionalumas. Kai kuriose Europos valstybėse socialinis darbuotojas dalyvauja ir vertinant, ir teikiant piniginę socialinę pašalpą, konsultuoja, motyvuoja, tarpininkauja pašalpos gavėjams, dėl ko kinta pastarųjų elgsena darbo rinką palankia kryptimi. Pvz., Austrijoje šalia išmokamos pašalpos būtinai sudaromos individualios integracijos programos, Skandinavijos šalyse socialinis darbuotojas yra konsultantas ir pašalpų administratorius, t. y., šalyse, kuriose decentralizuotas paramos teikimas savivaldos lygiu, visame procese būtinai dalyvauja socialinis darbuotojas. Aktyvaus socialinės pašalpos gavėjo modelio įgyvendinimui darbingiems socialinės pašalpos gavėjams rengiamos specialios individualios sugrįžimo į darbo rinką programos, kurių kūrime dalyvauja savivaldybės piniginės paramos specialistai, socialiniai darbuotojai ir darbo biržos atstovai (Piniginės socialinės paramos..., 2013).

Lietuvoje socialiniai darbuotojai seniūnijose priima dokumentus socialinei pašalpai, pildo buities tyrimo aktus, Tolimesnis jų darbas su paramos gavėjais įstatymiškai nėra reglamentuotas.

Kelmės savivaldybės taryba yra patvirtinusi Socialinės pašalpos teikimo tvarkos aprašą, kuriame nustatyta socialinės pašalpos skyrimo ir mokėjimo tvarka. Ši tvarka padidino socialinių darbuotojų, specialistų išmokoms vaidmenį, išplėtė jų teises ir atsakomybę už socialinės pašalpos nepasiturintiems gyventojams teikimo teisingumą ir veiksmingumą. Rajone socialiniai darbuotojai yra įtraukti į visas 11 seniūnijų komisijų socialinės paramos klausimams spręsti, turi teisę nustatyta tvarka vertinti paramos gavėjų turto vertę, tikrinti jų buitines sąlygas. Tačiau reikia pabrėžti, kad dalyvavimas tokiose komisijose nėra įstatymiškai apibrėžtas, priklauso nuo savivaldybės administracijos vadovo požiūrio. Būtina kelti ir savivaldybės Socialinės paramos skyriaus darbuotojų, organizuojančių paramos skyrimą, kvalifikaciją, suteikiant galimybę reguliariai dalyvauti SADM seminaruose, pasitarimuose, konferencijose. Visiems turėtų būti užtikrintas reikiamos informacijos gavimas iš EBPO.

Socialinės paramos specialistų veiklos organizavimas. Efektyviam socialinės paramos teikimui, vykdant savarankiškąją savivaldybės funkciją, būtinas racionalus žmogiškųjų išteklių panaudojimas. Bitino, Bitaičio (2014), atlikusių pilotinių savivaldybių darbuotojų, tiesiogiai susijusių su piniginės socialinės paramos administravimu, kiekybinę apklausą, teigimu, į klausimą „Kas pasikeitė mano darbe prasidėjus pilotiniam projektui?“ 73 proc. respondentų atsakė, kad padidėjo darbo krūvis, bet ne atlyginimas, 41 proc. respondentų pasikeitė veiklos spektras, darbo organizavimas (atsirado bendradarbiavimas su kitomis institucijomis), 10 proc. apklaustųjų darbe pasijuto svarbesniais.

Kelmės savivaldybėje kiekvieną mėnesį organizuojami susirinkimai su rajono valdžia, seniūnais, seniūnijų socialiniais darbuotojais dėl socialinės paramos teikimo. Apibūdinama kiekvienos seniūnijos situacija, pvz., paramos gavėjų skaičius ir išlaidų kaita, Komisijos socialiniams klausimams spręsti veiklos rezultatai, darbuotojų pasiūlymai.

Lazutkos ir kt. nuomone, dėl didelio darbuotojų krūvio trūksta laiko reikiamai įsigilinti į kiekvieno potencialaus ar esamo pašalpos gavėjo situaciją, vadovaujamosi stereotipais. Dėl to, jei sprendimas priklauso tik nuo darbuotojo, gali būti pažeistas lygių galimybių į socialinę pašalpą principas (Piniginės socialinės paramos..., 2013). Todėl Kelmės rajono savivaldybės vadovybei reikia reguliariai peržiūrėti socialinės paramos skirstymą organizuojančių ir teikiančių darbuotojų atliekamas funkcijas, darbo krūvius, atlygius, seniūnijų stiprybes ir galimybes socialinės paramos srityje.

Tarpinstitucinis bendradarbiavimas. Vienas pagrindinių piktnaudžiavimą socialine parama mažinančių veiksnių yra savivaldybės ir valstybės institucijų tarpusavio bendradarbiavimas. Piniginės socialinės paramos įstatyme įrašyta nuostata, kad „*Piniginės socialinės paramos teikimas remiasi... savivaldybės bei valstybės institucijų ir įstaigų bendradarbiavimu ir tarpusavio pagalba*“ (2011, Nr. 155 – 7353, 4 p. Tačiau informantų nuomone, tarpinstitucinį bendradarbiavimą reikia gerokai efektyvinti, pvz., detalizuojant kiekvienos institucijos atsakomybę ir atskaitomybę. Nei viena iš tikslinių grupių nepažymėjo tarp svarbiausių piniginės socialinės pašalpos teikimo veiksnių, teiginių Darbo biržos, Darbo inspekcijos, Valstybinės mokesčių inspekcijos, Muitinės departamento, kitų valstybės įstaigų pagalbos savivaldybei paramos administravimui, pabrėždamos bendradarbiavimo formalumą. Nors savivaldybė nuolat informuoja minėtas institucijas apie galimus pažeidimus, teikia pasiūlymus teisės aktų nuostatų koregavimui, pvz., reikėtų trumpinti atžymų darbo biržoje laikotarpį, nes pašalpų gavėjai laikotarpiu (2 – 3 mėn.) tarp apsilankymų šioje įstaigoje išvyksta nelegaliam darbui į užsienį.

Tarpinstitucinis bendradarbiavimas įgyvendinamas ir per Komisijų socialinės paramos klausimams spręsti veiklą. Visose 11 seniūnijų komisijų dalyvauja Telšių apskrities vyriausiojo policijos komisariato Kelmės rajono policijos komisariato Viešosios policijos prevencijos skyriaus pareigūnai, Kelmės, Kukečių, Vaiguvos seniūnijų komisijose – VšĮ Kelmės rajono pirminės sveikatos priežiūros centro atitinkamo medicinos punkto specialistai, Užvenčio seniūnijos komisijoje – švietimo srities atstovai.

Lazutka ir kt. teigia, kad bendradarbiavimas visuomet kelia problemų, institucinius interesų konfliktus. *„Reikia nepamiršti, kad institucijos turi savo tikslus, paskatas, sąlygas (pvz., „perduoti“ savo neperspektyvų klientą kitai institucijai, sutaupant savo lėšas, dėl ko kyla grėsmė klientui „suktis“ įvairių paramos programų cikle)..., kai paramos teikime dalyvauja labai daug veikėjų, turinčių skirtingus motyvus, atskaitomybės taisykles, susidaro prielaidos paslaugų prieinamumo nelygybei ar kyla kokybės problemos.“* (Piniginės socialinės paramos..., 2013, 89 p.). Kai kuriose valstybėse veikia socialinės paramos ir darbo rinkos specialios programos, įsteigtos jų įgyvendinimą koordinuojančios įstaigos, užtikrinančios programų prieinamumą, veiksmingumą, institucijų tikslų derinimą, į institucijų bendradarbiavimo stebėseną įtraukiamos visuomeninės organizacijos.

Piniginės socialinės paramos administravimas. Piniginės socialinės paramos tikslingumo, socialinio teisingumo ir veiksmingumo principų įgyvendinimas reiškia socialinės atskirties mažinimą, t.y. užimtumo didinimą, skaidrią ir taiklią socialinę paramą bei socialinę integraciją. Todėl negalima apsiriboti vien pasiekimais mažinant socialinės pašalpos, kompensacijų teikimo išlaidas. Būtina analizuoti, kaip socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus, išlaidų pašalpoms ir kompensacijoms mažėjimas gerina padėtį darbo rinkoje, pažeidžiamų gyventojų grupių gyvenimo sąlygas. Pagal tai turėtų būti vertinama piniginės socialinės pertvarkos sėkmė, nes eilinis ekonominis nuosmukis gali vėl žymiai padidinti paramos gavėjų skaičių. Todėl Kelmės rajono savivaldybei būtina reguliariai, pvz., kasmet, atlikti paminėtų rodiklių kaitos stebėseną, priimti reikiamus sprendimus, jei būtina, situacijos gerinimui.

Informantai pažymėjo, kad nenumatyta Komisijos socialinės paramos klausimams spręsti atsakomybė ir veiklos kontrolė, neapibrėžtas sutaupyto socialinės paramos lėšų tolimesnis panaudojimas savivaldybės reikmėms. Tyrimų (Lazutka ir kt., Piniginės socialinės paramos..., 2013; Bitinas, Bitaitis, 2014) rezultatai rekomenduoja parengti ir visos socialinės paramos skyrimo nešališką kontrolės mechanizmą, numatant priimtų sprendimų apeliacines galimybes.

3.4.3. Piniginės socialinės paramos valdymo Kelmės rajone tobulinimo kryptys

Viešojo valdymo tobulinimo 2012 – 2020 m. programoje (Žin., 2012, Nr. 22-1009) pabrėžiama, kad viešosios institucijos turi plačiai taikyti strateginį planavimą, diegti šiuolaikinius veiklos valdymo metodus ir naujas technologijas, atlikti veiklos valdymo efektyvumo analizes. Šaparnienės (2010), Šaparnienės, Valukonytės (2012) tyrimai rodo, kad savivaldybėje gyventojai kokybiškai aptarnaujami, jei įstaigos, organizacijos įgyvendina gero valdymo principus, pvz., piliečių dalyvavimą, bendradarbiavimą, skaidrumą, prieinamumą, jautrumą, nešališkumą. Sumaniojo viešojo valdymo dimensijų, pvz., bendradarbiavimo sąveikaujant, įgalinto pilietiškumo, valdžios iniciatyvūs veiksmai, derinimas su gero valdymo principų taikymu padeda prisitaikyti prie kintančios, nestabilios aplinkos sąlygų, pvz., ekonominių nuosmukių atvejais, ir tinkamai į tai reaguoti adekvačiais sprendimais (Buškevičiūtė, 2014; Gaulė, 2014).

Bitinas, Bitaitis (2014), Bitinas, Guogis, Migun, Važgytė (2010), Marcinkevičiūtė, Petrauskienė (2007), Petrauskienė (2005) pateikia šiuos socialinių paslaugų administravimo efektyvumo veiksnius: darbuotojų kompetencija, visuomenės aktyvumas, tarpinstitucinis bendradarbiavimas, konkurencingumo skatinimas, racionalus išteklių paskirstymas, geros praktikos sklaida, informacinių technologijų, etinių normų bei vertybių taikymas.

Apibendrinus empirinio tyrimo rezultatus ir remiantis Viešojo valdymo tobulinimo 2012 – 2020 m. programa, moksliniais tyrimais bei gerą patirtimi teikiant piniginę socialinę paramą, išskirtos septynios piniginės socialinės paramos valdymo Kelmės rajone tobulinimo kryptys (žr. 3.22 lent.).

Piniginės socialinės paramos valdymo Kelmės rajone tobulinimo kryptys

Tobulinimo kryptys
1. Įgyvendinti gero ir sumaniojo viešojo valdymo principus
<p>1.1. <i>Didinti socialinės paramos valdymo efektyvumą, įgyvendinant gero valdymo principus, remiantis gerąja praktika, įrodančia, jog gyventojai kokybiškai aptarnaujami, jei taikomi tokie principai, kaip piliečių dalyvavimas, bendradarbiavimas, skaidrumas, prieinamumas, jautrumas, nešališkumas;</i></p> <p>1.2. <i>Derinti sumaniojo viešojo valdymo dimensijas – bendradarbiavimas sąveikaujant, įgalintas pilietiškumas, valdžios iniciatyvūs veiksmai – su gero valdymo principais, nes tai padeda prisitaikyti prie kintančios, nestabilios aplinkos sąlygų, pvz., ekonominių nuosmukių atvejais, ir tinkamai į tai reaguoti adekvačiais sprendimais.</i></p>
2. Siūlyti LR piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo nuostatų pakeitimus; parengti piniginės paramos administravimo Kelmės rajone kontrolės, sutaupyto socialinei paramai skirtų lėšų panaudojimo, paramos gavėjo buities ir gyvenimo sąlygų tikrinimo tvarkas
<p>2.1. <i>Inicijuoti LR piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo informantų pasiūlytų diskutuotinių socialinės pašalpos teikimo nuostatų svarstymą SADM, Lietuvos savivaldybių asociacijoje, dalykiniuose susitikimuose su pilotinių savivaldybių socialinės paramos atstovais:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - naujai persiregistravusiems darbo biržoje, pašalpa gali būti skiriama tik po 3 mėn., nors savivaldybės komisija socialinės paramos klausimams spręsti pasisako už socialinės pašalpos būtinumą jau dabar; informantų nuomone, tai lyg ir mažina pasitikėjimą savivaldybe; siūlymas – panaikinti 3 mėn. laikotarpį ir palikti teisę dėl pašalpos skyrimo spręsti savivaldybei; - socialinė pašalpa darbingiems darbingo amžiaus žmonėms mažinama po metų nuo pašalpos mokėjimo pradžios; siūlymas – mažinimas galėtų priklausyti nuo darbingo amžiaus, nes po 50 m. labai sumažėja įsidarbinimo galimybės, ypač kaimo vietovėse; - teisė į socialinę pašalpą siejama su kitomis prievolėmis (pašalpa neteikiama, jei bendrai gyvenantys asmenys ar vienas gyvenantis asmuo nemoka vietinės rinkliavos mokesčių už komunalinių atliekų tvarkymą, turi skolų už socialinio būsto nuomą, suvartotą elektros energiją, nesumokėtas žemės nuomos mokestis); siūlymas – išsiaiškinti, ar ji nepažeidžia konstitucinės asmens teisės gauti socialinę pašalpą; - pagal galiojusią iki 2012 m. sausio 1 d. tvarką, bedarbiai, prieš gaudami socialinę pašalpą, privalėjo pusę metų būti užsiregistravę darbo biržoje. Nuo 2012 m. šio reikalavimo atsisakyta; Siūlymas – atstatyti galiojusią tvarką, nes žymiai išplečiama teisė į socialinę pašalpą, neišnaudojamos nedirbančiųjų galimybės įsidarbinti iki pašalpos skyrimo, mažinama darbo paieškos motyvacija.
<p>2.2. <i>Parengti piniginės socialinės paramos Kelmės rajono gyventojams administravimo kontrolės su apeliacine sprendimo apskundimo galimybe tvarką, nustatant:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Komisijos socialinės paramos klausimams spręsti veiklos, atskirų narių atsakomybes ir kontrolę; dabartiniuose nuostatuose nenumatyta jokia atsakomybė - Socialinės paramos skyriaus sprendimų skirti, neskirti, nutraukti, sustabdyti piniginę socialinę paramą kontrolę; dabartiniuose skyriaus nuostatose numatyta atsakomybė ir atskaitomybė už visą veiklą; - piniginei socialinei paramai skirtų sutaupyto lėšų panaudojimo tik savivaldybės socialinėms reikmėms tvarką; aktyvus Kelmės rajono savivaldybės tarybos narių ir administracijos vadovų įsijungimas į piniginės socialinės paramos teikimą gali reikšti, kad prioritetu yra lėšų ekonomija, bet ne paramos nepasiturintiems gyventojams suteikimas ir socialinės atskirties sumažinimas. Tai gali trukdyti įgyvendinti prieinamumo principą, nes ne visi, kuriems reikia, gaus socialinę paramą. Sutaupytos lėšos gali būti panaudotos ir nesocialinėms reikmėms.
<p>2.3. <i>Parengti būsimų ir esamų piniginės socialinės paramos gavėjų gyvenimo sąlygų tikrinimo tvarką ir rekomendacijas, aprašant galimus komisijos narių veiksmus, reakcijas nestandartinėse situacijose (dažnai tikrinimo metu būsto šeiminkai apeliuoja į privatumo teisių pažeidimą, pasireiškia į komisiją įtrauktų ne savivaldybės darbuotojų asmeniškumai, emocijos ir pan.).</i></p>
3. Didinti vietos bendruomenės aktyvumą ir kompetencijas bei bendradarbiavimą su seniūnija, sudaryti sąlygas aktyviai socialinės paramos gavėjo pozicijai

- 3.1. *Tobulinti Komisijose socialinės paramos klausimams spręsti dalyvaujančių bendruomenės, nevyriausybinų organizacijų atstovų žinias ir lyderystės, iniciatyvumo kompetencijas*, sudarant sąlygas ne mažiau kaip 2 kartus per metus dalyvauti SADM, savivaldybių organizuojamuose seminaruose, pasitarimuose, padėti rengti pranešimus mokslinėms konferencijoms;
- 3.2. *Į piniginės socialinės paramos teikimą įtraukti kuo daugiau vietos bendruomenės narių*, aktyvinant socialinį švietimą, sukuriant naujas informacines galimybes paramos skaidrumui ir taiklumui didinti, tuo prisidedant prie pilietinės visuomenės kūrimo kaimiškose savivaldybėse;
- 3.3. *Organizuoti socialinės paramos gavėjų buities sąlygų tikrinimo mokymus*, akcentuojant santykių su būsto savininku etiką, vengiant asmeniškumų, nepagrįstos kritikos, subjektyvumo, kitų pasireiškimų, didinančių socialinę įtampą bendruomenėje, užtikrinant informacijos apie asmenį konfidencialumą;
- 3.4. *Efektyvinti vietos bendruomenės ir seniūnijos bendradarbiavimą socialinės paramos srityje*, didinant didinti seniūno, kaip karjeros valstybės tarnautojo, vaidmenį visos vietos bendruomenės aktyvumo ir kompetencijų tobulinime, populiarinti įvairias seniūno ir bendruomenės tiesioginio bendravimo formas, užtikrinančias veiklos skaidrumą ir didesnę atsakomybę bendruomenei, pvz., reguliarias viešas konsultacijas bendruomenei aktualiais klausimais;
- 3.5. *Didinti savivaldybės ir jos įstaigų skelbiamos informacijos skaidrumą, prieinamumą*, išsiaiškinant bendruomenės pageidaujamos informacijos turinį ir apimtį, pateikiant ją bendruomenei priimtinausia ir suprantamiausia forma;
- 3.6. *Sudaryti sąlygas socialinės paramos gavėjo aktyvios pozicijos darbo rinkoje formavimui*, neapsiribojant vien tik pašalpos, kompensacijų skyrimu, bet teikiant jam ir kitas įvairias konsultavimo, motyvavimo paslaugas, įtraukiant jį į aktyvesnę bendruomenės veiklą. Šiam tikslui pasiekti rekomenduojama darbingiems socialinės pašalpos gavėjams parengti specialias individualias sugrįžimo į darbo rinką programas, metodinius nurodymus, kurių kūrime dalyvautų savivaldybės piniginės paramos specialistai, socialiniai darbuotojai ir darbo biržos atstovai.

4. Tobulinti savivaldybės žmogiškųjų, informacinių, finansinių išteklių panaudojimą

- 4.1. *Didinti socialinio darbuotojo, specialisto išmokoms vaidmenį piniginės socialinės paramos teikime*, kelti jų kvalifikaciją, tarybos sprendimu reglamentuojant darbo su paramos gavėjais seniūnijose uždavinius, veiksmus, papildomą atlygį už konsultavimo, motyvavimo, tarpininkavimo paslaugų teikimą, individualų darbą su nepasiruošusiais, nemotyvuotais darbo rinkai, neatitinkančiais naujųjų reikalavimų socialinei pašalpai asmenimis;
- 4.2. *Kelti Socialinės paramos skyriaus darbuotojų, organizuojančių paramos skyrimą, kvalifikaciją*, suteikiant galimybę reguliariai dalyvauti SADM seminaruose, pasitarimuose, konferencijose. Visiems turėtų būti užtikrintas reikiamos informacijos gavimas iš EBPPPO;
- 4.3. *Kelmės rajono savivaldybės vadovybei reikia reguliariai peržiūrėti socialinę paramą organizuojančių ir teikiančių darbuotojų atliekamas funkcijas, darbo krūvius, atlygius, seniūnijų stiprybes ir galimybes socialinės paramos srityje*, atsižvelgiant į tai, kad didelis darbo krūvis gali būti pažeisti lygių galimybių į socialinę pašalpą principą;
- 4.4. *Analizuoti socioekonominę situaciją rajone*, numatant galimą lėšų piniginės socialinės paramos išmokoms trūkumą dėl išaugusio pašalpos gavėjų skaičiaus ar padidėjusių išlaidų kompensacijoms;
- 4.5. *Efektyvinti socialinės apsaugos informacinių komunikacinių technologijų, pirmiausia „Parama“ ir „SPIS“ sistemų, panaudojimą*, didinant sprendimų priėmimo skaidrumą, išnaudojant laiko sąnaudų taupymo galimybes.

5. Didinti savivaldybės ir valstybės institucijų, įstaigų, organizacijų bendradarbiavimo efektyvumą

- 5.1. *Didinti savivaldybės ir valstybės institucijų bei įstaigų (Darbo biržos, Darbo inspekcijos, Valstybinės mokesčių inspekcijos, Muitinės departamento, Policijos komisariato) bendradarbiavimo efektyvumą socialinės paramos teikime:*
- detalizuojant kiekvienos institucijos atsakomybę ir atskaitomybę;
 - atsižvelgti į savivaldybės pasiūlymus atitinkamos valstybės įstaigos veiklos, padidinančios socialinės paramos teikimo taiklumą ir skaidrumą, tobulinimui, (pvz., trumpinti atžymų darbo biržoje laikotarpį, nes pašalpų gavėjai laikotarpiu (2 – 3 mėn.) tarp apsilankymų šioje įstaigoje išvyksta nelegaliam darbui į užsienį);
 - rengti kasmetinius pasitarimus, analizuojant netaiklios, neskaidrios piniginės socialinės pašalpos pagrindinių priežasčių – nelegalaus darbo ir gyvenamosios vietos deklaravimo tvarkos pažeidimų išsiaiškinamumą;
 - svarstyti galimybę formalaus bendravimo, galimų institucinių interesų konfliktus priežasčių išsiaiškinimui ir šalinimui, pasinaudojant ES valstybių gerąja praktika, parengti specialią veiklą koordinuojančią programą, į institucijų bendradarbiavimo stebėseną įtraukiant visuomenines organizacijas;
- 5.2. *Skatinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą per Komisijų socialinės paramos klausimams spręsti veiklą*, įtraukiant į socialinės paramos teikimą daugiau įvairių įstaigų atstovų, neapsiribojant vien policijos, medicinos, švietimo pareigūnų dalyvavimu;
- 5.3. *Mažinti nelegalaus darbo galimybes*, viešinant masinės informacijos priemonėse nelegaliai dirbančius asmenis ir jų darbdavius.

6. Vykdyti piniginės socialinės paramos ir darbo rinkos rodiklių kaitos stebėseną

6.1. Kasmet analizuoti, neapsiribojant vien piniginės socialinės paramos mažėjimo finansiniais pasiekimais, socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus ir išlaidų pašalpoms bei kompensacijoms kaitos poveikį darbo rinkai, pažeidžiamų gyventojų grupių gyvenimo sąlygoms rajone, priimti savalaikius sprendimus situacijos gerinimui (prognozuojant galimų ekonominių nuosmukių, vėl žymiai padidinančių gavėjų skaičių ir išlaidas, poveikį), parengti ilgalaikę stebėsenos programą;

6.2. Analizuoti naujųjų sugriežtintų reikalavimų socialinei paramai poveikį integracijai į darbo rinką rajone, atsižvelgiant į ES valstybių praktiką, teigiančią, kad per griežti reikalavimai mažina motyvaciją įsidarbinimui, blogina vaikų gyvenimo sąlygas, jų tėvams nutraukus paramos teikimą.

7. Tobulinti gyventojų socialinį švietimą, įgyvendinti gerosios praktikos pavyzdžius

7.1. Tobulinti rajono gyventojų socialinį švietimą, panaudojant ne tik tradicines masinės informacijos priemones, bet ir viešąsias susibūrimų vietas informavimui, ypač kaimo vietovėse, pvz., seniūnijos skelbimų lentas, parduotuves, buitinių paslaugų įstaigas, mokyklas, kitas paprastas ir prieinamas gyventojams priemones; efektyviau išnaudoti savivaldybės tinklapi, patyrusių socialinės paramos skyriaus darbuotojų reguliarias viešąsias konsultacijas seniūnijose;

7.2. Skatinti piniginės socialinės paramos teikimo gerosios praktikos sklaidą:

- pasinaudojant ES valstybių patirtimi, į piniginės socialinės paramos teikimą įtraukti visuomenines organizacijas, kurios teiktų pašalpų ir kompensacijų gavėjų konsultavimo, tarpininkavimo paslaugas, vykdytų paramos administravimo stebėseną, gintų jų interesus, rengtų jaunimo advokatavimo programas (bendruomenė tampa jų patikėtiniais problemų sprendime);
- siūlyti savivaldybių asociacijai kartu su Darbo birža rengti nemotyvuotų asmenų darbo rinkai darbo mentorių mokymo programas.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės.

Piniginės socialinės paramos valdymo Kelmės rajone tobulinimas apima keletą svarbiausių aspektų – siūlymai koreguoti kai kurias LR piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo nuostatas ir stiprinti piniginės socialinės paramos administravimą bei jo kontrolę. Siūlyti SADM, Lietuvos savivaldybių asociacijoje svarstyti įstatymo pataisas dėl socialinės pašalpos skyrimo užsiregistravus ar naujai persiregistravus teritorinėje darbo biržoje, dėl pašalpos mažinimo priklausomybės nuo gavėjo amžiaus cenzo, dėl paramos sąsajų su kitomis ne socialinėmis prievolėmis, dėl valstybės institucijų, dalyvaujančių socialinės paramos teikime, atsakomybių ir atskaitomybių detalizavimo. Piniginės socialinės paramos pertvarkos tikslų įgyvendinimui Kelmės rajono savivaldybei rekomenduojama sparčiau įgyvendinti gero ir sumaniojo valdymo principus socialinės paramos ir kitose valdymo srityse, didinti vietos bendruomenių socialines, lyderystės kompetencijas, aktyvumą ir socialinį švietimą, veiksmingai naudoti žmogiškuosius, finansinius ir informacinius išteklius, efektyvinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą. Svarbu sudaryti sąlygas aktyviai socialinės paramos gavėjo pozicijai formuoti, reguliariai stebėti ir analizuoti reformos poveikį rajono darbo rinkos, pažeidžiamiausių gyventojų grupių gyvenimo lygio pokyčiams.

IŠVADOS

1. Analizuotos viešojo administravimo koncepcijos socialinės apsaugos kontekste: išryškinti naujosios viešosios vadybos privalumai ir trūkumai, vykdam socialinės apsaugos pertvarką (pvz., orientavimasis į galutinius rezultatus, privačių fondų atsiradimas kaip dalinė „Sodros“ privatizacija, socialinės paramos decentralizavimas, įtraukiant į jos teikimą privatų sektorių, visuomenines organizacijas, tačiau ekonominių vertybių ir privataus verslo suabsoliutinimas, korupcija); išnagrinėta gero valdymo ir sumaniojo valdymo principų įgyvendinimo nauda socialinei apsaugai – gebėti prisitaikyti prie kintančios aplinkos ir tinkamai reaguoti į ją adekvačiais sprendimais (pvz., dalyvavimo principo prioritetas, aktyvios pilietiškumo formos, sumani ir atvira valdžia, atskaitomybė).

2. Išnagrinėti socialinės apsaugos valdymo ypatumai: 1) socialinės apsaugos principų, iš kurių esminiai yra socialinis solidarumas ir teisingumas bei valstybės socialinių garantijų užtikrinimas, taikymas apibrėžia socialinės apsaugos sistemos modelį; 2) yra 3 pagrindiniai teoriniai socialinės apsaugos valdymo modeliai – kova su skurdu, asmens buvusio gyvenimo lygio išsaugojimas bei piliečių gerovės skatinimas, perskirstant pajamas pagal lygybės principą (kiekviena valstybė pasirenka sau tinkamus veiksnius ir visų modelių; pagal Europos komisijos rekomendacijas socialinę apsaugą turėtų sudaryti trys pagrindinės dalys: socialinis draudimas, socialinė parama ir integracija į darbo rinką); 3) Pasaulio banko organizacija įvardija socialinės apsaugos sistemos organizavimo lygmenis – garantuoti minimalią socialinę apsaugą, finansuojamą mokesčių pagrindu, privaloma socialinė apsauga bei papildoma socialinė apsauga, apimanti kaupiamąsias pensijas; 4) socialinės apsaugos valdyme paplito taip vadinama „flexicurity“ (lankstus saugumas) idėja – bendros veiklos modelis; tai politinė strategija, kuria kompleksiskai siekiama didinti darbo rinkos, darbo organizavimo, darbo santykių lankstumą ir užimtumo saugumą bei gerinti socialinę apsaugą socialiai pažeidžiamoms asmenų grupėms darbo rinkoje ir už jos ribų; 5) pastarųjų metų tendencijos rodo, kad Lietuva iš korporatyviojo konservatyvaus modelio pozicijų palaipsniui traukiasi ir palaipsniui pereina į liberalųjį modelį.

3. Apibūdinti Lietuvos socialinės apsaugos sistemos, kurią sudaro socialinis draudimas, socialinė parama (piniginė socialinė parama ir socialinės paslaugos) ir specialios socialinės išmokos, raida ir valdymo aspektai. Pabrėžiama, kad piniginė socialinė parama, paprastai, formuojama pagal stokos ir kategorijos principus, pateikiami socialinės paramos teikimo principai, analizuota savivaldybės teisės ir atsakomybė už socialinę paramą.

4. Išnagrinėtos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo nuostatos, atspindinčios socialinės paramos teikimo sugriežtinimo reikalavimus, piktnaudžiavimo socialine parama mažinimo galimybes, motyvacijos integruotis į darbo rinką siekį.

5. Pateiktas piniginės socialinės paramos valdymo Kelmės savivaldybėje metodologinis pristatymas, pagrindžiant naudojamą tyrimo metodiką, tyrimo instrumento konstravimą, tyrimo imties charakteristikas (kriterinė atranka, atrankos kriterijai).

6. Suformuluotos empirinio tyrimo išvados:

6.1. Remiantis atliktais tyrimais, nustatyti pagrindiniai piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams valdymo Kelmės rajone veiksniai: 1) socialinės paramos teikimo taiklumo, skaidrumo, viešumo, įgyvendinant sugriežtintus paramos skyrimo, nutraukimo, sustabdymo teisinius reikalavimus, didinimas; 2) registruotų ir neregistruotų (nelegalių) bedarbių skaičius arba nedarbo lygis rajone; 3) vidutinis darbo užmokestis rajone; 4) valstybės remiamų pajamų dydis; 5) valstybės remiamų pajamų ir vidutinio darbo užmokesčio rajone santykis. Kelmės rajono savivaldybė turi pakankamai galių didinti piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams taiklumą, skaidrumą ir veiksmingumą, nes iš 5 veiksnių negali įtakoti tik valstybės remiamų pajamų dydžio, kurį nustato vyriausybė, ir iš dalies valstybės remiamų pajamų ir vidutinio darbo užmokesčio savivaldybės teritorijoje santykio;

6.2. Penkiose savivaldybėse, kuriose nuo 2012 m. pinigine socialine parama nepasiturintiems gyventojams teikiama kaip savarankiškoji savivaldybės funkcija, pavyko socialinės pašalpos gavėjų skaičių sumažinti 1,75 karto. Šiuos pokyčius, jų nuomone, lėmė: 1) taiklesnis socialinės paramos skyrimas, skaidrumas ir viešumas; 2) sugriežtinti socialinės paramos skyrimo reikalavimai; 3) bendruomenės, gerai žinančios vietos socialinę aplinką, įtraukimas ir aktyvus jos dalyvavimas teikiant pinigine socialine paramą; 4) efektyvesnis savivaldybės ir valstybės institucijų, įstaigų bendradarbiavimas; 5) socialinės paramos gavėjų įsidarbinimo motyvacijos didinimas (skiriama papildoma socialinė pašalpa ilgalaikiams bedarbiams); 6) didėjantis paramos gavėjų sąmoningumas, bendruomenės narių socialinio teisingumo siekis.

6.3. Išnagrinėjus piniginės socialinės paramos valdymo situaciją Kelmės rajone, galima teigti, kad Kelmės rajono savivaldybė yra pilnai pasirengusi kokybiškai teikti rajono gyventojams pinigine socialine paramą: 1) patvirtinti būtinausi teisės aktai socialinei paramai teikti – Socialinės pašalpos teikimo rajono gyventojams tvarkos aprašas, Komisijos socialinės paramos klausimams spręsti nuostatai ir sudėtytys seniūnijose, naujieji Socialinės paramos skyriaus nuostatai; 2) bendradarbiaujama su Valstybine darbo inspekcija, Valstybine mokesčių inspekcija, Lietuvos darbo birža, rajono policijos komisariatu, sveikatos priežiūros, švietimo įstaigomis; 3) paramą teikia

kvalifikuoti Socialinės paramos skyriaus specialistai išmokoms ir seniūnijų socialiniai darbuotojai; 4) naudojamos naujausiomis informacinėmis ir elektroninių ryšių technologijoms, tokioms, kaip SPIS programa „Socialinės paramos apskaitos sistema „Parama“, reikiama informacija teikiama Kelmės r. savivaldybės internetinėje svetainėje; 5) vadovaujamosi 2013 – 2020 m. rajono strateginiu plėtros planu, kuriame numatytos ir jau įgyvendinamos priemonės socialinės paramos išlaidoms mažinti – gyventojų užimtumo ir vidutinio darbo užmokesčio didinimas, gyvenimo sąlygų gerinimas pažeidžiamoms rajono gyventojų grupėms.

6.4. Atlikus informantų nuostatų apie pinigines socialinės paramos valdymą Kelmės rajone, nustatyta:

- LR pinigines socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo pataisų svarbą paramos taiklumui, skaidrumui, viešumui didinti vertina labai palankiai, tačiau teikia pasiūlymus dėl kai kurių teisinių nuostatų galimo koregavimo (pvz., dėl persiregistravimo darbo biržoje statuso, pašalpos mažinimo priklausomybės nuo gavėjo amžiaus, teisės į pašalpą sąsajos su kitomis prievolėmis, privalomo registracijos laikotarpio darbo biržoje iki gaunant pašalpą), organizuojant diskusiją Savivaldybių asociacijoje kartu su paramos gavėjų atstovais;

- siūloma parengti naujus teisės aktus, reglamentuojančius pinigines paramos administravimo Kelmės rajone kontrolę, sutaupyto socialinei paramai skirtų lėšų tolesnio panaudojimo tik socialinėms reikmėms bei paramos gavėjo gyvenimo sąlygų tikrinimo ir komisijos elgsenos nestandartinėse situacijose tikrinimo metu tvarkas;

- išryškintos 4 pagrindinės priežastys, dėl kurių Kelmės rajone mažėja socialinės pašalpos poreikis: 1) kova su piktnaudžiavimu pinigine socialine parama valstybės ir savivaldybės lygmenyse, pasireiškianti efektyvesniu tarpinstituciniu bendradarbiavimu; 2) vietos bendruomenių organizacijų atstovų, gerai žinančių vietos socialinę aplinką, dalyvavimas pinigines socialinės paramos skirstymo komisijose; 3) aktyvesnė paramos gavėjų darbo paieška; 4) būtinumas vykdyti kitas su socialine parama nesusijusias prievoles. Dviem pirmosioms priežastims tenka 80 proc. visų informantų pasirinkimų. Aktyvus vietos bendruomenės vaidmuo išaiškinant asmenis, kuriems nepriklauso socialinė pašalpa, liudija apie naujas pilietiškumo pamokas;

- akcentuojama rajono gyventojų socialinio švietimo svarba, nes nuo 2015 m. Kelmės rajono savivaldybė savarankiškai skirsto ir socialines pašalpas, ir teikia būsto šildymo, karšto bei geriamojo vandens išlaidų kompensacijas. Socialinio švietimo aktyvinimui siūloma efektyviau panaudoti savivaldybės tinklą, viešas Socialinės paramos skyriaus darbuotojų konsultacijas seniūnijose bei paprastas ir prieinamas kaimo gyventojams priemones, pvz., teikiant informaciją

parduotuvių, buitinių paslaugų įstaigų, autobusų stočių ir kitų viešųjų traukos vietų skelbimų lentose ir pan.;

- aukštai vertinimas piniginės socialinės paramos teikimo prieinamumo ir lygių galimybių principų įgyvendinimas Kelmės rajone, vidutiniškai – bendradarbiavimo ir bendravimo, socialinio teisingumo ir veiksmingumo, visapusiškumo principų taikymas. Pažymėti teigiami socialinės paramos pertvarkos rezultatai – individualus paramos gavėjų bendravimas su bendruomenės organizacijomis ir seniūnijų socialiniais darbuotojais, socialinės paramos specialistų profesionalumas ir geranoriškumas, didėjantis socialinės paramos gavėjų sąmoningumas ir besikeičiantis elgesys, socialinio švietimo prasmės ir naudos suvokimas;

- socialinės paramos gavėjai, nurodydami naujosios piniginės socialinės paramos teikimo tvarkos privalumus – didesnę paramos teikimo kontrolę ir taiklumą, sumažėjusį piktnaudžiavimą parama dėl vietos bendruomenės informavimo apie nelegaliai dirbančius asmenis, apie išvykstančius uždariauti į užsienį, daugiau kalbėjo apie tvarkos trūkumus, pvz., dalyvavimas komisijoje socialinės paramos klausimams spręsti įvardintas kaip galimai žmogaus pažeminimas, per dažna prievolė kas tris mėnesius dalyvauti komisijoje, per trumpas 12 mėn. laikotarpis (per kuriuos teikiama parama, o po to ji palaipsniui mažinama) darbo paieškai, nepakankamos rajono valdžios pastangos darbo pasiūlai didinti.

7. Apibendrinus piniginės socialinės paramos valdymo situaciją Kelmės rajone, informantų nuostatas dėl socialinės paramos organizavimo ir teikimo, parengta piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams valdymo rajone SSGG analizė.

8. Remiantis empirinio tyrimo rezultatais, Viešojo valdymo tobulinimo 2012 – 2020 m. programa, moksliniais tyrimais, ES valstybių gerąja praktika, suformuluotos septynios piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams valdymo Kelmės rajone tobulinimo kryptys.

Suformuluoti du ginamieji teiginiai, kurie atsako į tyrimo probleminius klausimus – įvardinti keturi pagrindiniai veiksniai, turintys įtakos piniginės socialinės paramos valdymui Kelmės rajone, bei apibrėžtos septynios piniginės socialinės paramos valdymo tobulinimo kryptys.

REKOMENDACIJOS

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, Lietuvos savivaldybių asociacijai:

Pravesti su savivaldybių socialinės paramos specialistais ir paramos gavėjais diskusiją dėl šių LR piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo nuostatų koregavimo siūlymų:

1 – atkurti iki 2012 m. sausio 1 d. galiojusią tvarką, pagal kurią bedarbiai, prieš gaudami socialinę pašalpą, privalėjo pusę metų būti užsiregistravę Teritorinėje darbo biržoje, nes dabartinė tvarka žymiai išplečia teisę į socialinę pašalpą, neišnaudojamos nedirbančiųjų galimybės įsidarbinti iki pašalpos skyrimo, mažinama darbo paieškos, dalyvavimo integracijos programose motyvacija;

2 – keisti nuostatą, pagal kurią naujai persiregistravusiems Teritorinėje darbo biržoje pašalpa gali būti skiriama tik po 3 mėn., paliekant teisę savivaldybei spręsti, nuo kada asmeniui ji gali būti suteikiama;

3 – įteisinti socialinės pašalpos dydžio mažinimo priklausomybę nuo gavėjo amžiaus cenzo, nes asmenų, kurių amžius per 50 m., galimybės įsidarbinti labai sumažėja, ypač kaimiškiose savivaldybėse;

4 – išsiaiškinti, ar teisės į socialinę pašalpą sąsaja su mokestinėmis prievolėmis (pašalpa neteikiama, jei bendrai gyvenantys asmenys ar vienas gyvenantis asmuo nemoka vietinės rinkliavos mokesčių už komunalinių atliekų tvarkymą, turi skolų už socialinio būsto nuomą, suvartotą elektros energiją, nesumokėtas žemės nuomos mokestis) nepažeidžia konstitucinės asmens teisės gauti socialinę paramą;

5 – detalizuoti piniginės socialinės paramos bendradarbiavimo ir dalyvavimo principo įgyvendinimą, numatant socialinės paramos teikime dalyvaujančių valstybinių institucijų ir įstaigų atsakomybes ir atskaitomybes, nes dažnai bendradarbiavimas yra formalus, reiškiasi institucinių interesų konfliktai; rekomenduoti rengti specialias socialinės paramos ir darbo rinkos bendradarbiavimo programas, įtraukiant ir visuomenines organizacijas.

Parengti nemotyvuotų asmenų darbo rinkai darbo mentorių mokymo programas, kurias galėtų vykdyti visuomeninės organizacijos.

Kelmės rajono savivaldybei:

1. Parengti piniginės socialinės paramos Kelmės rajono gyventojams administravimo kontrolės su apeliacine sprendimo apskundimo galimybe tvarką, numatant:

- Komisijos socialinės paramos klausimams spręsti veiklos, atskirų narių atsakomybes ir kontrolę, nes dabartiniuose nuostatuose nenumatyta jokia atsakomybė;

- Socialinės paramos skyriaus sprendimų skirti, neskirti, nutraukti, sustabdyti piniginę socialinę paramą kontrolę, nes dabartiniuose skyriaus nuostatuose numatyta atsakomybė ir atskaitomybė už visą veiklą;

- piniginei socialinei paramai skirtų sutaupytų lėšų panaudojimo tik savivaldybės socialinėms reikmėms tvarką, nes savivaldybės prioritetu gali būti lėšų ekonomija, bet ne paramos nepasiturintiems gyventojams suteikimas ir socialinės atskirties sumažinimas;

- piniginės socialinės paramos gavėjų buities ir gyvenimo sąlygų tikrinimo tvarką ir komisijos narių elgsenos tikrinimo metu rekomendacijas, aprašant narių veiksmus, reakcijas nestandartinėse situacijose, nes dažnai tikrinimo metu būsto šeimininkai apeliuoja į privatumo teisių pažeidimą, pasireiškia į komisiją įtrauktų ne savivaldybės darbuotojų asmeniškumai, emocijos ir pan.

2. Didinti vietos bendruomenės, bendruomeninių organizacijų kompetencijas, aktyvumą:

- tobulinti Komisijose socialinės paramos klausimams spręsti dalyvaujančių bendruomenės, nevyriausybinų organizacijų atstovų žinias ir lyderystės, iniciatyvumo kompetencijas, sudarant sąlygas ne mažiau kaip 2 kartus per metus dalyvauti SADM, savivaldybių organizuojamuose seminaruose, pasitarimuose, padėti rengti pranešimus mokslinėms konferencijoms;

- į piniginės socialinės paramos teikimą įtraukti kuo daugiau vietos bendruomenės narių, aktyvinant socialinį švietimą, sukuriant naujas informacines galimybes paramos skaidrumui ir taiklumui didinti, tuo prisidedant prie pilietinės visuomenės kūrimo kaimiškos savivaldybėse;

- efektyvinti vietos bendruomenės ir seniūnijos bendradarbiavimą socialinės paramos srityje, didinant didinti seniūno, kaip karjeros valstybės tarnautojo, vaidmenį visos vietos bendruomenės aktyvumo ir kompetencijų tobulinime, populiarinti įvairias seniūno ir bendruomenės tiesioginio bendravimo formas, užtikrinančias veiklos skaidrumą ir didesnę atsakomybę bendruomenei, pvz., reguliarias viešas konsultacijas bendruomenei aktualiais klausimais;

- aktyvinti gyventojų socialinį švietimą, panaudojant informacijos sklaidai viešųjų susibūrimų vietas, pvz., seniūnijos skelbimų lentas, parduotuves, buitinių paslaugų įstaigas, mokyklas, kitas paprastas ir prieinamas gyventojams priemones, efektyviau išnaudoti savivaldybės tinklą, patyrusių socialinės paramos skyriaus darbuotojų reguliarias viešąsias konsultacijas seniūnijose;

- didinti savivaldybės ir jos įstaigų skelbiamos informacijos skaidrumą, prieinamumą, išsiaiškinant bendruomenės pageidaujamos informacijos turinį ir apimtį, pateikiant ją bendruomenei priimtinausia ir suprantamiausia forma.

3. Efektyvinti savivaldybės ir valstybės institucijų bendradarbiavimą:

- rengti reguliarius pasitarimus, analizuojant netaiklios, neskaidrios piniginės socialinės pašalpos pagrindinių priežasčių – nelegalaus darbo ir gyvenamosios vietos deklaravimo tvarkos pažeidimų išaiškinamumą;

- svarstyti galimybę formalaus bendravimo, galimų institucinių interesų konfliktus priežasčių išsiaiškinimui ir šalinimui, pasinaudojant ES valstybių gerąja praktika, parengti specialią veiklą koordinuojančią programą, į institucijų bendradarbiavimo stebėseną įtraukiant visuomenines organizacijas;

- skatinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą per Komisijų socialinės paramos klausimams spręsti veiklą, įtraukiant į socialinės paramos teikimą daugiau įvairių įstaigų atstovų, neapsiribojant vien policijos, medicinos, švietimo pareigūnų dalyvavimu;

4. Vykdyti piniginės socialinės paramos pertvarkos poveikio rajono socioekonominei situacijai stebėseną:

- kasmet analizuoti, neapsiribojant vien piniginės socialinės paramos mažėjimo finansiniais pasiekimais, socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus ir išlaidų pašalpoms bei kompensacijoms kaitos poveikį darbo rinkai, pažeidžiamų gyventojų grupių gyvenimo sąlygoms rajone, priimti savalaikius sprendimus situacijos gerinimui (prognozuojant galimų ekonominių nuosmukių, vėl žymiai padidinančių gavėjų skaičių ir išlaidas, poveikį), parengti ilgalaikę stebėsenos programą;

- analizuoti naujųjų sugriežtintų reikalavimų socialinei paramai poveikį integracijai į darbo rinką rajone, atsižvelgiant į ES valstybių praktiką, teigiančią, kad per griežti reikalavimai mažina motyvaciją įsidarbinimui, blogina vaikų gyvenimo sąlygas, jų tėvams nutraukus paramos teikimą;

- parengti programą, kurioje būtų nagrinėjamas piniginės socialinės paramos pertvarkos poveikis rajono socioekonominei situacijai.

5. Tobulinti socialinę paramą organizuojančių ir teikiančių darbuotojų kvalifikaciją bei darbo materialines ir finansines sąlygas:

- suteikti galimybę reguliariai dalyvauti SADM seminaruose, pasitarimuose, konferencijose, gauti reikiamą informaciją iš tarptautinių organizacijų ir duomenų bazių;

- reguliariai peržiūrėti darbuotojų atliekamas funkcijas, darbo krūvius, atlygius, seniūnijų stiprybes ir galimybes socialinės paramos srityje, nes dėl didelio darbuotojų krūvio trūksta laiko reikiamai įsigilinti į kiekvieno potencialaus ar esamo pašalpos gavėjo situaciją, vadovaujamosi stereotipais, dėl ko gali būti pažeistas lygių galimybių į socialinę pašalpą principas.

6. Sudaryti sąlygas socialinės paramos gavėjo aktyvios pozicijos darbo rinkoje formavimui, neapsiribojant vien tik pašalpos, kompensacijų skyrimu, bet teikiant jam ir kitas įvairias konsultavimo, motyvavimo paslaugas, įtraukiant jį į aktyvesnę bendruomenės veiklą. Šiam tikslui

pasiekti rekomenduojama darbingiems socialinės pašalpos gavėjams parengti specialias individualias sugrįžimo į darbo rinką programas, metodinius nurodymus, kurių kūrime dalyvautų savivaldybės piniginės paramos specialistai, socialiniai darbuotojai ir darbo biržos atstovai.

Visuomeninėms organizacijoms:

- aktyviau įsitraukti į piniginės socialinės paramos teikimą, ginant paramos gavėjų interesus, vykdant pašalpų politikos ir administravimo stebėseną, rengiant probleminio jaunimo advokatavimo programas ir tampant jų patikėtiniais problemų sprendime, teikiant įvairias konsultavimo, tarpininkavimo paslaugas, dalyvaujant darbo mentorių mokymo programose.

Literatūra

1. Aidukaitė J. (2010). Gerovės valstybių patirtis vertinant socialinio teisingumo principo įgyvendinimą švietime: Švedijos, Škotijos ir Vokietijos atvejai. *Viešojo politika ir administravimas*, 34.
2. Astrauskas, A. (2007). Decentralizacija vietos savivaldoje: esmė, turinys, formos. *Viešojo politika ir administravimas*, 20.
3. Astrauskas, A. (2012). Svarbios valstybės ir vietos savivaldos teorijų sąvokos. Mokomoji priemonė viešojo administravimo studijų studentams. Vilnius: UAB „Ciklonas“.
4. Balčiūnas, S., Juozaitienė, L., Rudytė, D., Tijūnaitienė, R. (2014). Bakalauro studijų darbų rengimo metodinės rekomendacijos. Skirtos Socialinių mokslų fakulteto studentams. Vilnius: BMK leidykla.
5. Barrientos, A., Pellissery, S. (2012). Delivering Effective Social Assistance: Does Politics matter? Prieiga per internetą: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2141880.
6. Bernotas, D., Guogis, A. (2003). Socialinės politikos modeliai: dekomodifikacijos ir savarankiškai dirbančiųjų problemos. Vilnius: LTU.
7. Bernotas, D., Guogis, A. (2006). Globalizacija, socialinė apsauga ir Baltijos šalys. Vilnius: MRU leidykla.
8. Bitinas, B., Rupšienė, L., ir Žydžiūnaitė, V. (2008). Kokybinių tyrimų metodologija. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė.
9. Bitinas, A., Guogis, A., Migun, L., Važgytė, G. (2010). Socialinių paslaugų administravimo tobulinimas Lietuvos savivaldybėse: Vilniaus ir Varėnos rajonų atvejų tyrimai. *Socialinis darbas*, Nr. 9 (1).
10. Bitinas, A. (2011). Socialinė apsauga Europos Sąjungoje: pensijų sistemų modernizavimas: monografija. Vilnius: leidykla „MES“.
11. Bitinas, A., Tartilas, J., Litvaitienė, J. (2011a). Socialinės apsaugos teisė. Vadovėlis. Vilnius: MRU leidykla.
12. Bitinas, A., Usonis, J. (2013). „Flexycurity“ teisinis reguliavimas. Vadovėlis. Vilnius: MRU leidykla.
13. Bitinas, A., Bitaitis, D. (2014). Piniginės socialinės paramos pertvarka. *Socialinių mokslų studijos*, 6(3).
14. Buškevičiūtė, J. (2014). Sumaniojo viešojo valdymo koncepcijos paieškos: skirtingų teorinių prieigų kritinė analizė. *Viešojo politika ir administravimas*, 13, 3.
15. Caragliu, A., Del Bo, Ch., Nijkamp, P. (2011). Smart Cities in Europe. *Journal of Urban Technology*, 18, 2.
16. Capellari, L., Jenkins, S. P. (2009). The Dynamics of Social Assistance Benefit Receipt in Britain. Great Britain: Institute for social and economic research, 29.
17. Čok, M., Urban, I., Verbič, M. (2012). Income Redistribution Through Tax and Social Benefits: The Case of Slovenia and Croatia. Prieiga per internetą: <http://www.ier.si/files/Workingproc.20paper-61.pdf>.
18. Davulis, G. (2012). Socialinės politikos principai Europos Sąjungoje ir Lietuvoje. *Societal Innovations for Global Growth*, 1.
19. Dromantienė, L. (2008). Socialinės Europos kūrimas. Monografija. Vilnius: MRU leidykla.
20. Dromantienė, L., Česnuitytė, V. (2011). Europos Sąjungos socialinė politika. Vadovėlis. Vilnius: MRU leidykla.
21. Domarkas, V. (2004). Naujieji viešojo administravimo raidos akcentai. *Viešojo politika ir administravimas*, 7.
22. Domarkas, V. (2011). Viešojo administravimo paradigmos kaitos atspindžiai dešimtmečio pabaigos publikacijose. *Viešojo politika ir administravimas*, 10, 1.
23. European Commission (2009). The 2009 Ageing report: economic and budgetary projections for the EU-27 member states (2008-2060). European Commission, Luxembourg.
24. European Commission (2012). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/europeaid/what/social-protection/documents/com2012_446_en.pdf.

25. European Governance. (2001). European Governance: A White Paper, European Commission, Brussels.
26. Europos komisijos komunikatas (2010). 2020 m. Europa. Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:LT:PDF>.
27. Europos socialinė chartija (pakoreguota) (2002). Prieiga per internetą: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/PDF/Lithuanian/163-Lithuanian.pdf>.
28. Gaulė, E. (2014). Sumanus viešasis valdymas: samprata ir dimensijos. Viešoji politika ir administravimas, 13, 3.
29. Gudelis, D. (2010). Pagrindinės viešojo administravimo sąvokos. Vadovėlyje „Viešasis valdymas“ (23-39). Vilnius: MRU Leidybos centras.
30. Guogis, A. (2000). Socialinės politikos modeliai. Vilnius: Eugrimas.
31. Guogis, A. (2005). Socialinė apsauga ir naujosios viešosios vadybos alternatyva. Socialinis darbas, 4(2).
32. Guogis, A. (2006). Socialinės politikos modeliavimas Europos integracijos procese. Viešoji politika ir administravimas, 17.
33. Guogis, A. (2008). Dėl Lietuvos socialinės apsaugos sampratos. Socialinis darbas, 7(2).
34. Guogis, A. (2010). Naujasis viešasis valdymas. Vadovėlyje „Viešasis valdymas“ (137–149). Vilnius: MRU Leidybos centras
35. Guogis A. (2011) Pažangaus Gerovės normatyvinio modelio paieškos Europos ir Lietuvos kontekste. Filosofija. Sociologija, 22 (4).
36. Guogis, A., Bernotas, D., Ūselis, D. (2000). Lietuvos politinių partijų samprata apie socialinę apsaugą. Vilnius: Eugrimas.
37. Guogis, A., Bitinas, A. (2009). The Lithuanian Social Policy Model – On the Direction of Development and Guarantees of the Model. Central European Political Science Review, 10 (36-37).
38. Guogis, A. (2014). Kai kurie socialiniai – politiniai gerovės valstybių kūrimo Europoje ir Lietuvoje aspektai. Filosofija. Sociologija, 25, 2.
39. Husock, H. (2013). Sequestration and Social Services: Facing the Inevitable. Prieiga per internetą: <http://www.forbes.com/sites/howardhusock/2013/02/06/sequestration-and-social-services-facing-the-inevitable/>.
40. Jucevičius, R. (2014). Sumaniojo miesto vystymosi strateginės dimensijos. Viešoji politika ir administravimas, 13, 3.
41. Kardelis, K. (2007). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Šiauliai: Lucilijus.
42. Kelmės rajono savivaldybės administracijos direktorius. (2013). Įsakymas Nr. A-1202 „Dėl socialinės paramos klausimams spręsti komisijų ir jų nuostatų patvirtinimo“. Prieiga per internetą: <http://www.kelme.lt/Teis%C4%97s%20aktai100>.
43. Kelmės rajono savivaldybės administracijos direktorius. (2014). Įsakymas Nr. A-1210 „Dėl socialinės paramos skyriaus nuostatų patvirtinimo“. Prieiga per internetą: <http://www.kelme.lt/Teis%C4%97s%20aktai100>.
44. Kelmės rajono savivaldybės Socialinės paramos skyriaus veiklos 2010 – 2014 m. ataskaitos. Rankraštis.
45. Kelmės rajono savivaldybės taryba. (2013). sprendimas Nr. T-379 „Dėl socialinės pašalpos teikimo Kelmės rajono gyventojams tvarkos aprašo patvirtinimo“. Prieiga per internetą: <http://www.kelme.lt/Teis%C4%97s%20aktai100>.
46. Kelmės rajono savivaldybės 2013-2020 m. ilgalaikis strateginis plėtros planas (2013a). Prieiga per internetą: <http://www.kelme.lt/Teis%C4%97s%20aktai100>.
47. Kelmės rajono savivaldybės 2015 – 2017 m. strateginis veiklos planas (2014). Prieiga per internetą: <http://www.kelme.lt/Teis%C4%97s%20aktai100>.
48. Kelmės rajono savivaldybės taryba (2015). Socialinių paslaugų planas. Prieiga per internetą: <http://www.kelme.lt/lit/Veiklos-planas>.
49. Kiurienė, V. (2014). Viešojo valdymo pokyčiai ir jų įtaka vietos savivaldai. Studijos šiuolaikiniame visuomenėje. Mokslo darbai, 5(1).

50. Krankalis R., Damskytė J. (2012). Piniginės socialinės paramos administravimo ypatumai atokiame kaimiškajame rajone: Akmenės rajono atvejo analizė. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 3 (27).
51. Krupavičius, A. (2013). Viešojo valdymo samprata ir geras valdymas. Mokslo studijoje „Viešasis valdymas: koncepcijos ir dimensijos“ (7–22). Vilnius: BMK LEIDYKLA.
52. Lne, J. E. (2009). *State Management*. London: Routledge.
53. Lazutka, R. (2001). Socialinė apsauga. Žmogaus socialinė raida. Vilnius: Homo Liber.
54. Lazutka R., Žalimienė L., Skučienė D., Ivaškaitė-Tamošiūnė V., Šumskaitė L. (2008). Socialinė parama Lietuvoje: remiamųjų padėtis ir paramos rezultatai. Vilnius: Lodvila.
55. Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“. (2012). *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 61-3050.
56. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr., 33-1014.
57. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. kovo 12 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 23-546.
58. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. lapkričio 25 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2002. Nr. 113–5057.
59. Lietuvos Respublikos Lygių galimybių įstatymas. *Valstybės žinios*, Nr.
60. Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 2-16.
61. Lietuvos Respublikos Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 73-3352.
62. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas (2011). Dėl Valstybinio socialinio draudimo ir pensijų sistemos pertvarkos gairių patvirtinimo. (*Valstybės žinios*, 2011, Nr. 66-3103).
63. Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 17-589.
64. Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 55-1049.
65. Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės audito „Socialinės paramos sistema“ ataskaita (2011). Prieiga per internetą: [file:///C:/Users/asus/Downloads/Socialines_paramos_sistema_ataskaita%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/asus/Downloads/Socialines_paramos_sistema_ataskaita%20(2).pdf).
66. Lietuvos Respublikos Valstybinio socialinio aprūpinimo sistemos pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1990, Nr. 32-761.
67. Lietuvos Respublikos Valstybinio socialinio draudimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1991, Nr. 17-447.
68. LR Vyriausybės nutarimas „Dėl Viešojo valdymo tobulinimo 2012-2020 metų programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 22-1009.
69. LR Vyriausybės nutarimas „Dėl 2014-2020 m. nacionalinės pažangos programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 144-7430.
70. Mackay, R. (2007). *Social protection through social assistance*. Hoskins, D. D. *Social security at the dawn of the 21 st. century*. New Jersey: Transaction publishers.
71. McNabb, D. (2009). *The New Face of Government*. New York: CRC Press.
72. Maculevičius, J. (2004). Socialinės apsaugos teisės principų samprata ir jų reikšmė reguliuojant socialinės apsaugos santykius. *Jurisprudencija*, 56(48).
73. Medaiskis, T. (2014). Socialinės apsaugos ekonomika. Prieiga per internetą: <http://web.vu.lt/ef/t.medaiskis/socialines-apsaugos-ekonomika>.
74. Marcinkevičiūtė, L., Petrauskienė, R. (2007). Socialinių paslaugų teikimo tobulinimo aktualijos kaimiškose seniūnijose. *Viešoji politika ir administravimas*, Nr. 21. ISSN 1648-2603
75. Nakrošis, V. (2011). Viešojo valdymo reformos Lietuvoje. *Politologija*, 1(61).
76. Nelson K. (2010). Social assistance and minimum income benefits in old and new EU democracies. *Int J Soc Welfare*, 19.
77. Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams teikimo, vykdančią savarankišką savivaldybių funkciją, perspektyvos. (2013). Lietuvos socialinių tyrimų centras. Prieiga per internetą: [file:///C:/Users/asus/Downloads/2013-sav_savarankiskas_soc_param_teikim_tyrimas%20\(6\).pdf](file:///C:/Users/asus/Downloads/2013-sav_savarankiskas_soc_param_teikim_tyrimas%20(6).pdf).
78. Patapas, A. (2010). Bendrieji ir specialieji viešojo valdymo principai. Vadovėlyje „Viešasis valdymas“ (180-194). Vilnius: MRU Leidybos centras.

79. Pauliukevičiūtė, A., Raipa, A. (2012). Viešojo valdymo struktūra. Kolektyvinėje monografijoje „Modernus viešasis valdymas“ (9-31). Kaunas: VITAE LITERA.
80. Petrauskienė, R. (2005). Lietuvos vietos savivaldybių vidaus administravimo tobulinimo kryptys. Viešoji politika ir administravimas, 11.
81. Pieters, D. (1998). Įvadas į pagrindinius socialinės apsaugos principus. Vilnius: Eugrimas.
82. Pivoras, S., Visockytė, E. (2011). Viešojo valdymo koncepcijos ir jų taikymas tiriant valstybės tarnybos reformas. Viešoji politika ir administravimas, 10 (1)
83. Pollitt Ch., Bouckaert G. (2003). Viešojo valdymo reforma. Lyginamoji analizė. Vilnius: leidykla „Algarvė“.
84. Raipa, A. (2008). Socialiniai pokyčiai ir naujos viešojo valdymo sistemos. Socialinis darbas, 7(1).
85. Raipa, A. (2009). Šiuolaikinio viešojo valdymo pokyčių kryptys ir tendencijos. Viešoji politika ir administravimas, 30.
86. Raipa, A. (2012). Naujojo viešojo valdymo dekompozicijos analizė. Kolektyvinėje monografijoje „Modernus viešasis valdymas“ (245-263). Kaunas: VITAE LITERA.
87. Raipa, A. (2014). Viešojo valdymo evoliucija XXI a.: priežastys, struktūra, poveikis. Tiltai, 2.
88. Radviliškio rajono socialinių paslaugų 2015 m. planas. (2015). Prieiga per internetą: <http://www.radviliskis.lt/Paslaugos407889446>.
89. Ringold, D., Kasek, L. (2007). Social Assistance in the New EU Member States. Strengthening Performance and Labor Market Incentives. World Bank Working Paper , 117.
90. Russell, J. (2006). Double Standard. Social Policy in Europe and the United States. Prieiga per internetą: <https://books.google.lt/books?id=0Ws88tI9GQIC&pg=PR4&lpg=PR4&dq=Russell,+J.+2006.+Double+Standard>.
91. Sinkienė, J., Grumadaitė, K. (2014). Sumaniojo regiono koncepcija. Viešoji politika ir administravimas, 13, 3.
92. Smalskys, V. (2010). Viešojo administravimo santykis su kitais mokslais. Vadovėlyje „Viešasis valdymas“ (10-22). Vilnius: MRU Leidybos centras.
93. Socialinės paramos koncepcija. Valstybės žinios, 1994, Nr. 36 -653.
94. Socialinių paslaugų katalogas. Valstybės žinios, 2006, Nr. 43-1570.
95. Socialinių paslaugų teikimo reformos koncepcija. Valstybės žinios, 2002, Nr. 15-564.
96. Socialinis pranešimas (2011-2012). Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Prieiga per internetą: <http://www.socmin.lt/lt/socialinis-pranesimas.html>.
97. Socialinis pranešimas (2012-2013). Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Prieiga per internetą: <http://www.socmin.lt/lt/socialinis-pranesimas.html>.
98. Socialinis pranešimas (2013-2014). Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Prieiga per internetą: <http://www.socmin.lt/lt/socialinis-pranesimas.html>.
99. Šaparnienė, D. (2010). Principles of Good Governance in local self-government: Expierence of the Baltic States. Journal of International Scientific Publication: Economy&Business, 4, 3.
100. Šaparnienė, D., Valukonytė, I. (2012). Implementation of Good Governance Principles in Local Self-government. Socialiniai tyrimai 3 (28).
101. Šiupšinskas, M. (2014). Kritiniai išmaniojo miesto aspektai. Mokslas – Lietuvos ateitis, 6(3).
102. Schulte, B. (2001). The Social Minimum Systems in the Members St of European Union, BSK 7437 document from 2001-03-13.
103. Tartilas, J. (2005). Socialinės saugos pagrindai. Vilnius: MRU leidykla.
104. Tiažkijus, V. (2010). Darbo ir socialinės teisės santykio problema: teorija ir praktika. Verslo ir teisės aktualijos, 5(2).

PRIEDAI

**Pažangios socialinės politikos, garantuojančios efektyvią socialinę apsaugą,
principai**

Eil. nr.	Principo pavadinimas	Principo turinys
1.	Bendruomenės gerovė	Sudaryti sąlygas harmoningai integracijai visuomenėje
2.	Socialinė įterptis	Visi bendruomenės nariai turi turėti pakankamai išteklių, kad galėtų dalyvauti normaliaame bendruomenės gyvenime. Ekonominiai resursai būtini normaliam gyvenimo lygiui palaikyti, politiniai – priimant demokratinius sprendimus. Socialines programas reikia plėtoti arba stiprinti tam, kad visi piliečiai, ne tik tie, kuriems sekasi, turėtų pakankamai išteklių ir galėtų dalyvauti normaliaame gyvenime
3.	Socialinis solidarumas	Pažangios socialinės politikos etikos esmė: kiekvieno bendruomenės nario ryšys su „nesėkmingais“ bendruomenės nariais ir noras padėti tiems, kurių poreikiai nėra patenkinti. Pažangi socialinė politika institucionalizuoja etiką per mokesčiais remiamas socialines programas ir nepalieka to labdarą teikiančių organizacijų akcijoms
4.	Anomijos prevencija	Pažangi socialinė politika nukreipia ekonominius ir technologinius pasikeitimus, kad sumažintų kenksmingas anomijos pasekmes. Į socialinį planavimą reikia įtraukti tokių socialinių programų sukūrimą, kurios padėtų labiausiai drastiškų pasikeitimų paveiktiems gyventojams, t. y. normalizuotų jų gyvenimo sąlygas
5.	Socialinė lygybė ir skurdo mažinimas	Socialinė lygybė nėra vien tik galimybių lygybė, bet ir gyvybiškai būtinų gyvenimo sąlygų lygybė – sveikatos apsauga, apsirūpinimas maistu ir švietimas. Skurdo mažinimas turi būti pirmutinis „socialiai įtraukiančios“ politikos tikslas
6.	Dekomodifikacija	Gyvybiškai svarbių prekių ir paslaugų, pvz., sveikatos apsauga, aprūpinimas maistu, švietimo paslaugos ir parama būsto išlaikymui, paskirstymas pagal poreikį, tuo gerinant individualų ir visuomeninį gerbūvį
7.	Progresyvus apmokestinimas	Progresyviu apmokestinimu siekiama socialinės lygybės – per mokesčius, remiamas socialines programas perskirstyti pajamas nuo privilegijuotųjų mažiau privilegijuotoms klasėms. Tai naudinga ir ekonomiškai stiprioms gyventojų grupėms dėl padidėjusio mažiausiųjų pajamų grupių vartojimo, socialinės sanglaudos ir socialinės taikos
8.	Aktyvi socialinė politika	Turi būti siekiama „aktyvios“ socialinės politikos, nes „pasyvioji“ politika stigmatizuoja socialinių išmokų gavėjus, dezintegruodama ir atitraukdama juos nuo aktyvios darbo paieškos. Socialinės reintegracijos laipsnis turi būti lemiamas, įvertinant socialinio administravimo ir viešųjų institucijų efektyvumą bei veiksmingumą
9.	Socialinis įgalinimas	Tai atskirų asmenų arba kolektyvo galimybės priimti (galutinius) sprendimus ir patiems veikti savo gyvenimą, ir turi apimti tiek asmeninę, tiek ir visuomeninę sritis
10.	Demokratinė valstybė kaip institucija	Viešoji valstybės valdžia yra bendruomenės ryšius stiprinanti institucija, kurios motyvu gali būti visos visuomenės interesai. Tuo ji motyvuoja privataus verslo ir nevyriausybinės organizacijas. Tai yra teisinga net ir propaguojant laisvąją rinką, kai menkinamas valstybinių institucijų, kurios sprendžia socialines problemas, pasitelkdamas tinkamas socialines programas, vaidmuo

Šaltinis: adaptuota pagal Guogį (2011)

Socialinių paslaugų valdymo, skyrimo ir teikimo principai

Eil. nr.	Principo pavadinimas	Principo turinys
1.	Bendradarbiavimas	Socialinių paslaugų valdymas, skyrimas ir teikimas remiasi asmens, šeimos, bendruomenės, organizacijų, ginančių žmonių socialinių grupių interesus ir teises, socialinių paslaugų įstaigų, savivaldybės ir valstybės institucijų bendradarbiavimu bei tarpusavio pagalba
2.	Dalyvavimas	Socialinių paslaugų valdymo, skyrimo ir teikimo klausimai sprendžiami kartu su socialinių paslaugų gavėjais ir (ar) jų atstovais, organizacijomis, ginančiomis žmonių socialinių grupių interesus ir teises
3.	Kompleksiškumas	Socialinių paslaugų teikimas asmeniui yra derinamas su socialinių paslaugų teikimu jo šeimai
4.	Prieinamumas	Socialinės paslaugos valdomos, skiriamos ir teikiamos taip, kad būtų užtikrintas socialinių paslaugų prieinamumas asmeniui (šeimai) kuo arčiau jo gyvenamosios vietos
5.	Socialinis teisingumas	Asmens (šeimos) finansinės galimybės mokėti už socialines paslaugas neturi įtakos asmens (šeimos) galimybėms gauti socialines paslaugas
6.	Tinkamumas	Asmeniui (šeimai) skiriamos ir teikiamos tokios socialinės paslaugos, kurios atitinka asmens ir šeimos interesus bei nustatytus poreikius
7.	Veiksmingumas	Socialinės paslaugos valdomos, skiriamos ir teikiamos, siekiant gerų rezultatų ir racionaliai naudojant turimus išteklius
8.	Visapusiškumas	Socialinės paslaugos valdomos, skiriamos ir teikiamos, derinant jas su pinigine socialine parama, vaiko teisių apsauga, užimtumu, sveikatos priežiūra, švietimu ir ugdymu, socialinio būsto suteikimu, specialiosios pagalbos priemonėmis

Šaltinis: adaptuota pagal LR Socialinių paslaugų įstatymą (Žin., 2006, Nr. 17-589)

PATVIRTINTA
Kelmės rajono savivaldybės
administracijos direktoriaus
2014 m. lapkričio 6 d. įsakymu Nr. A-1210

KELMĖS RAJONO SAVIVALDYBĖS ADMINISTRACIJOS SOCIALINĖS PARAMOS SKYRIAUS NUOSTATAI

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Kelmės rajono savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyrius (toliau – skyrius) yra Kelmės rajono savivaldybės administracijos padalinys, sprendžiantis jo kompetencijai priskirtus klausimus.
2. Skyrius steigiamas, reorganizuojamas ir likviduojamas rajono savivaldybės tarybos sprendimu.
3. Skyrius turi antspaudą ir blanką su įrašu „Kelmės rajono savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyrius“.
4. Skyriaus adresas: Žemaitės g. 23, Kelmė.
5. Šie skyriaus nuostatai apibrėžia svarbiausius skyriaus uždavinius, funkcijas, darbo organizavimo principus, teises ir atsakomybę.
6. Skyrius, vykdydamas savo veiklą, vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos įstatymais, Vyriausybės nutarimais, ministrų įsakymais, savivaldybės tarybos sprendimais, mero potvarkiais, administracijos direktoriaus įsakymais, kitais teisės aktais ir šiais nuostatais.
7. Skyrius, vykdydamas jam pavestas funkcijas, bendradarbiauja su Lietuvos Respublikos ministerijomis, kitomis valstybinėmis institucijomis, kitomis savivaldybėmis, rajono įstaigomis, įmonėmis ir organizacijomis.
8. Skyriaus struktūrą, darbuotojų grupes, lygius, kategorijas, koeficientus, priedus ir priemokas nustato ir tvirtina administracijos direktorius.
9. Skyrius neturi juridinio asmens statuso.
10. Skyriaus darbuotojų tarnybos ir darbo teisinius santykius reglamentuoja Valstybės tarnybos įstatymas, Darbo kodeksas bei kiti teisės aktai.

II. SKYRIAUS TIKSLAS, UŽDAVINIAI IR FUNKCIJOS

11. Skyriaus tikslas – užtikrinti piniginės socialinės paramos, valstybinių šalpos, išmokų vaikams ir kitų socialinių išmokų, socialinės paramos mokiniams, socialinių paslaugų, socialinio darbo, asmens specialiųjų poreikių lygio nustatymo ir kitos socialinės paramos organizavimą.
12. Svarbiausi skyriaus uždaviniai:
 - 12.1. vadovaujantis savivaldybės ir valstybės interesų derinimo principu, dalyvauti įgyvendinant savivaldybės socialinę politiką;
 - 12.2. įgyvendinti savivaldybės administracijai teisės aktais priskirtas valstybines ir savarankiškas savivaldybės funkcijas socialinės paramos ir socialinių paslaugų srityje;

12.3. užtikrinti socialinę apsaugą reglamentuojančių įstatymų ir kitų teisės aktų įgyvendinimą Kelmės rajono savivaldybėje;

12.4. organizuoti ir administruoti socialinės paramos ir socialinių paslaugų teikimą;

12.5. prisidėti prie pilietinės visuomenės kūrimo plėtojant savivaldybės ir nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimą bei partnerystę socialinių paslaugų teikimo srityje;

12.6. rūpintis neįgaliųjų socialine integracija;

13. Skyrius, įgyvendindamas jam pavestus uždavinius, atlieka šias funkcijas:

13.1. pagal kompetenciją organizuoja ir užtikrina socialinių išmokų skaičiavimą ir mokėjimą, skiria ir organizuoja mokėjimą;

13.2. pagal kompetenciją organizuoja ir užtikrina kompensacijų (šildymo išlaidų, išlaidų šaltam ir karštam vandeniui ir kt.) skaičiavimą ir mokėjimą, ruošia ir pateikia pažymas bei kitus reikiamus duomenis šilumą bei vandenį teikiančioms įstaigoms;

13.3. sutikrina gautus duomenis iš šilumą bei vandenį teikiančių įstaigų ir suveda į socialinės paramos informacinę sistemą „Parama“;

13.4. pagal kompetenciją organizuoja ir užtikrina būsto šildymo išlaidų ir išlaidų karštam vandeniui kompensacijas, kai būsto šildymui ir karšto vandens ruošimui naudojamas kietas ar kitoks kuras, elektra arba dujos, skaičiavimą ir mokėjimą, skiria ir organizuoja mokėjimą;

13.5. nustato teisę į kredito ir palūkanų apmokėjimą už asmenis, turinčius teisę į būsto šildymo išlaidų kompensaciją, rengia ir išduoda gyventojams pažymas, patvirtinančias buto savininko teisę į kredito ir palūkanų apmokėjimą;

13.6. tikrina bendrojo naudojimo objekto valdytojo pateiktas paraiškas apmokėti kreditą, paimtą daugiabučiui namui atnaujinti (modernizuoti), ir palūkanas, tenkančias asmenims, turintiems teisę į būsto šildymo išlaidų kompensaciją, perveda lėšas, skirtas kreditui ir palūkanoms apmokėti;

13.7. pagal kompetenciją organizuoja ir užtikrina išmokų paramos mirties atveju mokėjimą, skiria ir organizuoja mokėjimą;

13.8. pagal kompetenciją administruoja mokinių nemokamą maitinimą savivaldybės įsteigtose mokyklose ir savivaldybės teritorijoje įsteigtose nevalstybinėse mokyklose ir nepasiturinčių šeimų mokinių, deklaravusių gyvenamąją vietą arba gyvenančių savivaldybės teritorijoje, aprūpinimą mokinio reikmenimis;

13.9. pagal kompetenciją organizuoja ir užtikrina išmokų vaikams skaičiavimą ir mokėjimą, skiria ir organizuoja mokėjimą;

13.10. pagal kompetenciją organizuoja ir užtikrina valstybinių šalpos išmokų asmenims skaičiavimą ir mokėjimą, skiria ir organizuoja mokėjimą;

13.11. pagal kompetenciją organizuoja ir užtikrina išmokų neįgaliesiems asmenims komunalinėms paslaugoms, elektros energijos ar telefono išlaidoms apmokėti ar kurui įsigyti skaičiavimą ir mokėjimą, skiria ir organizuoja mokėjimą;

13.12. pagal kompetenciją organizuoja ir užtikrina vienkartinės piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams skyrimą ir mokėjimą;

13.13. pagal kompetenciją organizuoja ir užtikrina transporto išlaidų kompensacijos skaičiavimą ir mokėjimą, skiria ir organizuoja mokėjimą;

13.14. pagal kompetenciją organizuoja ir užtikrina specialiųjų lengvųjų automobilių įsigijimo ir jų techninio pritaikymo išlaidų kompensacijos skaičiavimą ir mokėjimą, skiria ir organizuoja mokėjimą;

13.15. pagal kompetenciją organizuoja ir užtikrina vienkartinės pašalpos ginkluoto pasipriešinimo (rezistencijos) dalyviams – kariams savanoriams, sužalotiems ginkluoto pasipriešinimo kovose, tardymo ar įkalinimo metu, ir jiems laidoti bei žuvusių karių savanorių bei laisvės kovų dalyvių šeimoms skaičiavimą ir mokėjimą, skiria ir organizuoja mokėjimą;

13.16. pagal kompetenciją organizuoja ir užtikrina vienkartinių pašalpų žuvusių pasipriešinimo 1940-1990 m. okupacijoms dalyvių šeimoms, skaičiavimą ir mokėjimą, skiria ir organizuoja mokėjimą;

13.17. pagal kompetenciją organizuoja ir užtikrina vienkartinės kompensacijos asmenims, sužalotiems atliekant būtinąją karinę tarnybą sovietinėje armijoje ir šioje armijoje žuvusiųjų šeimoms; skaičiavimą ir mokėjimą, skiria ir organizuoja mokėjimą;

13.18. pagal kompetenciją organizuoja ir užtikrina valstybės finansinės paramos užsienyje mirusių (žuvusių) Lietuvos Respublikos piliečių palaikams parvežti į Lietuvos Respubliką skaičiavimą ir mokėjimą;

13.19. pagal kompetenciją organizuoja ir užtikrina valstybinių ir kitų socialinių išmokų skaičiavimą ir mokėjimą;

13.20. pagal kompetenciją vertina ir nustato socialinių paslaugų finansavimo poreikį;

13.21. organizuoja asmens (šeimoms) socialinių paslaugų poreikio nustatymą;

13.22. organizuoja ir užtikrina socialinių paslaugų asmeniui (šeimai) skyrimą, sustabdymą ir nutraukimą;

13.23. vertina asmens (šeimoms) finansines galimybes mokėti už socialines paslaugas ir nustato asmens (šeimoms) mokėjimo už socialines paslaugas dydį, pagal nustatytus poreikius skiria socialines paslaugas bei tvarko socialinių paslaugų gavėjų apskaitą Socialinės paramos informacinėje sistemoje (SPIS);

13.24. analizuoja Kelmės rajono gyventojų socialinių paslaugų poreikius, prognozuoja ir nustato socialinių paslaugų teikimo mastą ir rūšis;

13.25. kontroliuoja savivaldybės teritorijoje teikiamų bendrųjų socialinių paslaugų ir socialinės priežiūros paslaugų kokybę;

13.26. informuoja Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją ir gyventojus apie jos teritorijoje teikiamas socialines paslaugas. Duomenis apie gyventojams skirtas, teikiamas ar neskirtas (nurodydamos jų neskystimo priežastis) socialines paslaugas teikia Socialinės paramos šeimai informacinėje sistemoje (SPIS).

13.27. organizuoja specialiųjų poreikių lygio nustatymą pensinio amžiaus asmenims, vykdo specialiųjų poreikių lygio nustatymą;

13.28. organizuoja asmenų apgyvendinimą socialinės globos įstaigose;

13.29. teikia pasiūlymus savivaldybės tarybai dėl socialinių globos įstaigų steigimo, reorganizavimo ir likvidavimo;

13.30. priima piliečius ir teikia konsultacijas socialinės paramos ir socialinių paslaugų skyrimo, teikimo ir mokėjimo klausimais;

13.31. analizuoja sukaupią informaciją apie socialinę situaciją rajone, socialinės paramos ir socialinių paslaugų poreikį atskiroms socialinėms gyventojų grupėms, nustato prioritetus sprendžiant socialines problemas;

13.32. bendradarbiauja su nevyriausybinėmis organizacijomis dėl labdaros ir šalpos teikimo sunkiai gyvenantiems rajono gyventojams;

13.33. teisės aktų nustatyta tvarka tikrina gyventojų, besikreipiančių dėl socialinės paramos ir socialinių paslaugų gyvenimo sąlygas, turimą turtą ir užimtumą;

13.34. teisės aktų nustatyta tvarka tikrina gyventojų, besikreipiančių dėl socialinės paramos, pateiktų duomenų teisingumą ir reikalingų dokumentų nuorašų tikrumą ir patvirtina juos;

13.35. pagal kompetenciją dalyvauja darbo grupių ir komisijų veikloje;

13.36. dalyvauja rengiant Savivaldybės strateginį plėtros planą, rengia ir įgyvendina kuruojamos srities programų ir (arba) priemonių projektus bei socialinių paslaugų planą;

13.37. organizuoja patvirtintų kuruojamos srities programų vykdymą ir rengia skyriaus veiklos, kuruojamų programų (ar jų priemonių) vykdymo (įgyvendinimo) ir kitas ataskaitas bei teikia direktoriui pagal įgaliojimus;

13.38. skiriant išmokas šeimai, taiko Europos Bendrijos reglamento 1407.1/71 ir reglamento 574/72 nuostatas, bendradarbiauja su Užsienio išmokų tarnyba bei ES šalių socialinės apsaugos institucijomis;

13.39. išduoda šalpos (socialinės) pensijos gavėjo, šalpos kompensacijos gavėjo ir neįgaliojo pažymėjimus;

13.40. bendradarbiaudamas su kitais administracijos struktūriniais padaliniais dalyvauja rengiant socialinės srities projektų paraiškas Europos Sąjungos struktūrinių fondų ir/ar valstybės paramai gauti;

13.41. parenka socialinės rizikos šeimoms pinigines socialines paramos bei išmokų vaikams teikimo būdą savivaldybės nustatyta tvarka;

13.42. ruošia teikimus Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai dėl Lietuvos Respublikos antrojo laipsnio valstybinės pensijos daugiavaikėms motinoms skyrimo;

13.43. organizuoja neįgaliųjų socialinės integracijos bendruomenėje projektų vertinimą ir atranką, kontroliuoja projektų įgyvendinimą;

13.44. administruoja socialinės paramos apskaitos sistemą „Parama“, SPIS, teikia siūlymus dėl jų technologinio proceso tobulinimo, tvarko duomenų bazės sisteminius žinytus;

13.45. užtikrina pagal sudarytas sutartis internetiniu ryšiu gaunamų duomenų iš Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos („Sodros“), Registrų centro, Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos, darbo biržos, Gyventojų registrų centro ir kitų institucijų apie savivaldybės gyventojams išmokamas pensijas, pašalpas, kompensacijas ir kitas išmokas, nekilnojamąjį turtą, gaunamą paramą iš žemės ūkio veiklos, užimtumą, deklaruotą gyvenamąją vietą ir kitus duomenis socialinei paramai (piniginei socialinei paramai, socialinei paramai mokiniams, socialinėms paslaugoms ir pan.) gauti konfidencialumą;

13.46. išduoda pažymą apie asmeniui ar šeimai skirtas socialines išmokas, nustatyta tvarka nagrinėja gautus skundus, prašymus bei pasiūlymus;

13.47. tvarko pagal teisės aktus priskirtus archyvinius dokumentus;

13.48. pagal kompetenciją renka, tvarko, analizuoja ir pagal įgaliojimus teikia informaciją, statistiką ir kitus duomenis, juos suveda į SPIS;

13.49. pagal skyriaus kompetenciją rengia sutarčių projektus ir atsako už sutarčių turinio pagrįstumą, objektyvumą bei vykdo sutarčių įgyvendinimo priežiūrą;

13.50. rengia socialinių paslaugų programos (išlaidų) sąmatas, apskaičiuoja, prognozuoja ir planuoja lėšų poreikį iš valstybės biudžeto lėšų, valstybės biudžeto lėšų specialiųjų tikslinių dotacijų, savivaldybės biudžeto lėšų ir kitų finansavimo šaltinių;

13.51. organizuoja buhalterinę apskaitą, užtikrina teisėtą valstybės ir savivaldybės biudžetų lėšų panaudojimą, rengia ir teikia ataskaitas;

13.52. pagal kompetenciją organizuoja ir užtikrina studijų rėmimo programos dokumentų priėmimą, patikrinimą ir šių lėšų panaudojimą;

13.53. pagal kompetenciją kompensuoja vežėjo išlaidas dėl keleiviams taikytų transporto lengvatų;

13.54. pagal savo kompetenciją teikia metodinę pagalbą specialistams socialiniam darbui, socialiniams darbuotojams išmokų ir kompensacijų skyrimo ir mokėjimo klausimais, socialinių paslaugų teikėjams (savivaldybės įsteigtiems įstaigoms, nevyriausybinėms organizacijoms, religinėms bendruomenėms), turintiems teisę teikti socialines paslaugas Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo nustatyta tvarka;

13.55. vykdo kitus savivaldybės tarybos sprendimus, mero potvarkius bei administracijos direktoriaus įsakymu pavestas funkcijas ir nurodymus, kurie neprieštaruja Lietuvos Respublikos teisės aktams;

13.56. rengia tarybos sprendimų, mero potvarkių, administracijos direktoriaus įsakymų projektus ir kitus dokumentus dėl pinigines socialines paramos ir socialinių paslaugų skyrimo;

13.57. vykdo kitus su savivaldybės administracijos funkcijomis susijusius nenuolatinio pobūdžio pavedimus tam, kad būtų pasiekti įstaigos strateginiai tikslai.

III. SKYRIAUS DARBO ORGANIZAVIMAS

14. Skyriui vadovauja vedėjas, kurį skiria ir atleidžia savivaldybės administracijos direktorius Valstybės tarnybos įstatymo nustatyta tvarka. Nesant skyriaus vedėjo, laikinai jo pareigas eina skyriaus vyriausiasis specialistas.

15. Skyriaus darbuotojus teisės aktų nustatyta tvarka skiria į pareigas ir atleidžia savivaldybės administracijos direktorius.

16. Skyriaus vedėjo ir specialistų, buhalterių funkcijas, jų pavadinimą reglamentuoja patvirtinti pareigybių aprašymai.

17. Skyriaus vedėjo įsakymai privalomi vykdyti skyriaus specialistams ir skyriaus buhalteriams.

18. Skyriaus vedėjas, prireikus, organizuoja skyriaus darbuotojų pasitarimus.

IV. SKYRIAUS DARBUOTOJŲ TEISĖS

19. Skyriaus darbuotojai turi teisę:

19.1. pagal kompetenciją gauti informaciją iš įmonių, įstaigų, organizacijų, visuomeninių organizacijų ir kitų administracijos struktūrinių padalinių;

19.2. mokytis, kelti kvalifikaciją iš savivaldybės, valstybės biudžeto, fondų bei kitų lėšų;

19.3. gauti įstatymų ir kitais teisės aktais nustatytą darbo užmokestį;

19.4. gauti įstatymų nustatyta tvarka atostogas, kitais teisės aktais nustatytas socialines ir kitas garantijas;

19.5. būti skatinami už nepriekaištingą pareigų atlikimą teisės aktų nustatyta tvarka;

19.6. į saugias ir nekenksmingas sveikatai darbo sąlygas;

19.7. naudotis transportu tarnybinėms užduotims atlikti;

19.8. naudotis kitomis teisės aktų suteiktomis teisėmis ir garantijomis.

V. ATSAKOMYBĖ IR ATSKAITOMYBĖ

20. Skyriaus veiklą kontroliuoja savivaldybės administracijos direktorius.

21. Skyriaus darbuotojų funkcijų, kurios nurodytos pareigybių aprašymuose, trumpalaikių pavedimų ir kitų užduočių vykdymą kontroliuoja skyriaus vedėjas. Jis atsako už visą skyriaus veiklą, užtikrina įstatymų ir kitų teisės aktų, savivaldybės tarybos sprendimų, mero potvarkių, administracijos direktoriaus įsakymų vykdymą skyriaus kompetencijos klausimais.

22. Skyriaus vedėjas kasmet parengia Kelmės rajono savivaldybės administracijos direktoriui metinę skyriaus veiklos ataskaitą.

23. Skyriaus darbuotojai pagal kompetenciją atsako už:

23.1. savivaldybės tarybos sprendimų, mero potvarkių, administracijos direktoriaus įsakymų tinkamą vykdymą;

23.2. skyriaus vedėjo ir administracijos direktoriaus pavedimų vykdymą pagal savo kompetenciją;

23.3. darbo drausmės laikymąsi;

23.4. darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų laikymąsi;

23.5. savivaldybės turto tausojimą.

24. Skyriaus darbuotojams taikoma Valstybės tarnybos įstatymo, Darbo kodekso ir kitais teisės aktais nustatyta atsakomybė.

VI. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

25. Skyrių pertvarkant, jo dokumentai perduodami savivaldybės administracijos struktūriniam padaliniui, kuris perima skyriaus funkcijas.

26. Perduodant reikalus, surašomas skyriaus reikalų perdavimo aktas (dviem egzemplioriais). Akte pateikiami svarbiausi duomenys, apibūdinantys faktinę skyriaus būklę, skyriaus struktūrą bei etatus, apskaitos ir atskaitomybės būklę, archyvo būklę.

27. Prie akto pridedamas perduodamų dokumentų ir skyriaus darbuotojų bei valstybės tarnautojų naudojamo turto aprašas.

28. Aktą pasirašo reikalus perduodantis ir juos priimantis asmuo. Aktą tvirtina savivaldybės administracijos direktorius.

29. Atleidžiant skyriaus darbuotoją iš darbo, dokumentai ir informacinė medžiaga perduodama paskirtam darbuotojui pagal perdavimo aktą teisės aktų nustatyta tvarka.

30. Už dokumentų bei turto perdavimo ir priėmimo organizavimą skyriuje yra atsakingas skyriaus vedėjas.

INTERVIU KLAUSIMYNAS

Esu Šiaulių universiteto Viešojo valdymo studijų magistrantė ir rengiu magistro baigiamąjį darbą „Piniginės socialinės paramos valdymas Kelmės rajone“. Tyrimu siekiama išsiaiškinti, kokie veiksniai įtakoja piniginės socialinės paramos valdymą rajone ir kokios valdymo tobulinimo galimybės, galimi sprendimai tolimesnei sistemos plėtrai. Apklausa yra konfidenciali, anoniminė, gauta informacija bus naudojama tik magistro darbo rengimui.

Bendrieji informanto duomenys:

Pareigos.....

Darbo trukmė užimamose pareigose, metais.....

Darbo trukmė, skirstant piniginę socialinę patirtį.....

Išsilavinimas.....

1. Įvertinkite *piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo nuostatų svarbą paramos teikimo taiklumui didinti* 3 balų sistemoje, kurioje nuostata: 1 – nesvarbi, 2 – nei svarbi, nei nesvarbi, 3 - svarbi. Žymėkite ✓ arba ✗.

Įstatymo nuostata	Vertinimo balai			
	1	2	3	Nežinau
1. Socialinė pašalpa pradama mažinti nuo antro bendrai gyvenančio asmens: pirmasis šeimos narys gauna visą pašalpos dydį, o antras – 80 proc., trečias ir paskesni – 70 proc.				
2. Socialinės pašalpos gavėjui įsidarbinus, jis ne ilgiau kaip 6 mėn. gauna 50 proc. buvusio pašalpos vidutinio dydžio				
3. Darbingiems darbingo amžiaus asmenims socialinė pašalpa pradama mažinti, praėjus 12 mėn. nuo pašalpos mokėjimo pradžios				
4. Atsisakyta 6 mėn. registracijos laikotarpio teritorinėje darbo biržoje, sudarant galimybę gauti socialinę pašalpą iš karto				
5. Naujai persiregistravus darbo biržoje, socialinė pašalpa gali būti skiriama tik po 3 mėn.				
6. Esant abejonėms dėl asmens teisės į piniginę socialinę paramą, gali būti tikrinamos asmens gyvenimo sąlygos ir surašomas buities tyrimo aktas				
7. Savivaldybės administracija, teikdama piniginę socialinę paramą, turi teisę darbingus nedirbančius asmenis pasitelkti atlikti visuomenei naudingą veiklą				

8. Skiriant piniginę socialinę paramą, gali būti pasitelkiami bendruomeninių, nevyriausybinių organizacijų atstovai, bendruomenės nariai, seniūnaičiai ir kiti asmenys				
9. Piniginės socialinės paramos teikimas remiasi savivaldybės bei valstybės institucijų (pvz., Valstybinė mokesčių inspekcija, Darbo birža, Darbo inspekcija) bendradarbiavimu				

Pagrįskite savo vertinimą ir pateikite siūlymus situacijos gerinimui:

.....

.....

.....

.....

2. Įvertinkite *teiginius apie piniginę socialinę paramą* 3 balų sistemoje, kurioje reiškia, kad su teiginiu: 1 – nesutinku, 2 – nei sutinku, nei nesutinku, 3 - sutinku. Žymėkite ✓ arba ✗.

Teiginys	Vertinimo balai			
	1	2	3	Nežinau
1. Piniginės socialinės paramos skyrimo pertvarkos dėka atsiradusi galimybė iš socialinių pašalpų sutaupyti lėšas naudoti savivaldybės reikmėms, sudaro prielaidas mažinti paramos gavėjų piktnaudžiavimą pinigine socialine parama				
2. Vietos bendruomenių organizacijų atstovai neturi pakankamai kompetencijų, dalyvauti skirstant piniginę socialinę paramą				
3. Socialinės pašalpos mažinimas, neįsidarbinus per atitinkamą laikotarpį, didina socialinę atskirtį				
4. Teisės į socialinę pašalpą sąsaja su įvairiomis kitomis asmens prievolėmis, tiesiogiai nesusijusiomis su parama (pvz., tam, kad gautų piniginę socialinę paramą, asmuo turi būti atsiskaitęs už šiukšlių išvežimą, dalyvauti renovuojant būstą ir kt.), sudaro galimybes pažeisti asmens teises				
5. Vietos bendruomenių organizacijų atstovų įtraukimas į piniginės socialinės paramos skirstymą, daro piniginės socialinės paramos skirstymą skaidresniu				
6. Kova su piktnaudžiavimu pinigine socialine parama yra svarbiausias savivaldybės veiklos šioje srityje tikslas				
7. Piniginės socialinės paramos sugriežtinimas skatina gyventojus aktyviau ieškoti darbo				
8. Piniginės socialinės paramos skyrimo pertvarkos dėka atsiradusi galimybė iš socialinių pašalpų sutaupyti lėšas naudoti savivaldybės reikmėms, padidina vietos gyventojų skurdą				

9. Taikant griežtas kovos su piktnaudžiavimu pinigine socialine parama priemonės, kyla grėsmė pažeisti asmens privatumą				
10. Visuomenei naudingos veiklos skyrimas už socialines pašalpas yra nepriimtinas priverstinis darbas				
11. Vietos bendruomenių organizacijų atstovų įsitraukimas į pinigines socialinės paramos skirstymą daro pinigines socialinės paramos skirstymą taiklesniu				
12. Savivaldybės ir valstybės (Valstybinė mokesčių inspekcija, Darbo birža, Darbo inspekcija ir kt.) institucijos efektyviai bendradarbiauja, skiriant pinigine socialinę paramą				
13. Vietos bendruomenių organizacijų atstovų įtraukimas į pinigines socialinės paramos skirstymą didina socialinę įtampą bendruomenėje				
14. Piniginės socialinės paramos sugriežtinimas padidina gyventojų skurdą				
15. Papildomos socialinės pašalpos skyrimas dar 0,5 m. po asmens įsidarbinimo skatina žmones ieškoti darbo				
16. Savivaldybės valdžios įsitraukimas į pinigines socialinės paramos organizavimą padeda didinti paramos taiklumą				
17. Papildomos socialinės pašalpos skyrimas dar 0,5 m. po asmens įsidarbinimo sudaro darbdaviams prielaidas mažinti atlyginimus				
18. Socialinės pašalpos mažinimas, neįsidarbinus per atitinkamą laikotarpį, mažina veltėdžiavimą				
19. Visuomenei naudingos veiklos skyrimas už socialines pašalpas yra tinkamas būdas socialiniam teisingumui atstatyti				
20. Savivaldybės ir valstybės (pvz., Valstybinė mokesčių inspekcija, Darbo birža, Darbo inspekcija ir kt.) institucijų bendradarbiavimas, skiriant socialinę paramą, yra tik formalus				
21. Gilinimasis į asmens gyvenimo sąlygas, lankant jį namuose, padidina savivaldybės išlaidas pinigines socialinės paramos administravimui				
22. Teisės į pinigine socialinę paramą sąsaja su įvairiomis kitomis asmens prievolėmis, tiesiogiai nesusijusiomis su parama (pvz., tam, kad gautų pinigine socialinę paramą, asmuo turi būti atsiskaitęs už šiukšlių išvežimą, dalyvauti renovuojant būstą ir kt.), padeda didinti paramos taiklumą				
23. Gilinimasis į paramos prašančio asmens gyvenimo sąlygas, lankant jį namuose, leidžia sumažinti neteisėtos pinigines socialinės paramos skyrimo riziką				
24. Savivaldybės valdžia nėra įsigilinsi į pinigines socialinės paramos tikslus				

Pagrįskite savo vertinimą ir pateikite siūlymus situacijos gerinimui:

.....

.....

.....

.....

3. Nurodykite/pažymėkite iki trijų pagrindinių priežasčių, dėl kurių sumažėjo prašymų socialinei pašalpai gauti.

Priežastys	Žymėkite ✓ arba ✗.	Negaliu pasakyti
1. Piniginės socialinės paramos skyrimo pertvarkos dėka atsiradusi galimybė iš socialinių pašalpų sutaupyta lėšas naudoti savivaldybės reikmėms, sudaro prielaidas mažinti paramos gavėjų piktnaudžiavimą pinigine socialine parama		
2. Vietos bendruomenių organizacijų atstovai neturi pakankamai kompetencijų, dalyvauti skirstant pinigine socialinę paramą		
3. Socialinės pašalpos mažinimas, neįsidarbinus per atitinkamą laikotarpį, didina socialinę atskirtį		
4. Teisės į socialinę pašalpą sąsaja su įvairiomis kitomis asmens prievolėmis, tiesiogiai nesusijusiomis su parama (pvz., tam, kad gautų pinigine socialinę paramą, asmuo turi būti atsiskaitęs už šiukšlių išvežimą, dalyvauti renovuojant būstą ir kt.), sudaro galimybes pažeisti asmens teises		
5. Vietos bendruomenių organizacijų atstovų įtraukimas į piniginės socialinės paramos skirstymą, daro piniginės socialinės paramos skirstymą skaidresniu		
6. Kova su piktnaudžiavimu pinigine socialine parama yra svarbiausias savivaldybės veiklos šioje srityje tikslas		
7. Piniginės socialinės paramos sugriežtinimas skatina gyventojus aktyviau ieškoti darbo		
8. Piniginės socialinės paramos skyrimo pertvarkos dėka atsiradusi galimybė iš socialinių pašalpų sutaupyta lėšas naudoti savivaldybės reikmėms, padidina vietos gyventojų skurdą		
9. Taikant griežtas kovos su piktnaudžiavimu pinigine socialine parama priemones, kyla grėsmė pažeisti asmens privatumą		
10. Visuomenei naudingos veiklos skyrimas už socialines pašalpas yra nepriimtinas priverstinis darbas		
11. Vietos bendruomenių organizacijų atstovų įsitraukimas į piniginės socialinės paramos skirstymą daro piniginės socialinės paramos skirstymą taiklesniu		
12. Savivaldybės ir valstybės (Valstybinė mokesčių inspekcija, Darbo birža, Darbo inspekcija ir kt.) institucijos efektyviai bendradarbiauja, skiriant pinigine socialinę		

paramą		
--------	--	--

Pagrįskite savo vertinimą ir pateikite siūlymus situacijos gerinimui:

.....

.....

.....

4. Nurodykite tris pagrindinius **informacijos šaltinius**, iš kurių **sužinojote** svarbiausią informaciją apie socialinės paramos skyrimo pertvarką, ir tris pagrindinius informacijos šaltinius, iš kurių, Jūsų nuomone, **visi visuomenės nariai** turėtų sužinoti svarbiausią informaciją apie socialinės paramos skyrimo pertvarką. Žymėkite ✓ arba ✗.

Informacijos šaltinis	Šaltiniai, iš kurių Jūs sužinojote apie pertvarką	Šaltiniai, iš kurių visuomenė turėtų sužinoti informaciją apie pertvarką
1. Nacionalinis radijas		
2. Komerčinė radijas		
3. Nacionalinė televizija		
4. Komerčinė televizija		
5. Internetinės žiniasklaidos portalai		
6. Didieji šalies dienraščiai (Lietuvos rytas, Lietuvos žinios, Respublika)		
7. Vietinė spauda		
8. Vietinė televizija		
9. Specializuoti internetiniai portalai (SADM, savivaldybių ir pan.)		
10. Specializuoti seminarai		
11. Savarankiška teisės aktų ir jų komentarų analizė		
12. Lietuvos savivaldybių asociacija		

Pagrįskite savo vertinimą ir pateikite siūlymus situacijos gerinimui:

.....

.....

.....

5. Įvertinkite, koku lygiu **įgyvendinami piniginės socialinės paramos teikimo principai Kelmės rajone 3 balų skalėje, kurioje: 1 – žemas lygis, 2 – vidutinis lygis, 3 – aukštas lygis.** Žymėkite ✓ arba ✗.

Principai	Principų esmė	Vertinimo balai			
		1	2	3	Nežinau
Bendradarbiavimo ir dalyvavimo	Piniginės socialinės paramos teikimas remiasi asmenų, kurie kreipiasi dėl piniginės socialinės paramos, bendruomenės, bendrojo naudojimo objektų valdytojų, nevyriausybinių organizacijų, savivaldybės, valstybės institucijų ir įstaigų bendradarbiavimu ir tarpusavio pagalba.				
Prieinamumo	Piniginė socialinė parama teikiama taip, kad būtų užtikrintas piniginės socialinės paramos prieinamumas nepasiturintiems gyventojams kuo arčiau jų gyvenamosios vietos.				
Socialinio teisingumo ir veiksmingumo	Piniginė socialinė parama teikiama siekiant sudaryti sąlygas gauti paramą tada, kada jos labiausiai reikia, didinti motyvaciją integruotis į darbo rinką ir išvengti skurdo spąstų bei racionaliai naudojant turimus išteklius.				
Visapusiškumo	Piniginė socialinė parama teikiama derinant ją su socialinėmis paslaugomis, vaiko teisių apsauga, užimtumu, sveikatos priežiūra, švietimu ir ugdymu.				
Lygių galimybių	Piniginė socialinė parama teikiama užtikrinant nepasiturinčių gyventojų lygybę, nepaisant jų lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos.				

Pagrįskite savo vertinimą ir pateikite siūlymus situacijos gerinimui:

.....

.....

.....

Dėkoju!

Interviu klausimynas socialinės pašalpos gavėjams

Esu Šiaulių universiteto Viešojo valdymo studijų magistrantė ir rengiu magistro baigiamąjį darbą „Piniginės socialinės paramos valdymas Kelmės rajone“. Tyrimu siekiama išsiaiškinti, kokie veiksniai įtakoja piniginės socialinės paramos valdymą rajone ir kokios valdymo tobulinimo galimybės, galimi sprendimai tolimesnei sistemos plėtrai. Apklausa yra konfidenciali, anoniminė, gauta informacija bus naudojama tik magistro darbo rengimui.

1. Savivaldybės sudaryta komisija, kurioje dalyvauja ir Jūsų bendruomenės atstovai, esant abejonėms, gali tikrinti Jūsų gyvenimo sąlygas, turimą turtą ir surašyti buities tyrimo aktą. Kaip tai vertinate?
2. Savivaldybės administracija, teikdama piniginę socialinę paramą, turi teisę darbingus nedirbančius asmenis pasitelkti atlikti visuomenei naudingą darbą. Kaip tai vertinate?
3. Siekiant mažinti ilgalaikę priklausomybę nuo piniginės socialinės paramos, iki 12 mėn. (buvo 36 mėn.) sutrumpintas socialinės pašalpos gavimo laikotarpis, nuo kurio ši pašalpa pradedama (20 proc., kiekvienais kitais metais – po 10 proc.) mažinti darbingo amžiaus darbingiems, bet nedirbantiems asmenims (jų šeimoms), išskyrus socialinę pašalpą vaikams. Kaip tai vertinate?
4. Ar pasikeitė Jūsų požiūris į piniginę socialinę paramą? Ar naujoji tvarka skatina ieškoti darbo?
5. Įvardinkite naujos piniginės socialinės pašalpos skyrimo privalumus ir trūkumus.

Forma patvirtinta Lietuvos Respublikos socialinės
apsaugos ir darbo ministro 2012 m. sausio 25 d.
įsakymu Nr. A1-35

(savivaldybės (seniūnijos) pavadinimas)

BUITIES IR GYVENIMO SĄLYGŲ PATIKRINIMO AKTAS

_____ Nr. _____
(data)

(sudarymo vieta)

1. Asmens, kurio buities ir gyvenimo sąlygos tikrinamos:

1.1. Vardas, pavardė _____

1.2. Asmens kodas _____

1.3. Deklaruotos ar faktinės gyvenamosios vietos adresas _____

1.4. Šeiminei padėtis (pabraukti): susituokęs(-usi); neįregistravęs santuokos ir bendrą ūkį tvarkantis asmuo; nutraukęs (-usi) santuoką; vienas iš tėvų, auginantis vaiką (vaikus); vienas gyvenantis asmuo; kita (nurodyti) _____

1.5. Telefono Nr.; el. paštas _____

1.6. Kita (nurodyti) _____

2. Patikrinimo tikslas (pabraukti): patikslinti pateiktus duomenis apie turimą turtą, gaunamas pajamas, užimtumą, šeiminei padėtį, nustatyti, ar bendrai gyvenantys asmenys ar asmuo nėra patyręs socialinės rizikos, kita (nurodyti) _____

3. Būstas (pabraukti): nuosavybės teise priklausantis būstas; kitam asmeniui nuosavybės teise priklausantis būstas; nuomojamas būstas (nuomos mokeskis _____ Lt per mėnesį); kita (nurodyti) _____

4. Būste gyvena (nurodyti asmenų šeiminei padėtį, skaičių, giminystės ryšį, jeigu jis yra, kita): _____

5. Pajamos (pabraukti): pastovus darbo užmokestis, pajamos iš turto, pensija, socialinės išmokos, pašalpos, kompensacijos, kita (nurodyti) _____

6. Objektyvios priežastys (liga, neįgalumas, nedarbas, sumažėjusios darbo pajamos, mokymasis, auginami mažamečiai vaikai, kita), dėl kurių reikalinga pinigine socialine parama (nurodyti) _____

7. Veiksniai, kuriems esant bendrai gyvenantys asmenys ar vienas gyvenantis asmuo patiria socialinę riziką (nurodyti) _____

8. Patikrinus buities ir gyvenimo sąlygas nustatyta, kad prašyme neteisingai nurodyti ar nusiėpti duomenys (pabraukti): apie bendrai gyvenančius asmenis, bendrai gyvenančių asmenų ar vieno gyvenančių asmenų pajamas, turtą, užimtumą, šeiminei padėtį, pateikti neteisingi duomenys, kita (nurodyti) _____

9. Apibūdinimas apie bendrai gyvenančius asmenis ar vieną gyvenantį asmenį, atsižvelgiant į vaiko teisių apsaugos specialistų, policijos, pedagogų, gydytojų išvadas bei giminių, kaimynų ir kitų asmenų nuomonę _____

10. Tikrinusių asmenų (socialinių darbuotojų, Socialinės paramos komisijos (tarybos) atstovų ir kitų asmenų) išvados ir rekomendacijos (nurodyti) _____

10.1. Skirti socialinę pašalpą:

bendrai gyvenantiems asmenims _____

tik vaikui (vaikams) _____

10.2. Teikti socialinę pašalpą:

pinigais _____

nepinigine forma (pabraukti): (maisto produktais, drabužiais ir kitomis reikalingomis prekėmis, socialinėmis kortelėmis, maitinimo talonais, apmokant vaikų (įvaikių) maitinimo išlaidas mokyklose ar dienos centruose, apmokant suaugusių asmenų gydymosi nuo priklausomybių ligų išlaidas ar kitais savivaldybės tarybos nustatytais būdais (nurodyti) _____

pinigais ir (ar) nepinigine forma teikiamą socialinę pašalpą derinant su socialinėmis paslaugomis (bendrosiomis, socialinės priežiūros) (nurodyti) _____

10.3. Teikti būsto šildymo išlaidų, geriamojo vandens išlaidų ir karšto vandens išlaidų kompensacijas:

pinigais _____

apskaičiuotų kompensacijų sumą pervedant į energiją, kurą, geriamąjį ir karštą vandenį tiekiančių įmonių ar fizinių asmenų atsiskaitomąsias sąskaitas bankuose savivaldybės tarybos nustatyta tvarka _____

10.4. Esant socialinei rizikai, išmoką vaikui mokėti:

pinigais _____

nepinigine forma _____

10.5. Skirti socialinę paramą mokiniams:

nemokamą maitinimą (pabraukti): pietus, pusryčius, pavakarius, maitinimą mokyklų organizuojamose dieninėse vasaros stovyklose _____

paramą mokinio reikmenims įsigyti _____

10.6. Kita (nurodyti) _____

11. Neteikti piniginės socialinės paramos, nutraukti ar sustabdyti jos mokėjimą (nurodyti priežastis)

_____ (tikrinusio asmens pareigų pavadinimas)

_____ (parašas)

_____ (vardas ir pavardė)

_____ (tikrinusio asmens pareigų pavadinimas)

_____ (parašas)

_____ (vardas ir pavardė)

(tikrinusio asmens pareigų pavadinimas)

(parašas)

(vardas ir pavardė)

patvirtinu, kad su buities ir gyvenimo sąlygų patikrinimo aktu susipažinau, pateikti duomenys teisingi.

su buities ir gyvenimo sąlygų patikrinimo aktu nesutinku, nes (nurodyti priežastis) _____

(Asmens, kurio buities ir gyvenimo sąlygos tikrinamos, vardas ir pavardė)

(parašas)

(data)

Telkimo visuomenei naudingai veiklai atlikti
tvarkos aprašo, patvirtinto
Kelmės rajono savivaldybės tarybos
2012 m. birželio 28 d. sprendimu Nr. T-214
1 priedas

(Siuntimo atlikti visuomenei naudingą veiklą forma)

Socialinės paramos skyrius

(savivaldybės administracijos struktūrinio padalinio pavadinimas)

**SIUNTIMAS
ATLIKTI VISUOMENEI NAUDINGĄ VEIKLĄ**

Nr. _____

(data)

Jūs, _____

(vardas, pavardė, gimimo data, gyvenamoji vieta)

pasitelkiamas visuomenei naudingai veiklai atlikti vadovaujantis Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo 23 straipsnio 2 dalimi,

(nurodyti ir kitą teisinį pagrindą, jeigu yra)

Nustatyta visuomenei naudingos veiklos trukmė _____ val.

Iki 20 __m. _____ d. turite atvykti:

✓ į visuomenei naudingos veiklos atlikimo vietą _____ ,
(nurodyti adresą)

✓ pas visuomenei naudingos veiklos organizatorių

(pavadinimas, adresas, ryšio duomenys)

Esate informuojamas, kad iki nustatytos datos privalote atvykti atlikti visuomenei naudingą veiklą. Neatvykus iki nustatyto termino pabaigos, laikytina, kad atsisakote dalyvauti visuomenei naudingoje veikloje, todėl, nevykdant šios pareigos, piniginė socialinė parama bus teikiama vadovaujantis Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo 23 straipsnio 1 dalies 5 arba 6 punktu: socialinė pašalpa neskiriama arba skiriama tik vaikui (vaikams), pasirenkant ar derinant jos teikimo formą (pinigais ir (ar) nepinigine forma), o būsto šildymo išlaidų, geriamojo vandens išlaidų ir karšto vandens išlaidų kompensacijos neteikiamos ar jų teikimas nutraukiamas, iki pareigos bus įvykdytos.

(įgalioto asmens pareigų pavadinimas)

(parašas)

(vardas ir pavardė)

✂-----

Susipažinau

(siuntimą gavusio asmens vardas ir pavardė)

(parašas)

(data)



**KELMĖS RAJONO SAVIVALDYBĖS ADMINISTRACIJOS
DIREKTORIUS**

ĮSAKYMAS

**DĖL SOCIALINĖS PARAMOS KLAUSIMAMS SPREŠTI KOMISIJŲ IR JŲ NUOSTATŲ
PATVIRTINIMO**

2013 m. gruodžio 6 d. Nr.A-1202

Kelmė

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo (Žin., 2011, Nr. 155-7353) 3 straipsnio 1 ir 3 dalimi, 23 straipsnio 1 dalies 8 punktu, 2 dalies 11, 12, 14 punktu,

t v i r t i n u pridedamus:

1. Socialinės paramos klausimams spresti komisijų nuostatus.
2. Socialinės paramos klausimams spresti komisijas Kelmės rajono savivaldybės administracijos seniūnijų socialinės paramos klausimams spresti komisijas:
 - 2.1. Kelmės apylinkių seniūnijos socialinės paramos klausimams spresti komisiją;
 - 2.2. Kelmės miesto seniūnijos socialinės paramos klausimams spresti komisiją;
 - 2.3. Kražių seniūnijos socialinės paramos klausimams spresti komisiją;
 - 2.4. Kukečių seniūnijos socialinės paramos klausimams spresti komisiją;
 - 2.5. Liolių seniūnijos socialinės paramos klausimams spresti komisiją;
 - 2.6. Pakražančio seniūnijos socialinės paramos klausimams spresti komisiją;

- 2.7. Šaukėnų seniūnijos socialinės paramos klausimams spręsti komisiją;
- 2.8. Tytuvėnų apylinkių seniūnijos socialinės paramos klausimams spręsti komisiją;
- 2.9. Tytuvėnų seniūnijos socialinės paramos klausimams spręsti komisiją;
- 2.10. Užvenčio seniūnijos socialinės paramos klausimams spręsti komisiją;
- 2.11. Vaiguvos seniūnijos socialinės paramos klausimams spręsti komisiją.

Šis įsakymas gali būti skundžiamas Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka.

Administracijos direktorė

Irena Sirusienė

Parengė

Reda Každailienė

2013-12-05

PATVIRTINTA

Kelmės rajono savivaldybės

administracijos direktoriaus

2013 m. gruodžio 6 d.

įsakymu Nr. A- 1202

SOCIALINĖS PARAMOS KLAUSIMAMS SPREŠTI KOMISIJŲ NUOSTATAI

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Socialinės paramos klausimams spręsti komisijų (toliau – Komisija) kompetencija – teikti rekomendacijas dėl socialinės pašalpos teikimo bendrai gyvenantiems asmenims arba vienam gyvenančiam asmeniui.

2. Komisija vadovaujasi Lietuvos Respublikos įstatymais ir nutarimais, Kelmės rajono savivaldybės tarybos sprendimais, kitais teisės aktais, reglamentuojančiais socialinės pašalpos teikimo principus ir nuostatas.

3. Komisijos sudėtį tvirtina Kelmės rajono savivaldybės administracijos direktorius seniūno teikimu.

4. Komisija veikia visuomeniniais pagrindais.

5. Komisijos rekomendacijos – patarimojo pobūdžio.

6. Komisijos nariai privalo pasirašyti konfidencialumo ir nešališkumo pasižadėjimą (1 priedas).

7. Komisijos posėdžiams vadovauja pirmininkas, kai jo nėra – išrinktas pirmininkas.

8. Komisijos posėdžiai yra teisėti, kai juose dalyvauja ne mažiau kaip pusė Komisijos narių.

9. Komisijos posėdžiai šaukiami pagal poreikį, bet ne rečiau kaip kartą per mėnesį.

II. KOMISIJOS TIKSLAS

10. Komisijos tikslas –teikti rekomendacijas Kelmės rajono savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyriui dėl socialinės pašalpos teikimo Kelmės rajono savivaldybės gyventojams.

III. KOMISIJOS PAGRINDINIAI UŽDAVINIAI

11. Sprendimai dėl rekomendacijos teikti socialinę paramą Komisijoje priimami balsų dauguma. Jeigu balsų skaičius būna vienodas, pirmininko balsas yra lemiamas. Policijos pareigūnas balsavime nedalyvauja.

12. Rekomendaciją (2 priedas) pasirašo Komisijos pirmininkas.

13. Atsakingas seniūnijos specialistas socialiniam darbui, Socialinės paramos skyriaus vyriausiasis specialistas išmokoms Komisijai svarstyti pateikia nustatytos formos prašymą, buties

ir gyvenimo sąlygų patikrinimo aktą ir kitą būtiną informaciją, reikalingą socialinei pašalpai gauti.

14. Komisijos sprendimai dėl rekomendacijos teikti socialinę paramą įforminami Komisijos posėdžio protokolu (3 priedas), kuriame nurodoma:

14.1. posėdžio data ir vieta;

14.2. posėdyje dalyvavę Komisijos nariai;

14.3. posėdyje svarstyti klausimai;

14.4. pateikti argumentai, paaiškinimai, kita Komisijos nuomonė, svarbi posėdžio informacija;

14.5. Komisijos priimti sprendimai dėl rekomendacijos teikti socialinę paramą.

15. Posėdžio protokolą rašo Komisijos sekretorius, kai jo nėra – išrinktas sekretorius. Protokolą pasirašo posėdžio pirmininkas, sekretorius ir visi Komisijos posėdyje dalyvavusieji Komisijos nariai.

16. Socialinės pašalpos gavėjai kviečiami į Komisijos posėdį.

Socialinės paramos klausimams spręsti
komisijų nuostatų, patvirtintų
Kelmės rajono savivaldybės
administracijos direktoriaus
2013 m. gruodžio 6 d. įsakymu Nr. A-1202
1 priedas

SOCIALINĖS PARAMOS KLAUSIMAMS SPRĘSTI KOMISIJA

(komisijos nario vardas, pavardė)

KONFIDENCIALUMO IR NEŠALIŠKUMO PASIŽADĖJIMAS

201____ m. _____ d.

(data)

(sudarymo vieta)

Būdamas (-a) Socialinės paramos klausimams spręsti komisijos

_____,

(pirmininkas (-ė) , narys (-ė))

1. Esu supažindintas (-a) su Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymu, kitais teisės aktais, reglamentuojančiais atsakomybę bei duomenų saugą.

2. Įsipareigoju Komisijos veikloje laikytis konfidencialumo ir nešališkumo principų, neatskleisti, neperduoti tiek Komisijos viduje, tiek už jos ribų tvarkomos informacijos nė vienam asmeniui, kuris nėra įgaliotas naudotis šia informacija.

3. Aš žinau, kad šis pasižadėjimas galios visą mano darbo Komisijoje laiką ir pasibaigus darbo joje laikui.

4. Aš žinau, kad už šio pasižadėjimo nesilaikymą ir Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo pažeidimą turėsiu atsakyti pagal galiojančius Lietuvos Respublikos įstatymus.

5. Pasižadu, kad dalyvaudamas (-a) Komisijos darbe, teikdamas (-a) rekomendacijas ir susipažinęs (-usi) su visa prieinama informacija apie socialinės pašalpos gavėją, išlaikysiu paslapyje visą su Komisijos darbo organizavimu susijusią informaciją. Užtikrinu, kad minėta informacija bus naudojama tik Komisijos organizavimo, rekomendacijų dėl socialinės pašalpos skyrimo, neskyrimo, nutraukimo ir sustabdymo tikslais ir nebus atskleista jokiai trečiai šaliai. Taip pat pasižadu neplatinti jokių man pateiktų rašytinės informacijos originalų ir kopijų.

(parašas)

(vardas, pavardė)

Socialinės paramos klausimams spręsti
komisijų nuostatų, patvirtintų
Kelmės rajono savivaldybės
administracijos direktoriaus
2013 m. gruodžio 6 d. įsakymu Nr. A-1202
2 priedas

Kelmės rajono savivaldybės administracijos

Socialinės paramos skyriui

REKOMENDACIJA
DĖL SOCIALINĖS PAŠALPOS TEIKIMO

201____ m. _____ d.

(data)

(sudarymo vieta)

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymu (Žin., 2011, Nr. 155-7353) ir Kelmės rajono savivaldybės tarybos sprendimu Komisija rekomenduoja:

(nurodomi bendrai gyvenančių asmenų arba vieno gyvenančio asmens, apie kuriuos teikiama rekomendacija, duomenys)

1. Bendrai gyvenančių asmenų arba vieno gyvenančio asmens situacijos aprašymas:

2. Komisijos rekomendacija dėl socialinės paramos teikimo:

Komisijos pirmininkas (-ė)
(vardas, pavardė)

(parašas)

Mokslinio darbo „Piniginės socialinės paramos valdymas vietos savivaldoje: Kelmės rajono savivaldybės atvejis“ rezultatų pristatymo pažyma



**KELMĖS RAJONO SAVIVALDYBĖS ADMINISTRACIJOS
SOCIALINĖS PARAMOS SKYRIUS**

2015-04-14 Nr. SS-95

DĖL PAŽYMO IŠDAVIMO

Kelmės rajono savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyrius (toliau – Skyrius) pažymi, kad **Jolanta Dausinienė** (a.k. 46606160253) 2015 m. balandžio 13 d. pristatė magistro darbo „*Piniginės socialinės paramos valdymas vietos savivaldoje: Kelmės rajono savivaldybės atvejis*“ rezultatus savivaldybės mero, administracijos vadovų, Darbo biržos, Mokesčių inspekcijos atstovų, seniūnų, seniūnijų socialinių darbuotojų, skyriaus vyriausių specialistų išmokoms pasitarime ir dalyvavo šio magistro darbo aptarime – diskusijoje.

Skyriaus vedėja



Reda Každailienė